

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Fondată în 1865 de
IOSIF VULCAN

DIRECTOR:
IOAN MOLDOVAN

Nr. 7-8 • iulie-august 2013
Oradea

Responsabilitatea opiniilor, ideilor și atitudinilor exprimate în articolele publicate în revista *Familia* revine exclusiv autorilor lor.

Acest număr al revistei conține reproduceri ale lucrărilor artistului plastic **Aurel Roșu**

Seria a V-a
iulie-august 2013
anul 49 (149)
Nr. 7-8 (572-573)

FAMILIA

REVISTĂ DE CULTURĂ
Apare la Oradea

Seriile Revistei *Familia*

- Seria Iosif Vulcan: 1865 - 1906
- Seria a doua: 1926 - 1929
M. G. Samarineanu
- Seria a treia: 1936 - 1940
M. G. Samarineanu
- Seria a patra: 1941 - 1944
M. G. Samarineanu
- Seria a cincea:
1965-1989
Alexandru Andrițoiu
din 1990
Ioan Moldovan

Responsabil de
număr:
Traian Ștef

REDACȚIA:

Traian ȘTEF - redactor șef
Miron BETEG, Mircea PRICĂJAN,
Alexandru SERES, Ion SIMUȚ

Redactori asociați:

Mircea MORARIU, Marius MIHEȚ, Aurel CHIRIAC

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Oradea, Piața 1 Decembrie, nr. 12
Telefon: 40-259-41.41.29; 40-770-850068

E-mail:

revistafamilia1865@gmail.com

(Print) I.S.S.N 1220-3149

(Online) I.S.S.N 1841-0278

www.revistafamilia.ro

TIPAR: Imprimeria de Vest, Oradea

Revista figurează în catalogul publicațiilor la poziția 4213

Idee grafică, tehnoredactare și copertă: Miron Beteg

Revista este instituție a
Consiliului Județean Bihor

ABONAMENTE LA FAMILIA

Revista Familia anunță abonații și cititorii că la abonamentele efectuate direct la redacție se acordă o reducere semnificativă. Astfel, un abonament pe un an costă 60 de lei. Plata se face la sediul instituției.

De asemenea, se pot face abonamente prin plată în contul:

RO80TREZ0765010XXX000205, deschis la Trezoreria Oradea. Abonamentul pe un an costă 72 de lei. Redacția va expedia revista pe adresa indicată de către abonat.

CUPRINS

Editorial	
Traian Ștef - <i>Despre buna înțelegere a lucrurilor</i>	5
Asterisc	
Gheorghe Grigurcu - „ <i>Artificiul se topește în sine însuși</i> ”	7
Magistr(u)ale	
Luca Pițu - <i>Avantagiile reținerii</i>	10
Fusion jazz & blues de Daniel Vighi	13
amic de tipar de Radu Țuculescu	17
Variațiuni de limpezire de Andrei Zanca.	21
Solilocviul lui Odiseu de Traian Ștef	25
Replay @ Forward de Ioan Moldovan	28
Explorări de Mircea Morariu	34
Cronica literară	
Viorel Mureșan - <i>Figuri negre pe fond roșu</i>	41
Marius Miheț - <i>Transfer de personalitate</i>	45
Viorel Chirilă - <i>Momentul Albatros</i>	49
Mircea Popa - <i>Despre Pașcu Balaci</i>	54
Mese, texte, oameni de Ștefan Baghiu cu poeme de Ion Buzu și Radu Nițescu	60
Criterion	
Liana Cozea - <i>Prietenii literare</i>	74
Portret epistolar	
Mircea Iorgulescu - <i>Scrisori către Ion Simuț</i>	83
ION SIMUȚ – 60	115
Ioan Groșan, Ion Bogdan Lefter, Viorel Mureșan, Radu Țuculescu, Adrian Popescu, Ion Pop, Gheorghe Grigurcu, Marian Victor Buciu, Cornel Munteanu, Iulian Boldea, Lucian Scurtu, Ioan F. Pop Mircea Pricăjan	
In memoriam Alexandru Mușina	153
Simona Popescu, Viorel Mureșan, Traian Ștef	
Poeme	
Leo Butnaru	166
Viorel Chirilă	172
Vlad A. Gheorghiu	178
Attila F. Balázs	181
Gheorghe Vidican – 60	187
Ioan Moldovan, Lucian Scurtu	

Proza	
Radu Mareş	196
Paul Tumanian	205
Radu Sergiu Ruba	214
Etela Farkašová	228
Éva Novák	242
Marginalia de Ioan F. Pop	257
Muzica de Adrian Gagi	261
Plastica de Aurel Chiriac	268
Cartea de teatru de Mircea Morariu	271
Cronica teatrală de Mircea Morariu	274
Familia - contact	285
Confirmare de primire	286
Parodia fără frontiere de Lucian Peţa	288

Editorial

Traian Ștef

Despre buna înțelegere a lucrurilor

*Ori mai pui un dop de prune.
Ori mai tai din spurcăciune..*

Pe măsură ce cresc în vîrstă am impresia că înțeleg tot mai puțin din lumea în care trăiesc. Nu că aș fi dobîndit înțelepciunea socratică a celui care a ajuns să știe că nu știe nimic, dar parcă logica mea nu se mai potrivește cu a celorlalți. Nu e vorba în primul rînd de logica oamenilor obișnuiți, ci de aceea oficială, generatoare de acte care mă afectează. Nu cer nimic nimănui, nu fac comerț politic, dar mi se dau lucruri pe care nu le cer, de care nu am nevoie, care îmi afectează viața, confortul spiritual, buna așezare în ale mele. Lucruri care nu îmi oferă o altă perspectivă, una mai bună. De fapt, ni se impune, cu aerul că ni se dă. Sau mi se ia din ce e, legitim cred eu, al meu. Apoi, mi se pare că sînt supus redundanței, că sînt atras mereu într-o tropăială pe loc (s-a potrivit o aliterație).

Mă afectează acele întîmplări a căror rațiune nu o înțeleg. Ne afectează tot ce se întîmplă în jurul nostru, în cercul național, local, al prietenilor. Mă întreb de ce și singurul răspuns pe care mi-l pot da este că eu nu am aceleași așteptări, aceleași premise cu aceia care le făptuiesc, nu pornesc în judecarea lucrurilor de la aceleași principii, în numele acelorași valori, nu am același scop, nu caut aceeași finalitate.

Mărturisesc că eu, de mai bine de trei ani, trăiesc într-o stare de imponderabilitate social-politică. Nici nu mai știu ce mi se dă și ce mi se ia. Nici măcar dacă mi se dă sau mi se ia ceva. Golul acesta are valoarea*

*Șirele tipărite cu caractere cursive sunt scrise de Miron Beteg.

unui card de credit fără limită a lipsei inutile de stres social. Nu mai urmăresc știrile, n-aș putea nota acum numele a măcar trei miniștri în funcție. Am făcut fixații mai costisitoare, dar mai profitabile lăuntric. Nu mai am cum fi sechestrat de anchiloza din jurul meu. Traian vorbește, de fapt, de un imens paradox al societății românești: am dat mereu dovadă de cea mai activă anchiloză cu puțință. Sună contradictoriu, dar asta pare că facem – ne zbatem în scaunul cu roțile. Mai stau din când în când de vorbă, de cele mai multe ori din simplă politețe, cu oameni care discută despre politică, societate, valori. Mă minunez cum, și la nivel mărunț, toate astea sună ca și cum ai scutura o cutie de tablă plină de cuie. Problema nu e dacă vin sau nu, ci doar când vin dezamăgirea, lehamitea, scîrba. Norocul meu a fost că, pe drumul unui Damasc dîmbovițean, m-am întîlnit mai devreme cu ele decît alții.

Văd că și prietenii mei care nu fac niciun fel de comerț au același sentiment care duce la ideea că, de fapt, nici nu mai contăm.

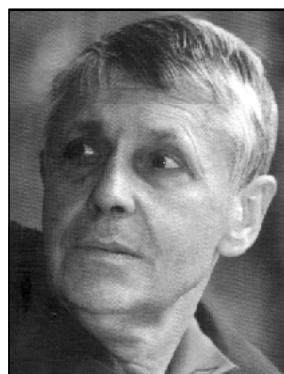
Există oameni care trăiesc într-o altă rațiune și care obțin ceea ce își doresc. Poate că acesta este modelul societății noastre, iar eu nu am reușit încă să-l abstractizez. Un bărbat care făcea comerț cu prune prin țară dete peste o femeie căreia nu-i ajungeau banii pentru cantitatea pe care o dorea. Lasă, zise, hai în casă că ne înțelegem noi. Primește omul, intră în odaie, se dezbracă, dar femeia constată că mădularul e mai mare decît se aștepta și-i spune: „Ori mai pui un clop de prune/ Ori mai tai din spurcăciune”.

Femeia din povestioara de mai sus e direct plasată în Măsură pentru măsură și nu în Visul unei nopți de vară. Nu contează pentru ea un posibil miracol erotic nocturn, e important doar raportul dintre ce dă și ceea ce primește. Gîndire limpede de politician român – nu al celui de azi ci al celui dintotdeauna. Gîndirea abuzivă fardată în perspectiva unui bine social, dar socotită doar de ei cu unități de măsură mereu plasate la „clauze secrete”. Tocmai de aceea nu vreau „operă”, poziție socială și – mai cu seamă – nu (mai) vreau nici să vînd, nici să cumpăr prune în România. Nu-mi pot măsura destinul cu „spurcăciunea”. Prefer să-l las să mă ocolească, precum o femeie mult prea frumoasă pentru mine dar de care destui s-au plictisit deja. Visez doar să devin cetățeanul invizibil, pe care nu-l bagă nimeni în seamă, dar nici nu-l sîcîie nimeni. Nu mai cred de-o vreme bună că aș conta într-o societate schizoidă, autofagă, cu o biologie larvară. Mam resenmat de mult: mă mai bat doar cu mine însumi și cu fiscul.

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

„Artificiul se topește în sine însuși”

Cițiva avangardiști, așa cum i-am cunoscut. Sașa Pană: un bătrînel mărunț, cu mustăți și ochelari, privind fix înainte, cu trupul ușor aplecat, înveșmîntat invariabil într-un palton foarte lung, cenușiu, pîrînd un cinovnic din clasicii ruși. Gellu Naum: aer de sportiv în retragere, musculos, degajat, obraz cu trăsături largi, cu o conversație măsurată, nepretențioasă, înclinată spre șagă, dar nu cine știe ce. Nu se afla încă la vîrsta amintirilor, deși lua, evident, distanțe, față de prezent (o ușoară dezabuzare îi nuanța ființa încă robustă). Geo Bogza: foarte înalt și trupește rigid, părea a păși pe catalige. Cap rotund ca un glob pămîntesc. Vorbea rar, solemn, oarecum blagian. Prezumata conștiință de sine înaltă apărea ascunsă sub un stil curtenitor. Făcea complimente și amabile promisiuni echivoce, aidoma unui senior aflat într-un ceas de bună dispoziție. Un uriaș și complicat orologiu din odaia sa, situată în imediata apropiere a fostului Palat regal, părea un monument pe care însuși Timpul l-a ridicat în cinstea poetului și pe care e de presupus că acesta îl contempla adesea cu aerul unui ins mulțumit de un atare magnific omagiu.

*

Artificiul se topește în sine însuși. Naturalul în supranatural.

*

Bucuria: o stare care se joacă cu durata, care nu o ia în serios.

*

Mi se pare că Proust scria undeva că o femeie întîlnită pe stradă, care, la o privire fugară, ți se pare frumoasă nu se cuvine a fi privită cu atenție, întrucît preciziunile și detaliile ce ni s-ar dezvălui astfel ar atenta la impresia primară, cea mai adîncă, cea mai “poetică”. Impresie care, în vagul ei, favorizează idealul, confirmă visul...

*

Erudițiile la vîrf, facondă impunătoare, succes, dar o încăpere sufletească meschină precum o cutie de cadouri goală.

*

„Fiecare virtute și fiecare viciu își are timpul lui; apoi nu mai e la modă” (Diderot).

*

Tipul de condei critic „subtil” (nu o dată feminin și... clujean), care vituperează perioada comunistă (așadar aparent situat la antipodul „echidistanților” și “apoliticilor”, ce preferă a o trece diplomatic sub tăcere, dacă nu cutează chiar, mai ales cei din a doua categorie, a o reabilita; vezi encomiile închinat lui Păunescu), dar... se oprește în pragul actualității. Părînd inițial o făclie, remarcabila conștiință critică e gata a se stinge precum o luminare în bătaia vîntului. Abia pîlpîie ori se stinge de-a binelea. Plină de patos justițiar retrospectiv, se face a nu vedea continuitățile (de-aîtea ori cusute cu ață albă!), acea colcăială de compromisuri, interese, oportuniste, intrigi, transpusă dintr-o perioadă într-alta. Inclementă în privința trecutului, închide ochii asupra unui prezent, vai, în atîtea privințe consubstanțial trecutului abhorat. Și rămîne cu degetul acuzator îndreptat exclusiv asupra fantomelor presupus inofensive, în vreme ce oportuniști pletorici și prosperi își văd de treabă nestingheriți, chiar în preajma mesei de scris a criticului...

*

Cîteodată diletantismul e mimat din teama creatorului că nu va fi înțeles. E ca un hamac așezat sub cel ce practică salturi mortale.

*

Încrede-te în instinct, în prima reacție intuitivă, așa cum ogorul se încrede în aversa de ploaie ce-l va fertiliza.

*

„Pentru cei ce simt agitația, nimic nu este nou sub soare, și aceasta este stupid în monotonia zilelor; pentru cei ce trăiesc în pace, fiecare nouă dimineață aduce o proștețime” (Unamuno).

*

Sufletul ia cunoștință de sine nu atît prin împrejurările „mari”, excepționale, ci mai cu seamă prin lucrătura celor minore din care ne e alcătuită existența cotidiană.

*

Stări deopotrivă demonice: iubirea de sine și ura de sine.

*

Uitarea: o virtute în stare naturală.

*

Lawrence Durrell, care funcționa la Ambasada Marii Britanii din Belgrad, îi scria, în acea perioadă, prietenului său Henry Miller: „Iulie 1949. Dragă Henry, îți scriu doar ca să te anunț că am ajuns și că viața de aici, deși mai bună decît în America de Sud, e departe de-a fi plăcută. Personalul diplomatic e complet izolat de populație, nimeni neîndrăznind să te întâlnească”.

„Artificiul se topește în sine însuși”

nească sau să se lase văzuți vorbindu-ți... comunismul e mult mai groaznic decât îți închipui: e o corupție morală și spirituală sistematică, prin toate mijloacele posibile. Pervertirea adevărului în interesul expeditivității. Dar când îl vezi de aproape ți se face părul măciucă. Și complicitatea autosatisfăcută a intelectualilor e înfricoșătoare. Sînt plătiți să tacă - și tac. Îngrozitoare *mortificare* a realității e uluitoare. E o adevărată amenințare, o boală a spiritului”. „27 octombrie 1949. (...) Noi sîntem încă putreziți de scămosul nostru liberal socialism și vină industrială și, cu fiecare vorbă pe care-o rostim, ne abandonăm în labelle acestor porci. Nu avem ce căuta în tabăra marxist-leninistă, care înseamnă distrugerea tuturor valorilor pentru care luptăm noi - ca scriitori mă refer. Știu că propria noastră cultură e putredă, dar comparată cu cea de aici e înfloritoare, plină de speranțe chiar în decăderea ei. Aici e pur și simplu moarte”. „Primăvara, 1950. Cîteva rînduri doar, să-ți spun că totul e în regulă, adică la fel de infernal ca de obicei. Mi-e teamă că scrisorile mele au aceeași lipsă de varietate precum scrisorile dintr-o închisoare, dar exact asta e - la scală imposibil de imaginat dacă nu trăiești aici... oamenii sînt niște cîrțițe, speriați de moarte, șovăielnici, prudenți. În tot acest timp sîngiști americani și britanici vin în acest centru al barbariei comparabile doar cu cele mai întunecate epoci pentru a-i informa pe acești comuniști imputiți cît de decadenti sîntem noi și cum sîntem pe cale de a ne prăbuși. Hitler era o joacă de copil pe lîngă ce-i aici”. „Iulie 1950. Nu poți să ai nici cea mai vagă idee de ceea ce înseamnă o țară comunistă. E imposibil. Nici eu nu puteam înțelege pînă nu am venit aici... dacă ai veni aici pentru o săptămînă, ai înțelege că, pentru a preveni această tiranie și a elibera milioane de oameni din lanțurile acestei închisori morale, ar fi justificat chiar și un uriaș război. De aceea mă bucur cînd aud că SUA s-a năpustit asupra comunistilor și au intrat în Coreea. Uraaa! În vreme ce apoșii noștri liberali se bîlbăie, în vreme ce artistul european se descalifică sprijinind un regim de 100 de ori mai rău decât Caligula, cel puțin blestemații ăștia de yankei s-au deșteptat și au o idee de ceea ce trebuie într-adevăr făcut...”.

*

Culmea mistificării: să te lingusești pe tine însuți.

*

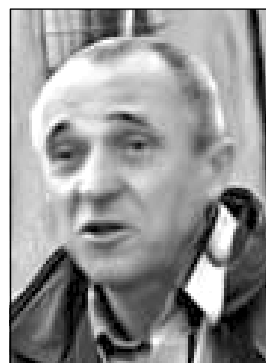
Conștiința unei limite: o stare divină. Tendința depășirii *oricărei* limite: o stare luciferică.

*

O simplă constatare, care poate părea naivă unor cititori blazați, din 2003: despre fotbalistul Adrian Mutu se vorbește mai mult, în presă și pe micul ecran, decât despre toți scriitorii, pictorii, muzicienii, sculptorii români la un loc... Sănătoasa barbarie fotbalistică.

Magistr(u)ale

Luca Pițu

Avantagiile reținerii

Cum, din nefericire, «misterele sînt impenetrabile, pe cînd secretele se pot devoala», Jean Grenier se lasă aprehendat - ori de cîte ori intră în joc *Absolut și alegere*, *Inspirații mediteraneene*, *Eseu asupra spiritului de ortodoxie*, *Insulele*, *Statutul omenescului*, *Discursul despre buna folosință a libertății* sau *Spiritul taoismului* - în retorica reținerii. Ii va fi fost profesor de filosofie, la Universitatea din Alger, lui Albert Camus, iar mie îmi va fi înlesnit două întâlniri remarcabile cu «omisiunea elocventă. Abilitatea în mînuirea cîtorva tehnici ale reticenței, de rostire ori de comportare, io datorez și nu mă sfiesc a-mi afișa recunoștința în cel privește, deși fi-voi relativamente zgârcit cu ilustrațiunile, trei la număr: plimbarea imobilă, plicul gol + discursul întrerupt.

Plimbarea imobilă. Biografia menționează un capriciu al tătînelui kierkegaardian. Acesta propunea uneori micului Soeren o ieșire. Dar nu părăseau locuința. Iși îndruma fiul prin natură, alteori spre castelul cel vechi de la Frederiksborg, alteori spre Elsenor, dacă nu către Sund. Îmi revine memoriei, din romanul lui Huysmans, călătoria lui des Esseintes la Londra, efectuată, în condiții excelente, prin cutare cărciumă parigotică. Dintr-o carte a lui Xavier de Maistre îmi reamintesc inepuizabila călătorie în jurul camerei. Proprietar al unui exemplar din Caietul dedicat lui Mircea Eliade la Editura L'Herne în 1979, recitesc, la pagina 32, relatarea unui exercițiu psihic săvîrșit în junețe de istoricul religiilor, pentru a se protegui lăuntric și deveni invulnerabil; aceasta: «Mă întindeam pe un pat, închi-deam ochii și mă transportam cu imaginația într-o altă lume, aleasă dintre acelea pentru care aveam predilecție pe atunci, unul din universurile romanelor astronomice ale lui Camille Flammarion, vechiul Egipt,

Mesopotamia, India vedică sau Grecia misterelor orifice. Mă concentram la maximum, evitam și cel mai mic efort, rămâneam astfel imobil vreo jumătate de oră. Aceste lumi dispărute sau extraterestre se apropiau de mine și simțeam că, puțin câte puțin, prezența mea prindea corp. Incepeam să trăiesc, să mă mișc într-un peisaj a cărui existență se făcea efectivă pînă ce constituia singura realitate.»

~

Plicul gol. O formă ingenioasă de reticență, așadar de inexprimare, ar fi plicul gol: cînd unicul mijloc de a da expresie totului îi nimicul, cînd omisiunea integrală iaște poate și cea mai elocventă.

Cineva evocă undeva imposibilitatea de a ieși prin comunicare din plasa retoricii. Un prieten, de pildă, pierde pe cineva drag. Trebuie să-i expediezi o scrisoare de compasiune. Și, iată, că vine încurcătura: nu-i de ajuns un singur vocabul, C O N D O L E A N Ţ E, ce ar da contur stării tale sufletești, deoarece efectul transmis ar fi răceala, iar tu vrei să-l persuadezi de sincera ta mîhnire participativă. Și uite-așa începe lunga poveste a sincerității construite, a mesajului debanalizat, original, literar au ba, indirect, fals, nesincer. Unul înaintează mascat, precum Descartes, altul își deghizează deghizarea, asemenea unui Baltasar Gracián, cînd nu exhibă doar ce-i convine, ca Jean-Jacques Rousseau în *Confesiuni*.

Antecitatul Jean Grenier întrevedea o soluție ciudată (cu retorica mai eficientă, firește): reducerea mesajului «înflorit» la zero, la pagina albă, ca într-un roman al Contelui Arthur de Gobineau, în care protagonistul trimite iubitei, la fiecare aniversare a întîlnirii lor, un plic și o foaie albă. Ținta atinsă cu forță: destinatară se cufundă în neliniște, intră în vibrație interminabilă. De ce? Simplu. Atunci cînd epistolia e lungă sau cînd romanul se face fluvial, le delași sau le parcurgi în grabă. De vehiculează scrisoarea o cerere, o rugăminte, un apel, poate surveni refuzul, intră în joc nemulțumirea, insatisfacția, iritarea; dacă-i plicul gol, cu foaia de scris neîntinată, de-i cartea cu pagini netipărite, nimicul face semn, se încarcă adicătelea cu maximum de ambiguitate, de informație zumzăitoare, murmură neconținut.

Și uite-așa, impulsionat de spusa renescentistă că arta *cosa mentale* iaște, Cymbalum Pataphysicum va fi editat un catalog de opere mentaliste, unde picturile sunt numai «fiice ale descrierii lor», chenare însoțite cu o rîguroasă evocare a unui plin inexistent, «din moment ce, în zilele noastre, *Furtuna* lui Giorgione, *Gioconda* lui Leonardo sau aceea a lui Marcel Duchamp nu există decît prin ceea ce se spune despre ele».

Discursul întrerupt. O ciudățenie în legătură cu neterminatul textelor, literare au nu, ori în legătură cu oratorii: receptorii (cetitorii, ascultătorii, consumatorii) nu îi preferă pe cei ce spun tot ce știu, ci se orientează către cei ce se întrerup, spre cei ce ruinează finițiunea structurală a mesajului lăsându-se posedați de al rostirii fragmentare demon. (Asta va fi speculat enorm, în cariera sa, în seminarii, în discuții particulare, enigmaticul domn Jacques Lacan, șeful Școlii Freudiene din Hexagonerie.)

Apropiate de întreruperi ar fi și vorbirea streină ori prezența texturilor neautohtonicești. Mesagiul cel mai anodin, transplantat într-o altă spunere, pe care auditorul sau lectorul nu o cunosc, reverberează incensurabil. Ininteligibilitatea este straneizatoare, căci, în zicere aristotelizantă, «sârnește admirația tot ce vine de departe» și creează semnificația secundă, lotmaniana semnificație secundă, fiindcă «sporirea generală a capacității semiotice a textului ca întreg se dovedește deseori legată de reducerea capacității sale de conținut în planul comunicării verbale generale. De aici derivă și procesul caracteristic de sacralizare a textelor neînțelese». Lista exemplurilor lotmaniene, îndrituită să capete maximă extensiune, cuprinde: vorbirea medicilor pentru bolnavi, împrumuturile din argou, limbajele instrumentale sau dialectale, inscripțiile rămase de la o populație necunoscută, limbile moarte din uzul științific sau eclezial, melodiile de muzică ușoară în cântare neindigenă, frazele ori cuvintele etranjere, ca și citațele... în textul băștinaș.

Aici, se poate reintroduce în colimator gâlceava dintre Kratylos și Hermogenes.

Nu cumva expresia străinează dă iluzia maximei nearbitrarității a semnului lingvistic? Roman Jakobson răspunde negativ în ce privește vorbitorul și lectorul de rînd. *Kaese* este mai nemotivat decât *fromage* pentru săteanca francofoană din Elveția, căreia ultimul dintre cele două vocabule i se pare mai potrivit să denumească «brânza». Hemingway răspunde pozitiv în *Pentru cine bat clopotele*, unde personagiul principal pronunță cuvintele *dead*, *mort*, *muerto* și *todt*, apoi *war*, *guerre*, *guerra* și *Krieg*. Vocabulul *Krieg* i se pare cel mai războinic, iar *todt* cel mai mort deoarece limba pe care Jordan o cunoaște cel mai puțin îi germana; pentru că este un intelectual și, ca atare, sub fascinația depărtărilor viețuiește.

Fusion jazz & blues

Daniel Vighi

La mozi era lume multă!

Mergeam la film, căruia îi spuneam mozi, „rula” în grădina de vară din care astăzi n-a mai rămas decât un castan care așteaptă să fie tăiat pentru a face loc unui expresiv depozit de materiale de construcții. La mozi era lume multă de prin Radna, de prin Lipova, de dincolo de Mureș. Aveau și lipovenii mozi, dar nu se puteau lăuda, asemenea rădnanilor, cu grădină de vară, cu bănci din fier forjat cu scândurile cu vopseaua scorojită de arșițele verii și de neaua de la Bobotează. Scorojeala aceea ne cam zgâria pulpele dezgolite de nădragii scurți, aceiași, pe care-i purtam după vorba lui fie-iertata bunică mea, care mă apostrofa câteodată, zicându-mi: „Ia-ți nădragii ăia scurți, nu vezi ce căldură-i afară, vrei să te aprinzi?”. Mă minunam înfricoșat de vorbele respective și degrabă procedam în consecință, chit că seara aveam parte, la mozi, de inconfortul zgârâiturilor provocate de vopseaua scorojită. Oricum e de povestit că nu aveam pe nimeni să mă îndrume, așa cum aș putea astăzi să-l instruiesc pe cel care fusesem atunci în legătură cu relația dintre mozi și blues. Leșinătura faină a celui de pe urmă și luminile colorate de pe ecranul grădinii de vară le-oi fi identificând ca atare și-mi vor fi rămas în amintire, dovadă rândurile de față. Nu e mai puțin adevărat că nu găseam acolo, la mozi, blues get-beget, așa, ca zicătura Amen Pan con Mantequilla care, deși se cântă cu accentuate sonorități vocale hispano-americane, e destul de departe de Gianni Morandi și cântarea lui strașnică în care se întoarce în genunchi la iubita lui, și el cânta *In ginocchio da te* de undeva de la armată, și ea fuge de acasă și aleargă printre mașini, prin Orașul Etern, și la urmă se regăsesc, se îmbrățișează, și gata, se termină mozi, și măistorița Beltechi, femeia de serviciu de la grădină, care mătura după noi cojile de semințe, deschide porțile grădinii și e vară de vară, suntem terminați, tare mi-a plăcut cum a cântat Gianni Morandi și de aceea multă vreme am tot fredonat *In ginocchio da te*, tâmp, pe malul Mureșului, pe la pește, în luntrița lui Kalmann, pescarul care

era și paznic la câmpul de lubenițe ale colectivei agricole de producție din Hadarachi – numele barbar al unui cot al râului. Mai apoi, la câteva luni, Morandi fu înlocuit de Bobby Solo și de cântarea lui pe nume *San Francisco*, încă mai aproape de ceea ce ar fi să fie bluesul.

*

Peste câțiva ani, adolescența ta: tu ești junele Ilie Șfeic, prietenei tale i se spune Cipi (de la Cipiripi, niște bomboane de ciocolată sârbești). Vă aflați tot acolo. La mozi. Te vezi ca pe un ecran. Străin. Și acolo e altul care-ți seamănă la fix. După amiezele, ba chiar și diminețile în care aceia (voi doi, tu și Cipi, adică) sunteți în film, voi sunteți ei, și aceia (ei-deveniți-deodată-voi) mergeau la cinema Excelsior, clipele petrecute la balcon, acolo și-au împletit pentru prima oară degetele și s-au sărutat sub ocrotirea întunericului. La fel făceau toți, era dezmăț, toți se sărutau pe rupte, scârțâiau fotoliile, uneori se petreceau mici împotriviri, refuzuri câteodată brutale când vreun coleg de-al lui Ilie se încălzea mai peste poate și dădea buzna prea năvalnic peste parteneră, o înghesuia, îi cotrobăia pe sub fustița uniforme scurtate ca să fie mini. Așa și Cipi cu Ilie, dădea năvală ca să fie în rând cu ceilalți, motiv pentru care Cipiripi îl certa adesea: „prea ascuți de prieteni”, îi spunea, „ce-ți spun ei, aia faci”. Ilie o asculta neatent, mai ales că și reproșurile intrau în felul de a fi al cuplurilor din liceu în care fetele domoleau bărbăția partenerilor. „Tu nu ești ca ei”, zicea Cipi pe când îi ostoya avânturile. Era ca o fortăreață care ceda treptat. Măsura treptatei capitulări era măsurată de la un spectacol la celălalt. Mergea la film cu gândul la isprăvile și cuceririle care îl așteptau la balcon. Ea părea să nu știe pentru ce merg ei acolo, că lui îi păsa tot mai puțin ce se petrecea pe ecran. Că totul devenise un drum. O escaladare încăpățanată. Așteptau să se stingă lumina în sală, și el se repezea nerădător asupra lui Cipi și, de fiecare dată, ea răspundea brutal impetuoșității lui inițiale, îl respingea și îi spunea să stea cuminte. Se linișteau amândoi și priveau la figurile de pe ecran fără să le vadă. Pe cum trecea timpul se lăsa o ușoară tensiune între ei, o nerăbdare care creștea încet, încet până când își căutau din nou degetele, și strângerile lor împletite măreau impetuoșitatea lui. Refuzurile ei se dovedeau uneori hotărâte, alteori mai slabe. Gesturile îi erau mai molatece, așa cumva, și Ilie simțea asta. Cipi se lăsa cutreierată de degetele și palmele lacome ale lui Ilie, care urcau pe sub fustița neagră, pe coapse, și multă vreme, spectacole în șir, ea și-a ținut picioarele încrucișate, unul peste celălalt, așa că nu putea avansa decât pe porțiunile întinse și netezi din exteriorul coapselor, tot mai sus: în bezna dintre scaune se puteau vedea uneori albul picioarelor ei, mai apoi ajungea Ilie cu vârful degetelor sus de tot, un urcuș anevoios, cu multe retrageri și reveniri, până când a sfârșit undeva în apropierea chiloților. Când

La mozi era lume multă!

a reușit treaba asta rula un film cu un vas mare naufragiat în care mai mulți pasageri se chinuiau să ajungă afară din interioarele vaporului care se scufundau, se umpleau cu apă și printre cei care se zbăteau să ajungă sus, la liman, era o tânără cu pantaloni scurți, roșii, și cu niște bulane excepționale. Nu vedea nimic Ilie din drama aceea, decât picioarele atât de frumoase al fetei. Se uita fascinat la ele în momentul când a ajuns sus de tot, și vârful degetelor lui, după respingeri și cedări succesive, ajunseseră la marginea chiloților lui Cipi. I-a atins, când o explozie devastatoare din sala mașinilor tocmai grăbea creșterea nivelului apei, și frumoasa cu pantaloni scurți și cu bulane nemaivăzute era în pericol maxim, apa ajunsese aproape de tavanul unei cabine, și ea nu mai avea cum respira, se îneca, și șeful grupei aceleia se chinuia dincolo de peretele din fier să răsucescă o roată uriașă a unui chepeng înțepenit, țipă frumoasa, bate din picioarele ei mișto în apa limpede, nu mai are aer, gata e, doar câteva degete până în tavan, șeful grupului se chinuie peste măsură, și în acele momente vârful degetelor lui Ilie ajung la marginea chiloților, chiar în momentul în care se pare că nu mai e nimic de făcut, totul pare încremenit, groaznic e acolo, simte moliciunea chiloților după o călătorie nesfârșită dinspre genunchiul rotund spre capătul de sus al fustiței. A ajuns, și pe ecran frumoasa este deja sub apă, dă din mâini tot mai încet, părul lung plutește, izbește cu ultimele puteri în chepengul înțepenit: „gata, moare”, apucă să-și spună în așteptarea deznodământului, în chiar clipita când șeful cu venele încordate, roșu în obraji de la efort, cu mușchii babani ai antebrațelor și pectoralii încordați se opinteste peste măsură, și mușchii lui își spun cuvântul și gata: cedează roata, chepengul se deschide, scârțâie, apa năvălește în odaia de deasupra odată cu frumoasa pe care el o apucă în brațe și ea are părul lipit de frunte; picioarele ei frumoase se bălângăne peste balustradă, brațele i se încolăcesc cu ultimele zvicniri ale vieții de gâtul zdravăn al salvatorului și ochii lor se caută, buzele moi ca niște căpșuni se sărută prelung în șuvoiul de apă iar Ilie profită de ceea ce se întâmplă pe ecran și degetele lui alunecă mai sus, peste minunata întâlnire a textilei cu moliciunea pielii, coboară spre fesă și deodată stop, în chiar momentul în care fata cea atât de frumoasă de pe vasul Poseidon a scăpat cu viață, chiar atunci, avansul lui spre fesa cuprinzătoare și încă mai catifelată decât orice i-a fost dat să cunoască el vreodată este oprit brutal. „Halt”, par să spună palmele lui Cipi la fel ca niște sentinele de la lagărul păzit strașnic de naziști pe când o altă echipă de prizonieri curajoși hotărăsc să-și ia soarta în propriile mâini și să scape. „Halt”, strigă sentinela din turnul din care veghează printre reflectoare puternice cu care îi caută: „halt”, strigă, și dă alarma în nemțește, și se pornesc să latre mitralierele de peste tot.

Alteori e altfel. E o bătaie pe cinste într-un bar din ăsta din vestul sălbatic, se sparg sticlele de whiskey ca nimica toată, zboară mesele peste tot, se aruncă unii asupra celorlalți, și tot balconul a încremenit, toate fojgăielile încetează, îmbrățișările și încolăcirile se istovesc, ochii se îndreaptă spre ecran, prea e de tot bătaia ca să nu o bagi în seamă. Numai că în chiar acele momente Cipi are chef de mozoleală, se lasă peste el și își desfăce ușor picioarele, așa că în plină acțiune nebună are Ilie drum liber cu palma și degetele spre coapsele interioare, spre teritoriul interzis, la zona spre care râvnește de multă vreme, ca pieile roșii care își ațintesc din colibele lor privirile scormonitoare spre turmele uriașe ale bizonilor. Războiul e acum în toi, zboară scaunele prin aer, teigheaua cu băuturi din spatele barului se năruie în larmă mare din cauză că un nemernic nebărbierit ajunge dintr-un pumn între rafturi, și Ilie explorează chiar acum teritorii necunoscute, e în drum spre sfânta sfintelor, și nici că mai vede bătaia. Nu se poate compara delicatetea fină și moliciunea care te taie la lingurea a coapsei interioare, călduță, binevoitoare, delicată în contrast total cu barbaria de pe ecran, în care bărbosul alcoolic, odată aterizat dincolo de teighea, stă cu gura căscată ca să profite pe gratis de o sticlă cu whiskey răsturnată de pe raft care se scurge taman în gura lui căscată lacom. Comunicau complicat printr-un cod pe care l-au descoperit în balcon. După felul în care îl strângea în brațe, după felul în care își strângea sau nu picioarele în ofensiva la care o supunea amarnic, totul îi spunea câte ceva: doi inși treceau cu o mașină lungă pe niște șosele pustii, zice muzica foarte duios, se lasă soarele peste munți, pe șosea nu e nimeni, pustiu, mare pustietate peste tot, mai nimic, doar munții, soarele în amurg, și cei doi tineri la volanul unui Ford lung, prăfuit, și deodată răsuflarea imperceptibil schimbată a lui Cipi care îl tulbură grozav, nici n-ai crede, el tot timpul teatral, gesturi și iar gesturi, excitați dovedite peste poate, și ea sobră, doar acum, iacătă, e tulburată deodată, îi vede cu coada ochiului pe cei doi la volan, amurgul, munții, muzica, un gospel pe nume *Thank You for Your Grace* se îndepărtează brusc chiar în momentul în care ajunge sus, sus, este acolo unde și-a dorit de mult să ajungă, e cald între coapse și ea le ține strânse, apoi deodată simte cum încordarea cedează, apoi iarăși muzica, munții, drum fără capăt, au ajuns undeva, la o stație de benzină toropită sub canicula deșertului, coboară din mașină, li se văd cizmele prăfuite, cu pielea maronie lucrată cu înflorituri meșteșugite cu pricepere, răsuflarea ei pe care o simte cutreierând-i o secundă urechea, înfiorându-l, și treptatul abandon al coapselor, deschiderea lor, înfrângerea, ca bizonul răpus, clătinându-se, alunecând pe picioarele de dinainte și strigătele pieilor roșii călare pe namila răpusă cu sulite împodobite cu ciucuri roșii pe care le înfig direct în grumazul lui voinic.

amic de tipar

Radu Țuculescu

Daniel și oasele sale...

Se numește Daniel Ilea. Este maramureșan, născut în Baia Sprie. Publică proză și eseuri în reviste literare din țară și din Franța. Acolo trăiește de mai bine de douăzeci de ani. Acolo a lucrat nopți nenumărate la recepția unui hotel. A fost opțiunea lui. Prefera liniștea nopților care-i oferea cel mai bun „ambient” pentru a citi. Pentru a medita la viață și la oasele ei.. Citea cu neascunsă pasiune, chiar patimă, așa putea zice. Mai ales filosofie și literatură. Se „plimba” cu degajare și încântare prin paginile lui Spinoza, aluneca printre insomniile lui Celine ori visa la „spuma zilelor” împreună cu Boris Vian.

L-am cunoscut în urmă cu un an. Un bărbat subțire, cu frunte înaltă, profil de actor discret interiorizat și priviri în care se amestecă ironia cu o deghizată melancolie. O voce cu inflexiunile unor tonalități grave, dar deloc aspre. Uneori dezamăgit de tot ce se întâmplă în jurul său, alteori capabil să se entuziasmeze și să (mai) spere... Amestec pitoresc de lumini multicolore ori doar de pete-n alb și negru. Dar capabil, încă, de gesturi încărcate de o dezarmantă sinceritate. Fără să-i pese de pericolele care s-ar putea isca la umbra unor astfel de sincerități...

La sfârșitul anului trecut, lui Daniel Ilea i-a apărut un volum de proză scurtă la editura Tracus Arte intitulat cât se poate de... prozaic și poetic totodată: *Ale vieții oase roase...* Un volumaș, o cărticică așa putea zice. Aproape o sută de pagini scrise într-un timp „aleatoriu”, prin diverse zone (geografice) ale Europei. Nu e vorba, nicidecum, de însemnări de călătorie, ci, mai degrabă, de un soi de jurnale intime sub forma unor... picături de proză. Eu le văd, însă, și ca niște excelente scenarii pentru filme de scurt metraj. *Un scaun din lemn și o masă. Un tânăr de statură mijlocie, voinic,*

Radu Țuculescu

pe jumătate chel și puțin adus de spate. O saltea pusă direct pe podea. În odaie nu sunt oglinzi. Totul poate fi pipăit. Notații când seci, la „obiect”, atinse de-o dureroasă realitate, când timid poetice. Când calcă pe mal, Vasile e așa de parcă nici n-ar fi călcat. Briza ușoară îi smulge de pe față un surâs care se rostogolește ca o picătură de lapte în făină...

Ironie, autoironie și câte o dîră de sarcasm ponderat. Lîngă un gard de sîrmă ghimpată pasc niște catîri ce seamănă mai degrabă a cai. Mai încolo, niște vaci curățele răspund, vizibil mirate, bouului din mine...

Uneori, în timpul lecturii, îmi imaginam unele fraze „scrise” sub formă de grafitti pe zidurile impertinente ale vreunei bănci prestigioase, spre amuzamentul trecătorilor. Ea avea insomnii și asculta Simfonia Fantastică, recitînd versuri din Esenin. Tatăl ei era șofer de TIR, maică-sa zgrițuroaică, iar sora măritată. Îi cumpăraseră un pian și investiseră în lecțiile ei de muzică o Dacie... Alteori intuiau în diverse pasaje o atmosferă apropiată din cutare pagină a unui autor tare drag mie, pe nume Boris Vian, cîntăreț de jazz, romancier extrem de original și om de teatru, așa cum este, de fapt, și Daniel. Am întîlnit un hoit pe drum. L-am tras pe margine, să putrezească liniștit. Pe malul apei, ne-am fotografiat unul pe celălalt. Era ceață. Am întîlnit un lup cu sexul roșu de sînge înghețat, cu picioarele în sus. Deasupra capetelor noastre erau stînci de bazalt.

Lumea, pentru Daniel Ilea (ca să-l citez, aproximativ, pe excelentul nostru prozator Radu Aldulescu) e mare, e o junglă străină, ostilă, nemiloasă la o adică... Așa o fi, însă eu sper ca Daniel Ilea să nu renunțe la a mai scrie proză. Chiar și dacă o va face doar așa, aleatoriu, cînd nu-i vor da pace insomniile...

Prequel și alte călătorii...

Cu bucureșteanul Radu-Ilarion Munteanu m-am cunoscut și m-am împrietenit „iremediabil”, în timp ce urcam și coboram Dealul Mănăstirii din localitatea Lipova, urmăriți, constant, de avioane „inamice”...Era perioada stagiului militar cînd, zilnic, maiorul Costache ne amenința astfel: „...fiți mereu pregătiți, căci dușmanul poate ataca din moment în moment sau chiar... mai devreme!” Intonațiile vocii căpitanului erau atinse de ambiguitate încît nu puteai ști cu exactitate dacă „zicerea” sa era ironică ori „pe bune”... Lui Radu-Ilarion Munteanu (mai pe scurt RIM) i se întîmpla, adesea, ca în „luptele” noastre cu invizibilul dușman iscate pe deal, în pădure ori pe-un cîmp nesfîrșit, să-și piardă ceva aparținînd echipamentului din

dotarea soldatului, cel mai adesea baioneta. Drept urmare, întreaga grupă din care făceam parte, o porneam în căutarea obiectului pierdut, să-l scăpăm de pedepse. Miopia lui (de)mascată de-o pereche de ochelari groși, îl putea face să caute toată ziua, fără vreun rezultat.

RIM sporovăia pe orice temă, dovedind cunoștințe pertinente în diverse domenii, de la științele exacte la artă și sport. Sporovăiala lui era sprintenă și nu întotdeauna deranjantă... Ceea ce m-a uimit însă pe mine era sincera lui bucurie că se află... într-o cazarmă cu un regim militaros. Afirma că niciodată nu s-a simțit mai... liber! Eu eram apăsător de atmosferă și, adesea, comparam cazarma cu o închisoare. Apoi am aflat explicația. Fizicianul RIM lucra la un institut bucureștean condus de „academiciana” absolventă a patru clase primare, pe nume Elena Ceaușescu. Nu doar atât. El fusese obligat să scrie (alături de alți anonimi...), capitole întregi ale „celebrelor” volume despre polimeri, semnate, evident, doar de respectiva „academiciană” de notorietate internațională, ba chiar planetară... Viața din cazarmă, în comparație cu cea de la institut, era pentru RIM o joacă de copii. După '89, l-am tot incitat pe prietenul meu să scrie o carte de memorii, de amintiri, de „dezvăluiri” despre perioada muncii sale sub mîna „polimerizată” a Elenei. Ba chiar i-am și sugerat câteva titluri: *Viața printre polimeri* sau *Polimerii cabinetului doi* sau *Sub teroarea... polimerilor!* Nu a făcut-o, încă, dar sper să o facă. Sînt convins că o astfel de carte poate trezi, în rîndul cititorilor, o motivată curiozitate. În schimb, Radu-Illarion Munteanu a publicat, după anul 1990, numeroase volume de proză scurtă, călătorii, eseuri cinematografice, ba chiar și un volum de poeme parodiate de Lucian Perța. Multe dintre aceste cărți au prefete semnate de nume importante ale literaturii române, precum Liviu Antonesei, Daniel-Cristea Enache, Horia Gârbea sau Radu Sergiu Ruba.

Recent, RIM a „ieșit pe piață” cu două volume, unul de proză scurtă intitulat *Prequel* (Editura Vreamea) și celălalt, un nou volum de călătorii, *De la parcul papagalilor la grădina Getsimani* (Editura Galaxia Gutenberg). *Prequel*, literar, înseamnă o poveste *înainte de*, cum *sequel* înseamnă o urmare a povești. Volumul chiar se deschide cu câteva capitole despre „călătoriile” făcute în copilărie, pe scara interioară a casei, prin curți și grădini. Apoi călătorii adolescente și studentești, unele sentimentale, altele doar în „cadrul” lecturilor. Căci, afirmă autorul: *lectura e un prequel natural la starea de călătorie*. Dar acolo unde, după părerea mea, se „simte” cel mai bine autorul este jurnalul de călătorie. Volumul mai sus amintit o dovedește cu prisosință. Descoperim aici (în timp ce-l însoțim pe autor în Grecia, Portugalia, Spania, Tenerife ori Ierusalim) un fericit amestec de proză cu pagini eseistice, cu comentarii culturale în care se fac, adesea,

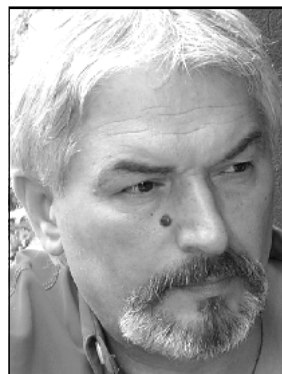
Radu Țuculescu

năstrușnice conexiuni, ingenioase, plauzibile, pline de farmec și nu lipsite de fin umor. Dotat cu un remarcabil simț al autoironiei, autorul ne plimbă prin lume, uneori în pași sprinteni de dans, alteori în pași lenți, „analitici”, dar întotdeauna binedispus, avînd știința de a nu plictisi niciodată. Știe să vadă dincolo de aparențe, să descrie din unghiuri proaspete locuri turistice arhicunoscute, descifrînd detalii și semnificații noi, incitîndu-ne fantezia. Este mereu atent la frază, la ritmul cuvintelor, „combinînd” informații din cele mai diverse domenii.

Nu pot să nu citez, în încheierea rîndurilor mele, un paragraf din prefața lui Liviu Antonesei la volumul *Prequel*: „Formula literară a autorului este o formulă care aliază alchimic, în care fuzionează o pronunțată dimensiune (auto)biografică, o erudiție de natură borgesiană și un simț al nuanțelor pe care nu-l obții decît cu o răbdare benedictină.”

Variațiuni de limpezire (1)

Andrei Zanca

Adieri de martie printre ultimele frunze nedesprinse de iarnă. *Susur de clepsidră*. Doar vrabia în alertă se lasă pătrunsă. Să presimtă ea oare? Fiecare fulg reia o însingurare. Adevărul a devenit de prisos. Piesa nu mai are cortină. Nici sfârșit. Doar succesul, ori eșecul mai contează. Epuizând, sleind. Ninge. Unduie mireasma fulgilor topindu-se pe-o geană de copil. Geamătul *au ralenti* al textului. Fresca unui geamăt asirian. *Crux Ansata*. Purtată deja în Egipt de preoți. Divinitatea este o stare a conștiinței. O stare viabilă. Azi ne suntem doar amânare a simplității, firescului. Viața instruieste în tăcere. Fără de vorbe, fără de larmă. Când se va pricepe că adevărul este un dat al ființării, nu al dizertației?

Geniala premoniție a limbii: *a încolțit un gând*. Cine ne presară semințele gândului în minte, ca ele să poată încolți? Când mă bântuie neliniștea ramurii, am ajuns la marginea iernii. Însemnat de noapte, traversez auzul. *Altfel* întâmpin apa picurând de pe olane. Și din acest nimic, pe ne simțite, înfiripări. Șopote răsfârante în improvizație de pasăre. Suspîn de fulg în primul ghiocel. Sub înverziri, doar zumzetul fără de trecut al găzelor, noaptea, deși ornicul își topește peste case bătaia stinsă-n ecoul tăcerii; liniștea - oglinda auzului.

Nevinovăția nu cunoaște noaptea. Unduie laolaltă cu viața. Nu o molează, nefiind conștientă, copilărind fără de finalitate în etern. Poate tocmai de aceea ne suntem aici. Apoi, dintr-o dată inocența a tânjit să afle. O străbătea dorul nedefinit al *aflării*. Va străbate astfel, nenumăratele țări mohorâte ale conștiinței întru maturizarea spiritului. Bântuită de reîn-

toarcere, acum. Fiindcă doar dacă pierzi ceva, ești în stare a prețui. Cu inocenții dumnezeu ar fi fost tare singur, mereu. Copilul și soția lui Gauthama mai dorm, când el se va întoarce înapoi în mica odaie, după aflările lui definitive.

Și-a înălțat brațul înspre o ramură. O șuviță a alunecat dezvelindu-i profilul în montura înfrunzirilor. Totul, atât de firesc, încât o necunoscută tandrețe m-a înfiorat. Am recunoscut deodată în gestul ei un gest uitat, cu neputință de reamintit și totuși, dureros de intim cândva. Odată. Mistuită în surogatele însoțindu-mă în vieți de vieți, ea mă aștepta acolo, mântuită de vreme. Când ne vom putea oare dăruie, cu deplina încredere a câinelui, ce-și înalță ochii lui curați înspre noi? Cât de limpede e lacrima, deși e un distilat al unui conglomerat de simțiri cu neputință de decantat. Însă câți nu se sting în fond de *lacrimă la inimă*. Lacrimi lăuntrice, împovărând, otrăvind. Afară șuieră deodată năprasnic vântul sub un cer de reclusiune. Mistuite păsările. Doi băieți și o fetiță, în șir indian, în spatele unui pechin. Nimic nu se întâmplă fără un scop. Am devenit ființe pur teleologale: ne plimbăm *pentru* sănătate. Două bătrâne o iau pieptiș prin parcul desfrunzit, vânturând ritmic bețe de schi: nu se aude decât păcănitul sec al bețelor pe asfalt. Nimic spontan. Nimic cu o dăruire deplină, în care să te uiți total. Fragmente de lumină. Până și ciorile înscriu în aer *note albe*.

Doar un accident ori vreo boală mai trezesc: este forma comună, ștearsă, surogatul de *satori* al masei, s-ar zice. Deîndată uitată, la cea mai mică ameliorare. Și totuși, ea se strecoară homeopatic de pe acum în orice gest, orice act. Clamând adâncă nevoie de refacere a unei rupturi. O insațietate inexplicabilă va însoți orice dăruire, până nu se realizează *atoidentificarea*. Harul iubirii în care se mistuie toate „învățăturile”. Vine o vreme când trebuie să uiți și apoi să refăurești totul; și înainte de toate, pesemne, cuvintele. Există reguli succesive pentru a învăța condusul unei mașini, însă din momentul în care s-au așezat reflexele, trebuie să le uiți și să-ți găsești propriul „drum”: fiecare conduce într-un mod absolut unic. Grija, băgarea de seamă, atenția nudă. *Bunul simț* este ca „antena” unei mimoze, vibrând la fiecare foton.

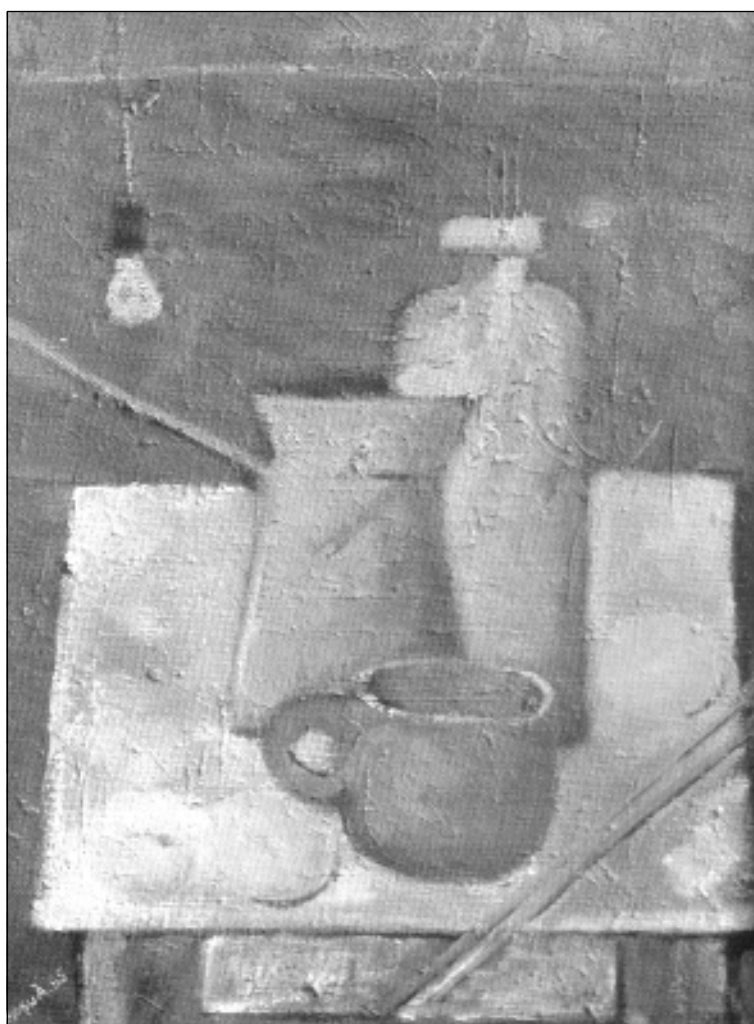
Manipularea conștiinței începe în mod rafinat cu actul de *compromitere* al cuvintelor. *Weltverbesserer*, se zice, spre o pildă, despre unul care vrea „să facă” lumea mai bună, să o „îmbunătățească”, despre unul care nu o acceptă așa cum *se vrea* ca ea să fie acceptată, de unul care nu *se încadrează*. Câte cuvinte nu au fost compromise în ultima jumătate de secol. Însă, doar în tăcerea însingurării se lasă ele tămăduite. Prin aplecare individuală. Un act de conștiință. De nu s-ar ivi deîndată orgoliul explicării. *Demonul controlului și al analizei*: mereu obsedați de a ști ce se află în spa-

tele lucrurilor: să demonstrezi că știi. Deși mereu și tocmai atunci scapă esențialul: nu are loc transfigurarea în *dar*.

Când e atât de evident: mâna poate apuca orice, însă se poate apuca pe sine însăși?

Schwarzwald. Aproape de izvorul Dunării. Câțiva toporași risipiți printre trunchiuri prăbușite. Adieri de scorbură între primele ferigi. Etanșez cu grijă o tabacheră de lemn, în care zace o frunză de ferigă și îi dau drumul pe apă. Saltă ușor, apoi plutește ferm. Lin, ca o implorare împlinită, dinspre *o pădure neagră înspre o mare neagră*. Nu e straniu?

Spiritul și această pagină sunt unul și același lucru. Atotpătrundere. Doar el de nepătruns. Temeiul finitului e nesfârșirea. Mâna copilului ce desprinde tabachera dintre răgălii e mâna mea. Dinspre un grind răzbat cotele apelor Dunării. Identice cu această pagină, ce se citește acum pe sine, sunt. Iubirea limpezește rostirea, cum durerea, lacrima.

Natură statică
ulei pe pânză, 1980

Solilocviul lui Odiseu

Traian Ștef

La prieteni

E vară, e cald, e secetă. Nu te poți încumeta la un proiect prea serios. Un fel de inconfort nu-ți dă pace, afli că un prieten a fost condamnat și știi că pe nedrept, ești sigur de asta, altul a avut un accident, altul a murit, alții au murit mai demult și sînt deja uitați, altul e grav bolnav. Dar mai sînt unii din leatul tău care tocmai au ajuns la 60 de ani, unii care își văd de lucrul lor cu onestitate și fără să aștepte cununa de lauri, fără s-o cumpere.

Generația optzeciștilor e în preajma celor 60 de ani, unii i-au împlinit, alții urmează, alții nu au mai apucat ziua. Avem exemple în acest număr al revistei. Dintre cei care au împlinit vârsta, Călin Vlasie pare că merita mai multă recunoaștere. Este unul dintre constructorii generației, dintre aceia care au construit instituții. Instituție este Editura Paralela 45. Și-a pus în joc casa, curajul, energia, a coagulat alte energii și a reușit să edifice editura cu cea mai mare cifră de afaceri din România și, cred că la un moment dat, dacă nu pînă în prezent, cu cele mai multe titluri ale autorilor români. Primul său gest a fost acela de a crea o bibliotecă optzecistă, începînd cu antologiile de poezie, de proză, de texte programatice și continuînd cu seria 80, carte de critică și eseu, poezie, proză. *Istoria critică* a lui Nicolae Manolescu a reprezentat încununarea efortului său editorial, dar poate și un omagiu pentru maestrul unei generații - și mă gîndesc în primul rînd la cenacliștii de Luni. Dar și atunci, în anii 80, în momentul înființării Cenaclului de Luni, Călin Vlasie s-a arătat unul dintre cei mai lucizi și mai eficienți din grup, contribuind decisiv la pornirea acestuia. Se vede bine, acum, că mintea lui are perspectivă, că respectă întîlnirile ideale. E un om care se și scoală foarte devreme și mi s-a întîmplat de cîteva ori să mă aștepte cu cafeaua gata și aproape rece. N-ar strica, mă gîndesc, ca experiența lui managerială să fie folosită insituțional de breaslă.

Oradea, la *Zilele Revistei Familia*: Mihai Dragolea, Călin Vlasie, Romulus Bucur, Aurel Pantea

Poetul Călin Vlasie a avut de asemenea un proiect nou sărind peste moda instaurată de prietenii lui. Acest lucru e mai evident acum, când se întrevede un nou canon și unde poezia sa își are locul lângă a celor mai tineri și mai curajoși.

Călin a făcut multe și pentru el și ai lui. Poate invidia față de ceea ce are a făcut să se vorbească mai puțin despre el, la 60 de ani. L-am întâlnit la înmormântarea lui Sandu Mușina și a sărit primul să poarte pe umeri sicriul, s-a nimerit să fiu lângă el când Gheorghe Crăciun era între viață și moarte, purtat cu elicopterul de la Tîrgu Mureș la București, și urmărirea fiecare mișcare, discuta cu medicul de la Fundeni care trebuia să-l primească pe George. E un bun prieten, Călin Vlasie. Și bea tot vin roșu. E și un tată tînăr. Fie și bunic mulți ani! Să ne mai întâlnim la nunți și la botezuri, prin munți, mai bine, pe la Balaton, ca mai an (mulți)!

Alexandru Mușina a fost de asemenea un constructor. O facultate, o școală de poezie, poezia lui, o editură, o revistă. Nu le-a mai dus pînă la capăt. Le-a făcut pe toate într-o luptă continuă cu boala, o luptă care mi se părea adeseori că are conotații estetice, o anumită gratuitate, că o tratează uneori ca de dragul artei. M-am bucurat de prietenia lui și am comunicat frățeste. El este destinatarul *Epsitolelor* mele către *Alexandros*, din *Personae* a lui am luat mai multe nume fără să-și dea seama mulți lectori profesioniști. Îmi trimitea câte o poezie scrisă de mîna pe o foaie ruptă

dintr-un caiet cu linii. Ultima lui scrisoare este din 15 mai și se referă la cartea mea de versuri al cărei redactor urma să fie și își lua rolul foarte în serios. Cartea se încheia tot cu o epistolă către el, ultima, pe care o reproduc lângă cuvintele Simonei Popescu și ale lui Viorel Mureșan. Iată scrisoarea din 15 mai a.c.:

Dragă Traian,

În poezia ta există o percepere magică/ arhaică a lumii, un balans între realitatea cea mai banală și fantasmale individuale sau colective.

Problemele, în unele poeme, apar atunci când:

- colocvialul tinde spre verbozitate

- "magicul" e explicat în fel și chip (fie și printr-o grilă "mitologică")

- poemul e prea lung și se sare de la un moment de grație la altul, anulându-se unul pe celălalt

- "realitatea" devine precumpănitoare, chiar exclusiv (în câteva poeme)

Ar mai fi și alte observații, de detaliu.

În mare, important e să se păstreze magicul, vibrația misterului, lucru întotdeauna delicat.

Însă, puțin "lucrat", ar putea fi cel mai bun volum al tău. Dacă ești de acord, aș:

- elimina câteva poeme (nu multe)

- renunța la finaluri redundante și/ sau explicative

- tăia anumite poeme, prea lungi, în două (magicul e greu de ținut mult timp la cote maxime)

- face minime corecturi în câteva texte, schimba titluri (nu multe) etc.

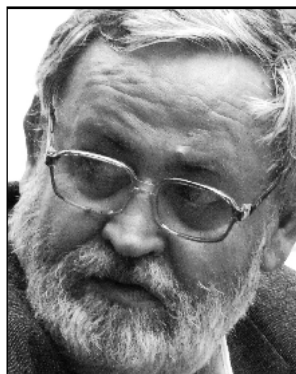
În plus: volumul e suficient de mare ca să reclame 2 (chiar 3) cicluri. Cum selectezi și rearanjezi poemele e treaba ta (eventual îți voi da ceva sugestii, dacă e cazul).

Rămîne să te decizi. Dacă ești de acord cu ce vreau să fac, dă-mi un semn, să mă apuc de lucru. Va fi ceva treabă. Sper să-l finalizez cât de repede.

*Cu aceeași prietenie,
A.M.*

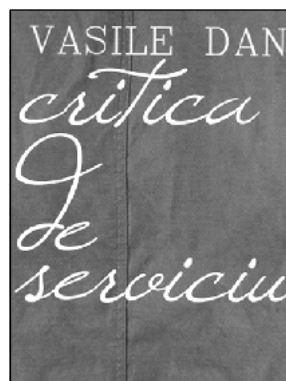
Replay @ Forward

Ioan Moldovan

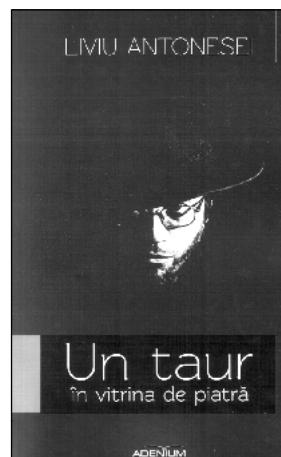
Dragi prieteni generoși, am primit darul vostru de carte și, iată, vă trimit câteva rânduri de mulțumire:

✍ **Vasile Dan.** *Critica de serviciu*, dragul meu prieten și admirabil poet Vasile Dan, este, ea, de serviciu, dar, în cazul tău, mai ales de bune servicii, acordate generos, deopotrivă, cititorului și autorilor. Calificarea de critic este o reușită. Subscriu la: „Măcar un lucru am învățat scriind aceste cronici: uneori e mai greu să comentezi o carte decât să o scrii tu însuși. Și asta spre ținerea de minte, a oricui.” Dar și spre lauda profesiei de critic literar. S-au împărtășit de lucrul tău (în ordinea din carte, care e a apariției articolului în revistă): Miruna Vlad, Romulus Bucur, Andrei Bodiș, Liviu Georgescu, Matei Vișniec, Mircea Cărtărescu, Traian Ștef, Horia-Roman Patapievici, Gheorghe Mocuța, Adam Puslojić, Petru M. Haș, Aurel Pantea (de două ori), Ion Zubașcu, Lia Faur, Ioan Es. Pop, v. leac, Cornel Ungureanu, Viorel Mureșan, eu însumi, Vasile Gogea, Victor Ilieșu, t.s. khasis, Marta Petreu, Nicolae Prelipceanu, Daniel Turcea, Nichita Danilov – la *Cronici literare*, plus secțiunea *Addenda*, unde găsim incitante consemnări despre: doi scriitori polonezi la Arad, *Septuaginta* în românește sub coordonarea lui Cristian Bădiliță, poetul unei singure cărți aproape antume (Alexandru Balog), bibliotecile

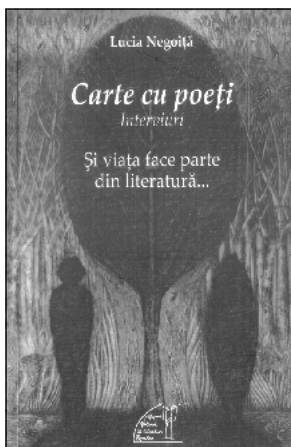

„de căpătâi”, poezia lui Ioan Flora, poezia lui Pavel Gătăianțu, Puslojić (încă o dată),

✍ **Liviu Antonesei.** Mulțumiri bucuroase pentru exemplarul 43 (de colecție) al antologiei (de o viață – de poet) *Un taur în vitrina de piatră (antologie lirică, 1977-2012). Ilustrații de Dragoș Pătrașcu*, Ed. Adenium, 2013. Cele spuse odinioară de Marian Papahagi despre una dintre cărțile poetului rămâne valabil și pentru *summa* lor: „O remarcabilă carte de poeme, personalizată, într-un peisaj literar ce favorizează livrescul, intertextualitatea, metatextualitatea, «textualismul» etc., printr-o tensiune a rostirii ce nu ocolește exprimarea nudă a emoției. (...) Lumea sa poetică se compune «auroral», fără să iasă din relația livrescă și obiectuală. Densitatea referințelor nu anulează autenticitatea lirică a percepției nici chiar în poemele discursive...”. *Cuprins-ul* sugerează și configurarea crono-tematică a devenirii poetice: *Căutarea căutării (1977-1989)*, *Apariția Eonei și celelalte poeme de dragoste culese din Arborele Gnozei (1968-1999)*, *Dispariția și eternitatea Eonei (1999-2006)*, *Psaumes (2004)* și *Povești filosofice cretane și alte poezii (2008-2011)*. Despre *Psaumes* e necesară precizarea poetului: „Psalmii care urmează nu au o versiune în limba română. Într-un moment ciudat, straniu, i-am scris direct în franceză, într-un fel de transă. Cum nu sunt francofon decât *à mes heures*, textul a fost revizuit și corectat de Luisa Palanciuc, căreia îi mulțumesc și pe această cale. Îi mulțumesc, de asemenea, pentru sugestia privind paginarea lor, care mă reîntoarce la o practică utilizată în poemele mele lungi de la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80.”

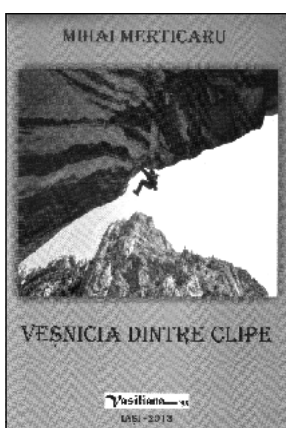
✍ **Lucia Negoită.** *Carte cu poeți. Interviuuri. Și viața face parte din literatură.* O carte de interviuri care, cum spuneți, recuperează fragmente

de trecut care ne spun *o poveste*. Cei aleși pentru a-și deoala povestea sunt 21, unii dintre ei fiind (și) dintre cei mai importanți poeți ai literaturii noastre de astăzi: Ileana Mălăncioiu, Ion Pop, Constanța Buzea, Șerban Foarță, Ana Blandiana, Nicolae Prelipeanu, Gabriela Melinescu, Victoria Dragu-Dimitriu, Radu Ulmeanu, Monica Pillat, Adrian Popescu, Ioana Ieronim, Ioana Diaconescu, Ion Mircea, Grete Tartler, Ion Zubașcu, Iolanda Malamen, Liviu Ioan Stoiciu, Doina Uricariu, Cassian Maria Spiridon, Mircea Diniescu.

✎ **Ion Cocora.** *Exercițiile de exorcizare* din *Viața într-un lacăt*, noua carte, sunt mișcările poeziei între cele două limbi ale poetului de pe care el încearcă să alunge pușcheaua și să aștearnă mierea strânsă din absențe și spaime, din transparente și opacități, acum, la vârsta când aventura scrisului nu mai e demult confortabilă, când a-și fi sieși duhovnic este pentru poet o înngenunchiere insomniacă și când Ion Cocora pare a fi dobândit dibăcia necesară de a-și fi devenit propriul călău.

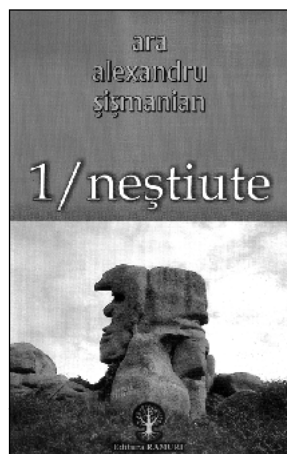
✎ **Mihai Merticaru.** Mă gândesc că și la Bacău *Veșnicia dintre clipe* este aceeași cu cea din vremea lui Bacovia, de vreme ce numele ei este *poezie*. „Clipa trăiește, veacurile mor”, a zis Arghezi, citat în motto-ul volumului primit, acesta – dedicat, cu duioșie, „scumpelor mele surioare: Maria, Valentina, Rodica și Virginica”. Cred că „frățiorului” Mihai i s-a dat să caute această veșnicie, după cum ne sugerează poezia de început, *Curriculum vitae*, din care transcriu: „pentru ca să devin apoi un veșnic aspirant/ la gloria vidului din haos și la/ veșnicia dinte două clipe./ un pasionat colecționar de himere/ care sărută cu voluptate buzele/ umilinței, ale derizivunii și ale amărăciunii”. Fie ca *Planeta mov și Pla-*

neta gri (cele două secțiuni ale cărții) prin rotirea lor lirică să ivească în cititor secțiunea de aur.

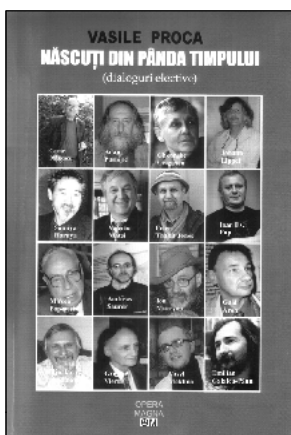
☞ **Ioan Barb.** Da, are (încă o dată) dreptate Al Cistelecan, pe coperta a patra a volumului *meditând închis în ochiul ciclopului*. „Ioan Barb e un poet care s-a hărnicit brusc: câte două volume în 2010 și 2011, după ce primul i-a ieșit hăt în 1998, nui semn de sărăcie în sertar și-n inspirație.” După care, sagacele critic, în stilul său inimitabil, descrie mecanismul care ferește poezia harnicului poet de repetivitate și artizanat. Fie pe *drumul Damascului*, fie pe *Golgota fără anotimpuri*, fie pe Aleea Școlii din Călan, Ioan Barb e același călător meditativ, căruia merindea intimă îi ajunge și-i prisosește ori de câte ori ochiul ciclopului adoarme și reveria poetului iese spre întâlniri liric-eliberatoare.

☞ **ara alexandru șișmanian** - căruia, când scrie și înșiruie versuri într-un singur vers, legându-le, ca pe mătăanii metonimice, printr-un punct ceva mai mare decât punctul canonic, îi cad bine doar literele mici: am primit și acest nou op *1/neștiute*, după ce ani la rând le-am primit și pe cele de odinioară, pe care le-am citit - ce-i drept nu dintr-o suflare, ci sincopat, cum, de altfel, se și cer citite, parcă - , și-mi zic acum că un vers precum „respir literele de heroină ale aerului de parcă aş citi în fine un înger” definește corect tipul de laborator liric al acestor semne ce nu cunosc umbra-penumbra, modul adecvat de a le citi. Între cele *neștiute* poți da, tu, cititorule, din când în când de unele *știute* parcă, ele fiind, în fapt, locul de întâlnire a poetului cu poezia tuturor.

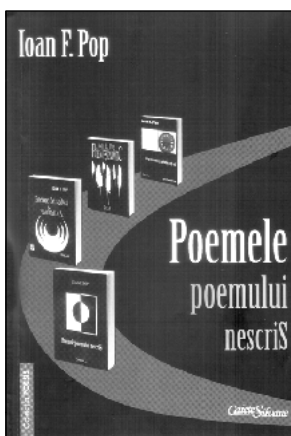

☞ **Vasile Proca.** *Născuți din pânda timpului* reunește dialogurile „la cald” ale autorului cu Cezar Ivănescu, Sumiya Haruya, Gheorghe Gri

gurcu, Adam Puslojić, Grigore Vieru, Valeriu Matei, Emilian Galaicu-Păun, Ion Mureșan, Johann Lippet, Ioan Ed. Pop, Miljurco Vukadinović, Mircea Popovici, Gáal Áron, Peter Thabit Jones, Vasyl Makhno și Andreas Saurer. Fiecăruia dintre interlocutori i se prezintă o fișă bio-bibliografică elocventă și utilă, dialogurile sunt mereu incitante, adausul de fotografii, selecții din poezia celor intervievați, fotografiile-portret și cele din „Iconografia” de la sfârșit (din arhiva lui Proca), toate rodesc o carte ce cheamă urgent la lectură, promițând multe și savuroase satisfacții.

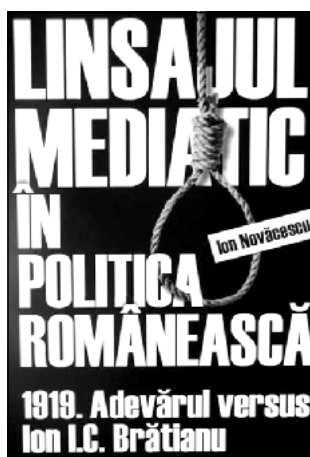
✎ **Ioan F. Pop.** *Poemele poemului Nescriș* – titlul, scris cum l-am transcris, sugerând poate prin cele două majuscule, una la început și a doua la sfârșit, că doar extremele își pot aroga dreptul la înălțime și simbol – e o adunare laolaltă a celor patru cărți de poeme ale autorului (prima dintre ele, *Pedale de hîrtie*, fiind rescrisă și rebotezată *Poemele absenței*, celelalte trei fiind reluate cu unele modificări, dar cu titlurile supuse aceleiași reguli a celor două majuscule: *PoemeșinimiC*, *Poeme de sedus realitateA*, *Poemele poemului nescriS*) publicate până acum. În *Cuvînt înainte* Ioan F. Pop declară: „M-am oprit din scrisul poetic, fără să mă despart însă total de poezie. De scris, mai scriu încă, sub alte forme.” Așadar, o abandonare a formulei, și asta, aflăm tot din *Cuvînt*, pentru că, „abordînd o poezie de fundătură ontologică, una a tatonării limitelor limbajului și non-limbajului nu are rost să multiplic la infinit acest exercițiu anihilator.” Noi, cititorul, curios, sceptic și ipocrit, cum suntem, vom trăi și vom vedea dacă acest decret de suprimare va fi respectat. Grea misie, tăcerea, mai ales cea poetică, pentru că – și asta se știe – poezia e mai grea.

✍ **Un alt Pop, dar Nicolae**, mai tânăr, însă tot orădean, a făcut un lucru de admirat și de laudat: a adunat între copertele unei cărți publicistica lui **Radu Enescu** din perioada 1990-1994 – ultimii ani ai strălucitului eseist de la „Familia” – apărută în foile locale „Gazeta de Vest” și „Noua Gazetă de Vest”. Un efort de restituire menit în intenția lui Nicolae Pop de a completa imaginea de scriitor a lui Radu Enescu, prin etalarea plină de fervoare a conștiinței civice și politice a acestuia într-o perioadă a exultanței redobândirii libertății de expresie, când fostul „cerchist” își trăia prin scris, un fel de „a doua copilărie”, cum a opinat la lansarea cărții Florin Ardelean.

Cronica unui linșaj mediatic

Ion Novăcescu, *Linșajul mediatic în politica românească - 1919 - Adevărul versus Ion I.C. Brătianu*, Editura Adevărul, București, 2013

Randamentul funcțional al sintagmei *linșaj mediatic* este unul extrem de ridicat. Problema e că sintagma cu pricina este foarte adesea impropriu folosită, omițându-se detaliul esențial că linșajul mediatic nu are nimic în comun cu o campanie de presă.

În vreme ce campania de presă se situează în favoarea unei cauze nobile sau de interes public, slujindu-se pentru aceasta de mijloace eminamente jurnalistice, așa cum ar fi știrile, comentariile, editorialele, reportajele, talk-show-urile, concepute și puse în practică cu respectarea unor norme de conduită profesională extrem de riguroase, a că-

ror folosire concertată are în vedere *construcția și interesul public*, linșajul mediatic se produce în limitele extrem de laxe, aproape niciodată posibil de anticipat ale *deconstrucției* și ale unui *totul este permis*. Totul e pus în favoarea unui interes personal ori de grup ce vizează înlăturarea de pe scena publică ori dintr-o funcție publică a unei anumite persoane devenită indezirabilă din motive absolut subiective.

Campania de presă se folosește de un mijloc de presă, fie el ziar, post de radio sau de televiziune, respectând deontologia specifică. În schimb, linșajul mediatic pune un mijloc de presă în slujba unui demers care, din punct de vedere etic, e străin adevăratului jurnalism și vrăjmaș adevărului. În linșajul mediatic cinstea, rigoarea, principiul informării complete și corecte sunt suspendate și obliterate, nici știrea, nici comentariul, nici editorialul, nici reportajul și nici talk-show-ul nemaifiind realizate cu respectul cuvenit acordat obiectivității, imparțialității și supremației interesului public față de cel privat.

Cartea *Linșajul mediatic în politica românească - 1919 Adevărul versus Ion I.C. Brătianu*, apărută în anul 2013 la editura *Adevărul* sub semnătura istoricului și gazetarului clujean Ion Novăcescu, are marele merit de a evidenția diferențele calitative, de scop, metodă,

instrumentar și stil dintre linșajul mediatic și campanie de presă grație unui studiu de caz atent condus. Acela a ceea ce e socotit a fi primul linșaj mediatic din istoria presei românești, linșaj desfășurat în principal în paginile ziarului *Adevărul* (ediția bucureșteană și ediția de provincie) de proprietarul acestuia, ziaristul Constantin Mille, împotriva marelui om politic român Ion I.C. Brătianu.

Spun *în principal* din mai multe motive. Cum ziarul *Adevărul* era, cel puțin în ceea ce privește ediția lui bucureșteană, unul de prânz, Constantin Mille a asociat frecvent operațiunii sale și cotidianul *Dimineața*, parte componentă a aceluiași trust de presă. A mers până acolo încât a reorientat specificul *Dimineții*, acela de cotidian preponderent de informație, către unul de atitudine. Mille a fost principalul combatant, dar cum aproape două treimi din conținutul cotidianului era pus în slujba a ceea ce Ion Novăcescu numește “cel mai violent măcel politico-mediatic al României contemporane și democratice” sau “execuție publică”, era nevoie și de alte condeie, cele mai active în acest sens fiind cele ale lui Emil D. Fagure, Constantin Bacalbașa, C.G. Costa-Foru, lor alăturându-li-se cu maximă eficiență talentul unor dăruți și incisivi caricaturiști.

Când din cauze greu de stabilit azi (boală, extenuare, vârstă), la începutul verii lui 1919 Constantin Mille (“omul cu patru fețe”, deopotrivă jurnalist, politician independent cu un traseu destul de sinuos, avocat și activist socialist) a dispărut pentru vreo două luni din paginile *Adevărului*, cei amintiți mai sus, dar și alții, numiți ori protejați de pseudonime, i-au continuat lupta. Cu toții s-au manifestat drept *călăi de presă*

ce l-au înlocuit cu succes pe patronul trustului, un loc aparte revenind caricaturilor cât se poate de usturătoare, plasate cât mai sugestiv cu putință. Cenzura (mai cu seamă un anume Cătușeanu) le-a conștientizat impactul și a exercitat asupra lor un control draconic care, de la un moment dat, aproape că l-a depășit pe acela rezervat cuvintelor.

Linșajul mediatic l-a avut drept obiectiv declarat pe prim-ministrul Ionel Brătianu, dar nu au scăpat asaltului său devastator nici frații acestuia Dinu și Vintilă, cu toții fiind numiți *șobolani* ori *dinastie politică a cointeresării*. Vintilă Brătianu a avut parte de un tratament încă și mai dur decât Ionel Brătianu. Întreg Partidul Național Liberal (“partidul afacerilor”) a fost supus unor canonade fără precedent. A fost avut, de fapt, în vedere ceea ce autorul cărții numește *sistemul brătienist*, mai exact, “complexul de putere politică, economică, financiar-bancară, birocratică și diplomatică” din jurul familiei Brătianu.

Nu a scăpat nici regele Ferdinand I, Ferdinand Întregitorul, perceput și prezentat cu insistență drept protector al lui Ionel Brătianu. Neuitând meritele acestuia în timpul războiului și nedorind să pună în pericol succesul negocierilor de pace de la Paris la care premierul lua parte împreună cu Alexandru Vaida-Voievod, Regele nu a cerut demisia guvernului liberal și nici plecarea prim-ministrului drept pentru care nici Majestatea Sa nu a avut parte de un tratament jurnalistice foarte blând, în pofida unei cenzuri nicidecum îngăduitoare și a stării de asediu. Cu toate acestea, Regele nu l-a chemat să îi încredințeze misiunea formării guvernului lui Take Ionescu al cărui *mercenar me-*

diatic a fost Constantin Mille, nici nu la numit pe comanditarul campaniei în doritul post de ministru de Externe. Un mercenar nu ca oricare altul. Căci linșajul mediatic coordonat de Mille și desfășurat pe mai toată durata anului 1919 e parte a “războiului de 30 de ani” dintre gazetar și familia Brătienilor.

Nici meritele incontestabile ale șefului liberal, nici statutul lui de negociator al viitorului internațional și nu numai al României după Primul Război Mondial, și, implicit, nici interesul național, dar nici faptele excepționale, fără precedent, ce se consumau în chiar în răstimpul celor 333 de zile cât a durat linșajul mediatic nu au determinat îndulcirea tonului. Revelator e modul mai mult decât rezervat, chiar lipsit de onestitate, în care ziarul *Adevărul* a decis să relateze despre ocuparea Budapestei de către trupele române.

E meritul lui Ion Novăcescu de a fi refăcut cu minuție, cu meticulozitate, în pofida dificultăților de documentare (în principal a imposibilității consultării în integralitatea ei a colecției ediției de provincie a *Adevărului*, căci în bibliotecile din Cluj nu se găsesc decât numerele de ziar tipărite din februarie 1919 încolo, iar în cele bucureștene ediția cu pricina e complet inexistentă) cronica linșajului mediatic al *Adevărului*.

De a fi sesizat, dezvăluit și dezbătut culisele acestuia și interesele ce ăau jalonat mersul. De a fi urmărit în integralitatea sa. De a fi dublat stabilirea faptelor de ambiția stabilirii sensurilor, grație solidei armături teoretice a cercetării. De a fi subliniat realitatea că linșajul a continuat, încă și mai înverșunat, *et pour cause*, și după demisia cabinetu-

lui liberal survenită în septembrie 1919.

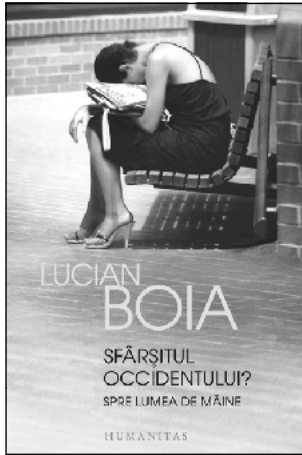
Conform cutumelor, după demisia guvernului trebuiau organizate alegeri. Șeful liberal (desemnat ironic sub numele de Ionel al II-lea), dar și Regele, socotit drept “protectorul triadei mafioate”, și-ar fi dorit ca Brătienii și PNL să revină la putere, reconfirmați de electoratul întărit numeric de măsurile de democratizare luate chiar în vremea guvernării brătieniste (votul universal, repausul duminical, ziua de muncă de opt ore, concediu de maternitate plătit, protejarea copiilor de exploatare).

Sistemul brătienist avea nevoie ca alegerile să fie organizate de un guvern ce îi era favorabil. A acționat astfel încât unui guvern interimar de uniune națională, dorit de adversarii săi politici, dar și de gazetarii de la *Adevărul*, să îi fie preferat unul militar, condus de generalul Arthur Văitoianu, denunțat de Mille și cei din jurul său drept unul marionetă. În consecință, ziarul a chemat la boicotarea alegerilor, o boicotare decisă de asemenea și de takști, și de averescani.

Liberalii au ieșit striviți din alegeri. Constantin Mille și pe urma acestuia și semnatarul cărții văd în aceasta o victorie a presei. Confirmarea puterii acesteia, despre care Mille va scrie la 12 noiembrie un vibrant editorial. Alții preferă să vadă în înfrângerea brătienistă o confirmare a puterii voinței electoratului.

Adevărul mi se pare a se găsi undeva la mijloc. E vorba despre o victorie a electoratului care a simțit și penalizat erodarea penelistă și datorită felului în care a fost dezvăluită ea de presă.

Parada semnelor de întrebare

Lucian Boia, *Sfârșitul Occidentului? Spre lumea de mâine*, Editura Humanitas, București, 2013

Înainte de orice, profesorul Lucian Boia rămâne autorul cărții *Istorie și mit în conștiința românească*, a cărei primă ediție a apărut în anul 1997 la editura bucureșteană *Humanitas* și a provocat reacții de neuitat. Academicianul clujean Ioan-Aurel Pop a scris în anul 2002 o carte-replică. Se cheamă *Istoria, adevărurile și miturile* (Editura Enciclopedică, București). Nu intru acum în detaliile ei. Rețin doar o observație din partea întâi intitulată *Receptare preliminară*, observație ce pornește de la premisa că dl. Boia este în primul rând istoric și că istoric fiind era normal ca lucrarea domniei-sale să se adreseze și, dacă nu cumva în primul rând istoricilor. Ioan-Aurel Pop remarcă însă că mai nici un istoric nu a recenzat cartea profesorului bucureștean. “Dar, deși istoricii au citit sigur această carte, mai mult decât alți oameni de cultură, ei nu s-au pronunțat public despre ea în scris, decât în foarte mică măsură. Marii recenzanți ai cărții dlui

Boia sunt politologii, criticii literari, filosofii, economiștii, oamenii politici, militanții anticomuniști și alții, care, aproape la unison, s-au arătat entuziasmați de ceea ce au citit”.

Cartea *De ce este România altfel?*, apărută tot la *Humanitas*, lansată în toamna anului 2012, cu o bine pusă la punct strategie de marketing, a avut parte de mai puțin entuziasm în receptare. Scrierea își dorea să explice de ce este România o țară defectă și să pună în evidență momentele în care aceste defecțiuni s-au manifestat ceva mai pregnant. Uneori cartea dă impresia de repetitiv (de *déjà lu* în scrieri anterioare ale autorului, lucru pe care chiar domnia-sa l-a admis în interviurile acordate înainte de lansare), alteori argumentația nu e tocmai limpede, există chiar pasaje în care nu e riguros exactă. Aș zice chiar că scrierea ar fi necesitat un plus de elaborare.

Nu aceste minusuri ale volumului i-au nemulțumit pe recenzanții recrutați iarăși preponderent dintre literați, analiști sau activiști politici. În nr. 659/2013 al *Observatorului cultural*, Paul Cernat face o sinteză a comentariilor suscitade de cartea *De ce este România altfel?* și evidențiază că majoritatea criticilor formulate la adresa cărții s-au concentrat asupra părții sale finale, loc în care autorul a analizat evenimentele din *teribila vară a anului 2012*. Or, în această parte, Lucian Boia nu s-a situat nicidecum de partea adeptilor președintelui Traian Băsescu, dar nici de cea a adversarilor săi. Echidistanța a suferit (profesorul Boia condamnă atât plagiatul din doctoratul lui Victor Ponta, cât și plagiatul din unele scrieri pretins științifice ale Elenei Udrea), așa că unii partizani ai Palatului Cotroceni

au vorbit despre “finalul neinspirat” al scrierii (Dan Tăpălagă).

Mă îndoiesc că aceste critici au putut fi de natură să îl timoreze pe profesorul Lucian Boia. Cu siguranță nu ele explică de ce și cea mai nouă carte a domniei-sale *Sfârșitul Occidentului? Spre lumea de mâine*, apărută pe piață în luna mai a anului 2013 la editura *Humanitas*, conține în titlu, asemenea scrierii precedente, un semn de întrebare. Numai că sunt semne de întrebare și semne de întrebare. Diferențele între ele sunt evidente. În *De ce este România altfel?*, istoricul Lucian Boia, căuta argumente în trecut, iar aceste argumente îi serveau dorinței de a formula răspunsuri. Răspunsuri pe care Lucian Boia le avea. Fiindcă, oricât de nesigur e trecutul, la oricâte jocuri tentează el, așa cum chiar profesorul Boia a arătat-o (cf. *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Editura *Humanitas*, București, 1998), totuși el oferă mai multe certitudini decât viitorul.

Acum profesorul Lucian Boia nu mai are nici răspunsuri, nici certitudini. Pentru simplul motiv că nu le mai are nimeni. Avem, spune autorul, doar o cvasicertitudine. Și anume că nimic nu va mai fi ca înainte. “Viitorul nu există, este un spațiu complet alb, pe care urmează să se scrie ceva, dar nu știm ce anume”. Predicțiile sunt riscante. Analizii de orice fel nu au prevăzut nici marele șoc petrolier din anul 1973, nici căderea comunismului, nici atacul terorist din septembrie 2001, nici criza economică din 2007, nici primăvara arabă. Lucian Boia nu e viitorolog, nici Mafalda nu e.

Asta nu înseamnă că nu are dreptul să nu simtă, să intuiască, să prevină că ceva se va întâmpla. Că suntem foarte

aproape de *sfârșitul unei lumi*, dar nu de *sfârșitul lumii*. “O lume apune și se întrevăd, ca prin ceață, contururile nedeslușite ale unei lumi noi”. Care e lumea care apune? Lumea Occidentului, un Occident înțeles într-o accepțiune mai largă ce nu se limitează la Europa, ci și la Statele Unite.

Lucian Boia e foarte sigur atunci când vorbește despre trecutul Occidentului. Despre modul în care acesta, care pe la anul 1000 “nu arăta deloc bine” (profesorul Boia își justifică afirmația, iar cei ce doresc un plus de argumentare pot face apel la cartea lui Paul Johnson *Dușmanii societății*, la rândul său în această primăvară tipărită de editura *Humanitas*), a ajuns să se metamorfozeze, să se impună. Preluând de la alții, inventând (însă nu doar lucruri bune).

Occidentul de azi începe și el să nu arate tocmai bine. Devine tot mai mic. A suferit o restrângere vizibilă, mai întâi mai curând în plan demografic decât economic. În 2007, a fost lovit de o teribilă criză economică și financiară. Căderea a fost brutală, iar revenirea extrem de anemică. Criza a evidențiat slăbiciunile lumii occidentale. A lovit Uniunea Europeană care a rămas europeană, dar care s-a dovedit a fi tot mai puțin o adevărată uniune. Eurofilia din 2007 e tot mai vizibil înlocuită de euroscepticism. Criza a lovit moneda unică europeană, o monedă căreia mulți îi prevestesc sfârșitul. Se vorbește cu jumătate de gură despre națiuni, ele au început să se tocească. Dar personalități naționale sunt multe, personalități europene nici una. Numeroase sunt diferențele culturale dintre țările Uniunii.

Arogantul Occident de odinioară a început să se autodeprecieze. Se cam

jenează de sine, dar și de dimensiunea lui creștină. Nu vrea să mai vorbească despre sexe, preferă cuvântul gen, nu vrea să mai vorbească despre femei, nu vrea să mai vorbească despre rase. Corectitudinea politică face ravagii, semn că Jean Sévillia avea dreptate când îi denunța limitele. Lucian Boia crede că ea, corectitudinea politică, a ajuns să țină loc de cenzură. A crescut, în schimb, speranța de viață. Democrația trebuie și ea înțeleasă altfel. Altfel decât până mai ieri. Ca și drepturile omului. Intimitatea persoanei e tot mai violată. Și progresul e o noțiune ce se cuvine reevaluată. Asta înseamnă că, de fapt, mai toate domeniile cu care se mândrea înainte Occidentul trebuie reevaluate. Timpul se accelerează. Se schimbă proporția populațiilor. Mai e și amenințarea cu încălzirea globală. Ș.a.m.d. Lucian Boia înregistrează și comentează aceste realități. Le socotește a

fi semne ale unei iminente schimbări. Comentează și cele trei scenarii vehiculate pentru viitor. Cel optimist, cel catastrofic și cel neutru. Nu adoptă poziții catastrofaliste. Se comportă așa cum trebuie, ca un intelectual al cărui prim rost e acela de a gândi. De a gândi și de a-și pune întrebări. Deloc întâmplător mai fiecare capitol se încheie printr-o interogație.

Printre atâtea semne de întrebare, profesorul Lucian Boia spune că s-ar desluși totuși o certitudine. China. Nu o absolutizează. Prudența îi este impusă de povestea puțin încurajatoare a Japoniei.

De fapt, meritul cărții profesorului Boia constă în înregistrarea și explicarea unor realități. În interogarea lor. Și în atitudinea temperată în fața scenariilor catastrofale. Atitudine temperată, nu indiferentă.

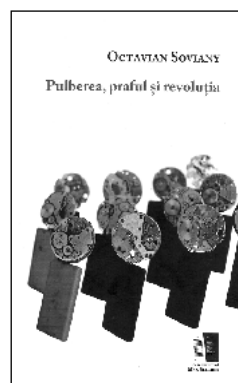

Familie
tehnică mixtă/ PFL, 1995

Cronica literară

Viorel Mureșan

Figuri negre pe fond roșu sau comedia disperării

Octavian Soviany
Pulberea, praful și revoluția
Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2012

N-am citit încă o carte de poezie atât de cioraniană, de un atât de accentuat scepticism iremediabil dezabuzat, ca *Pulberea, praful și revoluția* a lui Octavian Soviany, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2012. Cele trei vocabule ale titlului dobândesc, în context, conotații ce se ordonează într-o serie tematică ce, la rândul ei, le transformă în amprente ale istoriei. O istorie cu sensul de înaintare spre neant. Cartea propriu-zisă alcătuită din două cantice, un *Cântec despre oastea lui Igor și alte poeme* și *Marii oameni ai revoluțiilor*, e premersă de un text cu stilistică retro, invocând o perioadă baladescă a autorului, debutant, o *Scrisoare* ce-i ilustra prezența în cuprinsul revistei studențești la sfârșitul primului deceniu de apariție a „Echinox”-ului, în iarna anului 1979. Existența vechii „Scrisori” în noua carte a lui Octavian Soviany arată, pe de-o parte, fractura la toate nivelele expresiei poetice între etape ale creației îndepărtate în timp, un cutremur estetic greu previzibil la un autor cu evoluție relativ temperată. Pe de altă parte, însă, din acest text liminar putem urmări prelungirea unui teritoriu tematic, a unei utopii neliniștite în care grotescul curge înspre absurd și, trecând prin *Scrisori din Arcadia*, izbucnește într-o panoramă a istoriei văzute ca un imens spital de nebuni: „Cu o gamelă și un sfert de pâine/ păzim de-o viață frica-n bălării/ Când greieri mari de sticlă aiurează/ Prin cărțile lui saint-exușery// Aici le crește barba la soldați/ Din cer cad veșnic veverițe moarte/ Eu tai în curte porci și-s disperat/ Că-mi iese-o sârmă lungă dintr-o parte// De la o vreme nici nu mai e aer/ Soldații-s insipizi și încolori/ Un camarad cu bot de nevăstuică/ Și-a lins bocancii până înspre zori” (p.5)

Primul ciclu al volumului se deschide cu o *Mică artă poetică*, ce trebuie doar pe jumătate crezută, deoarece autorul se declară în ea fracturist, se revendică de la diferitele grupări ale avangardei, ori consideră poezia ca expresie a întâlnirii nemijlocite cu întrupări vii ale unor orientări poetice de dată recentă, a impactului cu micile evenimente din cotidian: „*Ca să scrii un volum de versuri/ mergi mai întâi la/ cârciumă și/ bei relativ mult./ Acolo/ îți vor veni niște versuri// Pe urmă/ te duci acasă/ și dai cu pumnii în/ taste până iese ceva./ Ca-n noaptea aia/ când/ beat-mort/ te-ai întâlnit cu ianuș/ și t-ai spus/ că și tu/ ești/ fracturist./ /manifeste dada/ 75HP/ o scrisoare de la/ breton/ sinuciderea lui/ voronca/ // da dragilor/ așa se face/ literatura și o/ lună obscenă// scoate limba la/ noi/ parc-ar fi fost/ mama lui// sașa până.*” (pp.9-10). În realitate, poezia aceasta, în loc să fie goală de substanță spirituală, așa cum ar vrea să ne păcălească autorul ei, e brăzdată ca de un fluviu mândros și îndoliat de sentimentul oboselii și de disperare. E o galerie, dezvoltată în mai multe direcții, cu portrete reprezentând figuri decupate din realitate, ori imagine, pe un fundal istoric pătat de ideologia revoluțiilor comuniste. Un fel de „figuri negre pe fond roșu”. Că este o poezie a eului ciclotimic, profund tragic și bufonesc deodată, o dovedesc cele cinci *Song for myself*-uri din prima secțiune a cărții. Toate sunt autoportrete în care, pornind de la tehnica lui Whitman, Sovieții dau expresie identității sale cu universul sinistru al volumului, cu un topos numit, sugestiv, „ceaușima”. Pentru a întări cele afirmate mai sus, vom excerpta mici fragmente din unele *Song for myself*-uri: „*La vârsta/ când poezia/ nu mai e / o chestiune de / glande/ oboseala îți face/ ordine în casă*”. (p.11); „*Acum am voie să fiu/ oricât de slobod la gură,/ ba chiar mi se reproșează că/ scenele mele erotice/ sunt lipsite de fantezie./ Așa că voi începe să scriu/ un lung inventar/ al tuturor bolilor rușinoase din care/ nu poate lipsi, desigur, virtutea*”. (p.34); „*Nimeni nu bănuia că/ mă număr printre/ ostașii lui igor/ și că-n serile reci de duminică/ scriu tratate despre neant*.” (p.60). Tușa cea mai apăsată o trage într-un poem cu autoreferențialitate în care, peste ecouri din glasul Ecclesiastului, plutește un umor poznaș de nuanță creștino-slavă: „*Când te-ai născut tu/ eram un bărbat aproape/ bătrân./ Alcătuiam din/ dopuri de bere/ hărțile constelațiilor// În timp ce tu înghițeau prima gură de aer/ eu țineam pe genunchi/ disperarea. Și disperarea avea/ chipul lui ceaușescu./ O mahalagioaică bătrână și grasă/ cu chipul lui ceaușescu./...// Eram un bărbat/ aproape bătrân/ care, după ce așteptase/ căderea lui ceaușescu,/ nu-și mai aștepta acum/ decât moartea./ Un bărbat obosit/ care, de la o săptămână la alta/ seamănă tot mai tare cu ceaușescu.*” (17 august 1986. *Cântec de dragoste*, pp.17-21).

Cum *Pulberea, praful și revoluția* e o carte ce se dezvoltă sub specia portretului literar, invadată fiind de procedeele narațiunii, multe poeme sunt construite în jurul unor „caractere” sau al unor „persona”, așa cum s-a consacrat acest termen în modernitate prin Ezra Pound. În „La o bere cu tata”, poetul realizează un portret al tatălui prin absență, ca o fantoșă onirică, confruntată însă cu toate apăsările de ordin social ale celor ce locuiesc în „ceaușima”. E un portret între două lumi: cea din care vin morții când ne vizitează în vis și a noastră, cea care îi permite tatălui absent o ipostază bahică. Cotele mării poezii sunt atinse în „Eu, ianuș, elena”, unde doi dintre poeții celei mai tinere generații devin personaje ce plutesc într-o ceață orfică, lăsându-se modelate de un magician al logos-ului: „*Îi văd uneori/ palizi de/ frică și/ oboseală./ ianuș parcă/ e tot mai înalt./ Gata/ să se prefacă/ într-o mână de praful/ elena e mică și/ cenușie. Seamănă/ cu un desen pe/ asfalt/ peste care/ plouă murdar./ într-o zi de/ septembrie./ Ei se iau de mână/ și tac. Apoi încep/ să alerge/ după lumina din spate/ a/ unui tren/ invizibil și lung./ după un teanc/ mototolit de bancnote.*” (pp.14-15). Portretul colectiv seamănă cu o confesiune în fața unui psihanalist. Pare că avem înaintea ochilor o armată de pitici de grădină, realizată după principiul artei omagiale, care presupune o experiență estetică ieșită din comun. Iar din rândurile ei se desprinde, într-un exercițiu oniric, figura descărnată a poetului, împovărat de fatalitatea celorlalți în tot parcursul istoriei, de la Dante la Bacovia: „*Pe stradă/ oamenii aveau toți/ chipul lui ceaușescu./ Cântau/ cântece patriotice./ Până și bețivii din rahova/ intonau/ cântece patriotice./ Pe atunci bucureștiul/ se numea ceaușima./ Semăna/ cu o groapă comună./ iar în visele tale/ începea să apară/ un bărbat obosit/ și aproape bătrân/ cu o carte/ subțire sub braț și puțină/ cenușă/ pe reverul sacoului./ Îi scoteai/ cu degetele tale bondoace/ de copil răsfățat/ pământul din gură./ Era/ pământul galben al ceaușimei, cu/ duhoarea lui de/ hoit.*” (Bobiță, pp.19-20). *Șase poze din Rahova* e o sinteză care susține, prinse cu acul, pagini zburate dintr-o tragedie, furate parcă de vânt din mâna unui autor care încearcă emoții estetice în fața unui peisaj atins de putregaiul social. Aici ne întâmpină „*toate poemele/ pe care le/ poate lua golul/ într-o seară de/ sâmbătă*” (*Idiotul cartierului*, p.29). Memorabilă e și o *Amintire cu Sociu*, un portret în care, în mod firesc, îi revine poetului exprimarea personalității modelului. Însă el își invită cititorul să găsească pe revers comentate sumarele detalii puse pe fața portretului. *Pozele mareșalilor* e o altă galerie de douăsprezece medalii gravate cu acizii tari ai ironiei, sădită chiar în titlu. Unele pagini ar putea fi semnate de un Cioran existențialist, dar care, în taină, e mare și eficient cititor de Urmuz. Altele conțin observații de o subtilitate stilistică

demnă de Nabokov: „*Poartă sacouri severe/ ca o institutoare/ de pe timpul lui/ spiru haret./ viața a înrăit-o./ Ne scrutează prin ochelari/ încercând să ghicească/ cât mai are de tras/ fiecare din noi./ Nu-i punem prea mult/ răbdarea la încercare./ Catastiful ei de/ datornici e plin de/ cruci negre.*” (Patroana, p.47).

A doua cantică a volumului, intitulată *Marii oameni ai revoluțiilor*, începe tot cu o „ars poetica”, intitulată de data aceasta *Argument*. E un „pro domo”, poate necesar, pentru opțiunea tematică și formula de discurs liric ale etapei de creație pe care o străbate acum Octavian Soviany: „*Doi cerșetori/ stau la marginea/ drumului./ unul e praful./ celălalt – pulberea./ Căutați de pomană./ n-o să găsiți/ în poemele astea/ nici o/ picătură de/ poezie./ Rudele mele apropiate/ sunt pulberea, praful și revoluția.*” (p.69). *Invocație*, a doua piesă a ciclului, e un text antologic, întrunind virtuți literare ce păreau abandonate de poet, un text cu patos vizionar, invocând cu ochiul rece al ironiei gloriei îngropate sub cenușă. Avivând însăși ideea de revoluție, în *Cei 12*, autorul împrumută titlul de la Alexandru Blok, dar realizează tot atâtea medalioane, poetic, neconvenționale. Cu aceste „portrete”, Soviany iese din tradiția cronicii locale, după paradigma E. L. Masters, și trece la reprezentarea unor figuri universale. În *Călăul Sanson* bănuim un nou *Cântec despre mine însumi*, rătăcit printre celelalte unsprezece portrete, ca un text apocrif. *Marat, Saint-Just, Marx, Engels, Rosa Luxemburg, Vladimir Ilici Lenin, Leon Davâdovici Troțki, Iosif Vissarionovici Stalin, Ernesto che Ghevara, Nagy Imre și Pol Pot* sunt poeme cu diferite niveluri de alegorie, care converg spre o *Frescă finală* semănând cu o *Cina cea de taină* unde, în locul lui Iisus, se află însuși Îngerul Exterminator: „*Cei 12/ stau în jurul/ unei mese de/ granit roșu/ iar la mijloc/ stă moartea./ Priviți-i:/ mănâncă și beau,/ se înfruptă/ dintr-un hoit putred/ de cal, beau sânge/ de cal/ și intonează în șoaptă/ internaționala și/ marseieza./ «Beți și mâncați./ copiii mei, îmbuibăți-vă/ până crăpați»/ spune moartea./ «Încă puțin/ și o să vă sărut pe toți/ drept în creștetul capului./ Parcă ați fi/ 12 copii săraci din harlem».*” (p.85). Urzită din aceeași substanță cu cea a *Scrisorilor din Arcadia*, cartea de acum e un alt cerc al Infernului, care circumscrie scena istoriei ca un imens balamuc. În formele poeziei antilirice.

Cronica literară

Marius Miheț

Transfer de personalitate

Bujor Nedelcovici
Jurnalul unui cântăreț de jazz
București, Editura ALLFA, 2013

Cele trei timpuri sistematizate de Fericitul Augustin au influențat multă vreme lumea culturală. În secolul trecut mai mult ca oricând, pentru că ele defineau memoria, intuiția și așteptarea. Formule magice pentru orice scriitor modern.

Bujor Nedelcovici împrumută categoriile lui Augustin în cel mai recent roman al său, *Jurnalul unui cântăreț de jazz*, utile pentru joncțiunile filosofice, psihologice și religioase – dimensiuni obligatorii în cărțile publicate până acum. Firește că scriitorul a căutat mereu să se reinventeze. Pornind de la o structură stabilă, a problematizării unei conștiințe captive.

În *Jurnalul unui cântăreț de jazz*, Bujor Nedelcovici este interesat de varietățile nonsensului din epoca actuală. O teză kafkiană la origine, ce enunța imposibilitatea sensului în modernitate. Însă Pascal Radiquet, eroul romanului, alege să se desprindă de carnavalul grotesc al lumii contemporane, mimând orbirea și nebunia. Încearcă astfel să supraviețuiască societății disprețuită în toate. Nu poate, totuși, să se sinucidă. Renunță la muzică – deși e un artist internațional, își părăsește familia, amanta, prietenii. Se uită pe sine însuși.

Romanul înregistrează confesiunile lui Pascal dintr-un moment al revoltei dedublate, când operația în urma căreia nu mai poate cânta jazz la trompetă îi oferă deschideri insuportabile spre un trecut refuzat cu stoicism. În marea minciună a eludării identității, Pascal nu face decât să înainteze, pe alte căi, spre un sens îndelung contestat. Va relua legătura cu Olivier, fiul său, și cu Relli, o iubită abandonată. Două forțe irezistibile pentru muribund, care va renunța la farsă odată cu diagnosticul propriului destin.

E un lucru știut că, oricât ar descompune-o amintirea, memoria rămâne conservatoare. În lupta surdă dintre uitare și memorie, Bujor Nedelcovici scrie un roman despre conștiința artei ca salvare existențială, despre seninătate și exigența catharsisului. Scriitorul e preocupat de felul cum prezentul trecutului – memoria – avansează în prezentul prezentului (intuiția). Între cele două se insinuează prezentul viitorului, adică așteptarea. Un labirint în care Bujor Nedelcovici și-a situat strategic, nu o dată, personajele.

Dominată de figura unui tată dedicat marxismului, memoria lui Pascal derapează într-o amnezie voluntară – unica soluție într-o lume fără sensuri. Dar ce înseamnă să trăiești numai un singur timp: acum și aici?

În primul rând, *construcția autoderizoriului* – iarăși o formulă dragă scriitorului. Aceasta presupune justificarea inadapării și a dezrădăcinării, însoțite de prestația unui cabotin. Degeaba vede Pascal „o dezumanizare civilizată, rafinată și perversă, pentru a ne pierde mințile și a ne face cât mai idioti! O robotizare cu aspect uman”. Revolta lui însingurată îi asigură pe mai departe un prizonierat al contradicțiilor. Bujor Nedelcovici investește în personaj multiple date filosofice și reziduuri culturale, construind, în fond, o nouă utopie, a înțelegerii paradoxului în care trăim.

În al doilea rând, Pascal trăiește „aici și acum” exclusiv prin extazul muzicii. O evaziune, se-nțelege, definitivă, pentru că muzica, spune el, „este o artă pură prin excelență, care nu are nevoie de cuvinte, ci doar de o stare secundă”. Altă utopie, dar care acționează ca un placebo pentru acest deist „intoxicat de realitate”.

Bujor Nedelcovici analizează subteranele individului prins în labirintul identităților, sancționând prin cinismul interogațiilor realități social-politice. El face totul pentru a dinamita conștiința dezechilibrată dintr-o viață anapoda.

Textul este aglomerat cu numeroase aforisme și trimiteri la verdicte filosofice. Evident că cititorul recunoaște o bună parte din revoltele personajelor, de la Mișcarea Indignaților la teoriile conspiraționiste. Autorul schimbă macazul tematic de la *Provocatorul* (1997), și prin acest roman trebuie receptată și cartea de față. Cu alte cuvinte, primează analiza lucidă a contemporaneității. O luciditate artistică. Guy, eroul din *Provocatorul*, tot un cântăreț de jazz, de asemenea surprins în angoasa primei faze a bătrâneții, trăiește o poveste de dragoste ca și cum și-ar pregăti o moarte esențială. Pascal renaște erotic alături de Relli, însă moartea are de-a face exclusiv cu sentimentul culpabilității. De aici și diagnosticul: transfer de personalitate. Depresia are drept cauză sentimentul de vinovăție a celui care și asumă involuntar faptele neregretate ale tatălui. Fiul educat de o mamă

artistă trăiește desprinderea de un tată ce îmbrățișează o credință greșită, devenind un tortionar prefect. O mașinărie.

Bujor Nedelcovici rămâne un scriitor sedus de lumina din întuneric. „Suntem condamnați la libertate, la iubire și fericire”, mărturisește, aproape resemnat, Pascal. Criza lui existențială se alimentează din iluzii suprapuse, alături de cele sociale. El confirmă drama individului conștient de vocația superioară. Citește mult, se abandonează muzicii, însă comunicarea fără cuvinte apreciază până la capăt frumusețea adevărată. Iubirea salvează acest pacient al istoriei refuzate, dar nu orice fel de sentiment transformă imperfecțiunile în ideal. Doar cele ghidate de fidelitate dau adevărata măsură a iubirii. Necuvântătoarele intermediază gestul renașterii, tocmai prin sentimentul fidelității absolute. Când își pierde pisica, Pascal are o ultimă cădere, ce anunță moartea în termeni romantici. Hugo nu mai e scriitorul de la care preia distincții între frumos și urât, ci și soluțiile ultime. Quasimodo, de pildă, alege să moară atunci când Esmeralda dispare, și, odată cu ea, întregul sens al existenței. Evident că moartea lui Pascal este vădit exagerată: „eu mi-am ucis sufletul și cum să mai pot să trăiesc fără?”. Este, însă, un nou sentiment al vinovăției dincolo de care nu poate trece, nici chiar pentru fiul adorat. Totuși, în retorica personajului, Bujor Nedelcovici exagerează, probabil cu bună-știință, conceptul de frumos care și-ar pierde noima fără existența urâtului. Aici romanul suferă de o anumită precaritate conceptuală, de vreme ce urâtul nu e altceva decât frumosul negativ, deci tot o dimensiune a frumosului, nicidecum o categorie estetică distinctă.

Dar să zicem că problema morții, la fel ca în *Provocatorul*, are de-a face cu acceptarea unui *miracol înfăptuit*. O sintagmă la care scriitorul recurge deseori, de la primul la cel mai recent roman. Sentimentul că „omul este o închisoare în care rămâne liber”, cum spune Pascal citându-l pe același Hugo, justifică o dată în plus amnezia, și are un singur scop: definirea ca om în absența istoriei. Odată acceptat (psihanalitic) trecutul, individul poate să se nască „a treia oară”. Bineînțeles că Bujor Nedelcovici nu lasă raportul dintre religie și politic să redefinească întru totul o asemenea personalitate. Jonglează, în schimb, cu o realitate imediată, precum „creierul emoțional”. Doar așa lipsa tragicului și a responsabilității din lumea contemporană se pot reifica.

Așadar, o sumă de problematizări complexe. Riguros peste poate, atent la proporțiile imanentului, Bujor Nedelcovici scrie istoria unei culpabilități ereditare înfrântă prin capitalul de abstractizare descoperit într-o lume tot mai confuză. Cititorul este prins într-un păienjeniș de relații, din care țâșnesc numeroase determinări ale vidului, așa cum e el înțeles de cei

de astăzi. Sudat după modelul șaizeciștilor, romanul intimidează, iar prin populara cu idei filosofice, el selectează cititorul. Intenția lui Nedelcovici este să plonjeze, nu o dată, cu argumente și contraargumente sofisticate în interstițiile deriziunii. De aceea, el rămâne un scriitor dificil pentru publicul larg.

Jurnalul unui cântăreț de jazz trebuie citit ca o întoarcere de zile mari la roman a lui Bujor Nedelcovici. Comparabil, în vremea din urmă, valoric și nu numai, cu Virgil Duda, cel din *Un cetățean al lumii*, la fel de solid și dens. Sunt romane ale indignării și devenirii, cu accent pe confruntările cu trecutul dizarmonic.

Scriitorul, crede Bujor Nedelcovici, se neagă în dorința unei duble afirmații, a cunoașterii și memoriei, care împreună dau sensul existenței. *Jurnalul unui cântăreț de jazz este* povestea unui câștig artistic, pe care un cinic ce se vrea desăvârșit îl toarnă, uneori în neștire, în comentariul unei voințe a derizoriului. Intelectual, eseistic și poetic, deopotrivă, romanul readuce în discuție un prozator rătăcit prea mult într-un exil cu care, din păcate, ne-am obișnuit.

Cronica literară

Viorel Chirilă

Momentul *Albatros* în lumina documentului literar

Marin Iancu
Portret de grup, Albatros, Sârmă ghimpată. Gândul nostru
Editura Nico din Târgu-Mureș, 2013

În recenta sa carte, intitulată *Portret de grup, Albatros, Sârmă ghimpată. Gândul nostru*, Marin Iancu readuce în actualitate, printr-o serie de documente de arhivă, activitatea grupului și revistei *Albatros*. Marin Iancu practică istoria literară, axându-se pe documente de epocă, mai puțin epatante, dar semnificative. Autorul e un veritabil cărturar, îndrăgostit de tot ce poate trimite lumini revelatorii spre operă, spre semnificațiile ei majore. Cum documentele de istorie literară se înscriu în marea lor majoritate în procesul genezei literaturii, Marin Iancu e fascinat mai ales de nașterea operei sau a mișcării literare, de tribulațiile genezei unui fapt literar, de coagularea unor proiecte literare, de forfota care precede și însoțește cristalizarea unor inițiative de natură estetică. La început este imboldul afectiv mărturisit, recunoștința față de o personalitate literară care i-a facilitat accesul în intimitatea fenomenului. În cartea de față e vorba de recunoștința față de Geo Dumitrescu și Sergiu Filaret, pe care i-a cunoscut și în compania cărora s-a familiarizat cu climatul ideatic și afectiv al generației poetice a războiului. De aceea cei doi vor proiectați în veritabili catalizatori ai fenomenului albatrosist. Această carte despre atmosfera și aventura literară a poezilor bucureșteni strânși în jurul revistei *Albatros* (1941), este izvorâtă din forța documentului literar de a iradia ideatic în conștiința proprie. Fascinația documentului de epocă determină demersul reconstituirii, al aducerii în actualitate a fenomenului poetic albatrosist, dintr-un alt unghi de vedere decât cel al interesului strict analitico-estetic. În evocarea sa, primează intenția de a reconstitui efervescența poetică a generației războiului, aflată la vârsta intrării în viața literară, prin ceea ce a rămas în arhiva celor două personalități. Dacă pentru alți comentatori ai fenomenului,

numeroasele ciorne, bilețele, scrisori, mesaje, proiecte de reviste și volume nu au o importanță majoră, decât opera finită, proiectul literar împlinit, în cazul lui Marin Iancu lucrurile stau altfel. Pentru el, aura faptului material, căzut de pe masa de lucru și nu numai, a autorilor, își înzecește caratele, documentul e tratat cu egal respect ca și textul finit, ca și textul de poezie sau articolul publicat în efemerele reviste prin care grupul de tineri intelectuali și creatori își caută salvarea. Perspectiva simpatetică adoptată de istoricul literar îndrăgostit de documentul de epocă, nu duce la deformarea sau simplificarea imaginii momentului literar reconstituit, ci îl întregește.

În noua sa carte, autorul își fixează ca obiectiv să evoce în primul rând trei dintre inițiativele grupului, contextul care le-a generat, substanța ideatico-afectivă și destinul acestora. E vorba despre editarea celor șapte numere din revista *Albatros* și de cel de-al optulea – rămas în proiect (1941), de placheta de poezie a grupului, intitulată *Sârmă ghimpată* (1942) și de editarea primului număr al revistei *Gândul nostru* (1942). De la cele trei centre tematice majore, facilitate de diverse documente literare, evocarea alunecă spre alte inițiative paralele ale grupului. Dacă primele inițiative literare aparțin lui Geo Dumitrescu, altele sunt atribuite lui Sergiu Filerot.

Discursul critic al lui Marin Iancu reface atmosfera tragică a momentului social-istoric, proiectează cu rigoare zbaterea grupului de studenți bucureșteni dornici să-și facă cunoscută inaderența la momentul istoric trăit prin publicistică și prin texte literare cu un pronunțat caracter polemic, experimental și novator.

Analiza consacrată celor opt numere din *Albatros* se oprește asupra articolelor în care sunt formulate idei programatice, se polemizează cu presa de serviciu a puterii de extremă dreaptă sau se ia apărarea marilor interbelici căzuți în dizgrația noilor forțe politice dominante. Documentul (cele opt numere ale revistei) face deschiderea spre biografia literară a membrilor din grup, spre confesiunile ulterioare ale acestora despre stare de spirit care i-a pus în mișcare în acele momente. Autorul fixează aici, ca factor generator al emulației publicistice, exemplul de demnitate al scriitorilor interbelici care protestau împotriva momentului istoric prin neimplicare, tinerii scriitori dorind să ducă acest protest mai departe, în forma explicită a articolului polemic și a literaturii demitizante și ironice. Se subliniază elanul cu care această generație poetică apără libertatea poeziei, întruchipată simbolic în *Albatrosul* lui Baudelaire, poet care-i inspiră în alegerea titlului, în funcția dată poeziei și care le devine spirit tutelar. În prima secțiune a cărții, autorul întregește atmosfera de emulație din sânul grupului dornic de afirmare cu incursiuni sintetice în activitatea literară de an-

samblu a acestora, extinse dincolo de momentul 1941-1943. Autorul analizează sumar cele șapte numere publicate, conținutul lor, valoarea literară a acestora. Aprecierile valorice ale autorului sunt racordate cu vocile criticii contemporane majore care s-au oprit asupra albatrosiștilor, de la Alexandru Piru, Ion Pop la Daniel Cristea-Enache, evitându-se disonanțele cu precauție. Comentariul pune în evidență mai ales datele ce-i unesc pe membrii grupului: voința de înnoire a discursului poetic, anxietatea provocată de vecinătatea marilor poeți interbelici, nevoia de a-și găsi un timbru propriu prin valorificarea ironiei, a faptului banal, a demitizării temelor și simbolurilor clasicizate, prozaism și apelul la un imaginar șocant. Se face și un bilanț al colaborărilor și colaboratorilor, cu nuanțările necesare: Constant Tonegaru, Ben Corlaci, Dimitrie Stelaru, Miron Radu Paraschivescu, Tiberiu Tretinescu, Elena Diaconu, Marin Sârbulescu și Geo Dumitrescu. Sunt menționați și colaboratorii din afara grupului: Mihnea Gheorghiu, Mircea Popescu, Ion Coteanu, Ștefan Augustin Doinaș, Alexandru Husar, Mihail Crama etc. E secvența cea mai amplă a capitolului, din păcate cam digresivă și fără o distincție explicită între articolele de atitudine și problematica textelor poetice. De reținut delimitările pe care le punctează autorul, între programul literar albatrosist și cel al membrilor Cercului literar de la Sibiu, formulate în revista acestora, *Curțile dorului*, din 1941. Primii sunt marcați de influența poeziei decadente franceze, „a artei impure», scandaloase și exhibiționiste, care protestează, nu prin evaziune, ci prin revolte și teribilisme», ultimii stau sub influența modelatoare a poeziei germane, urmărind prin balada lirică „o artă pură», purificată de contingentul murdar” (p. 37).

Capitolul consacrat plachetei colective *Sârmă ghimpată* (1942), dincolo de faptul că reia date din primul capitol despre bilanțul literar al scriitorilor din grup, se concentrează mai aplicat asupra celui de-al doilea proiect al poezilor din cercul Albatros. Placheta e considerată o încercare de a suplini revista interzisă în toamna lui 1941. Istoricul literar zăbovește și aici asupra detaliilor, deloc ne semnificative pentru ambiția tinerilor albatrosiști, legate de găsirea unor breșe în vigilența diabolică a cenzurii, pentru a se exprima, asupra conținutului acesteia, asupra contribuțiilor poetice ale celor selectați: Felix Anadám (Geo Dumitrescu), Sergiu Filerot, Iulian Petrescu, Marin Preda, Ovidiu Răureanu. Autorul evaluează proiectul „ca o revistă a poeziei românești de rezistență” (p. 69), menită să dea continuitate nevoii de exprimare a acestor tineri. Sunt evidențiate semnificațiile titlului, detaliile de pe coperta concepută de G. Dumitrescu, sunt inventariate temele dominante ale poeziilor reținute și sunt extrase notele comune ale autorilor. M. Iancu reține ca definatorii pentru imaginarul liric din vo-

lum: umorul negru, amestecul de registre lirice opuse, ironia, demitizarea existenței, a războiului, sarcasmul cu care e proiectată măreția umană. Sunt reconstituite și împrejurările care au dus la eșecul proiectului, revista de poezie fiind respinsă de cenzură. „Povestea” plachetei *Sârmă ghimpată* este țesută cu unele digresiuni și popasuri în biografia scriitorilor implicați. Se insistă asupra biografiei și incidentelor tragice din viața lui Sergiu Filerot legate de publicarea volumului de versuri *Om*, care i-a adus arestarea și condamnarea la moarte. Comentariul evocă în final și relația grupului cu tânărul Marin Preda și tentativele acestuia de a debuta cu ajutorul și în publicațiile albatrosiștilor.

A treia secțiune a cărții, „Ultimul moment din aventura albatrosistă”, se referă la încercarea grupului de a prelua o revistă a tinerilor intelectuali liberali, *Gândul nostru*, tot cu intenția de a suplini *Albatrosul* interzis de cenzură. Cum vechii redactori (Mihai Ralea, Ion Țugariu, Tudor Vianu și Stanciu Stoian) pleaseră pe front, albatrosiștii profită de conjunctură pentru a prelua revista și a-i asigura continuitatea. Grupul de redactori e aproape același: Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Elena Diaconu, Ben Corlaci, Virgil Ierunca, Geo Dumitrescu, Tiberiu, Tretinescu, Dimitrie Stelaru și Ovidiu Râureanu. Comentariul critic reține principalele idei programatice din articolul-editorial *Protest*: acceptarea etichetei de spirite „negative”, cerința ca arta „să exprime viața și omul în toate modalitățile și în toate condițiile lor întretăiate și pitorești” (p.89), priza la real, refuzul clișeeilor „ortodoxe”, angajamentul că vor „lupta pentru libertatea artei”. Analiza relevă, de data aceasta mai atent, corespondența dintre program și textele incluse în paginile revistei, semnate de Geo Dumitrescu, Elena Diaconu și Dimitrie Stelaru. Această a treia inițiativă publicistică a grupului este situată în „buna tradiție a *Albatrosului*”, reprezentând din punct de vedere estetic un moment „mai încheșat și mai matur” (p. 91). Cea mai mare parte a acestui capitol se referă la ultima inițiativă literară a grupului, editarea unei antologii cu titlul *Poezia tânără românească dintre 1935-1942*. Aceasta aparține mai ales lui Sergiu Filerot, care era directorul editurii Alfa - G. Niculescu, editură care se autointitula „editura scriitorilor tineri”. Evocarea lui M. Iancu reface cu o reală vocație a detaliului, etapele inițiativei de la cuprinsul celor peste o sută de invitații expediate tinerilor scriitori, la răspunsurile scrise și textele comunicate de aceștia pentru a fi antologate. Inițiatorul antologiei va primi materiale de la tineri scriitori din toată țara. Una sau două pagini mai aplicat analitice sunt consacrate poeziilor semnate de Magda Isanos, Eusebiu Camilar, Dimitrie Stelaru, Tiberiu Tretinescu, Mihnea Gheorghiu, Lucian Valea, Geo Dumitrescu, Elena Diaconu, Șt. Aug. Doinaș, Alexandru Lungu etc. Corespondența editorului este

inserată prin fotocopii și transcrieri înscrise în casete, în fluxul textului, cu funcție de argument. Din multitudinea de texte reținute de editor, M. Iancu descifrează ca note specifice ale lirismului promovată de tinerii autori următoarele: aceeași atitudine de frondă, ironia, alergia la literaturizare, prozaismul și oralitatea discursului. Din păcate, notează criticul, proiectata antologie va avea „destinul celorlalte încercări de a ilustra spiritul albatrosist” (p. 131).

Capitolul *În loc de încheiere*, ușor melancolic, reface etapa de destrămăre a mișcării, trecerea de la faza entuziastă a solidarității, la cea a disoluției sentimentului de prietenie literară, a singularizării destinului din grup, determinate de noua dictatură impusă de comuniști. Sunt menționate tăcerea autoimpusă de decenii a celor mai mulți dintre ei și dificultățile de a se afirma în climatul literar de după 1960. Documentul literar însoțește noua realitate sufletească a foștilor albatrosiști, biletele și scrisorile atestă comunicarea sporadică a acestora.

Ultima secțiune a volumului include 23 de texte din placheta *Sârma ghimpată* și alte 25 din proiectul antologiei din 1942, unele rămase inedite altele publicate ulterior, la mare distanță de ambianța care le-a produs. Volumul dispune de un aparat critic util, informațiile din *Note și comentarii* și din *Bibliografie selectivă* întregesc imaginea fenomenului literar comentat.

În concluzie, considerăm că studiul propus de Marin Iancu se constituie într-o contribuție semnificativă la adâncirea informațiilor despre biografia acestei mișcări literare, mai ales, prin punerea în circulație a unor documente literare inedite și importante despre starea de spirit ce a generat acest moment înnoitor din evoluția poeziei românești, tragic oprit din drum, înainte de a se fi maturizat.

Pașcu Balaci
*Scrisorile secrete ale
 tovarășului Ivan din Ștei
 către iubita sa din Moscova*
 BRF, Oradea, 2013

Pașcu Balaci
O călătorie în Italia
 BRF, Oradea, 2012

Un as al sonetului – Pașcu Balaci

Poetul bihorean Pașcu Balaci e cunoscut pentru apetența lui neobișnuită pentru sonet, până și casa în care locuiește la Oradea a botezat-o după modelul lui Mihail Codreanu, „Vila Sonet”. Citindu-i lista de titluri rămâi surprins de mulțimea cărților dedicate acestei specii literare, între care amintim de *Sonetele către Iisus* (2000), *Sonetele grecești* (2004), *Viața lui Iisus în trezeci și trei de tablouri* (2004), *Slăvește suflete al meu pe Domnul* (2004), *Sonetele germane* (2010), *Das Mysterium Jesu* (2010). Majoritatea lor sunt rodul unor călătorii reale sau imaginare pe urmele unor întâmplări trăite de poet în diverse împrejurări, evenimente care devin adevărate icoane lirice și mesaje ale sufletului.

În acest context se situează și cartea sa *Scrisorile secrete ale tovarășului Ivan din Ștei către iubita sa din Moscova* (Editura Biblioteca Familia, 2013). Subintitulată „roman epistolar”, cartea își propune să rememoreze secvențe din cea mai importantă exploatare de tip Sovrom din țara noastră, exploatarea de uraniu de la Ștei de lângă Beiuș, localitate care a devenit celebră nu numai prin faptul că aici s-a născut poetul bihorean Miron Pompiliu, bun prieten al lui Eminescu, dar mai ales că aceasta a devenit o adevărată colonie rusească. Sovieticii au adus aici trupe care să păzească și să controleze mersul exploatării, au adus o conducere proprie, unde totul avea regim de cazarmă și lagăr, uraniul fiind decretat materie strategică de maximă securitate. Pentru țărani din frumosul ținut al Văii Crișului Negru, deveniți peste noapte minieri de subterană, munca abrutizată și în condiții de maximă pericolitate a transformat zona într-un adevărat

ținut al morții și al plângerii. Pe atunci nu se știa foarte exact, sau dacă se știa nu s-a făcut nicio atenționare celor recrutați, cu privire la efectele nocive ale iradiațiilor uraniului. Abia mai târziu, acești sacrificați au simțit pe propria lor piele ce înseamnă să lucrezi într-o zonă contaminată: au început să le cadă dinții, părul, să devină impotenți, să aibă tot felul de simptome ciudate care mergeau de la cancerul de piele la cancerul de organe interne. Oamenii frumoși și zdraveni din regiune au început să semene tot mai mult cu niște strigoi, cu niște umbre a ceea ce au fost. Nici astăzi nu s-au făcut cercetări foarte exacte cu privire la sănătatea oamenilor din zonă, în care au rămas mari halduri de steril, care au contaminat unda freatică, pășunile pe unde se hrăneau vitele sau mediul ambiant al locuitorilor. În plus, regimul de muncă al oamenilor semăna cu acela din lagărele de prizonieri, plin de restricții și de controale riguroase. Apoi, micul orașel Ștei (devenit între timp „Dr. Petru Groza”, tocmai pentru a arăta legătura premierului devecu cu marele prieten de la Răsărit), a semănat în anii 1952-1957 cu un fel de orașel sovietic, căci ei și-au construit aici propriile case de tip barăci sau blocuri stereotipe, la fel ca în Siberia, în Urali, Kaucaz sau Krasnoiarsk, și-au organizat propriile puncte de distribuție cu alimente, au înființat cantine și cluburi, iar limba rusă a devenit mijlocul de comunicare obișnuit. Ostașul sovietic era elementul dominant al locului, astfel că ideea de a scrie o carte având la bază corespondența imaginară dintre un astfel de personaj și iubita lui de la Moscova devine o temă incitantă de construcție epică, pe care autorul o ilustrează cu imaginația sa bogată și febrilă. Zona de ocupație sovietică de aici a fost mult mai acerbă ca în alte locuri, iar amintirea ei a rămas multă vreme adânc imprimată în memoria colectivă a familiilor care au avut lucrători la uraniu, și cu atât mai mult în memoria copilului de atunci, Pașcu Balaci. Un fel de mitologie stranie s-a încetățenit an de an, chiar după plecarea de aici a sovieticilor, încât retrăirea epocii echivalează cu un ciudat plonjon în timp, cu un vag și insolit protest la devastarea bogățiilor țării cu atât mai mult, cu cât zământul extras era repede încărcat în trenuri speciale și expedit spre Rusia în condiții de extremă siguranță, căci uraniul de la Ștei avea una dintre concentrațiile cele mai mari de pe glob, iar rușii erau dornici să-și construiască propriul arsenal nuclear spre a se putea măsura cu Statele Unite.

Povestea de dragoste pusă în versuri de Pașcu Balaci respectă oarecum cronologia anilor în care s-au derulat faptele, dovedind în același timp un simț dramatic înăscut, deoarece fiecare „secvență” este jucată și interpretată ca un mic tablou dintr-o posibilă piesă de teatru, urmărită cu ochi atent de regizorul din culise. Prologul fixează Șteiu pe harta lor sentimentală: „La Ștei e vremea blândă, de nespun,/ Căci crivățul rusesc e doar o

boare/ Ce-abia apucă aici să se strecoare/ De-aproape chiar ai zice că-i răpus”, ca apoi să aflăm despre instalarea ostașului sovietic la postul de gardă, de ospitalitatea omului din aceste ținuturi (când i se oferă mâncare de către localnici), dar și de dorința locuitorilor țării de a se rupe de sovietici prin organizarea de detașamente de rezistență în munți, unde îi așteptau pe americani. Cele mai importante evenimente ale anilor proletcultiști sunt consemnate cu rigurozitate și scoase la lumină dintr-un depozit misterios: moartea lui Stalin, botezul noului nume dat așezării, revoluția din Ungaria, arestul și trimiterea înapoi a unui basarabean etc. Părticica de Rusie, creată aici de militarii sovietici e un specimen de Cortină de Fier, echivalând cu o altă subterană dostoevskiană : „Aici împart un alt metrou cu-ortacii/ Și pe sub munte roțile se mișcă;/ Ajunși în fundul minei ca gonacii”. Personajul nostru are și el anxietățile lui, se teme să nu dea și în el morbul pe care îl constată la țărani de aici, care își cioplesc sicrie pe acasă. Limbajul familiar al lui Valodea nu uită să facă trimitere la Marx și proroceia lui că burghezia va crăpa curând, la Lenin, la Kiseleff, dar și la Spengler cu decăderea Occidentului, la geografia locului, din care nu lipsesc trimiteri la satele Câmp, Șuștiu, Dumbrava, Lunca, dar și Oradea, pe care ostașul dorește să o viziteze. Pentru crearea unei atmosfere cât mai exacte, cititorul este mereu bombardat cu date istorice privind tradiționala și trainica „prietenie româno-rusă” de care se bătea atâta monedă atunci, aducându-ni-se exemple din vremea lui Ștefan cel Mare, a lui Cantemir sau din războiul româno-ruso-turc din 1877-78, cu luptele Plevna și Smârdan sau din Chișinăul de altădată, vizitat cu plăcere de Pușkin. Ostașul sovietic de la Ștei își planifică o reîntoarcere triumfală acasă, cu bilete la „Balșoi”, vin din Basarabia și o casă proprie, în timp ce în urma lui va rămâne la Ștei doar o „psihușcă”, adică un spital de nebuni. Dar tocmai când ia venit ceasul eliberării, ostașul nostru primește de la Ludmila o invitație la nuntă, aceasta căsătorindu-se cu altul.

Cartea lui Pașcu Balaci e ticsită, la fel ca „Țiganiada” de o mulțime de subsoluri, prin care aceasta devine și o carte de învățătură. Aflăm de aici că meridianul zero al Europei trecea pe atunci prin Oradea, și că tabelele astronomice orădene au fost utilizate de Cristofor Columb și Amerigo Vespucci în expedițiile lor, că un adevărat erou al războiului cu nemții a fost basarabeanul Alexandr Marinesko, care a torpilat și scufundat cel mai mare vas de linie german, și fel de fel de lucruri despre marxism-leninism. Prin acest fel de trimiteri, autorul recompune atmosfera epocii, o recrează și o retrăiește cu gustul amar al celui care a cunoscut, măcar din povestirile altora și din propria experiență (așa după cum aflăm din interviul pe care bihoreanul australian George Roca îl atașează cărții), acest inedit Gulag

sovietic, privit când cu ironie, când cu bonomie și candoare sentimentală. Despre episodul minier Ștei nu știu să se fi scris până la ora de față vreun studiu istoric riguros, de aceea aducerea lui în actualitate ni se pare un punct mediatic câștigat. Ingenios re-constructor de epic versificat, Pașcu Balaci aduce în atenția cititorului un ostrov real dintr-o Atlantidă scufundată, care ne-a marcat la un moment dat destinul.

Italia lui Pașcu Balaci

Poet, prozator, dramaturg, sonetist de cursă lungă și avocat cu renume, scriitorul bihorean Pașcu Balaci e un autor de literatură de călătorie ce merită a fi consemnat ca atare. Mai întâi călătoriile lui au fost consemnate liric într-o serie de volume care ne aduc în preajma farmecul indelebil al Greciei sau cel al cetăților germane, volume care surprind cu nedisimulată măiestrie farmecul și pitorescul unor orașe, culoarea și specificul lor local purtând întregă patina timpului și a istoriei lor memorabile. Descins în poezie din lumea fermecată a Beiușului, de acolo unde imaginarul folcloric este la el acasă, Pașcu Balaci e un nume respectat și iubit în zona poeziei religioase, câteva din creațiile sale de pură metafizică sacrală ajungând să fie citite chiar de Sanctitatea sa Papa de la Roma. Poate de aceea, poetul care s-a format la tradițiile latinești ale școlilor din Beiuș, acest Blaj al Bihorului (autorul evocă cu multă pioșenie ambianța latinistă continuată acolo de un profesor îndrăgosit de materie), și-a îndreptat privirile spre țara strămoșilor noștri, oferindu-ne în paginile unei cărți intitulate *O călătorie în Italia* (Biblioteca revistei „Familia”, 2012), gânduri și impresii din patria-muzeu a artelor Renașterii. La fel ca odinioară un alt beiușan, profesorul Teodor Bulc, Pașcu Balaci călătorește în Italia cu ochii larg deschiși spre a putea recepta și a-și bucura privirile de frumusețea construcțiilor fără pereche de aici, de arta inegalabilă a pictorilor, de duiosia și seninăta-tea peisajului italic. Pașcu Blaci e un ins instruit, un ins care trăiește într-o fericită simbioză cu arta, de aceea cartea lui nu poate fi așezată în rândul cărților-ghid despre Italia, ci mai degrabă în categoria celor care îndeamnă la meditație și reculegere, ea fiind mai degrabă o rememorare subiectivă a unei Italii a amintirilor, a unei Italii din suflet, unde compatriotul nostru caută cu obstinație vestigiile strămoșilor noștri daci, dar și acele superbe antichități care dau farmec și culoare pământului peninsular. Odată conceput traseul pe care-l va lua cartea, el ține să sublinieze de la început două

aspecte care i se par de maximă importanță: faptul că vede în cultura și civilizația romanilor o continuare pe alt plan a spiritului Helladei și, în al doilea rând, acțiunea civilizatoare prin care romanii au ridicat Europa din pragul barbariei ei la nivelul unei civilizații înfloritoare, greu de atins în unele domenii chiar și astăzi. De aceea, memorialistul nostru își și începe călătoria cu evocarea aceluia oraș-muzeu care este Pompei, și care face legătura dintre cele două civilizații, explicitând în același timp omului contemporan starea de la care trebuie purtată discuția. Apoi, cititorul este strămutat la Veneția, acest oraș unic în lume, care și-a trăit din plin gloria istorică, iar acum și-o mai trăiește pe cea turistică. Celebrul tablou din sala Palatului Dogilor din Veneția, „Răpirea Europei” este metafora sub care se deschide ampla citire a lumii italice de către un om de la Dunăre, care decelează mereu între azi și ieri, între Atlantic și Marea Mediteraneană, între Occident și Orient. Lumea romană, iar apoi epoca Renașterii, constituie pentru autor acele axe de simetrie, pe aliniamentele de forță ale cărora se desface miraculoasa artă a picturii, sculpturii și arhitecturii din Italia, unde mai fiecare oraș, mai fiecare vale sau provincie participă la o competiție greu de conceput pentru a întruchipa cât mai plenar frumusețea și elogiul vieții omenești, indiferent că aceasta primește amprenta religioasă sau a laicului. Întâlnirea cu Veneția îi dă prilejul să facă o reverență democrației venețiene, să socronească în mentalul lumii medievale italice, când efortul colectiv și armonia traiului zilnic au îngăduit cetăților italici să atingă un grad de instruire și de împlinire artistică greu de atins în situații de criză. De la cetatea Vaticanului, la Firenze, Bologna, Pisa sau Padova, mai toate orașele Italiei aflate pe traseul itinerarului său își etalează superbe comori de artă pe care compatriotul nostru ni le reactualizează în memorie, cu îndrăzneala și plăcerea unui conștincios tratat rezumativ de sinteză istoric-artistică, în care comentariul degustătorului de artă se împletește organic cu acela al istoricului mentalităților și al omului din Răsărit, dornic să-și caute urmele nobleței dacice și aici. Un întreg capitol al cărții se intitulază *Dacii de ieri, dacii de azi la Roma*, în care surprinde minuția cu care identifică și cataloghează fiecare piesă arheologică care se referă la lumea dacilor, lume care i-a obsedat în mod special pe romani, construind acea Columnă impresionantă în care războaiele duse de Traian sunt dezvăluite lumii întregi. Drumul de la Roma spre margine este refăcut și în sens invers, adică de la Dunăre spre imperiu (și badea Cârțan este evocat ca făcând parte din acest scenariu), la care se adaugă imigrările actuale, între care figurează și insolubila problemă țigănească, în stare să acopere cu un val de rușine numirea de rom și român. Pentru cine urmărește cu atenție paginile memorialului de călătorie al lui Pașcu Balaci poate surprinde cu acuitate

atât nevoia de situare a noastră în raport cu Roma, cât și dezbateră informată a unor teme predilecte de istoria mentalităților și de istoria artelor, surprinzând prin documentarea bogată și prin cunoștințele de adevărat istoric de artă pe care le pune în valoare. Cu un simț deosebit al nuanțelor și a tonurilor la care apelează memoria sa prodigioasă, poetul Pașcu Balaci transpare uneori din pagina de pură incantație și vibrație artistică spre a trimite la zonele pure ale poeziei și lirismului sacerdotal. Pe urmele unor cunoscuți și rafinați călători români în spațiul peninsular al Italiei, notele de călătorie ale lui Pașcu Balaci trăiesc prin ferveura descrierii, rafinamentul comentariului și trăirea intelectualistă de bună calitate, trăire aflată la întretăiere dintre Baedeker și Aide-Memoire, la care se adaugă un plus de acută observație personală. Stilul plăcut și cursiv echivalează pentru cititor la o adevărată invitație la călătorie în spațiul italic.

Mese, texte, oameni

Ștefan Baghiu

Ștefan Baghiu

Ion Buzu și terorismul poetic

Ion Buzu apare în 2013 într-un context special: anul acesta a fost destul de sărac la debut. Dacă 2012 a fost un an în care au debutat Radu Nițescu, Alex Văsieș, Teodora Coman, Anatol Grosu, Marius Chivu, Livia Ștefan, Ana Pușcașu (doar câteva nume din poezia tânără), anul acesta abia dacă au intrat în discuție două-trei cărți.

Suntem deja în luna august și, dintre toți poeții aflați la prima carte, unul singur pare să fi fost discutat. Într-o scurtă prezentare pe blogul personal, Radu Vancu îl numea pe basarabean "unul din cei mai siguri poeți încă nedebutați", pentru ca mai apoi, vorbind despre condiția poeziei *basa* pe *LaPunkt*, să ridice miza și mai sus, numindu-l pe Buzu "cea mai strălucitoare speranță". Câteva precedente: nu doar Dumitru Crudu și frații Vakulovski (care sunt în mare parte responsabili de această nouă optică a tinerilor scriitori basarabeni), ci și prezența unei edituri ca CDPL în spațiul literar românesc și antenele mereu pregătite ale lui un cristian pentru a recruta tineri autori de valoare reală (trei dintre aceștia au fost nominalizați anul trecut la premiile "Eminescu") au lucrat în favoarea apariției volumului "3 ml de konfidor". Mai mult, faptul că volumul "Epistola din Filipeni" al lui Anatol Grosu a luat premiul "Eminescu", a propulsat convingător ideea că literatura basarabeană poate concura (chiar umăr la umăr) cu cea din România. Anul trecut, la "Zilele Revistei Familia", Anatol Grosu îmi povestea cum Basarabia este încă mult în urmă la capitolul poezie: în primul rând, marea lui supărare era că nu există o carte de critică literară basarabeană; mai spunea apoi că e mare păcat că Dumitru Crudu nu e mai cunoscut în România; în final, era încă suspicios că revistele literare românești nu vor discuta îndeajuns cărțile noii generații basarabene.

În discuție intervin însă câteva probleme, iar pentru a putea racorda literatura basarabeană la cea română actuală trebuie făcute niște calcule simple. Departe de atenția nediferențiată a comentatorilor empatici de poezie, lumea literară actuală are niște tipare care, odată aplicate, transformă (și nu e nimic rău în asta, spun) actualitatea literară într-o bătălie ierarhică neoprită. Nu știu dacă a fost vreodată altfel. Iată cum poezii *basa* vor fi nevoiți să intre în această logică critică și să "supraviețuiască" atacurilor (mai mult sau mai puțin rău intenționate) ale lumii literare: piața de carte în cădere liberă (mă refer aici la poezia contemporană, nu fac trimiteri Danto-iste la artă – în general), supraoferta (prezența atâtor autori, a atâtor editori și lipsa unui public real care să se intereseze constant de toate aparițiile – ceea ce ar fi, spun, puțin nefiresc, de altfel), politicile culturale schimbătoare și critica dură (dacă mai există la nivelul primului semestru al ultimului deceniu) a revistelor culturale. Ion Buzu a rezistat până acum cu brio: a avut cronici de carte în România Literară, Cultura, Tiuk și pe alte bloguri exclusiv online.

Ce a surprins la poezia lui este aerul degajat și, în același timp, matur pe care îl deține scriitorul (la doar douăzeci și ceva de ani). De fapt, specificul poeziei sale este această trăire cu maximă doză existențială surprinsă în activitățile mărunte sau comune, în maniera împrumutată fără rezerve (cu manifest intratextual chiar) de la Bukowski și de la traducătorul lui în română, Dan Sociu. Vorbind despre muncă agricolă, despre robotă corporatistă, despre peisajele suprarealiste ale Chișinăului și ale Moldovei, despre experiențe fiziologice, despre dragoste și, în același timp, despre izolare, Buzu este unul din puținii poeți cu o alonjă existențială atât de puternică: "Am scris despre jaluzele care te scapă de depresie./ reglezi cantitatea potrivită de lumină solară ce pătrunde în cameră/ și depresia se vindecă." Sigur, este riscantă maniera puțin *cool* împrumutată de la Bukowski, însă aceste mici momente nesigure se vor estompa cu timpul. Rămân, din volumul de debut, câteva din cele mai bune momente ale poeziei tinere a ultimilor ani.

Am auzit de Ion Buzu pentru prima dată când *TOIB.ro* a publicat câteva poeme, însoțite de o prezentare scurtă făcută de Dan Sociu. Am văzut apoi după un film făcut de o emisiune basarabeană despre Ion Buzu și "terorismul poetic". Inventiv, carismatic, dezinvolt, poetul își lucrează bine personajul. Ce îmi place, de fapt, cel mai mult, este că e unul din poeții care nu respectă "noul mit" al poetului retras, care nu vorbește despre arta lui. Buzu și-a făcut chiar o manieră proprie din a "lovi" în plin cu atitudinea "intruzivă" (nu-i mai lasă cititorului spațiul de siguranță) și proprietatea versului.

Ion Buzu

"Terorismul poetic" constă în a le băga oamenilor în cutia poștală poeme și versuri, în a lipi pe gardurile oamenilor hârtii scrise, în a asalta – în fond – publicul. Nu am avut scăpare și Buzu ne-a băgat și nouă "pe gât" poemele următoare. Îi mulțumim:

Ion Buzu

Ostatic

Îmi înfund mâinile în pământ și
scormonesc după cartofi,
picăturile de transpirație îmi cad de pe frunte,
îmi amintesc o frază zen:
iadul nu este o sentință, este un antrenament.
pe brațe îmi apar alunite de la razele ultraviolete.
Lotul de pământ pe care îl muncesc e înconjurat cu sîrmă ghimpată.
E terenul meu de antrenament timp de zece ani.
Pentru orice închisoare, căsnicie, regim politic
sau muncă malignă – sunt pregătit.
Sîrma ghimpată m-a ținut sub eticheta
„cea mai bună lume posibilă”,
și am învățat, cumva, o chestie,
că antrenamentul trebuie să fie întotdeauna mai grav
decît lupta reală.

Copilul obedient

Sunt la curățat popușoi.
Sunt copilul obedient.
Voi munci mai repede. Nu voi spune nimic.

În urma mea un tip lucrează încet de tot. Unchiul său îi spune întruna:
„mai repede băi!
Uite un popușoi în urmă! Lucrează ca lumea, cu ambele mâini, mai repede!”
Încerc să mă îndepărtez de vocea asta.
„Mai repede, lucrează ca lumea, nu lăsa în urmă nimic, înapoi, cu ambele mâini, mai repede!”
Vocea mă ghidează.
Copilul obedient.
Voi munci cât de repede vrei, dar nu-mi vorbi despre asta, nu-mi spune de ce trebuie, nu mă fă să înțeleg.
„Uăi, tu chiar nu poți lucra cu mâinile celea cum trebuie? Ești calic?!”
Voi transpira cel mai mult.
Prefer să fiu cineva tăcut,
care merge, se apleacă, rupe, desface, aruncă, închide ochii, îi deschide -
m-am născut cu țeava pistolului lipită de ceafă.
Vocea urlă: „umblă băi mai repede, nu sta, am zis nu sta, mai repede.
Lucrează ca lumea, de-amu mă enervezi cu totul!
Uite un popușoi în urmă.”

Atelier de scriere creativă

la atelierul de scriere creativă
dumitru crudu ne spune să construim tensiune în texte,
să fie un bulgăre de zăpadă
ce se rostogolește
făcându-se tot mai mare
ca în final să izbească cu putere.

tensiunea apare atunci când brusc,
o mână te apucă strâns de boașe
și nu-ți dă drumul.

am decis să fac un atelier de ăsta cu un prieten
și i-am spus să scrie un poem,
mi-a zis că nu are inspirație și eu l-am apucat de boașe,
tîrîndu-l în fața unui carnet:
„scrie sau ți le strivesc!”
mi-a ars un pumn la tâmplă, tensiunea s-a dezumflat.

Ion Buzu

o mână îmi strânge boașele, nu pot respira,
dau cu pumnii, dar în jur nimeni,
mâna refuză să dea drumul,
picioarele mi se înmoaie și mă izbesc de podea abia răsuffînd.

Șoferul a ieșit la o bere

stau în troleibuzul blocat în trafic și înjur,
am întârziat cu mai mult de jumătate de oră la serviciu,
șoferul are tricoul learcă de transpirație și fața la fel,
clatină din cap mirîndu-se cît de departe
poate ajunge căldura, putoarea și demența,
pasagerii se enervează și-i strigă șoferului să se strecoare cumva prin
mașinile alea,
chiar nu găsește o cale să scăpăm cu toții de nebunie și să-și vadă
fiecare de treburile lor?
și, brusc,
șoferul oprește motorul, deschide ușa din față
și coboară
intrînd în cel mai apropiat bar,
revine peste jumătate de oră și găsește troleibuzul gol,
își aprinde o țigară,
ambuteiajul, putoarea și demența încă
sunt acolo,
șoferului nu-i pasă.

Jaluzele

Noul meu serviciu constă în a scrie
45 de texte de 300 de cuvinte,
scriu doar despre jaluzele, nimic mai mult, asta a fost înțelegerea,
ceva despre care nu-i nimic de scris,
de parcă aș scoate 45 de căni cu apă dintr-o căldare goală,
trebuia să scuipe mai întîi ca să apară ceva lichid,
să scuipe 45 de căni.
Sunt plătit cu 5 bănuți pe cuvînt,
John Fante era plătit cu 1 cent pe cuvînt pentru proză
și 10 cenți pentru poezie.

Eu nu scriu nici proză și nici poezie,
scriu despre jaluzele, 45 de texte,
învăț lecția finală a inutilității,
nimeni nu va citi aceste texte,
doar vor plasa un site pe un loc superior într-o căutare pe google.
Sunt la al 30-lea text și căldarea e golită,
gura uscată, dau să scuip într-o cană
și nimic, am ajuns și eu
o mașinărie a textelor de 15 lei despre jaluzele,
o mașinărie a absurdului,
Camus și Cioran m-ar bate prietenește pe umăr fiind mândri de mine,
am înțeles lecția finală a inutilității.
Am scris despre jaluzele de care se folosesc filosofi,
din bambus pentru stare zen,
din lemn pentru stare de sălbăticie,
din metal pentru stare de închisoare;
jucătorii de poker online folosesc jaluzele cu telecomandă că-s leneși,
 prea leneși
pentru a le regla cu propria mână,
cît despre poeți, ei se îmbată, vomită, rag și aruncă blesteme la cer
și nimeni nu are nici o idee fiindcă jaluzelele le sunt mereu trase.
Am scris despre jaluzele care te scapă de depresie,
reglezi cantitatea potrivită de lumină solară ce pătrunde în cameră
și depresia se vindecă.
Am mai încercat să scuip în cană și continuam cu scrisul.
Jaluzelele electrice cu telecomandă oferă speranță de viață oamenilor
 invalidi
deoarece nu mai apelează la ajutorul altora ca să le ridice dimineța
și să le dea jos spre seară.
Am scris despre șoferii care folosesc jaluzele la geamurile de la mașini,
managerii de oficiu au jaluzelele lor orizontale prin care își spionează
 angajații,
hoții sunt speriați în fața unei case ce posedă un sistem automat de
 reglare a jaluzelelor,
oamenii politici sunt la adăpost de țintele lunetiștilor datorită jaluzelelor
 potrivite,
apoi am mai scris o poveste despre un tip care a căzut de pe scaun
și și-a rupt spatele încercînd să ridice manual jaluzelele,
trebuia să-și cumpere de alea cu telecomandă și nenorocirea nu i se
 întîmpla.

Ștefan Baghiu

Dincolo de geam, Ana întindea rufele pe sîrmă, se holba la mine cu
interes,
văzînd cum scuipe regulat într-o cană și scriu.
În final am încheiat cu fraza: *Jaluzelele fac parte din viața noastră*
și mi le-am tras pe ale mele.
Pentru Ana nu a mai rămas nimic de văzut.

* * *

Radu Nițescu și etica pluralismului

Nițescu a apărut în 2011 în peisajul literar românesc prin intermediul revistelor literare consacrate. Apoi, în 2012, CDPL i-a publicat volumul de debut, "Gringo". Ultimii ani în poezia românească au pregătit deja terenul până la apariția acestuia: volumele lui Andrei Dosa și Matei Hutopilă aduceau impresia unei revitalizări a poeziei tinere, după ce editurile întârziaseră (cu mici excepții) să mai publice debuturi memorabile timp de aproape trei ani.

Însă, deși avântul lui 2011 a oferit exemplul funcțional de debut în poezie, autorii anului următor nu au avut parte de același tratament: mai puține cronici literare, mai mare concurența, mai aprinse reevaluările paradigmatică. Însă, în mod bizar, anul trecut debutul – în general – a fost mai bine premiat în zonele poeziei. Radu Nițescu face parte dintr-o generație a concursurilor literare de liceu, elevi care au pornit de la competiții naționale și au fost apoi "crescuți" de câțiva din douămiiști responsabilizați deja: Claudiu Komartin, Radu Vancu, Răzvan Țupa etc. . Aceștia, în primul rând, și-au dat seama că e nevoie de câteva cenacluri puternice care, mai mult chiar decât să-i promoveze pe autorii foarte tineri, să și construiască suportul unei noi literaturi: generația 2010 (cu ghilimelele și rezervele de rigoare). Nu e de mirare că mare parte din întreaga infrastructură a fost pusă la dispoziția unui debutant atunci: în România Literară, Cosmin Ciotloș scria "iar 2012 să devină anul lui Radu Nițescu", festivalurile literare îl invitau la lecturi, iar majoritatea criticilor activi au scris despre volumul "Gringo".

Totuși, semnul maturității – s-a dovedit ulterior – deși nu e o variabilă decisivă la un debutant, era, se pare, simpla didactică literară. Marea confruntare a autorului a fost cu înșși maștrii evidenți: Ginsberg, Bukowski, Rimbaud – altoiți cu etica milenaristă românească. Marea decepție a fost,

în fond, realitatea contextuală, în care debitul mare de debuturi a adus în discuție reevaluările teoretice ale conceptului de debut: cum trebuie să fie literatura unui debutant, care este vârsta potrivită (realități, excepții, statistici), cu ce mai poate veni nou un debutant după 2010. Soluțiile nu le erau favorabile poezilor foarte tineri: aerul de poezie lejeră, neînchegată, lipsa unei coerențe în economia generală a volumului au fost lucruri care au costat la punctaj. Mai mult, în afară de Alex Goldiș și Cosmin Ciotloș, alți critici care să fi avut măcar o generație poetică discutată au lipsit din zona receptării. Lucru care nu s-a întâmplat în cazul lui Marius Chivu, Teodora Coman sau Anatol Grosu.

În plus, majoritatea cronicarilor literari i-au tratat, cum am mai spus, pe Nițescu și Văsies comparativ: unul matur și prudent (maturitatea nepotrivită și controlul i-au fost reproșate lui Văsies), altul exploziv însă mimetic.

Acum însă, ultimele texte ale lui Nițescu încearcă să lase în spate o "tradiție" personală a împrumutului subiectiv și să construiască în formule noi. Acel interior artificial rămâne aici doar o palidă structură de compoziție pe care, fără naivitatea inventatorului întârziat al poeziei occidentale, Nițescu își descompune interioritatea. O trecere către subiect, către improvizație controlată, către imn și elegie. Pot fi simțite puternic legăturile mai bine închegate cu o tradiție a poeziei române: Ivănescu, Mazilescu, Popescu. Avem însă în față același poet narativ, secvențial liric, care preferă să rămână un personaj al propriilor poeme: amintirea ca formulă de auto-flagelare, nostalgia – în toată frumusețea ei umiltoare și o nouă optică existențială. Dacă în "Gringo" erau construite mici povești (de la sine emoționante), aici apar exclusiv probleme interioare. La fel cum noua modalitate de a scrie, deși este o formulă perfecționată a aceluiași autor, ne dă senzația unui nou tip de experiment.

Radu Nițescu ne-a oferit câteva poeme noi. Personal am fost încântat, mai ales de penultimul poem din acest ciclu pe care îl publicăm, tocmai pentru că Nițescu este unul din puținii poeți care pot să se reinventeze, să experimenteze noi formule, până la cea care îi va veni ca o mânășă. Sensibilitatea poetică și tehnica nu îi mai sunt străine de ceva vreme, oricum.

Radu Nițescu

Radu Nițescu

medicinale

*Nobody. I'm nobody. I'm a tramp, a bum, a hobo.
I'm a boxcar and a jug of wine.
And a straight razor, if you get too close to me.*
Charles Manson

*

bezna atârnă de fiecare creangă și crenguță
puloverul atârnă pe mine
zgomotele îndepărtate se aud
aproape și limpezi
e atât de târziu și totuși niciun trol de pădure pe stradă
numai copaci cu scorburi știute pe dinafară
și un câine care scoate aburi pe nas
și caută în gunoi

*

mă joc cu bila neagră
de cauciuc

dincolo de fereastră
se întâmplă
foarte încet
iarna

și mă joc cu bila neagră
de cauciuc

ce face un câine
lăsat singur în casă

ce face un om
lăsat singur în
mintea
lui

*

poate dacă ți-aș fi desenat un copac,
uite, ăsta sunt eu,
cel mai singur pe o rază de trei parcuri,
îmi pare rău, am gesturi obosite și între timp
rămâne bătaia cu vântul,

uite, fă-mi niște păsări,
fă și soarele și aleea asta,
pe unde să mergi repede,
nepăsătoare

*

poate că întins
cu privirea pierdută
numai că nu se întâmplă
și rătăcirea vine
din multe părți deodată
și adună într-o mână uriașă
firimituri proaspăt-lucide
și abia dacă bănuiești ce are cu tine
și pe dinăuntru nimic altceva decât o gaură neagră
în timp ce știi că în lume
se dansează
se zvonește
se fuge

*

ești singur
și poate că nebun în zile febrile
ochii tăi în tavan refuză (învinși) orice variantă

și o mișcare a capului
confuză
și goală ești singur

dimineața ta o corabie dezmembrată singur
ca o împușcătură sub poduri singur
pentru că scrisul e de fapt o treabă foarte murdară singur

ca un rinichi după extirpare
ca o față crescută la țară singur

și te uiți la negrul de sub unghii
știind că nu

*

da
se întâmplă lucruri pe care le scuturi
schimbi poziția
fandezi premoniția

derulare – viteza la care (câinii)
au urechile date pe spate

pierzi punctul terminus
pierzi și începutul

duci mâna la frunte & respiri
în secvențe calculate
mărunte

când tu treceai pe Ponte Santa Trinita

când tu treceai (ce păcat că nu singură și desculță) pe Ponte
Santa Trinita,
și râdeai și priveai oboșită spre Ponte Vecchio, slăbiciunea lui
Hitler,
sau când ai ajuns acolo unde lumea e toată rotundă,

m-am gândit că aici, sus, la monument, ca într-un loc din cărțile
cu elfi nobili,
pot să închid ochii și să fac un pact cu magia.

și dacă vraja locului e doar amintire, am văzut
parcul aproape gol în care alergam uzi de la un Gigant
la altul, și pe Giganți scria ceva (și aici vraja nu izbuteste
să ajungă),
sau o caracatiță din origami agățată de oglinda unei mașini
negre,
sau casa părăsită de pe colț, pentru că tu poți să deschizi
un lacăt cu o agrafă,
sau o noapte de iarnă cu lătrat de câine și umbre străine
(și de fapt ce am făcut noi toată iarna –
noi nu am făcut nimic toată iarna),

și dacă e numai imaginație ce se întâmplă la monument, asta
înseamnă
gardul lângă care crește zmeură, o mână
plină de lipici și scările dintr-un turn cu păianjeni,
călătoria cu trenul și o curiozitate firească,
sau dimpotrivă, nimic din toate astea,
doar un mitropolit bătrân și speriat că imaginația
e rea și urâtă.

acum e rândul tău să închizi ochii.

poem on drugs

într-o zi începi,
și nici nu-ți dai seama când îngerul tău
îți vorbește cu blândețe despre
culoare, plăcere,
perspectivă și dragoste.

fără grabă îți scrii legile lumii, capabil, ca un animal
cu mai multe inimi.
într-una îți iei notițe despre singurătate.

se întâmplă ca unele mâini să tremure în exil.
se întâmplă să vezi furnicile fricii dansând
pe ritmuri sălbatice.

se poate să atingi fundul – și asta
după o lună sau după douăzeci de ani.
se poate să mori, și foarte puțini
să înțeleagă că ai murit încercând să spui
ceva într-adevăr important.

între dependențe respiri prin demențe.
și dacă spun îmi e dor de tine
îmi e dor de tine.
și dacă aprind un chibrit
aprind un chibrit.

În fereastră
tehnică mixtă/ PFL, 1995

Criterion

Liana Cozea

Prietenii literare

Concepută și realizată într-o manieră *sui-generis*, cea mai recentă carte a lui Ion Bogdan Lefter, *Prietenii din povestea literaturii* (Paralela 45, 2013), este reprezentativă pentru autorul implicat de peste trei decenii în impunerea unei noi paradigme literare românești. De la primele pagini se recunoaște marca liderului de opinie al mișcării optzeciste, prin dubla sa calitate, de poet și prozator, pe de o parte, și de teoretician și critic literar, pe de altă parte.

Ion Bogdan Lefter se împarte în acest volum cu prietenii/prieteni, el este creatorul, dar și memorialistul inspirat, obiectiv și subiectiv în același timp, cele două jumătăți, sensibil inegale ca întindere, se completează valoric reciproc, pentru că evocările sale traduc și un răsfăț, dar și o dedicare în răgazul său de pace lăuntrică; este clipa când trecutul se suprapune prezentului, atunci când anii care au fost dislocă momentul de acum, îl înlocuiesc chiar, în dorința nemărturisită de prelungire a efemerului, este evocată „junețea unor începuturi literare” „atmosfera de prietenie, entuziasm, emoție, veselie” și, neîndoielnic, melancolie. Autorul dorește și reușește să transforme trecutul într-o mitologie cu atât mai mult, cu cât câțiva dintre făptuitori și făuritori au părăsit mult prea devreme tărâmul acesta lumesc.

Cu generozitatea și constanța care îi sunt proprii, Ion Bogdan Lefter, cel mai bun cunoscător al fenomenului optzecist de la noi, îl redă astfel cu intensitatea zbuciumului lăuntric și cu „fragilitatea rezistentă” ale creatorilor, el, cronicarul atent și imparțial, excelentul portretist, cu rar întâlnita vocație a prieteniei, omul cu „o singură inimă (mare și caldă)” (Tudor Jebeleanu). Înzestrat cu alese capacități de sinteză și de analiză atentă și subtilă a fenomenului, duce o luptă cu acea atât de dureroasă cufundare în uitare, având dăruirea omului magnanim, solidar cu tribulațiile seme-

nilor săi, cu bucuriile, realizările și inerentele dezamăgiri sau, pe alocuri, eșecuri.

Autorul reconstituie un trecut – cel al generației '80 – și ordonează momentele într-un chip pe cât de riguros, pe atât de seducător. Cele două cenacluri frecventate succesiv, modalități atent formatoare ale tinerilor creatori, *Cenacul de Luni* (1977-1983), avându-l drept mentor pe criticul și profesorul Nicolae Manolescu, care „dădea – după analizele membrilor cenaclului – câte un mic spectacol al inteligenței critice și al capacității sale de expresie atât de personale”. Lui Nicolae Manolescu i se datora „atmosfera extraordinară a cenaclului, spiritul critic indus încetul cu încetul tuturor, la fel lecția independenței de opinie și a intransigenței morale. Cenaclul am fost noi, însă cenaclul n-ar fi putut fi fără el”. Cenaclul *Junimea*, coordonat de criticul și profesorul Ov. S. Crohmălniceanu, atmosfera vie, eforturile și succesele „eroilor”, protagoniștilor, actorilor – scriitorii și viitorii scriitori – oferă un tablou captivant în acei ani ai înghețului comunist. Debaterile consemnate realist și meticolos sunt un spectacol în plină desfășurare a inteligenței și talentului și, *last but not least*, empatia și simpatia „cronicarului”, afecțiunea și căldura, toate armonizate și proiectate pe uriașul ecran al memoriei, umorul, dar și gravitatea, seriozitatea, dar și ludicul, firescul atitudinii și „altitudinea discursului critic”. Toate acestea la un loc contribuie la alcătuirea unei extraordinare schițe de autoportret indirect și de portret de grup al total dedicatului critic al acestei generații. El a reușit să-și dovedească și să-și mențină consecvența prin creația proprie și prin dăruirea sa necondiționată unui crez și unor colegi și prieteni. Afirmările și judecățile de valoare ale lui Ion Bogdan Lefter au acoperire în realitate, timpul i-a devenit prețios aliat, confirmând importanța valorică a acestor creatori, poeți și prozatori, esești și dramaturgi, care au ajuns azi un „prag de referință”.

Acest volum insolit, cu structura sa armonioasă, reconstituie, clarifică și departajează critic, cu știința recunoașterii și aprecierii valorii, a esențialului și eludarea celor neesențiale, proprii autorului, înzestrat cu apreciabil potențial de imparțialitate. *Cenacul de Luni* și *Cenacul Junimea*, două extraordinare nuclee ale poeziei și prozei din deceniile la optulea și al nouălea ale secolului trecut, primele din cele cinci capitole ale cărții, recheamă un timp, dar și un mod al acțiunii, ca să-l numesc astfel, cu consecințe ce nu puteau fi estimate la data întâmplării, dar care prefigurau o nouă filă în „povestea literaturii”. Autorul, Ion Bogdan Lefter, ar fi putut fi un atent și fin cronicar în veacurile trecute, într-atât de exactă îi este relatarea, atât de colorată și vie atmosfera, cu precizarea obligatorie a remarcabilei sale obiectivități, reușind a nu fi aservit vreunei „partide”, de

fapt una singură oficială la vremea când își exersa pana, reușind astfel să-și păstreze nealterată luciditatea. El adună texte „evocatoare, amintiri și note de jurnal”, „crochiuri și *flash-uri* retrospective”, portrete ale unor prieteni, dar și ale unor colegi care au părăsit deja această lume, texte, unele publicate de-a lungul anilor, altele complet inedite.

La *Cenacul de Luni* „se citea poezie bună și se comenta cu surprinzător de acut simț critic”, „pe fondul unei atmosfere în care era repusă în drepturi vechea deviză junimistă: «anecdota primează»”. Oprindu-se la „Ce se citește” în cenacul, Ion Bogdan Lefter face o analiză atentă, are ochiul critic deja format, comentariul său este pertinent și de subliniat expresivitatea textului său critic. „Mircea Cărtărescu prefigurează prin volumul său de debut una dintre cele mai interesante și mai complexe experiențe ale poeziei care vine” sau în volumul de debut al Magdalenei Ghica observă că „enunțurile au o mare generalitate, folosind, printr-un paradox, elemente concrete, palpabile”. Originalitatea și valoarea poeziei scrise de ea sunt date de un „straniu lirism al inteligenței, al conceptualizării ideii”. “Mici radiografii poetice” sunt poemele lui Bogdan Ghiu, descriind „aventura poetului față în față cu poezia”. Concluzia se impune de la sine: poezia *Cenacului de Luni* „dincolo de fondul comun și de afinități” este o „sumă de universuri distincte” lipsită total de uniformitate, cum se observă în cele două volume colective.

Stârnesc interesul consemnările din *Jurnalul de cenacul* (oct.-dec. 1982) căci ele surprind, mai ales, prin sinceritatea mărturisirii, potrivit căreia, prins într-un „joc dublu, șiret”, autorul scrie acest jurnal, ținând „orgolios, în cu totul altă parte”; singurul lucru ce ar putea susține jurnalul: „orgoliul înfățișării unui spațiu închis, lume din care se desprind personaje, situații, psihologii, relații. Comedia umană travestită: câtă grandoare!”, relativizând apoi totul prin posibilitatea de falsificare. „Încearcă să (te) trișezi și să pari perfect obiectiv. Tudor Vianu” Oricum, eboșa de jurnal timpuriu anticipează și ulterioarele preocupări ale criticului pentru textul diaristic.

Cenacul de Luni, „care a reprezentat o necesitate obiectivă” (Nicolae Manolescu), devenit deja istorie, este supus unei analize implicate și, totodată, detașate, în „convorbirea colegială,” la șapte ani de la interzicerea lui de către autorități. Este o binevenită retrospectivă necesară și utilă prin spațiul de timp interpus, prin lucrurile și evenimentele deja așezate, prin maturizarea protagoniștilor, la fel de atenți și cu privirea la fel de scormitoare, pentru a pătrunde dincolo de straturile de ani. Este o sinteză și o analiză a acestei „emulații extraordinare”, fiecare nouă lectură aducea „schimbări în ierarhia poetică stabilită și recunoscută de către membrii Cenacului”, era o „atmosferă generală de sărbătoare poetică”, la finalul

fiecărei întâlniri, prin „tradiționalul cuvânt foarte lung de obicei” al criticului și profesorului Nicolae Manolescu „totul era parcă luminat pe dinăuntru în cenușiul din ce în ce mai puternic al vieții noastre politice, sociale și așa mai departe de atunci, era un punct de lumină care atrăgea fluturii și molile lumii literare. A fost extraordinar” (Mircea Cărtărescu).

Notez, în continuare, câteva din opiniile poetilor-critici și criticilor poeți, capabile să contureze, în cultul exactității, în 1990, prin spiritul de observație penetrant, prin imperioasa lor nevoie de obiectivare a subiectivității, un tablou viu și cât mai veridic al ideii de „grup social” al acestui cenacul. În „proiectul de normalitate a vieții” pe care-l avansează acest cenacul, „s-au îmbinat două paradigme ale culturii, ale spiritualității românești”, care se aflaseră până atunci în „opoziție”: „masivitatea, apetența pentru grandios, pentru monumental” și „tendința corozivă” și „fragmentară”, cu o existență până atunci „subterană”, în creația lui Mircea Cărtărescu, de pildă, se îmbină aceste două direcții până atunci „nemaireunite”, acest exemplu este „cel mai vădit”. Totodată „proiectul estetic al grupului de Luni are o dimensiune net subversivă”, iar formele lui „aparent ludice, aparent metatextualiste, nepolitice, aparent biografiste, fragmentariste, realiste cât încap, subminau prin ele însele o anumită mentalitate, o anumită viziune, o anumită ideologie, nu numai politică, ci și culturală”. (Bogdan Ghiu)

În *Cenacul de Luni* s-a propus „o schimbare de paradigmă mare”, dar au fost întâmpinate o serie de „dificultăți în recunoașterea acestei literaturi”, opunându-i-se chiar mari scriitori „care gândeau modernist”, în schimb „ce se propune e ceva postmodern”. Motive combinate și interferențe au condus la „necesitatea de a se construi o existență literară *underground*, care să reproducă în mic [...] instituțiile culturale mari, normale”. (Ion Bogdan Lefter)

Momentul desființării cenacului a coincis cu refuzul oficialității de a suporta „ideea existenței unui grup literar, care, dincolo de deosebirile dintre membrii lui, căpătase o coerență și devenise un soi de forță nu numai literară, chiar politică [...], oficialitatea a desființat Cenacul și a risipit ideea de grup” (Nicolae Manolescu), act politic abuziv, pe de o parte, dar, pe de altă parte, s-a impus cu necesitate autodizolvarea lui. „Actul politic” al dizolvării „s-a suprapus, întâmplător, cu sfârșitul natural al acestui cenacul”; poezia Cenacului de Luni „a fost o tranziție spre altceva [...], o poezie de tranziție, între modernism și post-modernism, cu structuri atât moderniste, cât și postmoderniste.” Cenacul s-a încheiat, pentru că „programul său se epuizase”. Poezia de atunci „a corespuns aceluși moment și [...] acel moment s-a terminat, dându-le poetilor șansa de a progresa.” (Mircea Cărtărescu)

Cenacul de Luni, atât cât a existat, le-a insuflat tinerilor talentați o încredere uriașă în ceea ce făceau, având „conștiința că schimbă literatura română, că schimbă fața poeziei românești” ceea ce le dădea „o anume superbie, o conștiință a valorii și a importanței lor, însă într-o splendidă combinație cu ingenuitatea vârstei: conta mai mult să fii apreciat în cenaclu decât în «lumea literară» pe care implicit sau explicit o contestau. Aveau cu toții un soi de impetuozitate fericită, o nonșalanță triumfătoare, ceva greu de descris”. Este imperios necesar a fi amintit din nou „rolul magnetic” al criticului și profesorului Nicolae Manolescu; având în același timp „multă diplomatie” și „foarte mult tact cu un grup numeros de personalități exacerbate”. Este mărturisirea criticului și poetului Ion Bogdan Lefter, martorul creditabil, cu fraza sa caracteristică care exprimă detașarea, dar și natura sa participativă, pasionalitatea, bunacredința, loialitatea și, cu precădere, sensibilitatea și cunoașterea schimbătoarelor nuanțe ale psihologiei de grup și individuale, de unde câteva excelente portrete sau schițe de portret din acest volum.

Strategia autorului se pliază admirabil pe succesiunea momentelor, în sensul că, după interzicerea *Cenacului de Luni*, în 1983, frecventarea *Cenacului Junimea* îl aduce în imediata apropiere a prozei generației '80, diagnosticul este pus cu exactitate, proza aceasta având tendințe de „reînodare cu tradiția interbelică a autenticității”, iar a doua direcție a determinat o „radicalizare estetică: proza a fost percepută ca un mecanism textual construit și manipulat de autor” pentru a obține „maximum de efect artistic”, ceea ce presupune „o conștiință teoretică superioară” cu o ascendență în „lecția exemplară a Școlii târgoviștene”. Volumul colectiv de proză scurtă *Desant '83* ramâne un „reper activ, actual, productiv” prin „anvergura și profunzimea propunerii sale de modificare a paradigmei prozei românești”, de fapt, „o culegere de cenaclu” care anunța un „«nou val» în proza românească, complementar celui al poezilor tineri”.

Dintre „desanțiști”, bine cunoscut era doar Mircea Nedelciu, publicaseră în volum deja și Constantin Stan, Sorin Preda și Gheorghe Crăciun, ceilalți erau cunoscuți din presa literară. „«Deschizătorul de drum»” Mircea Nedelciu îl avea drept corespondent ca „«încheietor de pluton»” pe Mircea Cărtărescu, vedetă a poeziei generației '80, „ipostaza” lui de prozator prinzând bine „pentru finișul «în forță» al antologiei”. La Junimea, „laboratorul prozei optzeciste”, unde „comentariile au ajuns să dea contur unei platforme teoretice coerente și să constituie pentru autori un plan ferm de raportare-reflectare”, în așteptarea *Desantului*, a fost pornit „jocul romanului colectiv”. Criticului și profesorului Ov. S. Crohmălniceanu i-a revenit meritul de a le fi indus ori de a le fi întărit hotărârea în a face un lucru serios,

evaluând importanța scrierii unui asemenea roman, cu exemplul câtorva tentative europene similare din Anglia și Franța. Desantistii atinseseră nivelul de profesionalism și maturitate literară pentru succesul unui asemenea demers. Evocarea elaborării textului acestui roman colectiv, cu toate „aventurile” inerente unei asemenea încercări – „trăiam jocul cu plăcere, însă comentariile erau calme, demontau componentele textelor, cântăreau, cereau corecții, sugerau modificări, adaosuri, continuări” – este secționată de excelențele pagini de critică ale autorului, textul său critic fiind impecabil articulat deja, dar și de confesiuni gen jurnal de critic al aceluiași Ion Bogdan Lefter. Subiectivitatea inerentă oricărui co-autor nu anulează detașarea evaluării oneste și căldura implicării. O „exigență caldă”, o numește Ion Bogdan Lefter, care vede în comentariile sale pe marginea romanului *Autobuzul de Însurăței* „un mod de a fi sincer, fără pudibonderii și de a fi exigent cu simpatie. O încercare de a înțelege”.

„Isprăvile” SF ale generației optzeciste, cele din poezie și filmul în proză sunt tot atâtea prilejuri de evaluare, cu detașare, a unor experimente „afișat post-moderniste”, dar și „relația efectivă dintre scriitor și specificul cinematografic”. Loialitatea și cultul prieteniei, din volumele publicate până acum de Ion Bogdan Lefter și dedicate generației căreia îi aparține, sunt posibil de regăsit, ca o dovadă peremptorie a acestei atitudini, în ultimele două capitole ale acestui volum, cu necesara precizare că acest sentiment al solidarității și a ceea ce englezul numește atât de expresiv prin *togetherness* nu au întunecat nicio clipă luciditatea și nu-i știrbesc autorului autoritatea critică. El este un subtil „scafandru al sufletului”, pe lângă incontestabilul său talent de critic literar care mizează pe valoare, pe estetic; pe lângă inteligență și umor, el oferă un text critic impecabil articulat, în ciuda tinereții; el reușește, cu răbdare și finețe și indicibilă empatie, să deslușească cele mai ascunse, mai de nepătruns mecanisme ale interiorității creatorilor, poeți și prozatori deopotrivă. El le cunoaște amărăciunile și crizele, stările de spirit bulversante le sunt atinse cu delicatețe, el vrea și poate să le constate vulnerabilitatea, fragilitatea și melancolia, cunoscând bine riscurile apropierei de sufletul bătut de îndoială. Paginile acestea se încarcă de tristețea despărțirii de colegii „prea grăbiți” să părăsească această lume, cu excelențe portrete ce atestă adânc implicata ființă a criticului în spectacolul vieții și în tragismul plecărilor definitive la vârste tinere. Amintindu-și de poetul „adevărat”, de poetul „format, subtil, profund” Dinu Regman, lui îi părea că în ființa acestuia „s-a ascuns” o taină, Dinu „nu atrăgea atenția printr-o prezență vivace”, ci „printr-un soi de lentoare a mișcărilor și a vorbirii”, el „parcă-parcă avea și ceva din «inadaptarea» existențialistă, în varianta introvertită, «absentă»”. Poetul „fără noroc”, Cristian

Popescu „a adoptat o păguboasă poză de autor obsedat de propria-i identitate și de familia lui, din care a încercat să modeleze o «imagine a lumii», construind de fapt „o pseudomitologie *kitsch*”. Din nefericire, „s-a complicat în rolul de poet «damnat» și «original» și nu l-a mai putut abandona. În egală măsură vinovat și victimă”. Precizie, dar nu răceală, exactitate, dar nu refuz, ci încercare de înțelegere în textele evocatoare ale autorului. Într-o formulare succintă, dar sugestivă, este redată esența poeziei lui Ion Stratan, o poezie „abundentă, «metalingvistică», presărată cu formulări de o mare expresivitate. Sedus de paradoxuri și de jocurile de cuvinte”, poetul a compus și „aforisme ironico-parodice”, el împătimitul de limbaj, de poezie.

Pentru frumusețea evocării, voi reproduce o bună parte din splendidul text al lui Ion Bogdan Lefter în amintirea poetei Mariana Marin, dispărută prematur în martie 2003, „personaj” în spectacolul vieții, amestec de forță și vulnerabilitate, făcând față în felul ei impasurilor, dezechilibrelor sau situațiilor de criză, un portret din care țâșnesc virtualități și latențe, într-un amestec bizar în care certitudinile capătă contur ferm. E un portret al exteriorității în care interioritatea ei se gravează adânc, dureros. Mariana Marin „cu fața ei rotundă, lată, frumoasă sau mai degrabă expresivă, cu trăsături apărate, buze senzuale și ochi mari, negri. Dintre fetele cenacului [...] îmi vine să spun acum că Madi avea cel mai mult «mister», chiar dacă nu prea știu să explic ce înseamnă asta. Avea un fel al ei de a fi «feminină», un amestec de seriozitate și glumă, șăgălnicie, alint. Mina gravă se destindea mereu într-un zâmbet copilăros, în parte autentic, fiindcă își păstrase și chiar își apăra o bună doză de ingenuitate, în rest jucat, folosit ca un soi de mască, o formă de apărare, care-i permitea să disimuleze ceea ce nu voia să spună oricui: că înțelege ceva, că simte ceva, că are acces la niște adevăruri profunde ale existenței. «Misterul» ei venea și din senzația de fragilitate pe care ți-o dădea, deși – altfel – părea puternică și chiar era, la propriu: destul de înaltă și bine făcută, n-avea nimic «clorotic» în ființa ei, ai fi zis că, dimpotrivă, sugera o natură fermă și independentă”. Nepăsătoare la „trucurile» feminine”, „în schimb avea o cochetărie de alt fel: alintul acela de fetiță căreia-i plăcea să fie răsfățată sau care – uneori – tânjea după răsfăț. Aerul – de fapt – de singurătate în fața marilor întrebări ale vieții, pe care le înfrunta cumva – sfidătoare, dar și lipsită de apărare, puternică și totuși iremediabil fragilă”.

Mircea Nedelciu, George Crăciun și Ion Dumitriu sunt „un trio de mare clasă”, de „participanți la o mișcare creativă foarte omogenă și foarte importantă pentru cultura română” – doi prozatori de marcă și un pictor și fotograf de talent. În prozele și fotografiile din cartea celor trei *Images & Texts/ Images et texts*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000, „coexistă: explo-

rarea lumii concrete și meditația autoreflexivă și metanarativă”. Sunt “discursuri experimentale și postmoderne, însă profund realiste ca semnificație ultimă. Un nou neo-realism”. În tablourile lui Ion Dumitriu este „o poetică a privirii înseși”, „reflexie” asupra șanselor omului de percepție a lumii și dezvăluire a ei prin „cadraj, perspectivă, joc de unghiuri, focalizare treptată, până în microdetaliile expuse în macroplanuri.”

Evocarea secvențială a lui Mircea Nedelciu, borne de timp și în timp, marchează comemorări dureros întristate care readuc în memoria colectivă personalitatea, talentul lui Mircea Nedelciu, considerat unanim „șef de școală” al prozei românești postmoderne din anii ‘80 - ‘90”, prozator care a contribuit substanțial la împlinirea „unei noi atitudini față de realitate și față de text”. El a fost și un „experimentator insațiabil, un prestidigitator al jocurilor autoreflexive și metatextuale”, oferind lecția „relativizării ironice și autoironice”. Scrisul lui era „foarte « anticanonic », experimentalist fără pauze, problematizant la tot pasul, deopotrivă cu privire la realitatea din jur și la textul care avansează, opune o mare rezistență la «clasicizare»; e «viu», e extreme de «contemporan», e la fel de «apropiat», de fără parapon cum era și el ca om”.

Ion Bogdan Lefter are, pe lângă nivelul de superioară intelectualitate și o sensibilitate de un tip aparte, ca și capacitatea formulărilor sintetice, atotdefinitorii ale tipului de proză ieșită de sub pana celor doi prieteni ai săi. Dacă pentru Mircea Nedelciu literatura era o „formă de intervenție în real, în lume”, Gheorghe Crăciun (George), mare prozator și eseist excepțional, era și un „om de construcție culturală”, un om de opinie și un „intelectual de o profunzime rară, cu o vocație teoretică ieșită din comun” În proza sa a preluat tehnicile fotografice „de captare a lumii din jur, de absorbție a fețelor ei vizibile și uneori și a celor invizibile, de percepție a porozității obiectelor, de surprindere a mișcării în cadre statice, de decupare, încadrare, focalizare, de inventariere – în fond – a vieții”.

George Crăciun, cel mai bun prieten vreme de un sfert de secol al autorului, e „unul din cei mai rafinați «aperceptivi» ai prozei și ai literaturii române”, mare stilist, ce oferă, într-una din cărțile sale, un „amestec extraordinar de luxuriantă naturistă și de bogăție senzorială, sentimental-erotică”.

Amestec de biografie intelectuală, de riguros studiu critic, textele evocatoare, pasionante microcapitole de istorie și critică literară, alternează firesc cu fotografiile ale prozatorului însoțit de prieteni, oferindu-se o imagine completă și complexă a personalității sale.

Scriitura lui propriu-zisă este văzută ca „desfășurare, ca travaliu, ca avans progresiv în teritorii din ce în ce mai îndepărtate, prin foraje mereu

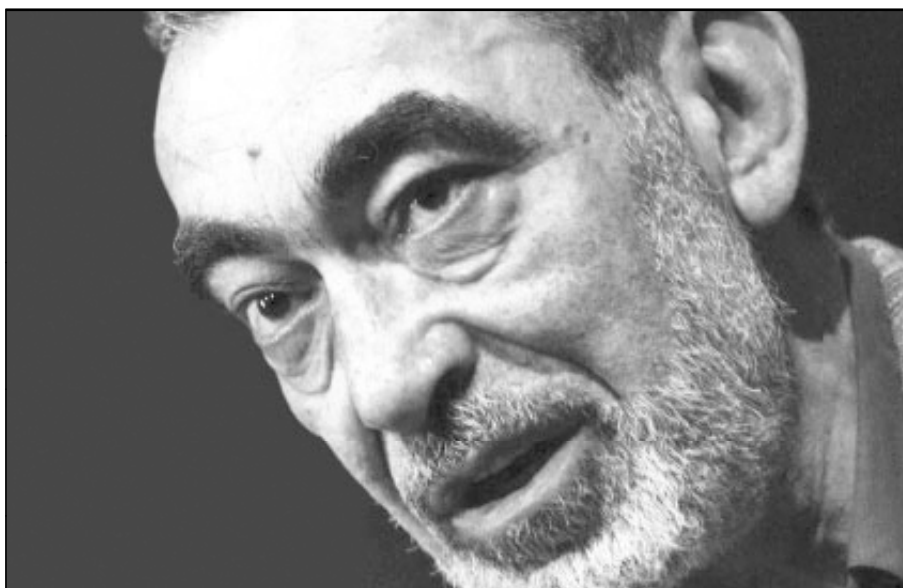
mai adânci, fără nicio economie de efort”. Frazările lui sunt „bogat-exploratorii, enumerative, sinonimice, continuate până când formulările se încarcă de expresivități nuanțate și de sensuri multiple, suprapuse delicat ori desfoliate semenea”. Excelent textul critic al lui Ion Bogdan Lefter, model de analiză subtil sintetizatoare și cuprinzător definitorie.

Memorabilă este, neîndoiește, „figura lui stilistică definitorie”: „enumeratia prelungită pentru obținerea de extensii retorice și semnificante cu deschideri în trepte, prin utilizarea de sinonimii parțiale și de alte tropisme ajutătoare, asociații varii, jocuri de limbaj, orice. De unde expresivitatea atât de subtilă, cu totul specială a scriiturii prozatorului senzorialo-cerebral care a fost și rămâne, de un enorm talent și de o fabuloasă tenacitate, cum rar pe lume”.

Cartea lui Ion Bogdan Lefter este o inedită scriere a unui capitol de istorie literară contemporană, o înfruntare orgolioasă a timpului, o cursă spre adevăr și consolidarea în drepturi a valorii generației '80 și un singular demers evocator și apreciativ în care nostalgia unor ani frumoși și a unei atmosfere emulativ-creatoare este rama faptelor literare de neînlocuit.

Autoportret
tehnică mixtă/ PFL, 2004

MIRCEA IORGULESCU – PORTRET EPISTOLAR
SCRISORI CĂTRE ION SIMUȚ (1985-2000)

O diagramă intelectuală și afectivă

La 70 de ani de la nașterea lui Mircea Iorgulescu (n. 23 august 1943, Valea Călugărească – m. 7 iunie 2011, Paris), un consistent schimb epistolar cu un confrate din generația anterioară (cu exact zece ani mai tânăr) poate fi ocazia unei bune evocări. Documentele restituite acum sunt de trei ori semnificative: întâi pentru expeditor, în al doilea rând pentru ideile discutate și pentru atmosfera intelectuală și politică în care au fost scrise, iar în al treilea rând pentru destinatar. Nu în ultimul rând pot adăuga că Mircea Iorgulescu a fost un prieten apropiat al revistei „Familia” și un comentator atent al transformărilor ei postdecembriste.

Nu aș fi crezut, înainte de a începe transcrierea scrisorilor primite de la Mircea Iorgulescu, că din alăturarea și derularea lor se încheagă o diagramă intelectuală și afectivă a autorului lor, dintr-o anumită etapă, cu sincopile și lacunele inevitabile. Vedem, mai întâi, un critic extrem de devotat presei culturale din România, atât înainte de 1990, cât și după aceea: implicat constructiv, alarmat de erori și anomalii, doritor să participe la dialog cu proiecte, idei și opinii. Constat apoi, din nou, de astă dată retrospectiv, grija pe care i-o purta unui confrate mai tânăr: să-i sprijine publicarea în „Caiete critice” din anii 1985-1988, să-i fie de ajutor în

călătoria de la Paris din toamna lui 1990, să-i trimită publicații franțuzești, să facă observații utile asupra profilului și structurii revistei „Familia”, să reflecte activitatea culturală în cronici radiofonice la BBC sau „Europa liberă”, să răspundă solicitărilor de colaborare atunci când poate, să reacționeze polemic, dar extrem de atent să menajeze sensibilitățile. Se transmite peste ani fervoarea intelectuală a unui publicist și a unui critic implicat profund în actualitatea și prefacerile literaturii române.

Cine știe dar și cine nu știe viața lui Mircea Iorgulescu poate reconstitui din aceste scrisori aproape cu exactitate schimbările din biografia scriitorului după 1990, la un an după plecarea din țară: mutările succesive de la Paris la München, la Praga, revenirea la Paris, unde schimbă trei domiciliu; colaborările istovitoare simultane la trei posturi de radio: „Europa liberă”, BBC și Radio France Internationale (secția Română); colaborările la presa din țară, mai frecvente la „Dilema”, sporadice la „Familia”, la „România literară” și la alte publicații. Se pot urmări, mai ales, stările de spirit ușor fluctuante, în funcție de ceea ce se întâmpla în țară. Sunt stările de spirit ale unui „depresiv plin de vitalitate”, cum îi plăcea să se caracterizeze. După 2000, când se retrage la vatră, se „repatriază” definitiv la Paris și nu mai activează decât, probabil, sporadic la RFI, corespondența noastră încetează în mod misterios, fără vreun motiv explicit. Prevedea aceste „tăceri”, fie pentru a se consacra unor proiecte, pentru a căror realizare nu a avut niciodată liniște, fie din pricina bolii.

Am făcut aceste transcrieri din arhiva proprie la îndemnul domnului Nicolae Scurtu, căruia îi mulțumesc pentru nostalgiile și melancoliile pe care mi le-a trezit în acest fel. Mi-am revăzut eu însumi câteva din îndoielile, cumpelele și meandrele biografice, pe care Mircea Iorgulescu le-a comentat și le-a receptat generos, „cu multă prietenie” (după cum a semnat de multe ori) sau chiar „cu frățietate” – ceea ce a fost pentru mine o onoare deosebită.

Nu am operat nicio modificare, nicio omisiune în textul scrisorilor. Sublinierile aparțin autorului. Am păstrat și alte particularități de scriere. Nu am avut dificultăți de descifrare, dificultăți care să-mi fi dat anumite nesiguranțe sau incertitudini în lectura manuscrisului. Cu toate că Mircea Iorgulescu a scris cel mai adesea în fugă sau în grabă (sau însăși febrilitatea activității sale dădea această impresie), grafia e perfect lizibilă.

Câteva referințe mai acide la unii dintre contemporanii noștri cred că pot fi suportate, fără sentimentul unei mari ingraturități, pentru că însuși autorul acestor epistole a suferit destule ofense și reproșuri din

Mircea Iorgulescu

partea adversarilor săi. Am reprodus toate confesiunile cu fidelitate, nu numai față de conținutul lor, dar și față de ortografia și punctuația utilizate (extrem de îngrijite, pedante chiar).

Am adăugat puține note, iar uneori am introdus direct în text, în paranteze drepte, pentru operativitate, o explicație necesară, privitoare mai ales la prescurtarea unor nume. (Ion Simuț)

[1]

București, 28 aprilie 1985

Stimate domnule Simuț,

Din cauza neglijenței (ca să nu zic: a impoliteții) mele nu aveți nici o știre în legătură cu colaborarea Dvs. la „Caiete critice” – pe care o doresc și de care mă bucur. Cred că am încercat să vă transmit ceva prin cunoștințe comune, dar probabil că telefonul fără fir n-a funcționat. Apoi, sînt un epistolier mizerabil: îmi place să primesc scrisori, nu însă și să scriu; iar cînd totuși scriu, nu le pun la poștă, zac plicurile pe colț de masă cu săptămînile!

Despre colaborarea Dvs. vă pot spune, telegrafic, următoarele:

- articolul despre „Alianța...” va fi publicat în nr.-ul despre critică [1];
- voi încerca să iau de la M. Niț.[escu] articolul despre Rebreanu [2];
- vă rog să-mi trimiteti, dacă puteți, în circa 2-3 săptămîni, un text despre P. Istrati (de acest număr mă ocup în exclusivitate); vreau să fie o secțiune „P. I. în conștiința criticii românești de azi” – și m-aș bucura să am o interpretare, un eseu etc. de la Dvs., pe indiferent ce temă;

- numărul despre critică va fi predat relativ concomitent cu cel despre P. Istrati; va avea și o anchetă; nu știu dacă Bogdan Lefter v-a trimis întrebările. Iată-le, pentru orice eventualitate:

1. Ce caracterizează, după opinia Dvs., momentul actual al criticii românești;

2. Care sînt responsabilitățile criticii față de celelalte genuri? Dar ale acestora față de critică?

3. Se spune că istoria literaturii trebuie să fie o istorie a formelor literare. Mai este azi posibilă și necesară o istorie a valorilor literare? S-a devalorizat oare actul valorizării estetice?

În cazul în care M. Papahagi, Ion Pop, Liviu Petrescu, M. Zaciu, Peter Motzan, Ion Vartic nu au aceste întrebări, v-aș cere prea mult rugîndu-vă să le dați și lor chestionarul, urmînd ca pînă pe la 20 mai să primesc răspun-

Scrisori către Ion Simuț

surile?! (Nu toate formulările îmi aparțin în aceste întrebări.)

Soarta „Caietelor critice” este destul de critică; un indiciu vizibil este mutarea numelor celor care fac publicația într-un loc unde nimeni nu se uită (la.. coadă).

Aștept, deci, nu „răspuns”, ci.. articole – pentru anchetă și pentru numărul Istrati!

Cu prietenie,
M. Iorgulescu

[1] Articolul meu *Alianța criticii literare cu psihanaliza* a apărut în „Caiete critice”, nr. 1-2, 1985, p. 29-32 (număr tipărit și difuzat în mai 1986).

[2] Studiul critic *Liviu Rebreanu – cuplul etern ca mit personal* a apărut în „Viața românească”, nr. 11, 1985, p. 54-66. M. Nițescu, redactor la „Viața românească”, a publicat în cele din urmă articolul și nu a mai fost nevoie de un eventual transfer la „Caiete critice”.

[2]

București, 1 iunie 1985

Stimate domnule Simuț,

Am primit textele, mulțumesc. Răspunsul pentru „Caiete” mi se pare admirabil prin luciditate și curaj. Totuși, o întrebare: în cazul în care unele nume (Negoïtescu ș. c. l.) nu pot fi tipărite, ați fi de acord să se dea numai Titlurile, nu și autorii (unificând, firește, contextul)?

Articolul despre Istrati mi se pare, de asemenea, important [1]. Sigur, în multe privințe (raportul operă/biografie) nu sînt de acord cu Dvs.; în realitate biografia lui P. I. nu a fost atît de „strălucitoare” cum lasă impresia... literatura lui cu substrat autobiografic; a fost mai brutală, mai apăsătoare și – îndeosebi – mai cenusie. Opera a dat acestei biografii lumină și sens. Dar, cu toate acestea, punctul Dvs. de vedere mi se pare coerent și interesant, deci sper să apară integral textul. O mică, mărunță sugestie: nu ați vrea să înlocuiesc sintagma „spovedania unui învins” prin, de pildă, confesiunea unui „învinși”? Această formulă (am... experiență!) trezește spaime cenzurii; apoi, nu știu dacă știți, nu-i aparține lui Istrati. Cartea cu acest titlu se cheamă de fapt „Confession pour vaincus” (deci, eventual, „spovedanie pentru învinși”), iar titlul românesc i-a fost dat de traducător, P. Ioanid (pseudonim al lui.. Ion Pas).

Cu multă prietenie,
M. Iorgulescu

28 febr. 1991

I. C. la domnul Simuț,

Am primit coletul, cu dicționarul și cele două cărți. Vă
rămân mult recunoscător. Am început să folosesc dicționarul
o mare bucurie! Suteți, într-un fel, lângă mine, prin al.
fiindcă, fără nici un sentimentalism, vă dau drept. Poate
mi se vede la un anumit tip de comportament - dominat,
să zicem, de o labilitate pe care noi o numim adesea "boli-
civă", dar care este mai curând romanescă, de vreme ce
și angajii, și avicii, și venții colaboratori se mulțumesc de
ce, pierzându-și oventulă trăsătură specifică pe ocazii
rare. sau e, mai curând, vorba de o anumită "hiperactivitate"
volă (timpă veche, există și la coropile, și la Evianu)?
He știu. Dar spectacolul este, ca spectacol de via, inspi-
rant. Disponibilitățile mele de a-l privi "estetic",
microdote prea mari, eu depășit, de mult, oprobriu cu
fotul. Sunt, acum, de parte, dar și aici am depășit
(re)trăzire intensă. Găzesc, acum, recitându-vă
la fel de, eufemistic și curd, veșt ?!

cu multă prietenie,

M. Iorgulescu

[1] Articolul meu despre Panait Istrati, *Întoarcerea fiului risipitor*, a apărut în numărul special consacrat prozatorului în „Caiete critice”, nr. 3-4, 1985, p. 29-35 (număr tematic difuzat în decembrie 1986).

[3]

[Paris,] 4 sept. 1990

Iubite domnule Simuț,

Pentru ce, mai întâi, să vă mulțumesc? Pentru scrisoare? Pentru reviste? (Îmi place „Familia”; voi spune câteva cuvinte la BBC, unde fac, săptămînal, un fel de „revistă a revistelor”; m-aș bucura – și aș fi ajutat – dacă, din cînd în cînd, aș mai primi.) Știam de la Bedros [Horasangian] că urmează să veniți la Paris; m-am bucurat. Și, de ce nu, și un pic egoist: că ne vom vedea. Sînteți unul dintre oamenii în care cred; nu vreau, și eu, să mă lamentez pe tema „metamorfozelor” atîtora; dar, poate, în loc să privim spre cei care „dezamăgesc”, ar fi mai bine să-i vedem pe cei care ne dau speranțe pentru viitorul culturii române. Sînt puțini?! N-au fost niciodată prea mulți. Iar Dvs. sînteți unul dintre acești puțini.

Cu vizita: nu trebuie să vă faceți (prea multe) griji. Bursa de la Annette [1] nu e mare, dar nici mică. În principiu ea vă poate asigura, în condiții de modestie decentă, o ședere de 2-3 săptămîni. Un loc într-un hotel ieftin vă pot rezerva eu, cu condiția să știu exact cînd sosiți (și, dacă e posibil, și cu ce: tren, avion). Pentru masă e simplu; presupun că aveți oarecare deprinderi studentești: se poate trăi cu 20 de franci/zi (repet: modest). Pentru muzee e bine să aveți cu Dvs. o legitimație sau un atestat cu antet și ștampilă de la revistă, eventual – preferabil – cu text în franceză (cuvîntul „journaliste” e obligatoriu!): muzeele sînt scumpe (cultura e, aici, un lux). Dacă aveți un (mic) proiect de lucru la Biblioteca Națională e, iarăși, bine să vă fixați în prealabil obiectivele, ca să nu bîjbîiți/pierdeți vremea. Vă voi, dacă îmi permiteți, ajuta și eu. Principalul, însă, pentru un prim voiaj la Paris este orasul – care trebuie, poate fi, asimilat, absorbit, trăit. Iertați-mi pedanteria pragmatică (și... ardelenescă), dar: nu vă luați (alții așa au făcut) de mîncare, decît pentru durata călătoriei (dacă e cu trenul). Ca îmbrăcăminte: aici toamnele sînt, de obicei, calde. Cam ploioase, uneori. Nu costum: ținută (mai) sportivă (un pantalon, un sacou, pulover); dar, neapărat, un trenci/o jachetă, ceva de ploaie/vînt, umbrelă, două perechi de încălțări, schimburi – cît să mai puteți spăla și Dvs. Și: pentru Annette, iar face plăcere, o palincă (se mîndrește cînd are). Despre alte „detalii”, cînd veniți, poate mai e posibil cîte ceva.

Mircea Iorgulescu

Vă rog să-mi scrieți din vreme (la hotel trebuie să știu cu vreo 3-5 zile înainte, pentru rezervare, data sosirii). Dacă veniți cu trenul, Orient-Expresul ajunge aici la 7 dimineața și pot să vă aștept în orice zi; cu avionul, care sosește în jurul orei 13.00, e un pic mai complicat: s-ar putea să nu pot veni la aeroport (e oră de lucru).

Cît despre o eventuală colaborare a mea la „Familia”, rămîne să discutăm. Oricum, mulțumesc pentru invitație.

Cu mult drag,
M. Iorgulescu

P. S. Îmi scrieți, firește, pe adresa de acasă!
[Mircea Iorgulescu, 349, Galerie Surcouf, Résidence Rose des Vents,
93600 AULNEY-SOUS-BOIS, France]

[1] La propunerea lui Dan Petrescu, adjunct al Ministrului Culturii în 1990, „Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européenne”, al cărei secretar era dna Annette Laborey, mi-a acordat o bursă la Paris, de care am beneficiat în octombrie-noiembrie 1990. Ajutorul generos al lui Mircea Iorgulescu a constat nu numai în sfaturile din scrisoare, extrem de utile, ci și în așteptarea la Gare de l'Est, rezervarea unei camere la hotel și tot ghidajul necesar unui novice care călătorea pentru prima dată în străinătate.

[4]

[Paris,] 11 ian. 1991

Iubite domnule Simuț,

Întors acasă după o vacanță de care aveam mare nevoie (prima mea vacanță occidentală!), am găsit cele două exemplare din „Familia” și, firește, scrisoarea. Vă mulțumesc pentru trimiterea lor, vă mulțumesc și pentru apariția articolului meu (deși a fost difuzat la „Europa [liberă]”, nu la Radio France!). [1]

Voi prezenta numărul într-o „revistă a presei” la BBC. Dar, dincolo de ce voi spune acolo, îmi cereți părerea în legătură cu profilul revistei.

Cred că poziția dvs. este și rezonabilă și adaptată împrejurărilor. Delimitarea între „cultural” (literar) și „politic” este, după părerea mea, oarecum infantilă și oarecum provincială; dificultatea reală nu constă în a opera cît mai bine cu această distincție, ci în a da o substanță intelectuală cît mai consistentă și în a asigura un radicalism al gândirii absolut necesar,

indiferent de asemenea primitive separații (cultură ori politică). Deci, în funcție de această direcție, pe care eu, unul, o cred mai necesară decât aerul în momentul de față, se poate configura un program. Tendința spre „umplerea golurilor”, explicabilă, poate duce, prin exces, la... brebanism („Contemporanul” e, cred, cea mai ridicolă, cea mai ridicolă, nu cea mai proastă, publicație culturală din România!). Nu contest existența unei „așteptări” – pe care dvs. o explicați foarte bine – în această direcție, dar ei i se poate răspunde – de către o revistă – prin tipărirea unor „suplimente”, a unor broșuri, de pildă, de circa 50-100 de pagini (care ar aduce și frumoase beneficii, cred). Nu e deloc bine să se îngreuneze paginile unei reviste cu format cu aspect de gazetă prin tipărirea de texte „fundamentale”. Ele pot fi prezentate și anunțate („publicitate”), apoi trase, cum ziceam, separat, în (ori ca) anexe. Uite: publicațiile occidentale (nu neapărat culturale) scot întotdeauna un „supliment” tematic, uneori separat, alteori în corpul revistei – la un preț ceva mai mare. Cum făcea, pe vremuri, revista „Argeș” („Biblioteca Argeș”, dacă vă amintiți). În acest fel, revista rămîne revistă! Apoi: știți, desigur, că la sfîrșitul anilor `30, în Revista Fundațiilor [Regale], Camil Petrescu făcea... cronică militară (a scris pagini admirabile despre războiul sovieto-finlandez) și de politică internațională. O asemenea rubrică în „Familia”, dată unui scriitor cunoscut (și capabil), s-ar impune, cred, repede. Altceva: lipsește în toată publicistica românească de azi o rubrică de... cronologie (evenimentele interne/externe petrecute pe parcursul, să zicem, al lunii anterioare; nu comentate, ci înregistrate, sec, în ordinea desfășurării lor temporale; asta presupune selecție, firește; dar ce tablou rezultă! Tot RFR [Revista Fundațiilor Regale] a făcut așa ceva, inclusiv în seria postbelică, unde, de pildă, se poate urmări cum a înghițit URSS părți din Asia după august 1945...: sînt consemnate fapte!). Și ar trebui, poate, începută revizuirea generală a criteriilor și valorilor – în literatură, în arte, în istorie etc. E o urgență a momentului!

Cu multă prietenie,
M. Iorgulescu

[1] Mircea Iorgulescu, „*Instituția*”, în „Familia”, nr. 11, noiembrie 1990, pe prima pagină („*Instituția*” la care se referă articolul este Securitatea). E prima colaborare.

Mircea Iorgulescu

[5]

[Paris,] 28 februarie 1991

Iubite domnule Simuț,

Am primit coletul, cu dicționarul și cele două cărți. Vă rămân mult recunoscător. Am început să folosesc dicționarul – o mare bucurie! Sînteți, într-un fel, lîngă mine, prin el [1]. Fiindcă, fără nici un sentimentalism, vă duc dorul. Poate și ca reacție la un anumit tip de compatriot – dominat, să zicem, de o labilitate pe care noi o numim adesea „balcanică”, dar care este mai curînd românească, devreme ce și ungurii, și evreii, și nemții conlocuitori se molipsesc de ea, pierzîndu-și eventualele trăsături specifice pe aceeași axă. Sau e, mai curînd, vorba de o anume „țigănie” națională (temă veche, există și la Caragiale, și la Eminescu)? Nu știu. Dar spectacolul este, ca spectacol chiar, înspăimîntător. Disponibilitățile mele de a-l privi „estetic”, niciodată prea mari, au dispărut, de mult, aproape cu totul. Sînt, oarecum, departe, dar și aici am clipe cînd (re)trăiesc intens oroarea. Greșesc, oare, socotindu-vă la fel de, eufemistic zicînd, vexat?!

Cu multă prietenie,
M. Iorgulescu

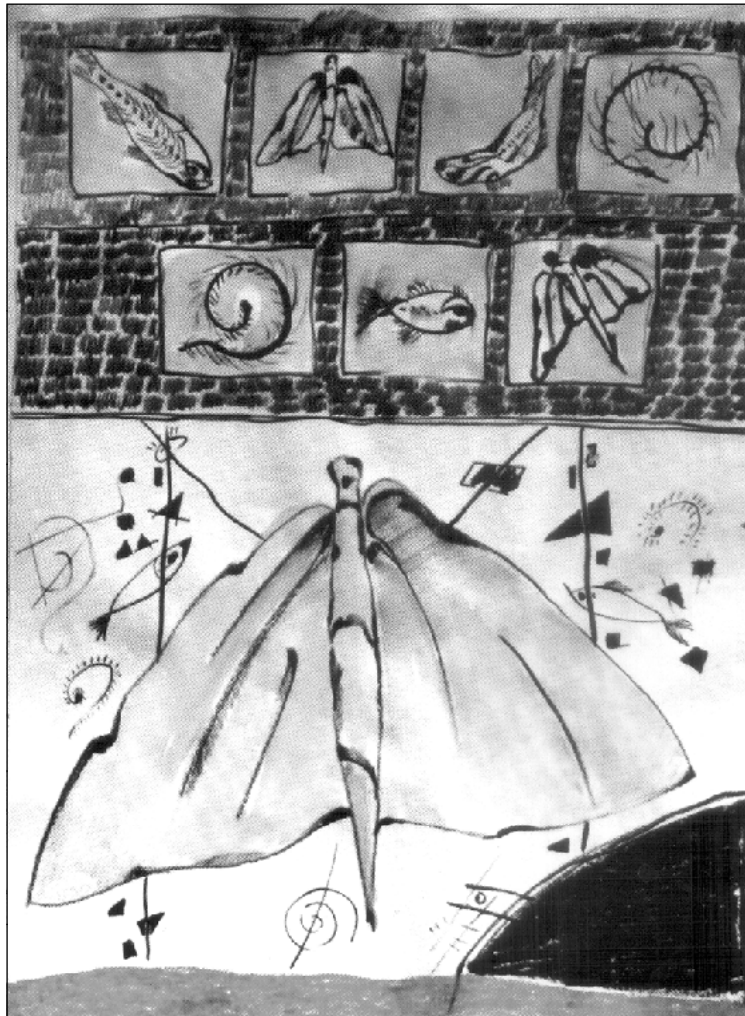
[1] E vorba de DEX, *Dicționarul explicativ al limbii române*, necesar mai mult soției lui Mircea Iorgulescu, la cursurile practice de limba română pentru studenții străini.

[6]

[Paris,] 28 martie 1991

Iubite domnule Simuț,

Nu, n-a dispărut „epistola” atașată cărților, cum n-a dispărut nici aceea care însoțea revista. Iar propunerea de a face la Dvs. „cronica politică” este, pentru mine, cît se poate de măgulitoare. Dar: textele mele de la E. L. [Europa liberă] au fie un anumit caracter de generalitate (impus de... viață: de fapt, ce se întîmplă de un an și jumătate încoace în viața politică din România?! Se repetă, în varii forme și la diverse proporții, cam același lucru, în vreme ce concretul se depărtează, din nou, de imaginea/reflectarea lui), fie pornesc de la un fapt care își (poate) pierde

Amprente
tehnică mixtă, 1995

Mircea Iorgulescu

actualitatea. Vă înțeleg reticența față de „filosofii de provincie” și înclin să cred că aveți dreptate. Dar vă rog să mă înțelegeți și pe mine! Nu fac mof-uri; dar nu pot să vă dau (mi-ar fi ușor) texte de la E. L., ar trebui să vă scriu un text anume, în care să intre – e obligatoriu, cred – și referiri la viața politică internațională, totul concentrat, dens, pe spațiul a circa 4-5 pagini dactilografiate. Iar eu nu sînt în situația de a putea scrie aceste texte! Nu am, pur și simplu, timp. Cel puțin deocamdată – și nu știu cît va mai dura acest „deocamdată”. Despre „revizuirii” am să vă scriu, cu certitudine. Poate nu chiar răspund la chestionar, ci un text mai... dezvoltat. Pentru moment am de înfrînt un neașteptat obstacol: va trebui să pun ochelari, mi-a slăbit vederea, săptămîna viitoare merg la oftalmolog, apoi mai durează vreo zece zile, cred. Mă enervează incidentul (între altele și pentru că mi-aduce aminte de vîrstă).

Am să țin seama de generoasa Dvs. invitație de a vă spune ce noi apariții din România m-ar interesa – și vă mulțumesc pentru ea.

Văd (vorba vine) că de la „pasionalitate” se trece, și în viața politică și în cea literar-culturală, la un fel de repliere în atitudini din ce în ce mai apropiate de vechile atitudini. Deruta multor colegi este atît de evidentă! Nici pîine, nici libertate. Presimt o revenire în forță a comunismului – nu, nu neapărat ca „ideologie” (deși!), dar ca mod de a gîndi, ca tehnică a puterii, ca impuls dominant. Și nu văd cine sau ce ar mai putea să i se opună. Mă întreb dacă la noi nu cumva s-a procedat, subtil, la un fel de joc de biliard – scoțîndu-se efectele dorite din împingerea bilei în sens contrar. Mă neliniștește compromiterea rapidă a democrației, a privatizării, a libertății, chiar, percepute tot mai mult ca „dăunătoare”. Iar disperarea celor lucizi crește.

Dar, gata: Dvs. trăiți acolo și știți mai bine decît mine.

Vă îmbrățișez, cu toată prietenia,
M. Iorgulescu

[7]

5 iulie 1991, Paris
Iubite domnule Simuț,

Revistele și scrisoarea mi-au ajuns; încep așa fiindcă de la o vreme încoace constat existența unor distorsiuni și bruiaje evidente în corespondența cu România; nu-mi dau seama ce se-ntîmplă (de fapt, nu prea vreau să-mi dau seama!). Cît sînt eu de sceptic, îmi închipuiam că, totuși, nu se va reveni măcar la anumite, prea deocheate, comportamente...

Revista nu arată faimos; traducerile, multe, lungi, nu vin să umple un gol (golul există, dar nu așa se umple!); oare nu ajunge „modelul Breban”, atât de ridicol?!; cândva, „Familia” era un spațiu de dezbatere intelectuală vie și esențială, acum a căpătat un aer greoi, provincial, morocănos și plat; v-am citit articolul despre Sălcudeanu [1] – remarcabil, dar cu o floare...; colaborările „din afară” par o anexă, par lipite, nu „rimează” cu nimic. Nu e neapărat nevoie de „implicare politică” directă (ancheta cu popii-șefi [2] era excelentă, deși întrebările erau pretențios formulate; a lipsit însă un comentariu... iar punerea în pagină n-avea nici un Dumnezeu, ar fi fost nevoie de sublinieri – eventual prin subtitluri rezumative, prin „bumbi”, mă rog, există tot felul de mijloace; ar fi fost bine să le fie date pozele). Iată o temă: CARE AU FOST DEZBATERILE INTELECTUALE DIN DECEMBRIE `89 ÎNCOACE? În România, firește... Un articol-sinteză, înalt, „impersonal”, dar tăios, ar fi fost o minune.

În legătură cu eventuala mea colaborare: iată, acum apare revista „Europei libere” (o inițiativă, cred, discutabilă), nu mai pot dispune de textele mele (ei au „copyright”-ul).

În privința răspunsului meu: de când mi-ați făcut propunerea, de când ne-am văzut, de la ultima scrisoare, chiar, lucrurile au evoluat extrem de rapid. E drept că într-un sens pe care l-am întrevăzut, dar cu o viteză și la proporții ce mă surprind. Domnule Simuț, orice răspuns s-ar da, el nu va fi valabil decât o săptămână sau o lună! La ritmul în care se evoluează, toate răspunsurile sînt iute perisabile... Și iată de ce, pe scurt. În decembrie `89 s-a încheiat un ciclu istoric, asta e în afară de orice îndoială. Indiferent de surprizele politice pe care ni le va aduce viitorul, atunci, în decembrie `89, a început o altă istorie. Și, inevitabil, o altă perioadă culturală, literară etc. Sînt lucruri elementare, toată lumea este de acord cu ele. Dar nu toată lumea le acceptă (=înțelege, asumă) consecințele. În privința literaturii, părerea mea e următoarea: „ierarhiile” existente pînă în decembrie `89 s-au istoricizat și ele și, azi, fac vrînd-nevrînd corp comun cu „materia” literară a perioadei încheiate. Revizuirea acestor ierarhii nu se poate face ca și cum perioada ar continua; se poate face numai din afară, de pe poziția timpului care va veni. Altminteri, vor fi simple peticele, bricolaj, improvizații. Toți autorii care s-au exprimat într-un chip cît de cît reliefat (inclusiv autorul acestor rînduri) trebuie socotiți morți și cu „opera” încheiată, urmînd a fi tratați ca atare. Repere, criterii, modele – de acum încolo urmează să fie stabilite. Schimbările vor fi numeroase și în alte planuri. Ponderea diferitelor genuri și specii literare se va modifica spectaculos (și dureros, în unele privințe). Cronica literară, așa cum a fost practică (inclusiv ipostazele ei cele mai înalte), o să dispară; va fi, probabil, înlocuită de recenzia jurnalis-

Mircea Iorgulescu

tică rapidă (gen cele publicate în suplimentul ziarului „Cotidianul”, LA&I) și de eseu; poezia va deveni o îndeletnicire literară „de club”; romanul se va specializa, cunoscând multiple ramificații „populare” etc. Toată această uriașă metamorfoză este abia la început. Acum, se află în faza de mic haos inițial; haosul va crește, apoi; preocupările literare oarecum curente vor deveni elitiste ș.a.m.d.

În aceste condiții, orice răspuns aș da, ar fi să încerc a răspunde la o întrebare gen „Ce e viața?”; și am oarecare neîncredere în întrebările de acest gen.

Domnule Simuț! Vă trimit un exemplar din revista „Dialog”, una dintre cele mai bune publicații din exil. Este făcută de un om, inginer de profesie, cu prețul unor sacrificii materiale considerabile (nu e un bogătaş, muncește din greu – și greu – pentru a o scoate); este un „idealist”, cum nu credeam că mai există (și mai ales printre români). În cazul în care vă interesează preluarea unor texte, cu specificarea cuvenită, îi puteți scrie (Dr. Ion Solacolu, Staufenstr. 1, D-6057, Dietzenbach, Germania). Mă gândesc, de pildă, la confesiunea lui Norman Manea...

Vă rog să nu vă pierdeți amabilitatea de a-mi trimite „Familia” (și, eventual, și alte reviste din Transilvania – în special cele de la Cluj îmi sînt, de la o vreme, inaccesibile).

Cu multă prietenie,
M. Iorgulescu

[1] *Criza autoexigenței (Cea mai proastă carte a anului 1990: romanul Nuntă cu garoafe mov de Petre Sălcudeanu)*, în „Familia”, nr. 4, 1991, p. 4.

[2] *Quo vadis ecclesia?*, anchetă de Traian Ștef și Tiberiu Giorba, în „Familia”, nr. 4, 1991.

[8]

[Paris,] 26 august 1991

Iubite domnule Simuț,

Scrisoarea dvs. despre „mafia tractoriștilor” m-a zguduit. Chiar dacă (mai) aveam știri despre tragedia țăranilor (nu cred că greșesc spunînd „tragedie”); e, cred, un sumbru avertisment pentru consecințele pe care le avea semi-reformele din România asupra țării întregi. V-am simțit – a cîta oară?! – aproape și, iertați-mi patetismele, fratern.

Scrisori către Ion Simuț

În altă ordine, vă felicit pentru textul din „Tomis” [1]. În brambureala, nu întotdeauna inocentă, de acum, aveți curajul unui punct de vedere calm și ferm. Vă felicit; am vorbit despre el la BBC.

„Familia” arată (mai) bine; sînt însă oscilații, și destul de mari, de la un număr la altul.

Cam atît, deocamdată: iertați-mi stilul telegrafic, dar abia m-am întors dintr-o scurtă vacanță (o săptămînă) și sînt deja năpădit de treburi.

Cu frățietate,
M. Iorgulescu

[1] *Timpul reevaluărilor* (*Ancheta Tomis*, realizată de Doina Jela), în „Tomis”, nr. 6, 1991, p. 4.

[9]

[Paris,] 31 oct. 1991

Iubite domnule Simuț

Nu v-am uitat; cum v-aș fi putut?! Pur și simplu, prins cum sînt în plasa obligațiilor/ocupațiilor multe pe care le am, am tot amînat să vă scriu – și timpul, știți cum e, a trecut. Lăsînd în urmă un fel de confuză senzație de vinovăție – pe care scrisoarea Dvs. a întărit-o. Da, v-am neglijat epistolar. Am, însă, și o acoperire: am citat, la BBC, din fiecare număr al „Familiei” pe care mi l-ați trimis. O voi face, în curînd, și pentru cel de-acum (m-a îngrozit cantitatea de timbre de pe plic; mă întreb dacă în condițiile scumpirii bestiale a taxelor va mai fi cu putință să-mi trimiteți; n-aș vrea să vă subțiez, și eu, veniturile, presupun că nu tocmai.. liberalizate). Vă citesc și în „Rom. lit.” – și mă bucur că sînteți prezent în paginile bătrînei mele reviste, care dă, însă, am impresia, semne de oboseală și anchiloză. Cum probabil ați văzut, am reintrat și eu, într-o anumită (!) măsură, în viața literară. Mă întreb însă dacă va fi perceput sensul exact al acestei reintrări: fiindcă, spre deosebire de mulți „combatanți”, nu am nici o ambiție, nici un orgoliu, nici o vanitate de satisfăcut. Sînt, din multe puncte de vedere, „dincolo” (sau așa îmi place să cred). Pe de altă parte, nu pot să asist, nepăsător, la continuarea și acumularea semi-adevărurilor; măcar acum e nevoie de aer proaspăt, de o ventilație generală a îmbîcsitelor noastre cotloane și hrube literare – de azi, de ieri, de alaltăieri. De aproape 60 de ani în materie de „gîndire literară” (sau, dacă vreți, „intelectuală” – cred că e mai corect) românească

Tabile domnule Simu!

Pentru ce, mai întâi, să vă mulțumesc? Pentru scrisoare?
Pentru reviste? (Eu mi place "Familie"; voi spune câteva cuvinte
la BBC, unde fac, săptămânal, un fel de "revistă a
revistelor"; m-a bucurat - și m-a ajutat - foarte, din
când în când, și mai puțin) Căci de la Redhos că
urmășii să veniți la Paris; m-am bucurat. Și, de ce nu,
și un pic egoist: că ne vom vedea. Săteți unul dintre
omunții în care cred; un vrac, și eu, să mă bucur pe
tara "metamorfozelor" statorice; dar, poate, în loc să pri-
vire spre cei care "detoură", să fi mai bine să-i ve-
dem pe cei care ne dau speranțe pentru viitorul culturii ro-
mâne. Sînt pătruni?! H. au fost viciodotei prea mulți.
În dvs. săteți unul dintre acești pătruni.

cu vizita: nu trebuie să vă faceți (pea multe) griji.
Bursa de la Annette nu e mare, dar nici mică. În
principiu ea vă poate acoperi, în condiții de modestie
decentă, o ședere de 2-3 săptămâni. De loc într-un
hotel ieftin vă pot rezerva ea, în condiții să fie
exact data când sunteți și, dacă e posibil, și cu
ea: tren, avion). Pentru marea e simplu; presupun că
aveți oarecare depindere studentești: e poate trei cu
20 franci/zi (repet: modest). Pentru muzee e bine
să aveți cu dvs. o legitimație sau un statut cu
care să stampilați de la reviste, eventual - preferabil -
cu text în franceză (cu vîntul "journaliste" e
obligatoriu!); muzeele sînt scumpe (cultura e, aici,

Scrisori către Ion Simuț

domnește cel mai balcanic oportunism. Iată doar câteva „jungle”: confruntarea totalitarism/democrație de după `34`35; atitudinile scriitorilor români, prezentate și examinate fără complezențe și reticențe, în diverse momente – inclusiv în timpul războiului și după 23 august 1944, primii ani; acomodarile de după `48, cele de după `60, de după `66`68 etc. Până la... 22 decembrie 1989! Fente, glisări, plieri, replieri: toate trebuie puse sub lupă, inventariate, sistematizate, reflectate. Altfel, nu iese nimic. Dvs. sînteți unul dintre cei care pot face asta. Aveți puterea și melancolia necesare (unde nu e melancolie...!).

Cu multă prietenie,
m. iorg.

[10]

[probabil 2.12. 1991, după ștampila poștei din Paris]

RFI

Radio France Internationale

Vous présent ses meilleurs voeux pour la nouvelle année.

[Textul manuscris de mai jos continuă pe felicitarea imprimată:]

Iubite domnule Simuț, îngăduiți-mi să vă urez „Sărbători fericite” și să vă spun „La mulți ani”. Primiți și agenda RFI, în amintirea vizitei Dvs. prin Maison de la Radio France! Sper să vă fie utilă. Am să vă trimit, în curînd, o recenzie (un fel de) despre o biografie a lui Vișinski [1].

Cu drag,
m. iorg.

[1] Recenzia promisă a fost trimisă și a apărut în „Familia”, nr. 2, februarie 1992, p. 3, sub titlul *Mai este Vișinski cetățean de onoare al Sibiuului?*. Colaborările lui Mircea Iorgulescu la revista „Familia” în cursul anilor 1990-2000 nu au fost multe (una în 1990, niciuna în 1991, două în 1992, din nou nimic în anii 1993, 1994, 1995 etc.), deși l-aș fi dorit titularul unei rubrici, poate una de comentariu politic, după cum se va vedea din scrisorile următoare; colaborările pot fi găsite în colecția revistei și în bibliografia redactată de Nicolae Scurtu; cele la care se referă în scrisori le-am consemnat în note. Mircea Iorgulescu s-a alăturat, la solicitarea mea, colaborărilor obținute din exilul parizian de la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca (prezenți în sumar din aprilie, mai 1991, cu intermitențe), iar mai târziu de la Paul Goma (din decembrie 1991), conferind revistei un prestigiu deosebit. I. Negoïtescu se alătură colaboratorilor revistei „Familia” din mai 1991. Mircea Iorgulescu a participat, prin corespondență, și la modelarea sumarului, cu observații și sugestii extrem de interesante pentru presa culturală din acei ani. Dialogul epistolar purtat pe această temă este deosebit de relevant.

[11]

[Paris,] 12 febr. 1992

Iubite domnule Simuț,

Am pus la poștă, mai demult, un articol [1] și două numere din „Le Nouvel Observateur”; ați primit?!

Revistele le-am pus mai mult ca semn de amicalitate. Abia azi am primit noul număr din „Familia” și scrisoarea în care îmi vorbiți de lipsa de informație. Nu știu în ce măsură „N. O.” și numărul din „E d J” [L'Événement de Jeudi] pe care vi-l trimit acum înseamnă ceva; am să vă mai pun la poștă, din când în când, suplimente literare ale ziarelor pariziene. La „N. O.” și „E d J” sînt abonat (ca și la „Magazine littéraire” – un lunar): mi-am zis, în decembrie `91, că abonarea la reviste (m-am abonat pe un an!) e un prag pe care-l pot trece în acest al treilea an al vieții mele aici. Pare naiv; nu e. Prag material, dar și psihologic: atunci când vii de unde vii și iei totul de la zero (fiind însă „bătrîn”, chiar dacă nu te simți astfel!), asta pare un lux. Și, poate, chiar e. Așa că, din când în când, veți mai primi.

Ați auzit, presupun, că Biroul din Paris al „Europei libere” se desființează peste cîteva luni: americanii sînt de părere că e cazul să se mute în Est. Una dintre cele mai neplăcute consecințe ar putea fi încetarea colaborării Monicăi [Lovinescu]. Ei (americanii) nu-și dau seama că pentru România „E. L.” înseamnă, cel puțin 50%, M. L.

Și vă rog să nu fiți disperat.

Cu frățietate,
m. iorg.

[1] E vorba de articolul despre Vișinski, menționat în nota de la scrisoarea anterioară.

[12]

[Paris,] 26 febr. 1992

Iubite domnule Simuț,

Mă bucur că sînt bine primite puținele tipărituri pe care vi le pot expedia din când în când. Cele de aici (de acum) sînt cam alandala; cum le-

Scrisori către Ion Simuț

am putut salva, în secția de la RFI, de... coș. Vineri vă voi pune niște „Nouv` Obs`” (de la mine; v-am spus, cred, că sînt abonat).

Nu știu ce să zic în privința alegerii între Cluj și Oradea. Și eu cred că, din multe motive, la Cluj e mai dificil (dincolo de legăturile Dvs. afective cu Oradea). Dacă rămîneți la Oradea și aveți postul la Universitate asigurat, nu puteți – cît mai există – rămîne și la „Familia”?! Nu pun acest „cît mai există” doar din pricina veștilor date de Dvs.; așa cum pot analiza ce se întîmplă în România (după datele incomplete pe care le am, după ceea ce se petrece pe la vecini), dispariția multora dintre revistele de cultură e inevitabilă. Și nu știu dacă vor mai renaște... Iată încă o rațiune pentru (re)tragerea spre Universitate. Viitorul întregii Europe mi se pare nebulos; aș vrea să zic „sombri”, dar nu vreau să mă las în voia unei deprimări împotriva căreia lupt de mulți ani (știati că, de fapt, sînt un depresiv... plin de vitalitate?!).

Cu statornică prietenie,
m. iorg.

[13]

[Paris,] 16 aprilie 1992

Iubite domnule Simuț,

Mă bucur că vă interesează „Dialog”-ul scos, în Germania, cu străduințe pe care numai el singur le știe în amănunt, un om inimos și neobgat (bogații au alte ocupațiuni, chiar cînd au, din cînd în cînd, febre culturale). Și, de asemenea, că vă face plăcere cite o risipitoare publicație franțuză. „Familia” îmi vine cu periodicitate și o citesc mereu cu plăcere; din nefericire, s-ar părea că pentru moment colaborarea mea cu BBC-ul, unde am făcut vreme de doi ani (poate și mai mult) o „revistă a revistelor”, se cam subțiază. Mi-au dat de înțeles că nu prea mai sînt interesați de „așa ceva”, cîtă vreme sînt într-o masivă acțiune de „implantare” în România (transmit, pe ultra-scurte, la București, Iași, Galați și nu mai știu unde), ceea ce, susțin ei, ar face oarecum inoperantă o prezentare a revistelor de cultură. Ideea (dacă idee este) mi se pare, elegant spus, naivă; de fapt, auditoriul se cîștigă cu rock-uri, nu cu „revista revistelor culturale” – și aici au ei dreptate. În sfîrșit, sînt și pe aici schimbări în bine.

Am văzut cărțile prezentate de editorii români veniți la Paris și am reușit să-mi procur o bună parte din cele aduse de ei. M-ar interesa memoriile lui Nichifor Crainic (despre care scrie, măsurat și cu garanție de seri-

Mircea Iorgulescu

ozitate, dl. Ardelean, în numărul ultim al „Familiei”). Cît privește „drepturile de autor” pentru articolul meu, n-aș vrea să îngreunez situația financiară a revistei; și, apoi, mama mea, oricum săracă și de o viață obișnuită cu lipsurile (primesc de la ea groaznice relatări despre matrapazlicurile noilor/ vechilor autorități), n-ar fi mai înlesnită cu cîteva sute de lei; vă rog, deci, să nu plătiți.

În altă ordine: poate vă surprinde, sînt însă neliniștit de tot mai colectivul viraj spre dreapta al românilor. În acest context și sub temerea unei iraționale repetări a istoriei, aș vrea (nu știu dacă am să reușesc) să fac un elogiu al liniei Maiorescu. V-ar supăra o eventuală referire, un pic polemică, la articolul Dvs. din „România literară” nr. 9?! [1] Ar fi o falsă polemică; în fond, aveți dreptate: felul de critică al lui Maiorescu e, nici vorbă, vetust; dar spiritul și sensul acțiunii lui sînt de o dramatică, dureroasă actualitate. Ar fi vorba, deci, de o simplă precizare. Nu aș vrea să vă fie, însă, în vreun fel, supărătoare. Poate îmi dați de știre.

Cu veche prietenie,
m. iorg.

[1] *Șansele criticii literare*, în „România literară”, nr. 9, 19-25 martie 1992, p. 3.

[14]

[Paris,] 20 mai 1992

Iubite domnule Simuț,

Am primit „încuviințarea”, mulțumesc!; dar, între timp, am renunțat.

Mi se pare întrucîtva facil și necuviincios ca, într-un moment cînd se cere punerea manualelor școlare sub controlul BOR (BOR, nu BOB: Biserica Ortodoxă Română) și cînd într-o revistă ca „22” se poate citi că liberalismul și comunismul au aceeași origine (nenorocitul de iluminism și nenorocita de rațiune), ceea ce explică (!) de ce s-au aliat contra nazismului (=apărător al tradiției), să discut despre... europenizarea criticii literare. Iar că între intenție și abandon se află nu ani, ci cîteva, puține, luni, nu e decît un semn al vitezei întru demență. Sînt, domnule Simuț, cam îngrozit de ce se întîmplă, la nivel intelectual (și nu doar), în țară. Ana Blandiana, G. Liiceanu (cu o conferință despre „A avea sau a nu avea Duh Sfînt”), M. Șora

Scrisori către Ion Simuț

– alături de Marian Munteanu și Sorin Dumitrescu, sub binecuvîntarea lui Teoctist: nu, nu se poate!

Ba se poate. „Conferința Națională a Laicatului Ortodox” a dovedit-o. Ferească-ne... Dumnezeu!

Al Dvs.,
M. Iorgulescu

[15]

[Paris,] 29 mai 1992

Iubite domnule Simuț,

Mîine plec spre München, unde, începînd de la 1 iunie, voi lucra la „Europa liberă”. Ca angajat: s-a sfîrșit independența!

Familia însă rămîne în Franța. Adresa și telefonul vor fi, deci, în continuare, valabile. Am să vă comunic, firește, și adresa bavareză.

Vă trimit un articol și o revistă; sper să le puteți folosi. [1]

Al Dvs.,
M. Iorgulescu

[1] Articolul trimis: *Al patrulea generalisim* (despre biografia lui Stalin din volumul lui Jean Cathala, *Stafîa din Piața Roșie*, Ed. Albin Michel, 1991) a apărut în „Familia”, nr. 6, iunie 1992, p. 2. E abia a treia colaborare pe parcursul a trei ani.

[16]

1 august 1992, München

Iubite domnule Simuț,

Chiar nu v-a ajuns nici o scrisoare de la mine?! V-am scris de la München, nu mult după sosirea mea aici. Încerc să rezum: familia mi-a rămas la Paris (adresa franceză e, deci, în continuare valabilă). Merg la Paris cam din două în două luni, pentru cîteva zile. Mai vine și nevastă-mea încoace. Acum aștept venirea fetelor, care vor sta cîteva săptămîni (e

vacanță). Nu e, totuși, comod. Am fost oarecum constrâns să fac deplasarea. Dispoziția biroului parizian al „Europei libere” mi-a diminuat serios mijloacele de existență, încât am acceptat mai vechea propunere a postului de a mă angaja ca redactor la München: o amînasem de aproape doi ani. Totuși, cu casa în două părți, cu desele călătorii, cîștigul strict bănesc nu e deloc impresionant. În schimb, am o viață mai liniștită, mai puțin hărțuită (la Paris lucram pentru trei posturi de radio și nu mai aveam pic de timp pentru mine!), încerc să-mi regăsesc preocupările etc. Mediul german, mă refer la cel de viață curentă în primul rînd, șocant diferit de cel francez, îngăduie o asemenea încercare. Cît despre viața intelectuală, încă n-am depășit faza primelor contacte – muzee, orașul, emisiunile tv, ziarele etc.

Am primit tot ce mi-ați trimis – și reviste, și cărți. Vă sînt recunoscător. Memoriile lui Crainic le-am citit pe nerăsuflăte – un document psihologic, politic, cultural de neînlocuit pentru cunoașterea unei lumi. Broșura lui Țuțea [1] – o mărturie despre prolixitatea unui filosof de cafea, dar și despre consecvența în anti-democrație. Bună probă pentru un examen al mentalităților. (Rid, uneori, cînd găsesc în presa română sintagme gen „gîndirea țuțistă”!) Vă mulțumesc pentru apariția articolului despre stafia generalului (=generalisimului). Voi încerca să vă trimit și pentru numărul din septembrie. De altfel, intenționez să mă implic mai mult în viața literară din România – evident, prin scris. Aici, la München, trăiește și I. Negoitescu, pe care îl văd din cînd în cînd (rar, din pricina mea: sînt destul de singuratic), iar felul în care el a rămas în interiorul literaturii române e un model posibil.

În sfîrșit, dacă Dvs. (sau cineva care vă este apropiat) călătoriți spre această parte a lumii, vă pot găzdui la München – și aș face-o cu plăcere.

Al Dvs.,
M. Iorgulescu

P. S. Adresa mea bavareză: St. Cajetanstr. 8, D-8000 München 80, Germania

[1] În „Biblioteca Revistei Familia”, inaugurând colecția, a apărut în volum un scurt eseu al lui Petre Țuțea despre Mircea Eliade, un text trimis redacției prin 1966-1967 și din care a apărut atunci un fragment în revistă. A fost publicat și în foileton pe parcursul anului 1990, începînd cu numărul 2 și încheind în numărul 8.

[17]

1 nov. 1992, München

Iubite domnule Simuț,

Nu țin o evidență a scrisorilor pe care le trimit, dar mă tem că de fapt nu prea vă ajung cele trimise din Germania. Fiindcă, totuși, v-am scris. Pe de altă parte, am „semnale” similare și de la alții. Maică-mea, de pildă, a primit o scrisoare de la mine, din 19 august, către... 15 octombrie! Să fie întâmplare/întâmplări?! Să aibă, această strangulare discretă a corespondenței mele, vreo legătură cu, să zic așa, prezența mea la microfonul „postului nostru de radio”?! Nefiind o fire bănuitoare, încerc să rezist tentației de a explica atât de precis (și de comod) ceea ce s-ar putea să fie, totuși, doar efectul bramburelii. Îmi pare, oricum, rău.

Vă confirm, deci, primirea revistelor. Se vede, și în ultimele numere, că e tot mai dificil de navigat într-o lume care, parcă, s-a eliberat de grija culturii – și, încă, nefăcînd-o cu, eventual, conștiința unui sacrificiu, dimpotrivă!, cu o ciudată bucurie. Citesc – prin forța împrejurărilor – mai toată presa românească: sînt într-o continuă uimire cînd văd cum și cît de repede s-a ajuns la dictatura mediocrității și a veleitarismului de cea mai joasă extracție, iar în România aceasta înseamnă triumful absolut al spiritului mahalagesc (Caragiale ar fi zis „bulgaro-țigănesc”, dar mi-e teamă că bulgarii n-au nici un amestec!).

Îmi cereți un articol. Voi vedea, săptămîna care vine, dacă pot recupera textul cronicii despre Adrian Marino – în caz că voi reuși, vi-l trimit [1]. Din păcate, plecarea din Paris are tot felul de urmări: m-am rupt de librăriile pariziene (deci, de cărțile pe care acolo le puteam cumpăra/citi), sînt obligat să-mi redistribui altfel „timpul liber”, pentru a-mi putea perfecționa bruma de germană pe care o știam și, de asemenea, engleza, limbă, aici, instrument de lucru), încît nu prea mai apuc să și scriu. Deocamdată; iar munca la Radio este acaparantă – stau, acolo, în fiecare zi, cîte 8-9 ore, încît aștept sîmbăta și duminica – libere! – ca pe o izbăvire. Sper, totuși, ca în cîteva luni să mă eliberez de măcar unele din obligațiile pe care mi le-am impus acum.

Cu sentimentele cele mai bune,
m. iorg.

[1] Nu am primit articolul despre Adrian Marino.

München, 12 martie 1993

Iubite domnule Simuț,

„Tăcerea” mea epistolară nu v-a supărat, sper; am avut, în ianuarie, o perioadă grea (eram foarte obosit), apoi am plecat în vacanță (concediul pe... ’92!). Am fost la Paris, am stat cu familia, m-am odihnit un pic. Sînt, acum, din nou la München, unde, începînd din 20 martie, voi avea o altă adresă, următoarea: HESSELOHERSTR. 4, 8000 München 40, Germania. Telefon îmi voi instala după mutare și am să vă comunic numărul de îndată ce-l voi ști.

Am primit și revista și am urmărit și „polemica” à propos de V. V. Martinescu [1]. Știți, probabil, a fost un apropiat al lui I. Caraion, în orice caz Caraion a scris – îmi amintesc – despre el și a încercat să-i publice poezii. În legătură cu Geo Dum.[itrescu], mi-e teamă că ne aflăm în fața unui caz de amnezie voluntară. Nu știu dacă știți ce anume declara lui I. Biberi, în 1945, citez după volumul de interviuri „Lumea de mîine”, ed. Forum, p. 234-235: „Dacă e să vorbim însă despre lumea de mîine – dar acest mîine e o noțiune forțată – vă pot asigura în două cuvinte că ea va fi o lume comunistă. Nu trebuie să disperăm de faptul că astăzi încă nu există nicăieri un comunism propriu, căci, după părerea mea, ideea de comunism este în mod esențial planetară. O să-mi reproșați, poate, și dvs. că sunt utopic. Vă asigur însă că am toate motivele să semăn cu cea mai mare parte a cetățenilor acestui univers și să mă bizui prea mult pe semnificațiile energiei atomice, acest argument hotărîtor și final al victoriei comuniste. Inerat așadar în această aspirație unanimă care definește lumea de azi, implicat definitiv în această uneltire universală care pregătește dispariția granițelor și prăbușirea unui sistem economic în care e posibilă zvîrlirea în mare a grîului și consumarea bumbacului în cuptoarele locomotivelor, aștept cu calm și certitudine momentul revelator al eliberării planetei. Acel moment în care un univers comunist va face din toți oamenii cetățenii aceleiași democrații a tuturor libertăților efective și a avuției generale și va preceda fără efort clipa neverosimilă a victoriei spiritului. [...] aștept momentul să mă integrez convingător și deplin în frontul lumii de mîine, pentru realizarea căreia admit orice metodă și orice preț și scuz orice fărădelege trecătoare”.

Bun final, nu?!

În revista „Memoria” (nr. 5, cred), d. G. D. [Geo Dumitrescu] a publicat un fel de retrospectivă a relațiilor sale cu comunismul: înduioșătoare!

Scrisori către Ion Simuț

Nimic, însă, despre declarațiile din `45, nimic despre „activitatea” lui la „Flacăra” a sfârșitului anilor `40.

Asta e, domnule Simuț. Că în `45 Geo va fi crezut ce spunea, că va fi avut încredere în comunism etc., de acord; însă de ce nu-și asumă biografia?! „Colaborarea” de atunci rimează perfect cu cea de astăzi, cu C. Stănescu (un simbol, desigur) – iar „rima” e tocmai o anumită șmecherie, ce constă în imorale amnezii, în „potriviri” (=măsluiri) ale realităților evidente.

Cu prietenie și solidaritate,
m. iorg.

[1] Victor Valeriu Martinescu *din nou după gratii. Scrisoare deschisă adresată domnului Geo Dumitrescu (Polemici)*, în „România literară”, nr. 40, 9-15 decembrie 1992, p. 14-15; *Farsa confuziei morale. A doua scrisoare deschisă adresată domnului Geo Dumitrescu (Atitudini. Opinii. Confruntări)*, în „Familia”, nr. 1, ianuarie 1993, p. 3, reluat și în „România literară”, nr. 5, 11 februarie 1993, p. 14. A intervenit și Gheorghe Grigurcu, într-un lung articol, *Morala gri și dl. Geo Dumitrescu*, publicat în „Familia”, nr. 7-8, iulie-august 1993, p. 6-7 și 15.

[19]

[Carte poștală în plic]

27 mai `93

Iubite domnule Simuț, sigur că nu v-am uitat – chiar dacă epuizanta muncă de la Radio mă împiedică să vă scriu la fel de des cum o făceam în perioada pariziană. Revista Dvs. este foarte bună, colegul Gelu I.[onescu] s-a „ocupat”, cum știți, lui E. Hurezeanu i-am transmis la timp scrisoarea Dvs., presupun că v-a și răspuns, în orice caz mie mi-a promis că o va face. Răspunsul e, bineînțeles, favorabil.

De la 1 iulie se modifică sistemul poștal german. Adresa mea urmează să arate astfel: Hesselohestr. 4, 80802 München, Germania.

Cu prietenie,
m. iorg.

Mircea Iorgulescu

[20]

München, 15 august 1993

Iubite domnule Simuț,

Iată adresa, în noua formulă: Hesselherstr. 4, 80802 München, Germania; de altfel, am trecut-o și pe plic.

Am citit, cu admirație, eseu Dvs. despre „cele patru literaturi”, din Rom.lit. [1] – și regret, încă o dată, că foștii mei colegi de redacție (cîți mai sînt din „garda veche”) nu au reușit să obțină colaborarea Dvs. permanentă. Dacă aș fi fost „la fața locului” nu m-aș fi lăsat pînă cînd în Rom.lit. n-ar fi avut rubrici A. Marino, Al. George, Gh. Grigurcu, Ion Simuț, Al. Cistelean, I. B. Lefter, V. Podoabă – o revistă fără o coloană vertebrală critică neavînd nici o șansă de rezistență, în imediat, ca și în durată. Aș fi solicitat-o pe Monica Lovinescu, nu l-aș fi uitat pe Dan C. Mihăilescu, lui L. Raicu i-aș fi cerut „pagini de jurnal”; dar, probabil, acestea sînt jocuri utopice.

La „Dilema” este un fel de periscop; dar și un exercițiu de scris pentru citit (și nu pentru rostit, cum sînt textele de la Radio).

Mulțumesc pentru urări; și sper ca din septembrie să mă pot echita de „datoriile” față de Dvs. și „Familia”: am avut o vară epuizantă.

Cu statornică prietenie,
M. Iorgulescu

[1] *Cele patru literaturi (În dezbatere: Istoria literaturii române între 1945 și 1989)*, în „România literară”, nr. 29, 28 iulie-3 august 1993, p. 3, 10.

[21]

9 febr. 1994, München

Iubite domnule Simuț,

Am lipsit din München aproape două luni: am plecat la 17 dec. anul trecut și am venit înapoi abia de două zile. Nu avusesem nici o zi de concediu; se adunaseră, apoi, multe zile de „recuperări” (am lucrat de sărbători, în week-end-uri), așa că mi-am putut permite să dispar atîta vreme. Am fost, bineînțeles, în Franța, unde o lună mi-a trecut în... mutări, fiindcă mi-am schimbat locuința de acolo. Stau, acum, într-un apartament (mai) mic, dar

Scrisori către Ion Simuț

în Paris, într-un cartier calm și curat (în toate sensurile); cum eu sînt mai mult absent, iar nevastă-mea face (ea, mai des decît mine) naveta Paris-München, apartamentul cel nou este totuși suficient pentru nevoile risipi-tei familii. Am muncit fizic (faute d`argent, am făcut mutarea singuri), dar mi-a făcut bine. Timp de aproape două luni n-am auzit de Iliescu, de Văcă-roiu, de opoziție, de reformă, de conferințe de presă... și am întîlnit și foarte puțini români (Monica și Virgil, plus încă vreo doi-trei): chiar parizian, ro-mânul nu-și pierde năravurile. În ultima parte a vacanței m-am plimbat prin Paris, am fost în librării și biblioteci, la muzee – și am citit.

La întoarcerea în München am găsit tot ce mi-ați trimis; despre Aurora voi vorbi chiar într-o „actualitate românească”, săptămîna aceasta; am să-i dau lui Gelu Ionescu „Familia”, el este depozitarul colecției la re-dacție. Atmosfera la Radio este confuză, anunțate restructurări cam taie multora chef de lucru.

Găsesc binevenită înființarea Societății și apariția „Aurorei” este, am să și spun, chiar un mic miracol. Vă felicit pe toți.

Nu am uitat promisiunile, repetate, de a vă trimite, din cînd în cînd, cîte un articol pentru revistă; am fost, însă, acaparat de munca – infernală – pentru Radio. Sper ca în noul sezon să-mi organizez mai bine viața! Anul acesta vor fi cinci ani de cînd am plecat din România: de atunci, parcă, a tre-cut, o eră. E altă istorie, acum, peste tot în lume.

Vă mulțumesc pentru urări și, la rîndul meu, vă doresc, pentru anul în care am intrat, tot binele.

Cu aceeași prietenie,
M. Iorgulescu

[22]

15 iunie 1994, München

Stimate domnule Simuț,

Vă mulțumesc, abia acum, pentru amabilitatea de a-mi trimite „Incursiunile...” [1]; îmi găsesc tot mai greu timp pentru corespondență. Am spus cîteva cuvinte despre cartea Dvs., într-o emisiune culturală (pe care am făcut-o la sfîrșitul lui mai, pe cînd Gelu Ionescu era în concediu); după cîte știu, urmează să facă M. Zăciu o cronică.

Socotesc volumul Dvs. mai ales curajos: este, azi, lucrare de pionierat. Acest „azi” se referă la timpul de după decembrie `89, timp mult prea fluid,

Mircea Iorgulescu

probabil, spre a îngădui judecăți deopotrivă ferme și nepripite. Curajul Dvs. este, cred, mai mult intelectual decât critic; fiindcă vă despărțiți de „micul esteticism” foarte răspîndit în critica românească de pînă la decembrie `89, fără – totuși! – a-l desemna ca factor de ocultare, voită uneori, nepremeditată (=spontană) cel mai adesea, a – măcar – dramei (și dramelor) literaturii române postbelice. Sînt multe de spus aici; dar mi-aș permite să constat că a existat, la cei mai buni critici români dintre 1964 și 1989, o atrofie a interesului pentru istoric, ideologic și etic ce a fost, adesea, chiar teoretizată („imposibilitatea istoriei literare” nu era, de fapt, decât forma refuzului istoriei!). M-am bucurat (bătrînește?! oricum, de departe) să văd că, douăzeci de ani după ce în „Rondul de noapte” sugerasem imposibilitatea de a nu se lua în seamă istoria, acest banal adevăr începe, în sfîrșit, să fie regăsit – și, încă, în condiții de libertate. Cartea Dvs. mi-a dat sentimentul că există continuități subterane, dincolo de timp.

Am, desigur, în numeroase privințe, anume rezerve; sînt, însă, chestiuni de detaliu; se poate, pe de altă parte, ca distanța la care mă aflu să-mi deformeze percepția. Ne vom revedea, sper, cîndva – și atunci vom discuta, cu siguranță, și despre aceste detalii. VĂ FELICIT!

Cu multă prietenie,
M. Iorgulescu

[1] *Incursiuni în literatura actuală*, Editura Cogito, Oradea, 1994, 414 p.

[23]

Paris, 5 oct. 1995

Iubite domnule Simuț,

Scrisoarea (a doua!) trimisă la Radio France m-a găsit (am acolo o colaborare); noua mea adresă e următoarea: 23-25, rue Louis Braille, 75012 Paris.

Pentru orice eventualitate, iată și actualul meu număr de telefon: 43.07.32.87. La același număr am și un fax; cine știe?!

Această adresă e, cum să zic?!, „definitivă”, fiindcă apartamentul în care locuiesc îmi aparține (deși mai am cîțiva ani buni de plătit rate).

Cum, probabil, știți, am refuzat să merg la Praga, unde s-a mutat „Europa liberă”. M-am „repatriat” la Paris. Cartea dvs. mă interesează, firește,

Scrisori către Ion Simuț

mult [1]. Am păstrat colaborarea la „Dilema”; privit de la distanță, „fenomenul românesc” îmi pare destul de jalnic, însă. Dar poate mă înșel.

Mă grăbesc să vă trimit noua mea adresă și vă promit o scrisoare viitoare mai lungă.

Cu aceleași sentimente,
M. Iorgulescu

[1] *Revizuirii*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, 308 p.

[24]

[Paris,] 17 ian. `96

Stimate domnule Simuț,

Plecat din Paris pentru aproape o lună – și departe! –, am găsit, la întoarcere, urările Dvs, pentru noul an. Vă mulțumesc și vă rog să-mi permiteți să vă doresc și eu, la rîndul meu, un an cît mai bun, Dvs. și familiei.

Cartea am primit-o, dar, în relativa zăpăceală produsă de frecvențele mele deplasări din această toamnă, am omis să vă trimit o confirmare. O fac, iată, acum, cu o întârziere pe care o regret. Mi-ar fi făcut plăcere să putem avea o discuție, pe îndelete, despre ce s-a schimbat și ce se schimbă în literatura română de astăzi (din ultimii ani) – și despre felul în care schimbările sînt percepute, interpretate etc. Din păcate, informația mea este deficitară (văd puține reviste, prea puține, iar din ceea ce văd nu-mi pot face o idee, totul este contaminat de partizanate, de vedetisme și de vendetisme ce mi se par – poate greșesc! – deseori ridicole; am citit cărți despre care nu s-a scris mai deloc și am rămas surprins să văd că, deși importante – după mine –, au rămas neobservate etc.), iar să mă pronunț în relativă necunoștință de ansamblu nu pot. „Tăcerea” mea literară se explică în primul rînd prin acest scrupul profesional: cum știți, presupun, am fost întotdeauna preocupat de „imaginea de ansamblu”; cronicar fiind, proiectam – chiar dacă indirect, sugerat etc. – pe un fundal, într-un „tablou”, într-un peisaj, deopotrivă orizontal (=contemporaneitatea) și vertical (=istoria). Acum, dimensiunea „orizontală” nu am cum să o mai percep, de la distanța la care mă aflu. Curios mi se pare, totuși, că nu prea regă

Mircea Iorgulescu

sesc - la cei care se ocupă de „actualitatea literară” - interesul pentru panoramare. Dar, poate, e și asta una dintre „fețele schimbării” - cine mai știe?!

Cu prețuire și prietenie constante,
M. Iorgulescu

[25]

[Praga,] 14 nov. 1999
Iubite domnule Simuț,

Am regăsit scrisoarea Dvs. abia ieri, când m-am întors dintr-o călătorie făcută la București: prea târziu pentru a mai putea onora propunerea de colaborare la numărul consacrat lui N. Manolescu. Rămîne pentru alt prilej..

Eu sunt - cum altfel?! - în „tranziție”. Peste cîteva zile voi pleca, definitiv, din Praga și mă voi (re)stabili la Paris. Adresa de acolo e următoarea: 23-25, rue Louis Braille, 75012 Paris, France. Este adresa familiei mele, însă. Foarte probabil, după 1-5 decembrie, voi mai avea o adresă, pe care am să vi-o comunic de îndată ce devine „operațională” (va fi adresa unde îmi voi instala un spațiu de lucru, fiindcă în locuința familială nu-mi pot face o cameră izolată). Îmi puteți scrie pe adresa din Louis Braille, firește, pînă când o voi avea pe cealaltă.

Cu multă prietenie,
M. Iorgulescu

[26]

Paris, 20 ian. 2000

Stimate domnule Simuț,

Mi-au ajuns cartea cu scrisorile lui Paul Georgescu [1] (pe care l-am cunoscut destul de bine în anii 70-80 și a cărui literatură va avea, cîndva, nevoie de o „valorificare” pentru care timpul de astăzi nu pare pregătit...) și cele două numere din „Familia”. Am citit totul cu interes și, sincopat, cu

Scrisori către Ion Simuț

plăcere (mă refer la revistă, cartea e admirabilă). Felicitări pentru articolul despre „ideile” lui Dan Pavel în privința liberalismului și ortodoxiei [2] – acest cetățean mediatic e, intelectual, un propagandist rudimentar, însă dinamic, agitat, unul din componenții „noii imposturi” (postcomuniste?) românești. În ceea ce mă privește, aș vîri în această categorie o bună parte dintre „vedetele” contemporane.

Nu știu de ce mă „atacă” dl. Grigurcu, a făcut-o însă deseori, iar cu imaginația are unele dificultăți, încît presupun că își reia obsesiile. E un caz trist de pseudo-radicalizare, rezultatul fiind un amestec de fanatism și de auto-compasiune (melodramaticile lui suspine despre „exilul de la Tirgu Jiu” sînt adesea de un grandios ridicol, spre exemplu). Nu știu dacă voi fi tentat sau nu să îi răspund; cum să dialoghezi, fie și în termeni polemici, cu un monoman?!

Vă mulțumesc pentru oferta de a colabora la „Familia”, voi ține seama de această invitație generoasă.

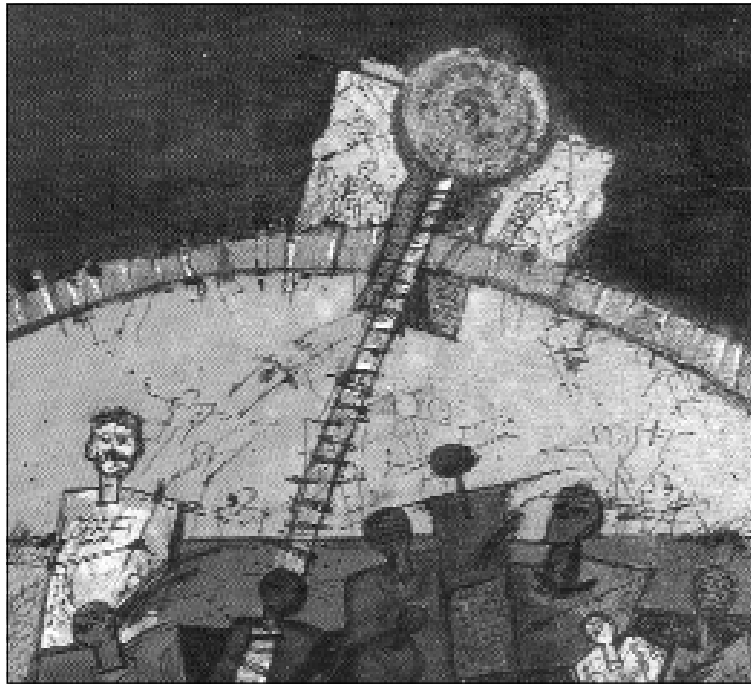
Vă dau, acum, adresa mea pariziană de după reinstalarea în Franța: 11, rue Taine, 75012 Paris, France.

Vă doresc, Dvs. și familiei, un an bun!

M. Iorgulescu

[1] Paul Georgescu, *Învățăturile unui venerabil prozator bucureștean către un tânăr critic din provincie* (corespondență către Ion Simuț, prezentată și adnotată de către destinatar), Biblioteca Apostrof, Cluj, 1999.

[2] *Poate deveni liberal un creștin ortodox?*, în „Familia”, nr. 9, septembrie 1999, p. 5-8.

Compoziție
tehnică mixtă pe pânză, 2000

ION SIMUŢ

şairzeci

DIN PARTEA REDACȚIEI *FAMILIA*

Colegul și prietenul nostru Ion Simuț (născut la Hotar, aici, nu departe de Oradea) intră, și el, în rândul celor bine împliniți: **60 de ani** nu-i puțin lucru! Dintre redactorii de acum ai „Familiei”, el este cel mai vechi, un senior care, pe la jumătatea anilor '80 devenea cel mai tânăr „familist”, după ce se ilustrase convingător în redacția studentescă a „Echinox”-ului, un privilegiu și, în același timp, o angajare firească, un vis împlinit în cazul său, câtă vreme orice tânăr condeier de pe-atunci năzuia să intre într-o redacție de revistă literară de recunoaștere națională. Ținuta sa de cărturar specializat în civilizarea și explorarea teritoriilor istoriei și criticii literare, ca și aceea de dascăl universitar, sunt bine cunoscute și recunoscute, prestigiul de care se bucură Ion Simuț și prestigiul revistei „Familia” interferându-se și împărtășindu-se reciproc din luminile proprii fiecărei entități.

Ne este nespuse de plăcut să-i adresăm lui Sim al „Familiei” noastre urări sincere, colegiale și prietenești de sănătate, bucurii consistente, împliniri pe toate fronturile și, firește, un unanim redacțional „La mulți și buni ani, Ioane!”.

Ioan Moldovan
Traian Ștef
Miron Beteg
Mircea Pricăjan
Alexandru Seres
Kiss Ana-Maria
Eugenia Soreată

La ceas de sărbătorire binemeritată, am invitat prietenii revistei și ai lui Simuț să-i fie alături prin rânduri/gânduri de apropiere sufletească și cărturărească. Iată buchetul care s-a alcătuit și pe care îl dăruim cu tot dragul.

ION CEL TEMEINIC

Când l-am văzut pentru prima oară pe Ion Simuț, în toamna lui 1973, în armată (noi fiind prima promoție de liceeni care a fost nevoită să-și „satisfacă” stagiul militar imediat după reușita la facultate), întreaga lui persoană contrazicea, cel puțin pentru mine, imaginea clasică a filologului, perceput îndeobște ca un șoarece de bibliotecă, slăbuț, timid, cu ochelari ș.a.m.d. Dimpotrivă, Ion era un puternic flăcău bihorean, palmele lui pârindu-mi a fi deprinse să țină mai degrabă coarnele unui plug sau mânerul unei coase decât să mânuiască un pix ori un stilou fragil. Respira de-atunci prin toți porii lui ceea ce, în opinia mea, reprezintă „la calité maîtresse” a întregii lui cariere literare și profesionale: temeinicie. Și chiar dacă, la fel ca majoritatea dintre noi, sărise direct din agricultură în cultură, saltul nu-l ametea, ci-l fixase și mai bine pe vastele ogoare ale spiritualității noastre. Și se va dovedi – ca să mă păstrez în același limbaj campestru – că „îmbunătățirile sale funciare”, vor fi esențiale, vor lăsa urme adânci în istoria, critica literară și eseistica de la noi.

Am fost colegi de cameră (cameră de 8!) la căminul „Avram Inacu”, am fost colegi la „Echinox”. Mi-aduc aminte și acum cu mare plăcere de discuțiile pe teme neapărat „mari” din camera de cămin, discuții înflăcărâte la care luau parte și regretatul nostru prieten Radu G. Țeposu, și George Țâra, și Lucian Peța și-atâția alții și care, prelungindu-se gălăgioase până târziu în noapte, l-au exasperat într-un asemenea hal pe colegul nostru Vasile Ferne de la germană-rusă, încât acesta, june altfel tăcut de felul său, s-a sculat oripilat în capul oaselor și-a rostit memorabilele vorbe: „Măi băieți! Noaptea-i noapte și omu' trebuie respectat!”

Nu vreau acum, nici n-aș avea spațiu, să mă opresc asupra cărților lui Ion Simuț. Mă mărginesc să spun că ele fac, fiecare în parte, „diferența specifică” între o lectură grăbită, fie ea spectaculoasă nevoie mare, și una temeinică, profesionistă, aprofundată, precum se observă în opul de neocolit „Rebreanu, dincolo de realism”. Și mai spun că dac-ar fi după mine și dac-ar exista așa ceva, așa cum există pentru agricultură, eu l-aș pune comisarul pentru literatură al Uniunii Europene. Oricum, „vămile posterității” îl așteaptă cu încredere.

LA MULȚI ANI, IOANE!

Ioan Groșan

CRITICA DE CURSĂ LUNGĂ ȘI ISTORIA LITERATURII LA ANIVERSARA UNUI COLEG

Critica literară e o meserie de cursă lungă. Nu că ar fi cu totul excluse succesele precoce, cu performanțe de vîrf într-o privință ori într-alta, cu pagini dezinvolte, impetuoase, scînteietoare ori cu cîte o remarcabilă carte de start – o culegere de cronici, o teză de doctorat, un studiu monografic înnoitor consacrat unui autor important; dar viziunile critice cuprinzătoare au nevoie de desfășurări de durată, de acumulări ample, de construcții la scară mare. Genurile direct-creative (ca să le spun așa) permit excepțiile. Istoria poeziei consemnează și cazuri de felul lui Rimbaud, cea a prozei – un Urmuz, un M. Blecher (ca să privim și către literatura noastră), cu destule exemple și din celalalte discipline, de la Mozart la atîția pictori precoci, dovedind cu toții că expresivitatea și genialitatea se pot manifesta și eruptiv, în arderi rapide, ca ale focurilor de artificii. Se poate face – deci – un bilanț al artei infantile sau tinerești; însă un important critic copil, adolescent, la prima junete n-are cum să existe, nici în literatură, nici în căieri. Dintre marile nume de exegeți ai scrisului românesc, cel mai puțin a trăit Pompiliu Constantinescu, dispărut – totuși – nu la 18, 28 sau 30 de ani (vîrstele la care s-au oprit cîțiva dintre cei deja amintiți), ci la 45 și după un efort profesional considerabil, care a permis alcătuirea unei ediții postume de **Scrieri** în mai multe volume compacte. Iar opera lui Titu Maiorescu, „părintele fondator” al domeniului la noi, atît de puțin întinsă, e – de fapt – expresia unui mare prestigiu acumulat în decenii de activitate complexă, textele scrise, puține dar esențiale, constituind doar o fațetă a ansamblului.

Primele generații „postmaioresciene”, inventariate de E. Lovinescu în cartea știută, au fost ilustrate de grupuri restrînse de autori. Următoarele, de la al doilea război mondial încoace, au fost mult mai populate, pe măsura multiplicării exponențiale a metadiscursurilor artistice către finele modernității și în postmodernitate. Drept care și generația noastră de critici și esești a numărat de la bun început puzderie de voluntari. Sau înregistrat și abandonuri premature, reorientări rapide, au fost și cîteva dispariții tragice, dar marea majoritate a celor în cauză au mers înainte cu hărnicie și cu demnitate, încît, după bune decenii de exercițiu profesional, putem începe să vorbim și în cazul lor despre acumulările consistente care dau contur unor mari cariere.

Fără să fac aici și acum clasamente, fără decernări de titluri de excelență, mă rezum la constatarea unei evidențe: aceea că, ajuns la vîrsta

rotundă de 60 de ani, colegul nostru Ion Simuț a trecut cu brio probele de anduranță ale meseriei și a confirmat deja ca unul dintre numele pe care se poate conta în bilanțurile de azi, de mâine, de poimîine. Critic și istoric literar de extracție „echinoxistă”, el ilustrează o anume linie sobră și echilibrată, nu neapărat – nu în primă instanță – caracteristică grupării clujene. Cronicarii, autorii de studii, eseștii formați în albia revistei au ilustrat adeseori filiera mai degrabă erudit-imaginativă, nu rareori fantastă, deschisă – dintre fondatori – de Marian Papahagi și continuată de autori precum Marta Petreu, Diana Adamek, Ștefan Borbély, Corin Braga, Ruxandra Ceseșanu, Mihaela Ursa și destule altele, destui alții; după cum vizibilă a fost și este și „ramura” Ion Vartic, desprinsă din același trunchi estetic, dar cu un „altoi” ironic, de unde mlădițe precum Al. Cistelean, Virgil Podoabă, Ion Pecie, Mihai Dragolea, Radu G. Țeposu, Ioan Buduca, Horea Poenar (printre cei mai tineri urmași nefiind ușor de distins între glumeții cu intenții și experimentalistii computerismului sau ai „culturii urbane”, zone ele însele ludice...). Ion Simuț se plasează undeva „la centru”, în descendența „directorială” a lui Ion Pop (în atare improvizație tipologică pornită de la trio-ul de mentori ai *Echinoxului* – dincolo de alte trăsături și nuanțe, de profilurile individuale, distincte, ale fiecăruia). Cu aceeași „bază”, crescuți pe același „trunchi” de solidă pregătire și de temeinică prestație profesională, „centriștii” grupării, printre care s-ar mai număra Nicolae Oprea, Gheorghe Perian, Al.Th. Ionescu, Sanda Cordoș, Ioana Bot, Laura Pavel, Călin Teuțișan, Ovidiu Pecican, Victor Cubleşan, Alex. Goldiș, Adrian și Ligia Tudurachi etc., își asumă rolurile fundamentale ale meseriei, cele de filtrare și ordonare, interpretare și ierarhizare a literaturii, lăsînd delicia hedoniste pe seama „fantaștilor” și a „ironicilor”.

Între ei, Ion Simuț are poate cea mai largă cuprindere, chiar dacă nu necesarmente asupra trecutului integral. Subtitlul celei mai recente cărți pe care a publicat-o, *Vămile posterității* (2012), indică intenția de a furniza *Secvențe de istorie literară*, iar postfața vorbește despre „mai multe șantiere proprii de istorie literară”, „materiale pregătitoare pentru o posibilă istorie a literaturii române din secolul XX”. În circa patruzeci de ani de meserie, în care a făcut multe și de toate, de la recenzistică la editarea de „clasici”, de la monografism (*Rebreanu dincolo de realism, 1997/Liviu Rebreanu și contradicțiile realismului*, 2010 sau, în crochiu, *Augustin Buzura*, 2001) la panoramarea unui gen, într-o epocă dată (*Europenitatea romanului românesc contemporan*, 2008), Ion Simuț și-a reconfirmat mereu seriozitatea structurală, deopotrivă ca atitudine și ca stil. Criticul nu se teme să pună diagnostice, dar istoricul literar are mereu ultimul cuvînt, așezînd lucrurile în perspectivă, proiectînd autorii și cărțile despre care scrie pe fundalul

evoluției mari a domeniului, preocupat de integrarea în ansamblu, de proporții și dozaje. Ceea ce nu exclude un anumit curaj al echilibrului, vizibil în atacarea și a unor teme mai complicate, discutabile, fierbinți, din *Arena actualității* (2000; alt titlu: *Simptomele actualității literare*, 2007), pe marginea cărora încearcă să formuleze aprecieri cât mai calme și cât mai drepte, de parcă ar face recapitulări ulterioare, după ce totul va fi fost clasat. Aspiră la obiectivitatea detaliilor, însă are – după cum se vede – și gustul comentariului „la zi”, al exprimării de opinie „la cald”, drept care propune *Revizuiri* (1995) și ajunge să-și declare chiar „dependența” în materie (în *Confesiunile unui opinioman*, 1996; dau aici doar o parte dintre titlurile sale). În consecință, scrie mereu implicat, cu tensiune participativă, furnizând încă o dovadă că istoria literaturii, cu tot aerul ei de rece retrospectiv, se face – oarecum paradoxal – „din mers”..

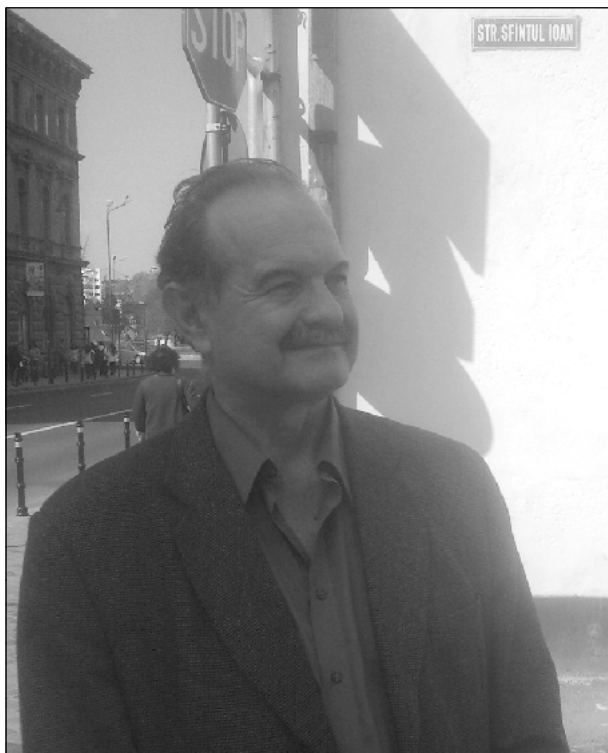
Ion Bogdan Lefter

* * *

Simuț 60

Ca un veritabil istoric literar ce se află, Ion Simuț a fost mereu atent la detalii care celor mai mulți dintre noi nu ne-ar spune mare lucru. În studenție, îl preocupa, de pildă, anul comun al nașterii noastre, 1953. Ceilalți colegi de la *Echinox* erau, toți, mai mari sau mai mici. El era convins că talentul literar se distribuie pe ani și îl ispășea o comparație între cât ne-a fost dat nouă și cât altor scriitori tineri de prin preajmă. Cititorul de atunci, Ion Simuț, era rău și vorace. Nam văzut pe cineva mai mare mistuitor de pagini scrise și nici atât de încordat ca el în timpul lecturii. Cartea din mâinile sale era frământată, mototolită, morfolită, ruptă-n bucăți, refăcută, dar totul numai în minte și pe fișele întocmite cu un scris extrem de mărunț și cu o vagă înclinare spre stânga, căci în realitate ea părea neatinsă, atâta îi era cititorul de grijuliu. Printre multele cărți de proză ori de critică literară, printre piesele de teatru și pagini de filozofie, citea și poezie, și chiar iam simțit un clocot lăuntric pentru Arghezi și pentru Bacovia. Din cei doi poeți moderniști a alcătuit mai târziu, după criterii proprii, antologii primite cu entuziasm și în lumea școlii. A scris despre ei întinse studii cu un sporit indice de originalitate.

La un moment dat s-a zvonit că a avut loc o întâlnire mai conținătoare a lui Ion Simuț cu poezia. Se întâmpla acum mai bine de un deceniu,

Braşov, aprilie 2013

Bistriţa, noiembrie 2012, alături de Ioan Pinte, Aura Christi,
Nicolae Breban şi Olimpiu Nuşfelean

în anii care au făcut trecerea într-un nou secol. Nimeni n-a aflat atunci cât sânge a curs din cele două entități literare aflate în coliziune. Eu cred că cel mai tare a sângerat entitatea critică, ale cărei răni s-au cicatrizat și mai anevoie. Cealaltă, așa cum îi stă bine, a continuat să se răsfete în brațele vechiului adagiu că românul e născut poet. N-am crezut nici atunci, așa cum nu cred nici astăzi că Simuț s-ar afla în vreun conflict cu poezia. Doar atât, că veleitarii, mai numeroși ca oriunde în acest gen literar, că oameni de o debilă condiție intelectuală care au pus mâna pe condei i-au provocat reacții pasionale, l-au scos din fire, l-au adus la disperare. Demersul său critic, având și o componentă sociologică, precum și una didactică, a făcut ca el să sesizeze printre primii mutațiile profunde ce s-au produs în receptarea literaturii. A tras un semnal de alarmă în legătură cu dificultatea în care se afla poezia, amenințată de invazia mediocrității pe de-o parte, părăsită de un public cititor furat acum de alte himere, pe de cealaltă. Mai degrabă cred că intervenția lui Simuț, care ținea de implicarea sa în bătăliile actualității literare, ar putea fi înțeleasă ca una ce vine în apărarea poeziei. Cu ce e vinovat acela care pronunță primul numele, de neocolit, al unei maladii, deja manifestă în corpul pacientului? Opiniile lui Simuț despre poezia de azi doar au avivat niște răni, încurcând acel discurs critic ce se îndrepta spre lăncezire. În cei aproape trei lustri de la războiul lui Simuț cu starea poeziei au apărut câteva cărți poetice netrecătoare peste tonele de maculatură care l-au făcut pe critic să vadă negru înaintea ochilor. Îi dorim lui Ion Simuț lecturi ne-confortabile și mai așteptăm de la el monografiile critice despre Bacovia și Arghezi. Și, mai întâi de toate, *la mulți ani!*

Viorel Mureșan

* * *

TATA SIM...

...și au fost zile și nopți năucitoare petrecute împreună, lângă o damigeană burtoasă, cu muzică de jazz în surdină, când eu mai mult tăceam și-l ascultam pe prietenul Simuț (*tata* - sau papa - *Sim*, îl numeam, văzându-l ca pe un înțelept mereu stăpîn pe sine și pe verdictele sale...) care-mi vorbea despre starea literaturii iar eu îl întrerupeam din când în când și-i vorbeam despre... starea vremii, a vremurilor... iar pînă la urmă "stările" respective se ciocneau, se adunau și se împleteau într-o "funie" multicoloră definind precara noastră condiție umană... Au fost anii când Ion Simuț era "clujean" și ne întâlneam atît de des încît puteam trezi chiar gelozii... Apoi el a plecat

(mai mult ori mai puțin de bună voie și nesilit de nimeni...) la Oradea, unde și-a împlinit cariera universitară. Întâlnirile noastre au fost mai rare însă prietenia a rămas aceeași, chiar dacă nu la fel de "sonoră". Nu-mi vine să cred că a împlinit 60 de ani. Nu se vede... Îi urez sănătate și putere de scris încă mulți ani și să ne revedem mereu cu aceeași bucurie nedisimulată.

Radu Țuculescu

* * *

UN GHID DE ÎNCREDERE ÎN PĂDUREA LITERELOR

Ion Simuț este pentru multă lume istoricul temeinic al Literaturii române, atras de valorile perene, un intelectual echilibrat, competent, onest. O profeție pe care a făcut-o, acum un deceniu, dacă nu greșesc, s-a împlinit, quasi-dipariția poeziei, dar din fericire pentru o perioadă relativ scurtă, 1990-2000. După 2000, o nouă promoție lirică înnoiește limbajul speciei amintite, care devenise una pe cale de extincție.

Important e la Ion Simuț acest simț al actualului de substanță, atenția sa la mișcările sensibilității contemporane, care sensibilitate uneori se poate rătăci în exaltarea efemerului. Criticul nostru, „echinoxist”, profesor universitar, redactor al revistei „Familia”, colaborator de prestigiu al revistelor „România literară”, „Steaua”, „Cultura” și al atâtor altora este în acest sens un ghid de încredere, cu o tablă clară a valorilor estetice, marcând potecile care te scot la înălțimile axiologice.

Ani mulți, dragă Ion Simuț, în care să te bucuri de toate, cu bucuria sobră a cărturarilor devotați!

Adrian Popescu

ION SIMUȚ ȘI „VĂMILE POSTERITĂȚII”

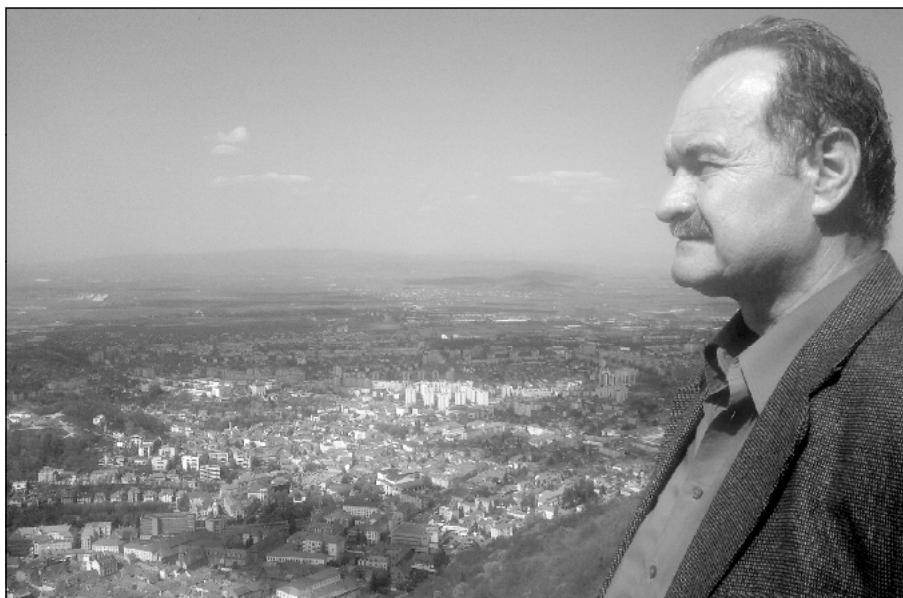
Ajuns și el, alături de alți „optzeciști” de la „Echinoxul” de odinioară, la „anii falnici” 60, Ion Simuț are ce număra și în materie de cărți publicate – vreo cincisprezece, dacă am socotit bine -, alături de numeroase ediții îngrijite, colaborări la volume colective, la multe reviste de prim-plan ale României contemporane. Voi spune de la început, dincolo de orice convenție omagial-aniversară, că îl situez pe mai tânărul confrate în linia întâi a criticii noastre actuale – și adaug imediat că profilul scrisului său este conturat în linii foarte ferme mai ales de preocupările sale de istoric literar. Este, de fapt, printre foarte puținii, acum, interpreți ai literaturii române pe spații întinse, cu o viziune solid articulată, întemeiată pe lecturi sistematice de amploare și adâncime, servită admirabil de o aleasă înzestrare intelectuală, de un spirit pătrunzător, de răbdare și pasiune exegetică, cerute de o adevărată „lectură lentă”, cum trebuie să fie orice parcurgere exigentă a unui text supus ochiului critic. I-am urmărit mereu scrisul, de la debutul din 1982 cu eseurile din *Diferența specifică*, despre care am și dat seamă, cu încredere în talentul său mare, nedezmințită, iată, în cele patru decenii trecute de atunci.

Căci în peisajul proximal al istoriei literare românești, despre a cărei criză s-a tot vorbit, chiar în exces, Ion Simuț a întreținut constant interesul pentru acest tot mai vitregit domeniu și cam neglijat de generațiile mai noi, angajându-se pe mai multe șantiere comunicante, cu construcții punctuale pe parcurs, însă rămase deschise și disponibile, ca pentru a proba o disponibilitate neafectată de nici o turbulență de atmosferă socio-literară. I s-a oferit de timpuriu, prin colecția „Restituiri” de la vechea editură Dacia, îndrumată de profesorul Mircea Zăciu, posibilitatea de a se angaja în opera de reeditare și recitare critică a unor scriitori ieșiți din circuitul viu al actualității imediate, a fost antrenat apoi, după dovezi convingătoare ale seriozității sale de cercetător, în echipa de colaboratori ai dicționarului clujean de scriitori români, coordonat de același Mircea Zăciu, alături de Marian Papahagi și Aurel Sasu, îmbogățindu-și în anii următori rezultatele muncii de editor cu volume din opera unor Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu și Tudor Arghezi, din care a publicat ediții exemplare ca exigență documentară și acribie a lecturii critice. Este o experiență ce l-a îndreptăți să susțină vreme îndelungată o „cronică a edițiilor” în revista *România literară*, cum făcuse cândva și dascălul mentor, cu o pricepe și exigență comparabile.

Reperul său în materie de istorie literară pare a fi fost tocmai mentorul amintit, adică Mircea Zăciu, într-o perioadă a formării sale de filolog în care va fi contat, nu puțin, și atmosfera de disciplină a lecturii menținută

în interiorul grupării „Echinox”, unde a și debutat în 1975, ilustrându-se printr-o activitate semnificativă de cronicar literar. S-a putut observa, astfel, pe parcursul evoluției sale interesul neslăbit pentru „arhiva” literaturii române, pentru documentul biografic revelator în privința relației scriitorului cu opera, dar și a acesteia cu contextul socio-cultural, - toate într-o conjugare complexă, chemată să ducă spre o imagine cristalizată a unor momente și personalități creatoare. E de subliniat, însă, că tânărul Simuț a arătat de la început că nu se pierde în acumularea cumva sterilă, de factură pozitivistă, a „documentului”, ci îl ia doar ca punct de plecare, bază solidă a unor interpretări în care primatul textului este asigurat, într-un ansamblu de elemente mai mult sau mai puțin determinante, parțial explicative pentru ”produsul” final. Și e de completat această observație cu aceea, deloc secundară, că dacă criteriul estetic va prima mereu în abordarea operei, acesta nu va fi niciodată considerat izolat, ci în simbioză cu factori din afara lui, precum cei menționați: cutare carte nu poate căpăta relieful deplin dacă nu știm pe ce straturi geologice a crescut, în ce ”ramă” istorică și culturală se așează, ce lumini și ce umbre lasă în jurul ei.

Că Ion Simuț este un istoric literar în primul rând - și unul de prim-plan - se vede la tot pasul în ceea ce scrie. Întoarcerile în timp, până la cronicari, retraversarea întregii literaturi române, considerată ca fiind crescută pe un sol romantic de mare fertilitate, urmărirea creșterii și afirmării ei în vremurile modernității și ale postmodernității au adăugat noi argumente pentru caracterizarea sa ca cititor al literaturii dotat cu un instrumentar variat și eficient. O vedere și o viziune foarte mobile se pot deduce din întreprinderile sale neconținut atente la contextele în mișcare a faptului literar - o dovadă clară este particulara orientare a interesului său spre „revizuirile” de valori în ecuația lor dinamică cu timpul. Este o linie evident lovinesciană a scrisului său, și frecventarea pasionată a operei criticului modernist cu precădere în această zonă de mobilități și metamorfoze spune mult despre felul cum concepe el însuși evoluția fenomenelor literare. Dar, deopotrivă, și pentru relația organică, umărită cu o extremă atenție, în evoluția scrisului lovinescian, dintre „temperamentul” criticului și operă (vezi, în acest sens, publicarea, cu un dens și revelator studiu introductiv a culgerii *Confesiunile unui critic*, la Institutul Cultural Român, în 2006). În câmpul „revizuirilor” unor valori ale trecutului imediat, afectat de injoncțiunile cenzurii comuniste, dar și de compromisuri individuale, Ion Simuț a fost și rămâne unul dintre actorii (și spectatorii) cei mai implicați. A citit cu o privire critică exigentă cele mai reprezentative scrieri, cu precădere de proză, ale amintitei perioade, pronunțându-se în genere echilibrat despre rezistența sau precaritatea lor și militând pentru nuanțata relectură nu

Sus: Braşov, aprilie
2013. Vedere de pe
Tâmpa

În grădina casei
părinteşti de la
Hotar,
primăvara 2008

doar a operei unor scriitori ce nu s-au putut sustrage agresiunilor ideologice conjuncturale, ci și a atitudinilor lor politico-civice, despre care s-a discutat atât de mult în anii post-decembrști, și se mai dezbate încă. S-a definit el însuși ca împătimit al judecății critice, un „opinioman” (vezi titlul cărții tipărite în 1996, *Confesiunile unui opinioman*), sugerând implicarea în mișcarea vie a creației literare, iar după aproape un sfert de secol de atunci nu și-a pierdut-o. Devenită un fel de modă, explicabilă și ea contextual, problematica „canonului” literar l-a angajat și pe criticul nostru, împărțit între prețuirea clară a „generației '60” și azeziunile firești la propria generație, căreia îi verifică periodic stâlpii de rezistență, urmărind, cum ne spune și titlul cărții sale din 2007, *Simptomele actualității literare*. Notând, de pildă, că „globalismul lucrează eficient în favoarea postmodernismului și a culturii de divertisment”, el atrage atenția asupra consecințelor acestui fenomen, care obligă la o mai atentă concentrare în ce privește tocmai „revizuirile” și noile mutații ale valorilor estetice, ajunse acum sub asediul extra-esteticului. Mai și exagerează, bunăoară când crede, observând corect scăderea interesului public pentru poezie, că aceasta va dispărea, practic, și că șansa poezilor ar fi să se transforme în „textieri” la nivelul „culturii de masă”, a divertismentului, care domină deja spațiul literar... Pe de altă parte, fiind foarte angajat în „arena vieții literare”, nu-i scapă – ba chiar militează pentru ea – „reabilitarea ficțiunii”, după ce fusese concurată ani de-a rândul de producția memorialistică de după 1989, - iar timpul îi dă dreptate.

Un titlu de asemenea foarte sugestiv, *Vămile posterității* (Editura Academiei, 2012), alcătuit din „secvențe de istorie literară”, aduce la judecată câteva dintre marile opere care l-au atras în mod deosebit pe parcursul experienței sale de cititor specializat. Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu, Tudor Arghezi, deja amintiți ca puncte forte ale cercetărilor sale (este de adăugat la listă mai ales Rebreanu, despre care a scris și un solid studiu monografic) au parte aici de lecturi parțiale, însă dirijate de o viziune coerentă. Obiectiv și exigent, Ion Simuț îl citește pe marele prozator moldovean ajungând la judecăți ferme, notând și vârfurile și depresiunile întinsei opere și degajând câteva concluzii cu amprentă pronunțat personală, după ce a înregistrat cu onestitate principalele lecturi critice precedente. Un număr de (re)formulări expresive vorbesc despre „actualitatea/inactualitatea lui Sadoveanu” ca scriitor indiferent la sincronizare, solicitând o punere în acord temporal a cititorului cu opera, și nu invers, aceasta mizând pe clasicități și substanțe romantice permanente, pe întoarceri mai ales către „natura dezistoricizată”, în viziune edenică, elementară. Ar fi de extras destule propoziții foarte sugestive în concentrarea lor, precum aceasta: „În natura contemplată Sadoveanu își proiectează un autoportret ascuns,

printr-o foarte bine stăpânită tehnică picturală, *pentimento*. Se citește pe sine însuși. Naturismul sadovenian este o formă subtilă, ambiguă și voalată de narcisism.” Sau: „Sistemul epic sadovenian este o sociogonie”. Revelatoare este și readucerea în discuție a raporturilor scriitorului cu francmasoneria.

În lumea lui Liviu Rebreanu, istoricul literar se simțea de mult acasă, drept care noile „secvențe” mai degrabă completează liniile unui portret trasat în monografia amintită, dar cu o insistență care conduce spre descoperiri productive ca perspectivă, să-i spunem „psihocritică”, exploatând tema „fugii de subiectivitate” și complexul vinovăției ca date generatoare ce motivează în profunzime actul scrisului. Sintagme precum „complex al culpabilității” sau „culpabilizarea confesiunii” concentrează nuclee ale reflecției critice care sondează psihologia abisală a prozatorului și asigură unitatea perspectivei de lectură. Foarte importante îmi par, în această parcelă a lecturii, considerațiile istoricului literar, foarte documentat, privind opțiunile politice ale scriitorului, care cred că lămuresc definitiv chestiuni spinoase, ce au dat destulă bătaie de cap și editorilor operei, și criticilor ei. Glosând pe tema „capcanelor rebrenologiei”, Ion Simuț are prilejul de a-și evidenția direcțiile considerate obligatorii pentru orice autentică abordare critică a unui mare scriitor: „opera, biografia, contextul și receptarea lor”, dovadă reînnoită a interpretării actului de lectură ca întreprindere de mare complexitate, ireductibilă la singura valoare estetică a textului.

Reluarea și completarea în acest volum a stăruitoarelor incursiuni în universul lui E. Lovinescu realizate în studiile însoțitoare ale scrierilor criticului, reditate de Ion Simuț sub titlurile *Revizui* (2003) și *Confesiunile unui critic*, regăsim aici ceea ce putem califica drept cea mai aplicată și pătrunzătoare analiză a parcursului lovinescian, prin confruntarea în detaliu a autoanalizelor criticului cu o lectură externă, foarte atentă, iarăși, la datele definitorii pentru psihologia celui care scrie: „lupta dintre temperament și bovarism”, evoluția de la un impresionism îndatorat școlii franceze către reflecția detașată, cu caracter mai larg „ideologic”, generalizator. Într-un articol complementar, acest traseu va fi sintetizat astfel: „Maturizarea înseamnă substituirea impresionismului grațios sau sentimental-ironic, refractar la idei, cu o critică speculativă severă în aprecieri și inventivă în construcția ideatică”. Pentru hermeneutul actual, însemnată e și „concluzia cu fața spre prezent”, care sintetizează și diferențele dintre sistemul de revizui al criticului modernist și celelalte, mai recente, consecutive schimbărilor din decembrie 1989.

Spre „revizuri semnificative” cheamă substanțialul număr de pagini dedicate în volum lui Tudor Arghezi, mai ales poetului și publicistului, care cunosc în ultimii ani o anumită scădere a cotei de lectură. Apelul lui Simuț sună în sensul reangajării hermeneutice împotmolite în câteva tipare îndelung verificate. Propunerea sa cea mai incitantă e cea a unei lecturi a poetului sub semnul *proteismului* (nu al mai simplului dualism mereu remarcat), al *multiplicității de euri*, apropiate de cele ale mereu suprinzătorului portughez Fernando Pessoa. Pentru a-și argumenta ipoteza, el aduce argumente creditabile, care au în vedere „eul însuțit” și variantele sale în sintagmele argheziene autodefinitorii. Ipoteza de lectură apare drept productivă și când vine vorba despre spectaculoasa publicistică a poetului, aflată mereu într-o relație dinamică, diversificată până la contradictoriu cu conjuncturile la care a simțit nevoia să răspundă în timp. Incitantă este, între multe altele, și ideea despre ”structura ironică generatoare”, ca „structură de profunzime, cu un dinamism ofensiv, sfidător deopotrivă față de lume și de cititor” a poetului ca fiind „structural ironic și metafizic”. În ansamblu, este o secvență în care Ion Simuț își dezvăluie mai mult decât oriunde o latură mai puțin evidențiată, a temperamentului său în genere supravegheat, lăsând acum liberă expresia angajării pasionate, măturisită direct: Arghezi e scriitorul care, dintre români, se dovedește a-l angaja cel mai mult – și e un semn bun, promițător pentru ca șantierul deschis acum atât de incitant să ajungă în viitorul apropiat la construcții de amploare.

Ar fi încă destul de spus despre această culegere de studii și colecție de reacții punctuale la trecutul și prezentul literaturii române. Înclinația mai veche de a revizita ”canonul” literar e ilustrată și aici cu recitiri concludente, dedicate unor nume foarte diverse, de la Nicolae Iorga, Ion Agârbiceanu și Gib I. Mihăescu, la un H. Bonciu, Ury Benador, B. Fondane. Revine și chestionarea ”literaturii confesive”, de la „defăimarea” ei prin G. Călinescu, la revelația adusă de eferescența memorialistică a „mandarinului valah” Petre Pandrea, care are parte de o foarte profitabilă lectură nouă, pus în relație cu I.D. Sîrbu. N. Steinhardt, Marin Preda (pus, acesta, sub semnul „beneficiilor nevrozei”), Eugen Barbu, dovedit încă o dată ca „impositor”, ori Radu Petrescu se află în catalogul acestor lecturi pe suprafețe mai reduse, lărgite spre un număr de scriitori minori, recitați de-a lungul anilor. Foarte atrăgătoare, prin punerea expresivă în pagină a documentului biografic este și mica suită de lecturi ale unor polemici precum cea dintre Dan Botta și Lucian Blaga. Sunt de reținut și punerile la punct deosebit de ferme, foarte bine-venite în context, privind „inventarea de legionari” ce are loc în ultima vreme, cu însemnate precizări legate de atitudinea politică a unor scriitori importanți precum Blaga, Arghezi oiri Voiculescu. Și aici,

ca și în restul volumului, Ion Simuț face proba aceleiași acribii și onestități documentare, ca un adevărat istoric literar care caută adevărul în întreg spațiul literar, scotocind meticulos prin toate cotloanele scrisului românesc.

Nu fără un procent de orgoliu, altminteri justificat, autorul *Vămilelor posterității* vorbește în *Postfața* sa despre „șantierul de istorie literară” proprii, recapitulând principalele linii de forță ale reflecției sale asupra fenomenului creator românesc. Îl regăsim aici într-o schiță de autoportret cu linii retrasate sigur, pe cercetătorul consecvent interesat de „aceleași interogații ale istoriei literare, în confruntare cu actualitatea, detaliind și contextualizând instabilitățile de situație în canon și variațiile de interpretare (estetică sau politică) a operei unor scriitori de valori diferite”. Rezultă, cum exact îl apreciază autorul, un „panoramic bine regizat” al unor „exerciții de adecvare la care obligă marea frecvență a schimbării subiectelor”. E de reținut și nota confesivă pregnantă: „Am scris și scriu cu sentimentul că lucrez cu schimbul pe mai multe șantiere, cu mize, ritmuri și termene diferite”. E chiar sentimentul de deschidere, de mobilitate și implicare pasionată ce se cuvine, cred și eu, să-l definească pe un istoric literar autentic, a cărui conștiință, - scrie Ion Simuț în final - „trebuie să fie iubitoare și cuprinzătoare față de întreaga literatură română, fără iluzii și fără sarcasme”. În tot ce a scris până acum se poate verifica adevărul acestui angajament, al unui spirit prob și exigent, flexibil în ciuda aparentei de obstinație „ardelenească” în susținerea unor idei și a unui echilbru ce poate părea spiritelor mai jucăușe drept rigiditate și lipsă de maleabilitate. Ion Simuț și-a susținut mereu cu o frumoasă consecvență opiniile, corectându-se totuși când era cazul, păstrându-și cu puține excepții seninătatea, supărat și scos din geometria privirii senine doar de câteva cazuri de flagrantă încălcare a eticii profesionale. Iar faptul că lasă deschise numeroase șantiere pentru viitoare edificii critice de originală arhitectură e de bun augur. Cifra calendaristică e doar un certificat formal al maturității frumos rotunjite, dar sub foaia ce o marchează convențional sunt încă resurse de metal prețios pe care criticul și istoricul nostru literar le va exploata și fructifica în mod sigur cu profit maxim și în anii care urmează.

Ion Pop

UNUI CRITIC, LA ANIVERSARĂ

Deși sa întâmplat să ne încrucișăm săbiile polemice, îl prețuiesc pe Ion Simuț. Pot spune chiar că-l admir. Inteligență, suplețe a intelectului cât încap, cuvântul exact cum ora exactă indicată de un ceas, în luptă mereu cu pagina d-sale pentru a se depăși pe sine. Ceea ce e foarte greu. O luptă precum cea a lui Iacob cu Îngerul. La mulți ani, Ion Simuț.

Gheorghe Grigurcu

* * *

LAUDETUR ION SIMUȚ, DACĂ-MI PERMITEȚI...

Ideal, idealul, se spune, ar fi pentru un critic să nu cunoască nici un autor, în schimb să citească toate cărțile. Dar trăim, se pare, în real(itate). Cunosc câțiva autori, din ce în ce mai puțini. Pe Ion Simuț l-am cunoscut, am stat față către față, cu o anumită deschidere. Îmi este însă mult mai ușor să scriu despre cuvinte decât despre om. Relația primă este sau pare simplă. Cea secundă pare sau chiar este complicată. Cine nu observă cum cuvintele îl urmează în timp ce omul se îndepărtează? Avem oricând cu noi, în noi, cuvinte. Prin ele atingem și restul. Un rest ce pare doar a le depăși. Cuvinte de cuvinte, om de cuvinte, nu e același lucru, deloc nu e. Om de cuvânt, de vorbire, de onoare a vorbirii, iată... Caut transa adâncirii în mine, în eul verbal, părăsesc lumea, omul, lumea omului, omul din lume. Cuvintele se așează, te așează, vin libere, dacă nu sunt răzvrătite cu anxietate. Ci-tești și te-ncing, și te-ncing, cuvintele...

Folosind contaminantul termen al deja aproape uitatului critic Laurențiu Ulici (până mai deceniul trecut larg heretisit), aș vedea firesc în Ion Simuț un optzecist ajuns șazecist. Faptul este normal, dar și, din păcate, rar. Unora, iată, nu li se întâmplă să treacă micile, nu mai spun de mediile, praguri biologice. *Vita brevis*, oricât s-ar petrece (în, cu) ea. Rămâne, în (supra)uman, în abstract, a se vedea la scară enormă ce și cum se petrece și (cu) arta. În cazul nostru, cu cea literară. Care este, orișicât o negăm, și literală. Unii simt monstruos că globalizarea sau mondializarea, în dura și nelegiuita ei simplificare, ar putea evacua și limba română, eliminându-se pe această cale, ca atare cu metodă, literarul prin literal. Viața literară ca pradă a literei *extincte*? Tot ce este posibil.

Însă nu așa se țese un text care propune un *laudetur*, cuvenit la o aniversare de viață și profesie literară. Criticăm cartea, opera, fapta și povestim persoana, atât cât ea însăși ni se „demască”. Căutăm curioși vocea, chipul, atitudinea omului, intelectualului, profesionistului în domeniu. În cazul persoanei, al personajului, care este acum supus, vrând-nevrând, omagierii, se aude un glas pe care eu l-am găsit cald, dar sigur și parcă de aceea fără emoție. Are înfățișarea fizică puternic conturată, inconfundabilă, iar înfățișarea prin verb binevoitoare, supravegheată, lucidă, îngrijită să nu fie ușor și omenesc, prea omenesc, greșită. Îl ții minte și în orice caz nu-l confunzi cu altul. Nu știu ce-ar spune el despre această constatare. Personal, ca să notez o diferență nu știu cât de specifică, mi s-a întâmplat de câteva ori să fiu recunoscut de necunoscuți care îmi atribuiau fragmente biografice fanteziste, dar sper că totul venea dinspre semeni superficiali și grăbiți în asemănare. Nu spun că sărbătoritul Literelor orădene, *familistul* literar, chiar iese cu totul din categorial și se închide în singular. Cu el aș putea să încerc un portret, să fac, matern vorbind, o nefăcută, ceva ce nu mi-a stat în voință, putere, obișnuință, articulând texte critice. Ei bine, de câte ori l-am văzut, în stare naturală, pe Ion Simuț, și numărul cazurilor nu depășește pe cel al degetelor unei mâini normale, l-am „văzut” pe Ion D. Sîrbu. Iar imaginea nu s-a voalat, nu s-a topit, nici în memorie. Pe petrileanul trecut pe la Cluj, București, închisori, Craiova, al cărui mormânt din Sineasca este la vreo 50 de metri de cel al părinților mei, eu l-am văzut, deși foarte puțin, la el acasă, dar mai degrabă în treacăt, la îndemnul doamnei Maria Graciov, care ar fi trebuit să-mi fie și mie redactor editorial, de carte, cum se spunea. „Vizitați-l pe domnul Sîrbu, este foarte singur!”. Singuratic, singular, Ion D. Sîrbu, nu cred că era pe deplin nici el. Devreme ce eu îi leg, o spun acum, demult, pe cei doi S. M-am dus la exilatul între zidurile apartamentului, orașului *alutan*, și ar fi trebuit să-mi alin propria singurătate cu așa, dar din păcate n-a fost (timp, dispoziție) să fie. Simuț, *heretisitul* (corectorul computerului acceptă cuvântul) despre care vorbesc acum, mi s-a părut, la prima (vorba vine) vedere, un Sîrbu tot așa de vârtos, dar poate cu un cap mai înalt și, oricum, niciodată, din cât îl știu, cu aceeași umoare. Simuț este, în memoria mea epifanică, solar. Sîrbu era, dar nu pot preciza cât natural și cât social, un saturnian. E categoria în care, să spun, m-a inclus, atunci mi-am închipuit că forțat, și pe mine, Mircea Ciobanu, de la puțin peste 20 de ani. Poate că nimănui spiritul nu-i maschează trupul, mai cu seamă ori mai întâi chipul. Oameni puternici, la vedere, așadar, cei doi S. Pe lângă ei, mi s-a părut un subțirel, ezit asupra cuvântului. Nu contează că s-a mai înalt. Dar să las relația trup-suflet, trup sufletesc, suflet trupesc, analizată biologic și psihologic din secolul 19. O relație, se știe, prin care o

mare prozatoare a noastră din epoca interbelică și-a dresat, redresat, adresat o estetică fundamentală. Descopăr, apoi, că mi-e mai la îndemână să consult internetul decât o fotografie în trei, a noastră cu N. Breban, cred că la Bistrița-Năsăud, prilejuită de un colocviu despre roman. Ei bine, prima fotografie de azi, de pe internet, a lui Simuț, mi-l reamintește încă mai izbitor pe Sîrbu. Priviți-i pe amândoi și poate, în această privință, îmi veți da și puțină dreptate. Dar să nu mai insist pe asemănarea fizică. (Meta)fizica suferinței și a creației ar trebui discutate, pe îndelete, cu destinsă și abia astfel distinsă seriozitate. Nu spun, previzibil, cu seriozitate ardelenescă. Dramaticul, tragicul Ardeal, comicul Regat, iată, cred, o simplificare care mai mult încurcă, deși se crede că poate descurca. Se știe că tot românul, de pretutindeni, nu doar regionalizat, naționalizat, dar și planetarizat, se descurcă. Se descurcă de nu se poate... Să adaug aici, ca să înnod puțin gândul, că (meta)fizica suferinței și a creației ar trebui discutate nu în impresia, dar în expresia lor complicată.

În trei componente inerente, critica (profesia noastră comună) poate fi denumită cam în aceste feluri: *atentio, crisis, in dubio pro reo*. Câtă atenție poți avea, cum judeci pe parcurs și în staționări, de câte dovezi dispui ca să nu indispui, deformezi sau neglijezi. Abia apoi vin strategia, stratagemele, felul în care ești, devii, rămâi adoptat și adaptat ori invers, adaptat și adoptat, în dialectica vieții literare locale și naționale. Nici târg, nici filosofare, critica reală nu este, unde chiar *este*, nici speculantă, nici speculativă. La noi rămâne, cred, mult mai mult speculantă decât speculativă. Ea nu ajunge speculativă tocmai fiind excesiv de speculantă. Mitologizând, sincretist și așa, cam pe deasupra, s-ar putea spune că Mercur o alungă, misogin, de peste tot, pe Sophia. Speculantă, critica este, dar nu *este*. Se face provincială, locală, se ajunge prin însumare chiar națională, dar astfel nu se extinde. Ajunge *extinctă* (corectorul laptopului respinge cuvântul, dar îl păstrează). Expusă moartă, o critică, atât de mult și rău cuprinsă de criză, n-are cum să se impună. Curios lucru, însă, ea există, pe calea tocmai trasată mai sus, și, cu limbă moartă, îndrăznește să ceară ca universalul, el însuși, să se predea localului, localului dispărut în fața locului, fără contact, la cheie, cum s-ar cuveni, cu universalul. Am mai alambicat și eu, descriptiv, situația? Este cuprinsă în ea, socotesc, comunitatea noastră critică, ba chiar literară, în ansamblu, în care sărbătoritul activează exponențial. O comunitate cu un set mare de (ser)vicii. Un critic academician, fost chiar președinte al Academiei Române, ca să știți cine se pronunță astfel, o numește, scriind la o ocazie opusă sărbătorii despre un alt critic, „făloasa și oportunistă noastră comunitate scriitoricească”. O fi, n-o fi chiar așa? Să spun ceea ce se știe și adesea răsuflă, că la noi se practică citirea în cerc

(ser)vicios, fie critic, fie literar? Că recunoscutul trece prin cunoscut iar carisma se distribuie sectar? Bine, mă opresc, să fac un nod și la acest gând.

Ion Simuț, criticul, are admirația admirabilă, largă, respirabilă, i-am simțit-o răsfântă, dreaptă totuși, și asupra rândurilor mele. A răului de mine, tânjind după bunătate. Bunul de el, Simuț, se împărtășește mai des decât mine din *est-etică*. Găsesc că a fi etic absolvă ceva din neglijarea esteticului, și invers. Dar trebuie să recunosc că, dacă etică nu e, atunci nu știu ce mai rămâne. În afară de etichetă. Etica și eticheta fac din păcate autoritate în arte.

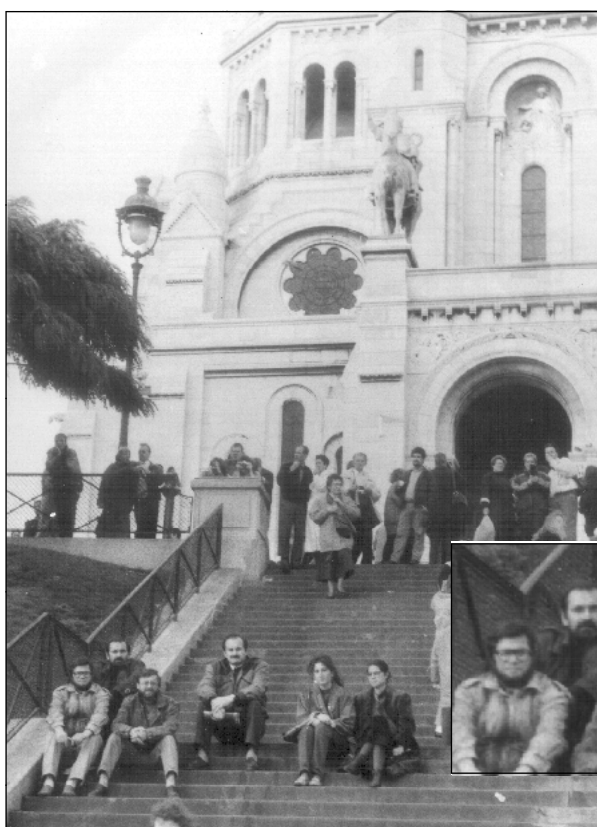
Nu mă aștept ca binele să dea năvală și la fel dreptatea, adevărul, frumosul, iubirea, îndestularea, bucuria ori alte mălaiuri de acestea, de aceea mă decid ușor să le cred capricioase, nesimțitoare și închise dincoace de gând. Izbutind să aleg ori să atrag răul cel mai mic, am măcar mulțumirea evitării catastrofei. Practic un voiorism al cunoașterii în text, nu în chip. Și poate că nu în chip omenesc, dar într-unul de o palidă concretețe. Câte chipuri și câte închipuiri încap într-un text, căi și trape, ferestre și uși, firi de și orificii pentru chei? Textul este de ajuns. Îmi place să cunosc, nu și să mă fac cunoscut. Ca om, eu, ca să nu mă impresionez, devin neatent. N-am chiar o bună relație cu uitarea. Pe ascuns, involuntar, depozitez ceea ce mi se pare că arunc.

Aș fi voit aici să mă dedau, cu deșănțare, unui soi de exercițiu, silogistic ori nu, de dulce admirație. Să mai spun ce avem noi în comun, în afară de niște nume bisilabice, cu accente diferite. Și poate să dezvălui și ceva din diferența noastră specifică. Dar memoria mă pune-n alertă. Ceva epic? Mici faze, dar nu și fraze. Am făcut schimburi de cuvinte, stări, sentimente, ideile ne-au cam rămas ascunse. Scrisori, apoi *mail*-uri, iată epoca în care ne-am cunoscut. N-am mai scris în ultimii ani despre cărțile lui, n-am mai vorbit prin viu grai, cum precizează clișeul verbal, rar, puțin semnificativ, probabil, am comunicat, nu-i așa?, electronic. Niciodată n-am pus, verbal și nici în scris, ceva anume la cale, va să zică metodic. Nu cu urmări, asta e clar. Ca între oameni liberi. La un simpozion de la Universitatea din Timișoara, îmi amintesc că i-am spus că ar trebuie să privim canonul literar actual dinspre cel universal sau măcar european, că străinii, în măsura în care ne preocupă ce (ne) fac, nu ne vor adopta și nici chiar adapta scara de valori, cutremurată orișicât în (post)comunism, și ar fi cazul ca ajustările să le opereze profesional, ideal, chiar chirurgical, critica noastră, începând cu cea care na (prea) activat în sistemul de pază ideologică. N-am făcut un pact, nici măcar de formă. De aici (non)conformismul fiecăruia.

Nea legat, eu credeam că deloc primejdios, D. Țepeneag (care era în centrul simpozionului universității timișorene, al uneia din rarele noas-

Sibiu, 2010.
Ioan și Petronela Moldovan
Gabriela și Ion Simuț

Paris, noiembrie 1990,
pe treptele de la
Sacré-Coeur,
alături de
Liviu Antonesei, Aurel
Pantea și Matei Vișniec

tre întâlniri comune, dar și așa ieșite din obișnuit), tocmai de la Paris. Iată cu ce se cădea să încep. Eu am scris o carte iar prin extinderea acesteia, două, *despre Țepeneag*. El a scris *cu Țepeneag*, una, de convorbiri. E posibil ca anterior eu să-i fi scris și apoi trimis, o vreme foarte des, articole critice la *Familia*, unde făcea dosare despre scriitori șazeciști-șazeciști, adică încă neajunși optzeciști, exerciții de verificare a trăinicieii canonului literar autohton – modernist. Sau poate totul a început altfel, cu o citire, în *Vatra*, a lui Rebreanu citit de el în chip doctoral, critic. Simuț nu mi-a ascuns sau aruncat cărțile de critică pe care le publicam. A și adnotat câte ceva la primele. Eu am notat zeci de pagini despre câteva din ale sale. Oradea, Timișoara, Bistrița-Năsăud, iată întâlnirile, o cunoaștere în trecut și în trecut. Simuț n-a venit, nu l-am adus la Craiova, dar aici, iată că mă plâng, nu mie ușor nici pe mine să mă (a)duc. Mă mângâie și mă arde gândul de Ardeal. De-acolo ai mei coborâra, demult, cu patru generații în urmă, iar eu urc rar, mai des cu cuvântul scris. Și dacă n-o fi cu bănat, o s-o apuc chiar spre Banat, Timișoara, punctul central al vestului românesc. Mi-ar fi plăcut și la Oradea, în *Familia*, cea literară, lărgită.

Iar acum, în sfârșit, să schițez și un posibil chip al criticii extras din cărțile lui Ion Simuț. Despre unele am menționat că am scris, chiar pe larg, în anii din urmă.

Criticul Ion Simuț citește istoric iar istoricul nu se desparte de critic, de valori specifice, în general ca și în particular, de identități variabile, diferențiate, de gen ori de specie. Atinge firesc lărgimile și adâncimile de perspectivă. Nu întoarce operele, canonice sau comune, nici pe dos, nici pe față prezumat ori într-adevăr ascunsă, le stoarce încă puțin de ceea ce ele expun sau dezvăluie. E un liberal conservator binevoitor și încrezător în autonomia estetică a literaturii române, verificată, în actualitate, și etic, la rădăcina ei morală care prezervă artisticul și, mai crede, chiar îl fertilizează. Se comportă ca un arpentor energic, măsoară și nu direcționează, ceea ce nu înseamnă deloc că nu incomodează, atenția sa țintită nu concesionează realitatea din cărți, așezate, pe cât e omeneste posibil, pe partea constant dreaptă. Are în critică religia exactității, poate și, să spun astfel, prejudecata acesteia. Serios, prea serios, nu atât prin natură sau opțiune, dar prin presiunea obiectului asupra căruia se exercită, el este, cu ochi de Argus, un supus al lecturii. De aceea scrisul mai puțin canonic, dar cu potențial recanonizator, îi limitează oarecum liberalismul teoretic și de aplicație sintetică, monografică, foiletonică. Raporturile lui cu literatura, fără frontiere de limbă, sunt mult mai profitabile, convingătoare, sigure, decât cele cu experimentele de limbaje. Dar nu este el cel din urmă critic, nu doar român, a-dept milenar al *mimesis*-ului, pe care arta literară se pare că nu-l poate

definitiv părăsi. (Permiteți-mi în acest *laudetur* pentru prietenul Simuț, o paranteză, una declarată: Glorie lui Aristotel, lui Platon, precum și urmașilor urmașilor lor întru *mimesis*, critic, creator...) Amplitudinea și complexitatea îi sunt familiare criticului (nu doar, cum spun și eu stereotip) *familist*, Ion Simuț. În chip vădit, el rămâne un critic cu rol și rost bine precizate, dacă mai e cazul să constat repetitiv, în literatura română. Prin el, provincia, marginea geografică, (re)face harta literară, anunță cu tărie un centru. Iată măsura cu care i se cad, adică i se ridică, i se cuvin, toate laudele profesionale, în ele intrând, dacă mi se permite, și cele amicale.

Marian Victor Buciu

* * *

CRITICA ÎNTRE DISCURS ȘI IDEOLOGIE

Înclinăm să credem că spiritul critic analitic, riguros, clasicist, echilibrul cumpătat al entuziasmelor lecturii în cazul scrisului lui Ion Simuț îl poate determina să ajungă la sinteză (sinteză de critică ori de istorie literară). A exersat cu rost și folos problemele parcelate (proba studiile despre Rebreanu sau Buzura), și-a lămurit conceptele, astfel că ținta ultimă se găsește în poziția receptorului, în calitatea acestuia de cititor instrumentat și co-autor al textului literar. Istoricul, dublat în mod fericit de criticul literar, a contat în demersul său pe critica mai degrabă ca ideologie, desprinzând din lectura unei cărți mesajul ideatic, ca apoi acesta să înainteze spre discurs, sub o formulă sau alta. Mi se pare că ideologia literară, în care crede Ion Simuț, se apropie mai degrabă de spiritul diagnostic al unui Ibrăileanu ori, mai aproape, Adrian Marino, în vreme ce tipul de discurs, ca disciplină a actului critic, îl atașează de critica lui Popovici, rațional și moderat.

Deși spiritual revendicat de la cele două școli critice, cea de la București, din anii buni ai *României literare* și cea de la Cluj, din anii rodnici ai Echinoului, Ion Simuț¹ este astăzi un critic literar de autentică vocație, construindu-și un profil intelectual al lui, fără complexul modelor, ca formulă și ca tip de atitudine în literatură. Cert este că formația filologică clujeană i-a dat impulsul ieșirii în sfera publică a literaturii; după cum, nu

¹ Ion Simuț, *Critica de tranziție*, 1996, *Confesiunile unui opinioman*, 1996, *Arena actualității*, Ed. Polirom, Iași, 2000, *Simptomele actualității literare*, 2007, *Vămile posterității*, 2012

e mai puțin adevărat că staționarea lui în redacția *Familiei* orădene rămâne proba de foc a criticului. Aici Ion Simuț a gândit și a scris critică literară, printr-un exercițiu personal, asumat cu multă pasiune și risipit cu un înalt entuziasm al libertății sale interioare. Gestul său literar, i-am spune agorafilic, în punctul de pornire, mizând pe un dialog antrenant, constructiv în spațiul literaturii române, ascunde un spirit optimist, un luptător într-o bătălie deschisă, din care învingător nu poate fi altcineva decât literatura însăși. În punctul de sosire, criticul se întoarce în propriile cărți, le recompose întregul, redistribuindu-le centrul de gravitație, și își pregătește un nou asalt, rotitor și țintind mai sigur și volubil. Un asemenea program critic, - căci, dincolo de orice îndoială, Ion Simuț este un critic cu program riguros, impune și un anumit grad de spectaculos, pentru ca cititorul să aibă o imagine pluridimensională a spiritului critic. Vorbim de spectaculozitate în sensul jocului înalt, sincretic al fațetelor, un du-te-vino năucitor între periferie și centru, survolare sintetică și fixare analitică, pentru ca întregul să-și impună, axiologic vorbind, echilibrul. Mișcându-se cu dezinvoltură între critica foiletonistică și cea de opinie, autorul pare să mizeze pe o formulă mult mai originală, de la care să poată atinge critica de sinteză. Teoria literară face trimitere la critica eseistică - din păcate impropriu sesizată de interlocutorii lui Ion Simuț în dialogurile cu acesta, doar la nivelul limbajului eseistic și nu la cel structural-ideologic - o critică în varianta ei cognitivă, doxologică, cu un mai mare grad de diagnosticare decât eseistica reflexivă.

Din același trunchi comun al criticii de diagnoză ideologică se trag și cele trei volume de eseuri critice ale lui Ion Simuț, *Critica de tranziție* (1996), *Confesiunile unui opinioman* (1996) și printre ultimele volume, *Arena actualității* (2000) *Vămile posterității* (2012). Ele ridică din start semnul de întrebare care persistă încă și azi asupra statutului criticii literare, dar și propun un subiect incitant de dialog, printr-un mesaj de depășire a tuturor complexelor și idiosincraziilor. Până la ce punct critica poate deveni subiect de confesiune? Ori, mai degrabă, dacă pretinsa obiectivitate a criticii nu este ea însăși o cursă întinsă criticului, atunci când acesta se refugiază în intimitatea laboratorului său de creație? Procedura lui Ion Simuț mizează pe o dublă referențialitate: de o parte, fragmentul de studiu critic, pe cale să se așeze într-o sinteză integratoare, pe de altă parte, puseul confesiv care să limpezească și, de ce nu, să sensibilizeze rigoarea, asperitățile discursului analitic, acolo unde el tinde spre erudiția informă și cosmopolită. Această fecundă alchimie a spiritului critic, care instituie ordine prin joncțiunea analiticului cu eseisticul și confesivul asigură întregului imaginea unui corpus recompus din cu totul alte date decât cele obișnuit-tradiționale. Așa se face că proiectul unei istorii a literaturii române con-

temporane, avansat într-un volum anterior, *Incursiuni în literatura actuală* (1994), se încheagă din mers din aceste tușe critic-eseistice, apărute salutar în ultima vreme. Criticul știe foarte bine că înainte de a lua pulsul actualității literare e nevoie de a-ți regla propriul puls (ritm de lectură, metodă, obiect de investigare, simptome reglatoare).

Motivația actului critic se regăsește în motivația mai largă a actului scrisului, ca act existențial și probă superioară a socializării: „*Scriu pentru a nu fi înțeles greșit când tac. (...) Scriu ca să-mi îmbărbătez sentimentul zădărniceii și pentru a lăsa un semn (oricât de firav) că am fost. (...) Scriu cu sentimentul unei confidențe necesare.*” (*Confesiunile unui opinioman*). Regăsim în vectorul moral al opiniei critice, ca instituție a enunțării, în acest sentiment cuibărit tragic, ca și în perspectiva neutrală a actului critic, o dinamică a criticii eseistice de tip diagnostic. Ion Simuț are în aceste cărți nu numai ambitusul necesar prin care translează fragmentul spre sinteză, dar și dispune de arcul voltaic al polemistului de idei, pentru care literatura rămâne încă spațiul deschis al unor dezbateri de calibru intelectual. De altfel, și compoziția celor două cărți împacă într-un fel retorica atitudinală cu cea constatativă, printr-un joc subtil al spectacolului fațetelor criticului: simptome, o critică-diagnostic a manifestărilor literaturii - cardiograme - o stetoscopie a formelor receptării literaturii - și egografii, o auto-denunțare, prin formula interviurilor și a jurnalului. Ideile cunosc o recurență recuperatoare în volumul *Simptomele actualității literare* (2007), unde Ion Simuț este mult mai vocal în ce privește diagnoza actualității și ia detenta necesară de survolare a spațiului literar.

În funcție de relevanța actului critic, cea mai personalizată dintre cărți pare să fie *Confesiunile unui opinioman*, acolo unde criticul se găsește în largul stărilor sale. În celelalte cărți, dintre care, în ultima, Ion Simuț ia pulsul literaturii, prin analize critice de profesionist. Dincolo de eterogenitatea abordărilor și plurivalența obiectului de investigare, *Arena actualității* și *Vămile posterității* proiectează dezbaterile spre unele dileme ale literaturii, gest care implică deopotrivă criticul și istoricul literar. Diagnoza spiritului critic ia fațeta analistului de ideologie culturală și literară (mai evident în paginile polemice cu Gh. Grigurcu, Paul Goma, sau cele despre receptarea lui Călinescu azi). De acord cu Ion Simuț că un critic trebuie să lărgască aria și metodele de „expertiză culturală a actualității”, depășindu-și faza strict estetică și intrând pe terenul politicii (aș înclina, mai degrabă, spre cel mai larg al ideologiei ca paradigmă a politicului), psihologiei colective, sociologiei și conștiinței morale. Inerent, asistăm și la lărgirea sferei literaturii în sine (fictivă sau non-fictivă), la spargerea granițelor între zonele ei și, completând, la trezirea interesului tocmai pentru zonele socotite pe

riferice ale literaturii (jurnalul, epistole, memorii, eseu). Astfel, critica însăși este pusă în fața unei noi redimensionări. Primele secvențe ale cărții lui Ion Simuț răspund acestei deschideri a spiritului critic spre analize mai cuprinzătoare. Dacă „mitul Europei centrale” nu mai rezistă azi în interesul politic, în schimb, în sfera culturii el poate provoca o resuscitare a forțelor intelectuale. Analistul este secundat și bine înarmat aici de sociolog și psiholog. De la starea caragialeană a societății românești la analiza viziunii, ideilor și inventarului istoriei literare a lui D. Micu, până la „tabloul psihologic și sociologic al tranziției”, funcționează unitar polifonia criticii de diagnoză a spiritului critic. Dovadă e secvența Vectori estetici și extraestetici, unde I. Simuț punctează câteva din tendințele literaturii ultimului deceniu postdecembrist: preeminența politicului asupra literaturii, receptarea literaturii exilului, literatura de sertar, inflația traducerilor, explozia non-fictivului. Numai că, dacă le-ar fi dezvoltat, așa cum susține că ar merita, ar fi riscat o închidere a orizontului critic și o auto divulgare a relativismului critic. Să ne explicăm. Unitățile de măsură cu care criticul operează nu răspund unitar ideii generoase a conceptului exprimat în preambulul ultimei cărți. Nu am absolutiza ideea că „literatura zilei” sau „literatura live” nu reprezintă alternative la literatura postmodernă, pentru simplul motiv că nu sunt literatură, ci gazetărie” (*Arena actualității*), în condițiile în care chiar texte, bine analizate de Ion Simuț (de Blecher, Mircea Nedelciu, Cătălin Țârlea) operează cu o viziune a realului și o implicare a cotidianului-instant. Până la ce punct critica rămâne exclusiv în zona esteticului (excelentele pagini despre M. Nedelciu sunt ale criticului estetician) și de unde ea refuză celelalte paradigme novatoare (ideologie, sociologie, psihologie, mentalități, antropologie, mitologie etc.) în cazul scrierilor lui Cristian Tudor Popescu (articolele care-l vizează aparțin criticului ideolog), dacă Ion Simuț însuși vorbește de „o criză a epicului și a încrederii în ficțiune datorate înstrăinării omului de actualitate”? Chiar și instrumentarul (epica, personajul, discursul fragmentar) în ambele cazuri presupun, într-un orizont mai larg al criticii de azi (a se vedea G. Genette cu „povestirea factuală”, sau grupul naratologilor Jean-Michel Adam, André Petitjean ori cel al școlii canadiene, care circumscriu literatura actuală în zona „discursului social”), un mixaj de texte eterogene, planuri narative insolite, afișarea sau camuflarea naratorului. Prins în capcana propriului obiect, criticul riscă absolutizări, care-l propulsează pe esteticianul exclusivist, care nu credem că e Ion Simuț: „gazetăria și literatura se exclud în simultaneitatea a două performanțe” (*Arena actualității*). În schimb, atunci când criticul se întoarce la libertățile eseistului de diagnoză dă excelente pagini de profil (Gheorghe Grigurcu, Paul Goma, Ștefan Borbély, Marian Papa-hagi, Norman Manea, M.R.Paraschivescu).

Ultimele cărți reiau această miză a lecturii pe verticală, încurajând cititorul onest de literatură să înainteze cu îndrăzneală în multiplicarea interpretărilor, chiar și acolo unde suprafața liniară a textului devine înșelătoare. O dată lămurite conceptele și adecvate formulările, printr-o validare a structurilor în practica estetică a producerii și receptării textului, lectura devine operantă în zone mai largi ale scrisului, de la literatura clasică la cea contemporană. Poate de aceea, spiritul activ și ținuta sobră a observațiilor, dublate de o incizie a frazei critice, pe alocuri voit cenzurate din nevoia comprehensiunii, întrețin tonusul teoreticianului și criticului literar în plină actualitate literară. Cronicile asupra fenomenului literar contemporan, din *Familia* ori *România literară*, lărgind orizontul lecturii până la dinamica de discurs social, angajează toate competențele textului (organizare, compoziție, structuri paradigmatică, mesaj, stil și limbaj). Discursul critic al lui Ion Simuț, din aceste ultime manifestări publice, oferă un fericit prilej de a intra în dialog de idei, inoculând cititorului de literatură metodă și disciplină în actul de receptare a textului.

Ne-am putea întreba, cum am făcut-o cu alt prilej, de ce Ion Simuț nu cutează încă să intre într-o proiectată istorie actuală și actualizată a literaturii române. O spunem în cunoștință de cauză, fiindcă și celălalt vector credibil pentru un spirit critic deschis dialogului, polemica de idei, pasiunea și tenacitatea angajării și implicării în proiecte de anvergură culturală (dicționarul scriitorilor români sau, de ce nu, o istorie academică a literaturii) pot avea în Ion Simuț un reper cultural de substanță. Or, tocmai aceste agrementări ale discursului său, postate și în faza „judecății de situare” și în cea a „judecății de valoare” aparțin spiritului critic polifonic (estetică, filozofie, mitologie, comparativism, psihoistorie, sociologie). Ierarhiile pe care le poate valoriza spiritul critic de diagnoză permit astfel să individualizeze un model și un stil Ion Simuț în conștiința critică românească. Maturitatea actului critic și echilibrul în aprecieri îl recomandă ca un critic prob, pentru care istoria și critica ideologică devin resurse ale întreținerii tonusului într-un discurs de rafinată eleganță intelectuală.

Cornel Munteanu

PS. Îmi dă ghes o nostalgie a Familiei, colecția anilor '80, când pe atunci primeam regulat răspunsuri la colaborările mele, prin poșta tradițională, în răvașe semnate caligrafic „Ion Simuț”, în calitatea de redactor. Fără să ne fi cunoscut atunci, scrisorile și corespondența de colaborare cu revista mi-au dat tăria și entuziasmul de a întări relația mea cu revista orădeană și cu oamenii ei. Ion Simuț mi-a fost un bun aliat per-

tru tot ce a însemnat activitatea noastră publicistică, dar și un bun prieten al dialogului de idei, cu sugestii de folos pentru devenirea noastră în critica literară. Mai târziu, pe strada Dacia, ca oaspete al casei sale de cărți, dialogul cu el și cu Gabi ori chiar tânărul adolescent atunci, Andrei, mi-au confirmat că printre cărți și idei, mai circulă împropătat căldura umană care înalță cuvântul. La ceas de cumpănă, unde oare poștașul cu răvaș de la Ion Simuț?! (CM)

* * *

VOCAȚIA SINTEZEI

Cărțile lui Ion Simuț de până acum (*Diferența specifică, Revizuiți, Incursiuni în literatura actuală, Confesiunile unui opinioman, Critica de tranziție, Rebreanu - dincolo de realism, Arena actualității. Confidențe, Augustin Buzura. Micromonografie, Reabilitarea ficțiunii, Simptomele actualității literare, Vămile posterității. Secvențe de istorie literară* etc.), sugerează, toate, imaginea unui critic și istoric literar ferm în opțiuni și măsurat în opinii. Ion Simuț ilustrează tipul criticului ardelean, metodic, riguros, aplicat asupra "obiectului" de studiu, înclinat să-și atenueze propriile preferințe și idiosincrazii, să-și pună în umbră propria personalitate, în beneficiul autenticității și obiectivității examenului critic. Analizele aplicate, cu argumente extrase din textul operelor, nu exclud, însă, vocația sintezei. Identitatea critică a lui Ion Simuț se relevă mai ales din paginile de istorie literară, căci critica și istoria literară sunt, în viziunea sa, cele două fețe ale studiului literaturii ("criticul trebuie să poarte în sine întreaga istorie cel puțin a unei literaturi. Un autentic critic, secondat întotdeauna de un istoric literar, trudește o viață la sinteza de istorie a literaturii, chiar dacă nu o scrie în întregime, ci numai pe porțiuni"). Critic al actualității, Simuț dovedește o egală disponibilitate pentru operele literare ale trecutului, "revizuite", revalorizate de o percepție eliberată de frustrări, poncife sau prejudecăți, în care finețea și rigoarea se întâlnesc într-un desen pregnant, ferm, dar nu mai puțin suplu, al demonstrației. De altfel, Ion Simuț consideră că lectura critică e rezultatul unui efort sincretic, interdisciplinar, integrator. „Cred în necesitatea alianțelor criticii literare cu antropologia imaginărilor, psihanaliza, istoria religiilor și istoria mentalităților, cu toate științele învecinate din domeniul umanist. Critica trebuie să fie capabilă să ne spună ceva nou despre omul estetic și omul etic, omul religios și omul istoric - nu doar despre text". Modul în care e perceput actul critic - la

Echinox, 1978, Cluj, în curtea
Facultății de Filologie:
jos - Ioan Groșan și Radu G. Țeposu;
în picioare - Ion Vartic, Horia
Ciovârname, Marian Papahagi, Ion
Simuț, Mircea Zăciu, Lucian Perța și
Alexandru Țion

Hotar, vara anului 1974
Ion Simuț și Radu G. Țeposu

nivelul declarațiilor de intenții – se răsfrânge, cu oarecare constanță, în interpretările propriu-zise, în care apelul la text, la literalitatea și literaritatea sa, are ca benefic pendant, excursul în planul diacronic sau în planul valorilor estetice contextuale.

Sobre, riguroase, echilibrate, cronicile, studiile și eseurile lui Ion Simuț se impun și printr-o atitudine dubitativ-interogativă, ce relativizează sau nuanțează concluziile, axiomele ori rezultatele unor interpretări. Astfel, la sfârșitul analizei cărții *Eminescu și mutațiile poeziei românești* de Ioana Em. Petrescu, criticul resimte miza provocatoare a acestei cărți ce favorizează interogații diverse: “Stimulați de ideile cărții, mărturisește Simuț, ne cufundăm într-o fertilă reverie intelectuală, cu întrebări pentru noi înșine. Sunt reductibile, în ultimă instanță, mutațiile operate de Eminescu, Ion Barbu și Nichita Stănescu la diferențele dintre romantic, modern și postmodern? Nu ar putea fi detaliate și în cazul lui Arghezi, mai devreme decât la Nichita Stănescu, o poezie a rupturii și o nostalgie a totalității? Sau poate că revoluția lui poetică, dacă e o revoluție, este sintetizabilă în formula pulverizării eului, a oglinzii sparte? Nu ar servi teza cărții cunoașterea participativă din poezia lui Lucian Blaga? Unde îl situăm pe Bacovia? Nu schimbă și el paradigma poeticității? Nu ar fi mai potrivit să vorbim în cazul modernității, dacă Ion Barbu este un model al ei, de o revoluție colectivă avangardism-Arghezi-Blaga-Ion Barbu-Bacovia, cu accepții personalizate, dar cu declanșarea relativ simultană, într-un sens particular al radicalităților? Nu are avangardismul un sens la fel de revoluționar ca poetica lui Ion Barbu? Sunt întrebări la care ne îndeamnă să răspundem un eseu critic cu o riguroasă metodă și o viguroasă calitate a provocării intelectuale”. Stilul cărților lui Simuț nu mizează pe ornament, pe calofilie sau rafinament, ci, mai curând, e marcat de economie, de sobrietate și limpezime a enunțului, neexcluzând, însă, aspirația spre eseu (“Trebuie să spun însă că eseu (...) este pentru mine mai mult o aspirație, adevărata vocație mi-o văd – dacă nu cumva mă înșel – în critica literară de interpretare a clasicilor. Simt că am afinități într-o oarecare măsură – mai mică sau mai mare – cu modul în care gândesc literatura Mircea Scarlat și Ion Bogdan Lefter”).

În paginile, nu puține, în care meditația capătă reflexe autobiografice, melancolia este reflectată empatic, cu irizări afective și acolade insesizabile ale subiectivității: “Melancolia este o formă subtilă de valorizare a eului, o formă subtilă de a pune eul și lumea într-o ecuație insolubilă, în care nu contează decât relaționarea tensionată. Melancolia este una din căile normale parcurse ca eul să-și descopere fragilitatea, sensibilitatea, permeabilitatea – calități de finețe absolut necesare pentru a recepta înțelesurile lumii. Melancolia este adevărata stare optimă de receptivitate a semnifi-

cațiilor, percepute într-un moment de slăbiciune”. “Echilibrat prin natură, dar și prin formație” (Ștefan Borbély), “critic sever, înzestrat cu simțul valorii” (Nicolae Oprea), “serios fără morozitate, sistematic fără ticuri, bine informat” (Radu G. Țeposu), Ion Simuț își exercită, nu de puține ori, verva ironică, catifelările parodice sau ținuta interogativă. În *Revizuirii* (1995), criticul e atras de penumbre, de clar-obscur, de zone mai puțin investigate. În acest context, studiul *O schimbare de paradigmă. Mircea Eliade*, trasează conturul operei lui Mircea Eliade, intelectual perceput ca un “catalizator al renașterii noastre culturale (...). Ea posedă forța regeneratoare și propulsatoare a unui mit revitalizant pentru un prezent căzut deocamdată sub teroarea istoriei și a politicii”. Prima secțiune a cărții e consacrată unor personalități ale literaturii române din secolul al XIX-lea, pe care criticul le consideră în mod nuanțat, valorificând, evident, și interpretările anterioare. Astfel, în *Mitul biografic eminescian. Un mod de a fi în lume* Ion Simuț pornește de la opiniile de excepție formulate de Maiorescu și G. Călinescu, înfățișând avatarurile acestui mit în desfășurarea sa diacronică, de la biografia călinesciană la romanul psihologic-erotic lovinescian sau la romanul social cezarpetrescian. Dacă, așa cum observă Ion Simuț, “mitul unei personalități literare există într-o poveste ce-l sugerează simbolic, îl hrănește, îl întreține, dar îl și degradează”, nu e mai puțin adevărat că propria biografie i s-a revelat poetului ca o obsesie și ca un “alt mod de a învăța să moară”. În *Caragialescul după Caragiale*, Simuț constată că “vitalitatea caragialismului ține de însăși vitalitatea spiritului critic și de sentimentul de libertate al exprimării literare”, urmărind posteritatea caragialismului “pe trei căi: în comedie (cu consecințe, prin Urmuz, până în teatrul ionescian al absurdului); în schiță (specie literară ce s-a luptat zadarnic să se desprindă, tematic și stilistic, din matca impusă de maestru) și în nuvela psihologică”. În acest fel, criticul crede că influența lui I.L. Caragiale s-a exercitat asupra unor prozatori din epoca inter și postbelică (Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Sadoveanu sau Marin Preda), dar și în operele unor scriitori ai generației '80, în poezie (Mircea Cărtărescu), proză (Ioan Lăcustă) sau critică (Al. Cistelean). Alte eseuri sau studii fac referiri la *Stilul suferinței bacoviene: nihilomelancolia*, *Arheologia eului poetic* (Tudor Arghezi), *Întoarcerea fiului risipitor* (Panait Istrati), *Personajul ca enigmă explicată*, *Liviu Rebreanu*, *Semnificația revizuirilor lovinesciene*, *Idealurile de exactitate ale metaforei critice*, *Măștile jocului călinescian* sau la *Arhitectura povestirilor voiculesciene: un epos al misterului*.

Bântuit de „fantasma unei istorii a literaturii române contemporane”, Ion Simuț comentează, deopotrivă, fără discriminare, poeți, prozatori și critici literari, explorând epoci literare diverse, de la literatura trecu-

tului, cu relieful său accidentat, până la operele literare ale actualității, interpretate cu echilibru de ton și comprehensiune. Echidistanța pozițiilor și enunțurilor critice, capacitatea de a discerne obiectiv valorile, nu exclud timbrul confesiv-nostalgic: „De câțiva ani, Arghezi este scriitorul român la care mă întorc cel mai des (în urmă cu 10-15 ani, acest rol terapeutic îl avusesese Rebreanu), din pura pasiune a lecturii dezinteresate și a interpretării aplicate, ca exercițiu hermeneutic, fără o dorință imediată de a scrie și a publica neapărat ceva despre el”. Coerența ideii critice, vocația istoriei literare, spiritul de sinteză se revelează mai ales în *Vămile posterității. Secvențe de istorie literară* (2012), carte care, cum scrie autorul, „nu este o simplă culegere de articole de istorie literară”, ci reunește „materiale pregătitoare pentru o posibilă istorie a literaturii române din secolul XX”. Dincolo de eterogenitatea ei structurală (sunt reunite aici texte de dimensiuni și aspecte diverse, de la studii ample, la pagini de dicționar reciclate sau recenzii și articole ocazionale), fecund este, în acest volum, principiul relecturii, al revizitării operelor unor scriitori clasicizați, din perspectiva criteriilor și principiilor prezentului. Este, astfel, reliefat *altfel* sau redefinit profilul unor clasici (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, E. Lovinescu, Tudor Arghezi), sunt constatate și comentate unele „turbulențe în canon”, prin reconsiderarea unor scriitori ignorați azi, căzuți în uitare sau desconsiderați (Octavian Goga, Nicolae Iorga, Ion Agârbiceanu, Gib I. Mihăescu, Aron Cotruș, H. Bonciu, B. Fondane, Ury Benador, C. Fântâneru etc.) sau sunt analizate „promisiunile” literaturii autobiografice (Camil Petrescu, Petre Pandrea, N. Steinhardt, George Macovescu, Radu Petrescu, Marin Preda ori Octavian Paler). Un alt fapt meritoriu e acela că Ion Simuț reevaluează statura unor scriitori marginali, prin explorarea unor nuanțe, fațete și dimensiuni inedite (Dinu Nicodim, Eugen Bălan, Aureliu Cornea, Ludovic Dauș sau Stejar Ionescu). Criticul e conștient, însă, că reliefurile canonice al interbelicului e greu să sufere modificări substanțiale, prin inserția unor nume de scriitori marginali („Prin comparație cu Camil Petrescu sau Anton Holban, Constantin Fântâneru, precursor meritoriu al autenticismului, mi se pare un prozator mediocru, cu o insuficientă stăpânire a limbajului psihologic. Ca el sunt mulți. Ury Benador, H. Bonciu, Ticu Archip, Ion Biberi, Petru Manoliu, Dan Petrașincu se agită în aceeași zonă a indeciziei stilistice și a curenței de substanță și originalitate”).

Revizitarea domeniului clasicilor face ca Sadoveanu, de pildă, să fie considerat „un scriitor dificil”, pentru că „anumite creații (exceptând capodoperele menționate) au ieșit, poate temporar, din orizontul de așteptare, din orizontul problematic al omului actual”, naturismul sadovecian dezvăluindu-se, totodată, și ca o „formă subtilă, ambiguă și voalată de

narcisism”. La Rebreanu se remarcă o anume „fugă de subiectivitate”, dar și o conștiință a „vinovăției” din care s-ar naște aceste texte literare: „E nota de plată a unei răscumpărări. Esteticul e compensația unei moralități suspecte din biografia scriitorului, o moralitate pusă mereu sub semnul îndoielii”. Tot aici, Ion Simuț invalidează unele prejudecăți ale receptării legate de raportul dintre nuvele și romane. La rândul ei, opera argheziană e percepută din perspectiva metamorfozelor formelor și tipurilor de discurs, proteismul fiind determinat de dorința evaziunii din cercul propriului sine. Prin analiza „utopiilor identității argheziene”, Ion Simuț consideră, pe urmele lui Alexandru George, că „eul poetic multiplu, ca realitate internă a poeziei, trebuie disociat de personalitatea artistică multiplă a lui Arghezi, adică de ceea ce se numește în mod frecvent, motivat, proteismul scriitorului”. Lipsit de prejudecata esteticului exclusivist sau absolutist, Ion Simuț recurge și la alte perspective și unghiuri de lectură (ideologic, etic, istoric). Atunci când interoghează condiția istoriei literare, criticul menține în ton, în scriitură, în întregul lui demers, accente de optimism și vitalitate: „Criza istorismului se acutizează prin ofensiva globalizării. Dar, dacă păstrarea și promovarea identității naționale contează, având de îndeplinit o misiune nobilă, dificilă și niciodată epuizată – sau, eventual, epuizată o dată cu sfârșitul națiunii”. Soluțiile de ieșire din această criză presupun înscrierea pe două „culoare de interes”: „Cum poate ieși din criză istoria literară? Aparent simplu: luând în seamă acești indicatori, folosind aceste căi de salvare sau aceste culoare de interes – canonul și politicul”. Cu judecăți drepte și cu o optică adecvată asupra literaturii, cu interes dialogic față de alte voci critice, Ion Simuț reușește să interogheze, în cărțile și studiile sale, zone mai puțin frecventate ale geografiei literare românești, într-un demers ferm articulat, de neîndoielnică prestanță și acuitate.

Iulian BOLDEA

DIMENSIUNEA RIGORII

Ion Simuț s-a impus în critica românească mizând pe răbdare și acribie, pe ambiție și perseverență, devenind, în special după 1990, un nume de referință într-un domeniu tot mai ignorat de tinerele generații de literați. *Echinoxist* prin formație, *familiist* prin adopție, *universitar* prin profesie, *opinioman* prin atitudine și altitudine morală, Ion Simuț este astăzi un veritabil *nume*, care impune valoare, prestigiu, respect, și aceasta într-o lume literară contorsionată și bulversată de orgolii, vanități, oportuniști.

Privilegiul de a-l cunoaște l-am avut cu foarte mulți ani în urmă, să fie aproape 30, când la Cenaclul *Iosif Vulcan* din Oradea, condus pe atunci de Virgil Podoabă, Simuț se impunea și se detașa prin intervenții de o rigoare excepțională, prin analize și introspecții de o mobilitate/dinamism a/al ideilor ieșite din comun, care pe noi, junii aspiranți de atunci, aproape ne extaziau, dar ne și ambiționau spre a survola, asemenea lui, pe cât posibil, performanța, jubilația, fervoarea, bucuria aristocrată a cuvântului inteligent formulat și argumentat expus. Și totul pe fondul unei culturi asimilate aproape programat de un tânăr ancorat la zi în peisajul literar al vremii (într-un interviu releva faptul că citea număr de număr *România literară* încă de pe băncile Liceului pedagogic din Oradea, ceea ce pentru un adolescent nu era puțin lucru).

Nu pot uita faptul că, ajuns redactor la *Familia* (parcă din 1986), criticul tot mai vizibil de-acum prin calitatea excelentă a articolelor sale mi-a publicat în revistă o pagină de poezie însoțită de o prezentare mai mult decât măgulitoare și fără a ezita în a păstra titlul original al grupajului, *Importanța căderii*, cu mesaj indubitabil și transparent cititorului de atunci.

Deși scrie și locuiește la Oradea („*Jocul miraculos unde am învățat să iubesc literatura română contemporană*”, cum afirmă într-un alt interviu), nu s-a simțit niciodată un provincial, dimpotrivă, a fost/este racordat permanent la spiritul național și sincronizat la cel european, iar domeniul său de competență se află, cum singur recunoaște, la interferența criticii cu istoria literară.

Structură ardeleană prin scris, dar și prin stil, Ion Simuț respectă cu acribie disciplina conciziei și claritatea preciziei în demersul său critic, fiind un veritabil *simptomatolog* al literaturii române a secolelor XIX-XX, scriind cu o aceeași claritate, dar cu tot atâta pertinentă și eleganță, despre scriitori minori (Corneliu Leu, Francisc Munteanu, Paul Anghel etc.), ample studii despre clasici (Eminescu, Creangă, Caragiale, Macedonski etc.), interbelici (Rebreanu, Arghezi, Bacovia, Gib Mihăescu etc.), disidența exilului (Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Paul Goma etc.), importanți

scriitori contemporani (Nicolae Manolescu, D.R. Popescu, Eugen Simion, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Alex Ștefănescu etc.), sau despre scriitori de raftul al doilea/treilea (Paul Georgescu, Adrian Păunescu, Costache Olăreanu, Al. Papilian etc.).

Recunoaște că nu face parte din nicio grupare literară (și așa și este), ceea ce-i dă o aură de noblețe morală și de prestanță etică, dar și portanța de a *opinioma* doct cu *canonul și revizuirile*, cuvântul lui Ion Simuț fiind unul cu greutate în (re)stabilirea ierarhiilor literare de ieri, de azi și de mâine.

Urmaș strălucit al Școlii Ardelene și al Școlii Echinoxiste clujene, Ion Simuț s-a impus definitiv prin rigoare, obiectivitate, inteligență, sobrietate, deși în *Istoria* sa Nicolae Manolescu nu e foarte generos cu criticul orădean, mai obiectiv părănd a fi Alex Ștefănescu în *Istoria Literaturii Contemporane 1941-2000*, unde scrie tranșant: „*Este o plăcere să citești o carte de critică literară de Ion Simuț*”.

Acum, când împlinește 60 de ani, vârsta deplinei maturități pentru un critic/istoric literar, îi urez ilustrului cărturar (nu, nu mă joc cu cuvintele!) un sincer *La Mulți Ani!*, și să nu uite promisiunea făcută la finele cărții sale *Incursiuni în literatura actuală*, aceea de a scrie o Istorie a Literaturii Române.

O așteptăm cu nerăbdare, cu atât mai mult cu cât ea ar veni de aici, din Oradea lui și a *Familiei* noastre.

Lucian Scurtu

* * *

O PRIETENEASCĂ REVERENȚĂ PENTRU ION SIMUȚ

Din această pagină de revistă țin să-i urez acribiosului critic și indene-gabilului istoric literar, Ion Simuț, prieteneștile mele urări de bine și - în prag sexagenar -, *La mulți ani!*

Spiritul său rafinat, dublat de meticulozitatea documentară și de nonconformismul incursiunii exegetice, îl așează printre prezențele cele mai sobre și mai avizate ale peisajului critic actual. Atașat mai mult de trecutul literaturii decât de prezentul ei imediat, demersul lui critic (axat prioritar pe proză) revizuieste și reinterpretează datele unui canon literar o-bosit și prăfuit pe alocuri, încercând noi piste și deschideri hermeneutice.

Budapesta, 2008, pe malul Dunării

El propune o viziune sintetică asupra literaturii, căutându-i punctele nevralgice, făcînd o simbioză între analiza critică și sondarea istorico-literară. Criticul își aliază trecutul pentru a putea decela mai bine prezentul, după cum plasează prezentul într-un orizont istoric mai larg pentru a-i putea stabili liniile directoare, coordonatele axiologice. În viziunea lui, teoria critică nu poate face abstracție de prezent, după cum dimensiunea prezentului nu se poate dispensa de perspectiva unei priviri istorice. Inclement și detașat deopotrivă, cu morgă academică dar și cu mari rezerve de ironie și umor, Ion Simuț întruchipează sobrietatea omului de cultură și de catedră, dar și disponibilitatea polisemic-ludică a incursiunilor cognitive pe claviatura ideilor literare, a antitezelor și conexiunilor insolite ale acestora.

Figură clasică rătăcită printre postmoderni - cu unele reticențe față de poezia actuală -, el surprinde fenomenalitatea și metamorfozele literaturii atît în diacronia, cît și în sincronia lor. Literatura română este *topos*-ul unde el se mișcă sagace și dezinvolt, indiferent la mode, contexte și, sper, indiferent și la trecerea nemiloasă a timpului...

Ioan F. POP

UN CRITIC SAGACE, BIS

Mi-amintesc bine că, în liceu fiind, deci cândva prin 1997, am scris primul meu articol de presă (pentru revista liceului, *Lăzăreștii*) despre o carte a lui Ion Simuț. Nici mai mult, nici mai puțin. Țin la fel de bine minte titlul ei: *Un critic sagace*. La Biblioteca Revistei „Familia” tocmai apăruse monografia *Rebreanu dincolo de realism* și, prin cine știe ce concurs de împrejurări, îmi procurasem cartea, ba chiar participasem la lansare și promisem pe ea o dedicație. Lucru ciudat, recunosc, întrucât la vremea aceea nu eram un mare pasionat de critica literară (nici acum nu sunt!). Totuși, pentru ca lucrurile să evolueze în logica redată mai sus, câteva amănunte importante și-au dat mâna.

Întâi de toate era pasiunea mea recent descoperită pentru Rebreanu. Bine, pentru toți prozatorii ardeleni, dar pentru Rebreanu în mod special. Așadar, o monografie Rebreanu era de neratat. Apoi, autorul monografiei era chiar orădean, prin urmare ar fi fost de neconceput să nu iau cartea cu dedicație (cred că a fost prima astfel de carte a mea, după un volum de Victor Eftimiu cumpărat de la anticariat gata autografat). Dincolo de astea, deși cam ocoleam critica literară, condeiul lui Ion Simuț îl urmăream în revista *Familia* și-mi plăcea la culme stilul său așezat, serios, sfătos-ardelenesc, deci.

Abia așteptam să ajung la facultate și să-l am profesor. Eram convins că, grație felului său șugubăț și totuși serios de a vorbi despre cele mai ascunse taine ale literaturii, cursurile lui Ion Simuț vor fi o desfătare.

Și într-adevăr au fost. Iar prietenia noastră - căci, inevitabil, am ajuns acolo, depășind bariera diferenței de vârstă - s-a clădit apoi atât pe pasiunea tăcută (niciodată nu am purtat o discuție serioasă despre asta, nu era nevoie) pentru prozatorii ardeleni, cât și pe un sentiment - sunt sigur, reci-proc-de-tovărășie. Nu cred în zodii și ascendenți astrali, dar în cazul nostru cu siguranță funcționează o comunicare specială. Iar atunci când am decis să-mi încerc norocul pentru a intra în redacția revistei *Familia* (acum, iată, 10 ani deja!), tot gândul că Ion Simuț va fi acolo mi-a tăiat din emoții.

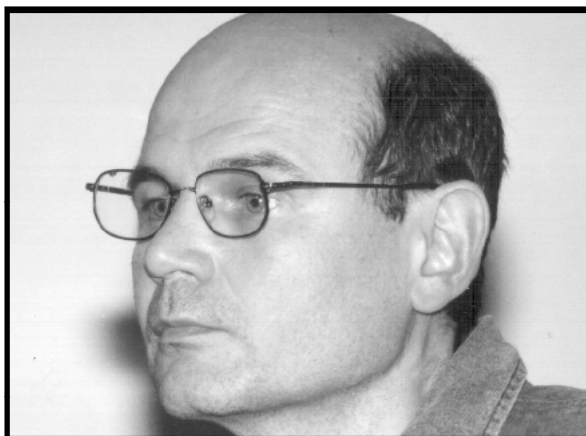
Aceste amintiri îmi sunt tare dragi și mă întristează, desigur, fiecare clipă care, curgând, mă îndepărtează de ele. De aceea mă bucur că această aniversare îmi dă ocazia să le fixez pe hârtie, în același timp împărtășindu-le. Viață lungă și fericită, domnule Simuț!

Mircea Pricăjan

Scara lui Iov
tehnică mixtă/ PFL, 2000

In memoriam
Alexandru Mușina

Cu drag, Simona

L-am cunoscut pe Sandu când nu se putea mai bine. În adolescență. Am ajuns la Cenaclul 19, după ce trecusem de vreo două ori prin cenaclul Liceului Unirea. Spre deosebire de ultimul (unde toată lumea era foarte importantă și cu nasul pe sus – cum se întâmplă la vârsta aia), am găsit la 19 niște tineri (de fapt nu mi se păreau așa tineri, aveau spre 30 de ani!) fără pic de infatuare. M-am dus cu noii mei prieteni din școală, niște băieți care scriau și ei poezie (Marius și Andrei) și apoi, nu mai știu cum, a ajuns acolo un băiat de la alt liceu (Caius), care avea să se mute la Unirea (sic!) și de dragul nostru, ca să fim mai aproape unii de alții.

Ne-au adoptat imediat cei trei impetuoși de la 19: Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina și Angela Nache (care scria foarte fain pe vremea aia și era deșteaptă și haioasă – a emigrat, mai apoi, undeva în Franța, parcă). În foarte scurt timp au devenit prietenii noștri mai mari, George, Sandu și Anginache. Ne-am lăsat pe mâna lor, a început... antrenamentul. Trebuia să citim, să scriem și să vorbim la Cenaclu (nu ne obliga cineva, dar simțeam un fel de presiune – căci *noblesse oblige!* – noblețea prieteniei, nu-i așa?). Despre textele noastre se discuta ca de la egal la egal, fără menajamente, trebuia să facem față obiecțiilor cu demnitate și, dacă se putea, cu zîmbetul pe buze. Aveau așteptări și ne formau – clar – ca pe un vîrf de lance brașovean, un grup cu care aveau să se fălească – de pildă, pregătindu-ne pentru descinderea la Cenaclul de Luni din București (Anginache mi-a împrumutat chiar un șal!).

Erau protectori, dar și exigenți în același timp. Iar noi vroiam să-i mulțumim și să fim ca ei (citiți: exigenți, puri cum e cristalul, tăioși, independenți, conectați natural la literatura lumii, așa cum un animal e conectat la pădure – ca să nu se înțeleagă altceva). Literatura era Marea Pădure în care se întindea Nesfârșita Faună și Nesfârșita Floră. Literatura era Marea Jucărie. Cu cât trecea timpul și ne ascuțeam simțurile și educația – mentală și sentimentală –, cu atât totul devenea mai... *îmbătător*. Vroiam din ce în ce mai mult – mai mult de la noi înșine, mai mult de la literatură. Sandu ne-a pus în brațe cărți de tot felul, printre altele de teoria literaturii (că nu suporta poezii care cântă ca pasărea pe creangă, cum zicea el, parafrazându-l pe Goethe – și noi îi dădeam perfectă dreptate), George ne obliga să ne ridicăm la înălțimea teoriilor lui, Anginache nu suporta prostia de nici un fel și mai ales lipsa de simț al umorului (altă încercare pentru cineva de 16-17 ani, mai degrabă timid, tăcut, încrâncenat).

Cu Sandu ne-am văzut cel mai des, că treceam să-i înapoiem cărțile, să luăm altele. N-avea familie, avea timp pentru noi. Fumam ca niște șerpi (începători) și vorbeam despre poezi și poezie ca și cum am fi vorbit despre niște amici, mai apropiați sau mai îndepărtați, sau ca despre niște adversari din altă gașcă. Ca și cum am fi vorbit despre unii din familie (dar cu un fel de duioșie, ca-n familie, nu?). Era simpatic Sandu. Simpatic și caustic și fermecător. Avea tot timpul dreptate, aveam impresia, din cauza farmecului lui. După ce farmecul se risipea, când ajungeam acasă, mă gândeam că nu-i chiar cum spune el, deși... Îi lua lua mișto pe toți și făcea spectacol pe chestia asta. Literații contemporani erau personaje de desen animat. Toată lumea era o comedie, iar el, Marele Chițibușar. Căscam gura și râdeam, iar Inteligența lui arunca jerbe de scînteioare, de lumini bengale (cum tocmai citisem într-o carte), chiar și atunci când bîrfea (ce mai bîrfea, cu artă!). Îmi plăcea să-l contrazic, să-i fac față, să-l provoc – apucături și ale băieților, Marius, Andrei și mai ales Caius. Aveam dreptate, mă bazam pe un simț al meu – unii îl numesc bun simț, dar nu despre asta e vorba. Nu multă lume avea curajul să-l înfrunte pe Sandu. Te putea spulbera, cu... știință. Am deprins în preajma lui un fel de – cum să-i spun? – bărbăție: curajul propriei opinii, fie ce-o fi, curajul de a nu te ascunde, curajul onestității, fie ce-o fi! Pasiunea prieteniei care nu umblă cu ocolșuri, care te face bun, care te face puternic, care te face cinstit, frumos, iertător, generos, disperat, creativ. Toate astea sau numit tinerețe.

După 1990, lucrurile s-au schimbat încetul cu încetul. Tinerețea, ironia, gluma, râsul au început să se distorsioneze. Spectacolul se stingea, ascultam cu vinovăție parcă, despre unul, despre altul, dispăruse arta,

rămăsese bîrfa, nu-mi mai venea să rîd. Apoi s-au întîmplat unele, altele, despre care nu vorbesc acum. De prin 1997 (poate mai devreme) n-am mai ținut legătura, nu ne-am mai vorbit (nu i-am mai vorbit, poate ar fi mai corect). În 2002, îmi trimitea un *mail* în care îmi cerea acordul pentru includerea în ediția a doua a antologiei generației '80. Eu am spus „Nu, mulțumesc” – dar am apărut, fără voia mea (eram prezentă și în prima ediție, cea din 1993). Am apărut tot cu textele vechi, pe care le avea Sandu de pe vremea Cenaclului 19. Nimic din poemele mele lungi scrise și publicate între timp, singurele care, aveam impresia, mă reprezentau cu adevărat. Poezii din 1984 apărute în 2003!

Apoi au trecut anii. Ceva se întîmpla cu prietenii mei. În 2005, din punctul meu de vedere, Grupul de la Brașov a încetat să existe (tocmai cînd puneam la cale o relansare a antologiei noastre *Pauză de respirație*, apărută în 1990, la care ne gîndeam să adăugăm tot felul de surprize). În 2011, parcă, Radu Vancu m-a invitat la Colocviile Transilvania. A ținut să precizeze că vine și Alexandru Mușina. Care era problema? Alexandru Mușina a fost cineva în viața mea, un om căruia îi sînt recunoscătoare și căruia eu îi iert orice! Nu ne supărăm, ne separăm! (asta o zicea Gellu Naum despre unii apropiați). Am stat cu Sandu la taclale, aproape ca pe vremuri. Cu prudență, totuși. Și dintr-o parte, și din cealaltă. În 2012 am fost invitată la Chișinău, într-o tabără de *creative writing*. „Vine și Alexandru Mușina”, mi s-a spus. Foarte bine! Aș fi stat cu Sandu o săptămîină întregă. Aș fi vorbit cu el pe îndelete despre tot ce s-a întîmplat în acești ani. Mai precis, despre ce nu s-a întîmplat! L-aș fi întrebat de mai multe ori: „De ce?”. Cu Sandu se putea vorbi pe față, fără menajamente, cu sinceritate despre orice. Mă bazam pe asta. Era la fel de adolescent, în ciuda vîrstei, ca și mine. Mă bazam pe asta. Doi adolescenți se înțeleg întotdeauna, pînă la urmă. Nu-i purtam pică, pentru unele, altele. Aveam să-i spun, într-un fel sau altul, și cît de mult țin la el, că știu cît de mult ține la mine. Nu m-am îndoit niciodată de asta, în ciuda conjuncturilor care ne-au tot separat. N-a mai ajuns la Chișinău.

Nu l-am citit pe Sandu demult. Cărțile îmi vor ține loc de conversație cu el. Nu va fi o conversație facilă, simplă, ușoară... Nu mă gîndesc la Sandu ca la un mort ilustru. După cum nu-mi place să scriu despre el ca despre un mort ilustru. Sandu e, pentru mine acum, mai viu ca niciodată.

Ne-a mai trimis cîte un volum, din cînd în cînd. Eu nu i-am trimis nimic din ce am scris eu în ultimii ani. Cînd am aflat că a murit, am căutat cu disperare, zile la rînd, imagini cu el, texte cu el. Sandu cu basma roșie (ca David Foster Wallace din Carpați), cu traista lui de lînă, Sandu în costum, prea serios, slăbit de boală, Sandu tînăr, subțirel, cu păr în cap. Am recitat *Budila Express*. „«O.K.» am zis/ și am îmbătrînit”. Și-apoi, într-un poem mai recent: „Totu-i O.K. «O.K., baby?» «O.K.!» «O.K.»/ Sînt viu. «O.K., baby?» «O.K.!» «O.K.»”. Nu, nu-i O.K. Nu-i O.K. deloc!

Am regăsit atîtea păreri comune. De pildă, cea legată de poezie ca „Teatru al Sinelui”: „Dar acolo ești pe o scenă. Poezia adevărată nu înseamnă să joci teatru pentru ceilalți, ci să realizezi ceea ce tot Mallarmé spunea: un «Teatru al Sinelui», un fel de teatru interior, pe care celălalt (cititorul) săl poată reconstitui în el”. Am dat de vocea lui (un student care l-a înregistrat în timp ce vorbea la niște cursuri). Am dat și de lucruri... deconcertante. Printre altele, ceva care mă privea: „Acum vreo zece ani, într-un lung eseu despre «ucenicia» scriitorului [...], l-am enumerat pe Marius Daniel Popescu printre cei mai talentați (și de viitor) membri ai «Grupului de la Brașov», alături de Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Sorin (Adam) Matei și Simona Popescu. Cea din urmă s-a simțit atît de afectată de asocierea lui MDP cu grupul «lor», încît sa și apucat să explice – si să-mi explice, ca unui elev – într-un articolaș de ce susnumitul nu este și nu merită să fie membru al respectivului grup (inclusiv datorită modestei lui valori literare)”.

Ce straniu! În 2008, cînd văd că spunea el asta, nu vorbeam cu Sandu. Să fi scris eu vreun articolaș? Nu-mi amintesc. Nu cred să mă fi exprimat cumva legat de valoarea literară a lui Daniel. L-am întîlnit de două, trei ori, nu cred că am stat de vorbă vreodată despre literatură sau altceva, am citit o dată, într-o tabără, niște texte de-ale lui. Nu semăna cu ce făceam noi, dar nu asta era problema. Poate că oi fi spus ceva – nu legat de Daniel, ci de faptul că nu poți să fii într-un grup cu cineva pe care nu-l cunoști, pe care l-ai întîlnit de două-trei ori. Ar fi fost ciudat. Cîndva, ceea ce se numea „Grupul de la Brașov” – nici nu cred că-i spuneam noi așa!- erau patru prieteni, trei băieți (Andrei, Caius și Marius) și o fată (eu). De ce s-o fi supărat Sandu? Nu-i recunosc nici tonul! Nu mai e glumeț! Ehe, vremuri... Am încercat să dau pe marele Net de vreun... articolaș de-al meu pe temă. Am dat doar de prezentarea lui Daniel de pe *sîte*-ul editurii care l-a publicat în română: „Poet, frecventează cenaclurile literare de la Brașov și, alături de Alexandru Mușina, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Caius Dobrescu, face parte din «Grupul de la Brașov»“. Despre Daniel, am o părere foarte bună. E un om care și-a văzut cu un fel de pasiune tenace de treaba lui. Nu cred

Alexandru Mușina

că are nevoie de vreun grup, dar dacă e nevoie îi cedez cu drag locul meu. O substituție, ne ajută și numele...

Am în computer trei mesaje de la Sandu (cel din 2002, despre *Antologie*, nu-l mai am, sa pierdut o dată cu vechea mea adresă electronică). Îmi scria în 24 iulie 2012, la ora 8 dimineața:

Dragă Simona,

Mi-a plăcut textul tău din „Echinox” – „Ce mică e lumea...”, iar „Cîteva cuvinte...” mi-a plăcut foarte mult. Cred că ești unul dintre puținii care realmente înțeleg „care-i treaba” cu scrierea creatoare. Și că faci, vei fi făcut o treabă excelentă la tabăra din Republica di Moldavia.

PS. Nu trebuie să-mi răspunzi. Dar cred că „Cîteva cuvinte...” ar trebui publicat și într-o revistă cu circulație mare. Oricum, aș dori să te întreb dacă ești de acord – evident, dacă obținem și acordul celor de la „Echinox” – să ne permiți să-l republicăm în nr. 4/2012 al revistei studenților noștri, „Corpul T”, consacrat... scrierii creatoare.

Dacă da, aștept un semn pînă la începutul lui septembrie.

*Același,
A.M.*

Îi răspundeam a doua zi, la ora 11:

Cum să nu-ți răspund, Sandule? Eu am fost doar mîhnită multă vreme (a trecut după ce ne-am văzut la Sibiu), ca un copil iubitor care e alungat de-acasă pentru nimic!

Mă bucur că ai dat un semn!

Puteți să publicați textul, desigur. Mă bucur că ți-a plăcut.

Știam că o să fii și tu în Rep. Mold. A fost interesant. Dacă o să scriu despre asta, îți trimit.

Sănătate (că-i mai bună decît toate – știu și eu pe piele proprie),

Simona

In memoriam

După câteva zile, îmi scria din nou:

Dragă Simona,

Revin cu două rugăminți:

- 1. ai putea să ne trimiți un poem (de maximum 28 de versuri) pentru rubrica "Guest Star", care deschide revista studenților noștri, "Corpul T"?*
- 2. poți să-mi trimiți adresa voastră poștală, ca să vă trimitem nr. 2/2012 din "Corpul T"?*

Vă doresc o vară minunată!

*Cu aceeași simpatie,
A.M.*

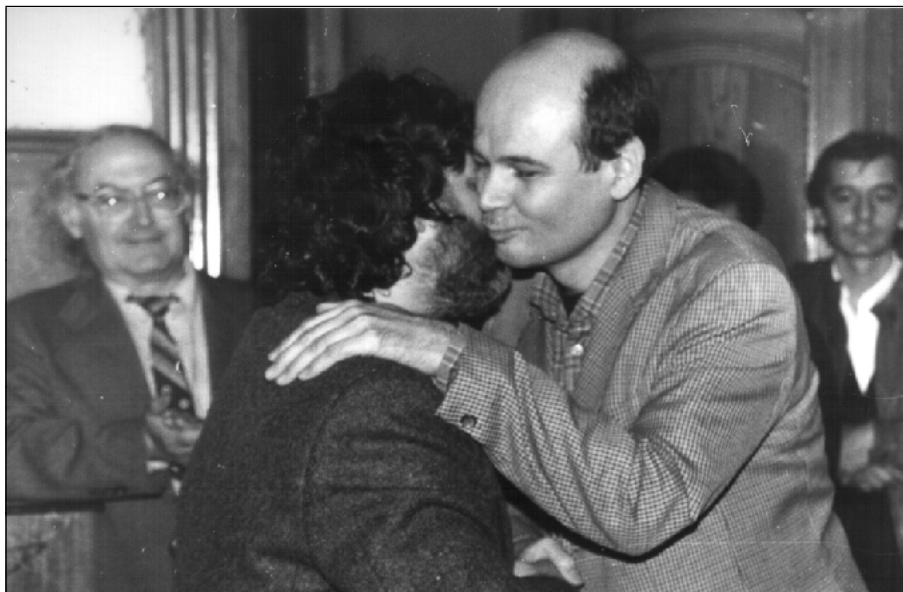
PS. N-am venit în republica di Moldavia din motive medicale și de regim alimentar. Cu regret.

Pe 16 august, îi trimiteam o poezie care se numea *Dar prietenia poate ține loc de cărți*. Era o poezie pentru Andrei (Bodiu), dar ar fi putut fi și pentru Sandu. Și îi scriam un mesaj:

Draga Sandu,

Cîndva (acum vreun sfert de secol!) vorbeam (tu, eu, băieții) despre faptul că forța unui poet se vede dacă e – el (ea!) – în stare să construiască poeme lungi. Îți amintești? De fapt, pe mine nu mă interesa/interesează să se vadă... forța, dar mi-am dat seama că doar prin poemul cel lung (greu de scris – și, desigur, greu de citit de cei mulți!) te poți construi, poți încerca să (între)vezi ce e cu tine. Construcția de sine – sau construcția unei ideologii (și sentimentale – mă feresc să spun filozofii) mă pune pe gânduri și cînd citesc lungile poeme ale celor pe care-i admir și iubesc. Campion, la noi, Mircea Ivănescu cu singurul lui poem făcut din cărțile-i toate. Lista afinilor din lume, din varii timpuri, e lungă, cu de-ai noștri...

*Sandule, eu am rămas fidelă acelei idei de tinerețe. Nu prea am poezii scurte... ca atare ("mici bijuterii", cum le spuneai cîndva... Nu mă dau în vînt după bijuterii, prefer niște... jucării – imposibile, bizare, perpetue-și-mobile!). Adică ele se leagă într-o poveste, un mai lung poem – uneori cît o carte (cartea fiind – și ea – doar fragment). Ai văzut ultima mea ispravă, *Lucrări în verde!* (sau poate nu). Am zis nu o dată că ar tre-*

Alexandru Mușina primind de la Ioan Moldovan
Premiul Revistei Familia

La Zilele Revistei Familia - Ioan Moldovan, Gheorghe
Vulturescu, Vasile Dan și Alexandru Mușina

In memoriam

bui citită cărțoaia cea verde ca și cum ar fi un roman autobiografic (sau doar un capitol dintr-un roman autobiografic, unul mai ciudat, cei drept). În ultimii ani, invitată fiind pentru lecturi publice, am ales fragmente din Lucrări... Le citesc ca pe poezii independente. Deci teoria că poemul lung e o instalație cinetică (sic!) din fragmente care se pot, la o adică, și desprinde, e valabilă. Ca și teoria că, uneori, toate poeziile cuiiva (fie ele și scurte) sînt parte dintr-un vast poem, dintr-o carte, singura.

Ultima mea poezioară depășeste 28 de rînduri, deci nu se încadrează (și nu se încadrează, poate, nici tematic, fiind cam politică). Am publicat-o pe site-ul Pravalia culturală (am fost invitată să particip la o ancheta despre vacanță – cea mai frumoasă vacanță!). DAR am un p.s. la un poem scris cîndva pentru Andrei. Merge și separat. Are sub 28 de rînduri.

Mulțam pt. invitație.

Adresa noastră:

Str. Jules Michelet, nr. 25, ap. 10, sector 1, Bucuresti

Cel mai bine e să trimiteți „Corpul T” (dacă nu e prea complicat) pe numele lui Bogdan.

*Cu bine,
Simona*

Îmi răspundea a doua zi:

Dragă Simona,

Îți mulțumim – atît eu cît și redactorii revistei "Corpul T" – pentru poem (e foarte fain) și răspunsul la anchetă.

Îți urez o vacanță minunată în continuare!

*Cu drag,
A.M.*

Poemul pentru revistă se încheia așa:

Am recitat Oameni obosiți.

Am ajuns la „ești/ Același om/ Neschimbat”.

E el același om?

Același cum?

*Cărțile de poezie
nu pot ține loc de prietenie.
Sau pot?*

*Cărțile nu pot ține loc de prietenie.
Dar prietenia poate ține loc de cărți.*

Oameni obosiți e titlul unei cărți a lui Andrei.

Recitesc acum *mail*-urile de la Sandu. În primul scrie, la sfârșit: „Același, A.M.”. Același, cum? Același din adolescența mea? Același de după 1990, de după 2000? Din 2012? Care... același?

În cel de-al doilea *mail*, scrie: „Cu aceeași simpatie”. Îl vizează și pe Bogdan, nu doar pe mine.

În cel din urmă, scrie: „Cu drag”.

Mă agăț de acest cuvânt. De fapt, știu că e adevărat.

Cu drag,
Simona

P.S. Un poem scurt, pentru Sandu:

Micile bijuterii

*Colierul din tije de păpădie
inelul de iarbă
coronița din flori de nu-mă-uita
pentru tine.*

Simona Popescu

„Autorul a înțeles să moară după ce a scris,
ca să nu tulbure drumul operei”

Dispariția recentă a lui Alexandru Mușina a fost împrejurarea, cea mai nedorită, să mă re-întâlnesc cu debutanți din anii involburăți `80 din secolul trecut. Am revăzut, cu emoție abia stăpânită, cele două volume colective de poezie de la Editura *Litera*: „*Aer cu diamante*” (1981) și „*Cinci*” (1982), care au propulsat în viața literară câțiva dintre vestitorii unei noi generații. Edițiile originale au fost refăcute după treizeci de ani, la Editura *Humanitas*, când cei nouă autori sunt certitudini literare de necontestat, dar și când, unii dintre tinerii cuceritori de atunci s-au grăbit a răspunde iezuitei chemări din lumea umbrelor. Prima a fost Mariana Marin, acum un deceniu urmată în chip dramatic de Ion Stratan, iar în vara aceasta li se alătură Mușina.

Dintre cei ce alcătuiau volumul „*Cinci*”, patru poeți nu debutaseră încă editorial, întâia carte urmând să le apară într-un viitor, atunci, total nebulos, iar între aceștia se afla și Alexandru Mușina. Grupajul lui din volumul „*Cinci*” cuprindea poeme de o maturitate și o cutezanță estetică, de o complexă noutate, greu imaginabile în condițiile unui debutant al aceluși satanic deceniu. E vorba despre ciclurile, reportate în cărțile de mai târziu, devenind arhicunoscute, „*Lecțiile deschise ale profesorului de limba franceză A.M.*” și „*Budila-Express*”. Cele două întinse poeme impun o temă, pe cât de ternă, pe atât de prezentă în viață, însă nu și în literatura poetică: navetismul didactic. Și deschid calea discursului postmodern, regândind ironic li, adesea, parodic unii topoi, unele situații standard. Cele șapte „lecții” grupate în primul ciclu par, ba chiar sunt, într-un fel, un „carnet de însemnări”, în sensul lui Robert Lowell, poet american admirat de Mușina. Revizitându-și cu ironie și candoare trecutul, tânărul profesor navetist exersează notația diaristică într-o continuă fugă de emoția personală. Despre o situație limită, el scrie dezinhibant, fără crispări, transgresează frontiera dintre genuri, dar mai ales se vrea un „spirit trăitor în real”, cum îi plăcea să-și definească congenerii. Cele șapte „lecții” poartă în titlu determinanți circumstanțiali, parodiind încă o dată canonul. Alegem „*Lecția a șasea. În clasă*”, nu numai pentru că ni se pare cea mai izbutită, ci pentru ipostaza didactică ce poate da măsura caricaturală a unui secol de școală românească, de la Caragiale la Mușina: „*instrument multilateral cu grijă lipesc/ cartea alb-gălbuie de catalog etamină motive populare/ copiii aștia au niște părinți minunați artizanatul local/ exportă în japonia sua germania etc. e drept/ îi cam bat îi pun la rânit la cartofi nu-i lasă/ la școală îi fac uneori la beție nu-i nimic/ aceasta-i sarcina mea ce sigur*

sună blachiul/ pe betonul proaspăt spălat nobila misiune/ plutește ca o aureolă pe fruntea tot mai înaltă bonjur mes élèves/ bonjur camarade professeur ia te uită iar nu au cretă/ stai cuminte și jap instrument indispensabil alb-gălbui deschideți/ cartea la pagina 13 jap ha ha cum mă iubesc/ instrucție și educație zice grasul acela terorizant jap/ cam demagog dar avea jap dreptate pedagogia avem/ o datorie de onoare tourner/ a întoarce a învârti jap a se învârti dragul meu pune mâna pe carte/ și nu te rânji la mine jap ha ha nu scrie în frunte/ cum se citește ai stai jos bine trei jap au revoir mes élèves/ au revoir camarade professeur uaeiiii ce entuziaști/ sânt tinerii ăștia câtă energie blachiul sună/ cristalin pe betonul proaspăt spălat precis/ iar nu au adus ăștia de sus banii birocrății/ nu știu ce-i munca proști domnule proști proști proști/ trântesc catalogul las să cadă/ instrumentul indispensabil alb-gălbui în gura știrbă și neagră/ a servietei diplomat 314 la mune sau la mare în orice-mprejurare ”.

„Budila-Express” e un poem prea frumos ca să mai fie comentat cu un prilej atât de trist. El trebuie doar citit de câte ori ni se face dor de marea poezie. În sens postmodern, autorul a înțeles să moară după ce a terminat de scris, ca să nu tulbure drumul operei.

Viorel Mureșan

..*

Ultima scrisoare către Alexandros

De mult nu ți-am mai scris, iubite Alexandros,
Dar știu de încercările prin care ai trecut,
Știu de la Vergilamentes multe și-mi spuse
Cum de folos ți-a fost chiar Manolides,
Cînd scribi acriți prin cancelarii de stil valah
Învîrteau vieți pe deget cum învîrteam și noi,
Primăvara, bondarii în moriști, pe cînd
Nu purtam încă încălțări din tîrg cumpărate.

N-apucaî, dară, epistolă mai încheată-a-ți scrie,
Căci prins am fost în ițele nevrednice
Nădite cu fir gros de unii cu spata învrăjbită,

Țesute cu suveica ce loc își face printre urzeli
Mai bine decât unul ca mine, ea fără de fereli.
Apoi timpul nostru se rupe în tot mai mici fărîme
Și nu-ți lasă nici dramul de mpăcare
Să-ncingi cu grijă pana în cerneluri și litera
S-o miști în unduiri suave, în ritmuri de tango,
În liniște s-aștepți apoi să se arate scrisul curat
Sub praful de cenușă din focul cel oprit, înmiresmat.

Sînt oameni care ne ocupă, iubite Alexandros,
În rău ne ocupă ei mintea și ochiul,
De-i ducem povară oriunde cu noi
Și se țin ca scaiul în lîna de oi,
Și ne prind ca-n plasa de țințar anofel
Parcă fără scăpare că nu ți se arată
Barem la ușă să-l apeși pe grumaz
Într-un anume fel, ca pe vreascușul uscat.

Îți spun în puține cuvinte, cum cred
Că te-ai obișnuit s-ascuți și tăcerile,
Că acestea sînt stările mele acum
Și nu găsesc ca Odiseu acel moment
Să trec cînd se îndepărtează Scylla și Charibda
Și nici la trecutul zîmbet nu mă mai pot întoarce
Pentru motivul simplu că nu vreau
Să mă-mpac cu soarta unui gîndac fie el
De Colorado, iar zîmbetul acela ar fi de resemnare.

În juru-mi de mă uit, mai de sus, văd cum
În Varadinum Felix se nasc genii mereu,
După cum în Napocensis Campus chiar
Mai amarnic și-s ei plini de cacofonii
O slugă ce nici nu vorbi pînă ieri,
Nici limba nu ne-o știe, fu pusă-a sta
De pază la un cuptor cu oale și arseră toate
Dar nu-și luă el vina, ci pe olari o-mpinse.

Ca lipitorile în borcanul tămăduitoare de reume
Stau ei la taifas și dau sentințe cu siguranța celor
Ce l-au înțeles pe însuși Dumnezeu

De nu chiar El i-a plagiat pe dînșii, cică,
El, Marele Nimic ce stă pe margini
Ogoindu-și acuma foamea endemică
După ce a făcut lumea asta anemică
Din ce le-a scăpat lor printre degete
Dacă nu *ex nihilo* și *in aeternum*, atunci
Ca o deschidere ce se închide perpetuum
Ca o frecare de băț, ca o aprindere de iască.
Dar adevărata lor îndeletnicire filozoficească
Pe care-n locul zeilor și la a lor poruncă
Sau învrednicire zic că o promulgă
Nu e decît o ducere de bou să pască.

Vor trece toate astea, iubite Alexandros,
Deși mai bine-ar fi să treacă numai ele
Pămîntul să stea-n loc din învîrtire
Iar noi să-ntrezărim un drum cu ocolire
Spre frumuseți cărnose, prunduri joase,
Să nu trăim doar vremuri triste, vise.
Așa gîndesc și-ți scriu mai cu sfială
Gîndindu-mă că vremurile noastre
Nu-s altfel decît o purtată obială.

PS.

Mi se arată Alexandros și știu că-i tristă vestea
Răspuns la epistola aceasta nu-mi va mai scrie
Dar o favoare-mi face și-mi spune cum
Cînd mori ochii ți se albăstresc întocmai
Ca albăstrelele printre spicele galbene și maci
Și-i văd într-adevăr ochii cum se îndepărtează
Tot mai albaștri în orbite și se închid în cer
Și mă trezesc cu gîndul că anul acesta nu i-am trimis
Boabele și sucul de cătină și mă apuc să înjur
Cu ciudă cum mama mășii am uitat
Și-mi dau seama într-un tîrziu că încă nu-i coaptă cătina
Dar asta nu schimbă cu nimic lucrurile

Traian Ștef

Poeme

Leo Butnaru

Cutia

Iute ca gândul.

(Zicere)

Prin metamorfoze de-nțelesuri
și ne-nțelesuri
prin transferuri semantice ca
mici spectacole de metafore
uite ajung a-mi da seama că
în existența mea
solicitată mereu între teze și antiteze
cutia craniană
cu tot ce are în ea
e pe bune
cutia mea de viteze.

Poem

Nu te teme - apropie-te
de inima mea
radiopasivă..

Dumnezeu, Lazăr, Poezia

Cum gândesc eu acum
foarte naiv

îmi zic:
la o adică de ce nu ar fi putut să fie?
Adică
la celebra pilduire cu reînvierea
ca minunăție
Dumnezeu ar fi spus:
- Scoală, Lazăre, și
citește poezie!

Arbore genealogic

Eterna problemă cu
execrabilul comportament al moștenitorilor... -
încât
până și arborele genealogic pare a fi un nuc în care
descendenții bat cu prăjinile...

Oblic

În amurg
de jur-împrejurul Turnului din Pisa
înclinat în talie
sunt oblice umbrele toate

ba chiar ți se pare
că-n deplina asta oblicitate
cel mai drept e totuși Turnul din Pisa
pe când înclinată-n talie
ar fi restul - întreaga Italie.

Aveți grijă

Aveți grijă de găștele-cloște, romani,
puneți-le la timp pe ouă,
înmulțiți, îngrijiți bobocii guralivi
pentru că
așa cum pericolul nicidecum nu amijă

nu se știe niciodată
dacă
peste antichități viitoare sau
doar peste câțiva ani
nu va fi din nou nevoie ca Roma
să fie salvată.

Romani, de cloște aveți grijă -
de cloște-solo
sau de incubatoare în care
ca la opera din Scala
bobocilor dolofani cultivați-le glasul mare...

Aveți grijă de cloște, romani..

Înainte de somn

Apus deja potolit, sieși supus.
E mai mult spectru decât pară.
Și în desenul cosmic prinde să-ți pară
că vezi scoasă înainte de somn și pusă
într-un fabulos pahar cu apă
o supra-uriaoasă proteză dentară.

Cine o fi venerabilul, bătrânul Domn
pregătit de adâncile soamne?

Poate chiar Tu, Doamne ?..

Din zi în zi, inevitabila inversie

Asta e viața... Învață să o trăiești înțelept
ascultă-i latinescul *carpe diem*
ca pe un tainic și immanent recviem.

Deci fii cumpătat în toate
pentru că de la un punct încolo
darurile vieții prind să mai scadă

sau chiar să fie amânate până la calendele grecești
toate astea însemnând în fine
că - mâine
va fi mai bine decât poimâine...

și tot așa până binele ajunge-va
rău deplin...

Amin.

Sus, zângănind

Uneori
sus
în cer
răsună
zângănit
un sunet ciudat...

nici nu ai ști ce să spui...

Nu-i exclus
lovindu-se de podeaua vreunui supermarket
zângănește oarece nimb
rostogolit din vitrină
căzut din cui...

O singură direcție...

De nu ar fi, poate, prea de tot frumos
sigur că ar fi nespuse de generos:
viața
dus-întors!...

De profundis

Uneori
reuşesc
să
ajung
în
străfundul
-
străfund
al
realităţii..

Fantastic!

Muzele neaoşe

Chiar de ele impulsionat
mi le imaginezi pe ele -muzele ce au inspirat
anonimii autori de folclor
ele, care ar fi fost vreo patru sau cinci - exact
cum zice dicţionarul: divinităţi alegorice
simple cât se poate
un fel de ţărăncuţe încântătoare -
generoasele muze
patru sau cinci
în ii cu râuri pe mâneci
de la altiţă la manşetă
şi în uşoare opinci.

Însă după obiceiul de a inspira creatori de folclor
dincolo de limitele de gen
unde încep academii peripatetice cu poeţi şi filozofi
sau timide biserici cu teozofi
sau, pur şi simplu, dincolo de vreun înflorit câmp de
cartofi -
deja muzele-ţărăncuţe de ieri
inspiră mai rar

pășesc mai stângaci nu știu cum
pe înaltele tocuri de pantofi...

Ele,
patru sau cinci,
neaoșe,
de pe aici...

Vis?

Se întâmpla cam așa: din vizuina
și viziunea înțelepciunii
lumii
ieșea cârțița filosofiei; da
așa ceva...
- E de presupus
spre deosebire de subpământeană
biologica ei surată
cârțița filosofiei vedea..
- Ba... Totul rămăsese
precum se știa..

Situație

Chiar fără de capăt e infinitul?... - În propria creație
o fi și Dumnezeu
depășit de situație...

Poeme

Viorel Chirilă

Remember

Tu știai să legi copaci la ochi
Și apoi cu delicată viclenie
Îmi cereai să te gălesc
Și nu te găseam.

Tu știai să te prefaci în ploaie
Și dansai năvalnică în jurul meu
Până răsărea luna
Și eu nu o vedeam.

Tu țineai în palme fructele nukului
Și te minunai de geniul care le-a tichuit
Împingându-le floarea săracă
În miez căptușit de cămășile tainei
Și mie mi se păreau fructe banale.

Uimirile tale și scepticismul meu
Au traversat punțile anilor
Până când - iată
Toamna fructelor a devenit
Toamna lumii în care am locuit.

Verbe reflexive

De prea multă liniște pe fețe
Se rupe brusc tăcerea.
Când ceva e prea compact
Acela se sfarmă-n bucăți.
La beție oglinzile mincinoase
Se sparg în țandări.
Umbra veninoasă a dușmanului
Se calcă-n picioare.
Frumusețea de celuloid
În care nu mai credem
Se ciopârțește cu foarfeca.
Burta plină de mațe, de scârnă
Se spintecă viguros.
Vena în care curge sângele inutil
Se taie cu lama.
Gâtul trădătorului în recidivă
Se sugrumă în laț.

Se inventează astfel golul necesar
Pentru a fi alocat
Unei noi copii a lumii.

Toleranță

Prea multă lăncezeală
Prea multă igrasie și înnoptare
Pe pereții lumii
Și ai poemului.

Nicio adiere să impună
Alt tip de curățenie în lucruri
Nicio fereastră să absoarbă
Alte lumini din acest amurg.

Cu îndreptățire frățească
Fiecare își face adăpostul de cuvinte
Din ce are și ce se ivește
Și totuși ...

Pe unii stagnarea
Îi pornește la drum bătrânește
Le pune sângele lexical
Într-o mișcare dată cu încetinitorul.
Așa se recunosc.

Pe alții îi trezește din mazăgă
Amintindu-le că trebuie
Să spargă lemnele din cămară
Să taie ferestre
Să înjure de toți sfinții
Să ofere lecții de neacceptare.

Poem

A face deodată altceva,
A descoperi frumusețea
Și puterea unor vocabule neglijate:
A rupe
A destrăma
A ciopârți
A sfărâma.
Iată totuși
Un sens – chiar și provizoriu.
Sub aerul încremenit
Pe care-l ocrotim
(cu lașitate – hai să recunoaștem !)
Jinduieste oricând
Vârtejul unei tornade.

Viziune

Lespezi ce crapă și deodată țâșnesc
Vârtejuri de imagini torsionate
De magnetice vânturi,
Fluide apariții refuzând echilibrul
Crescând peste toate marginile
Pentru a-și transforma

Erupția în sărbătoare.

Această abundență
Izvorând din sine
Lavă sublimă ce nu pârjolește
Limba și creierul
Scăpată din țarcurile
Timpului negru.
Materia primă hohotind
Pe ruinele lucrurilor
Surorile ei decrepite.
Materia virginală refuzând
Logodna mortală
Cu sicriul cuvintelor.

Clocot ce refuză răcirea
Incandescență îndrăgostită de sine
Suspendată într-o perpetuă vibrație
Înverșunare mereu înnoită
Împotriva mizerelor tipare
Împotriva cojilor scorjite ale sensului.

Personaj

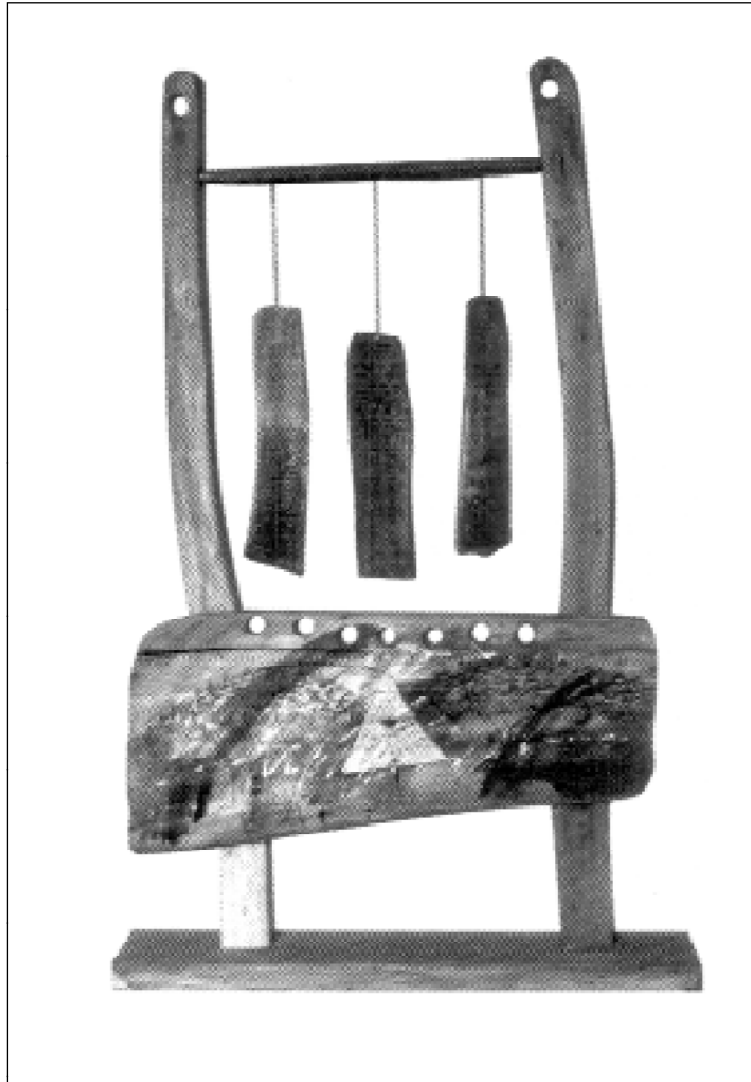
Acum printre ideograme
Poate fi întrezărit
Chipul meu contorsionat,
Personaj cu toate revoltele
La purtător, neconsumate.

Îl studiez cum cârpește
Din nitroglicerina silabelor
Un fel de explozie târzie,
Fără trotilul adolescenței,
Născută mai degrabă din disperare,
Din ură pentru tot ce e
Prea strâmt și pe dos.

Îl aud invocând:

„Doamne, ce strâmbe ți-au ieșit toate
Ai lăsat murdăria să-ți umple cămările
Noi locuim într-un intestin porcîn
Cu șobolanii de-a valma la masă.
Greața - în care respirăm
Ne ascute unghiile, colții
Devenim un fel de fiare fantomatice
Gata să-și devoreze urmașii
Să-și șteargă toate urmele
Ca ultimii sinucigași”.

Apoi a tăcut.
A dispărut absorbit în pâcla
Sonorizată a după-amiezii
Cu umerii mai relaxați
Cu mersul mai tineresc.
Nu știam dacă trebuie să aplaud
Sau să tac.

Răvașe
lemn pictat, 2009

Poeme

Vlad A. Gheorghiu*

"timpul vieții ni-i scurt hai să-l facem curat"

pe sârma de rufe care leagă blocurile T4 și T5
stă întinsă ura locatarilor pusă la
uscat.
este aici ura lor față de
politică,
poliție,
prețuri,
președinte.
față de celălalt.
aici, dacă nu aveai destulă ură erai
bătut cu pietre,
tuns cu patentul,
schingiuit în lift de femeia de serviciu.
unii oameni au strâns multă ură
de pe la prieteni,
de la rude să fie în rând cu lumea.
între blocuri sa pornit o
ploaie mizerabilă.
copii joacă șotron între blocuri
și habar nu au ce li se întâmplă.
doi tineri se sărută sub
teii contaminați.

* Vlad A. Gheorghiu este student în anul III la Facultatea de litere, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A publicat grupaje de versuri în Tribuna, Euphorion, Familia, Convorbiri literare, Hyperion, Poezia, Conta. A câștigat Premiul Editurii „Paralela 45” și Premiul special al Revistei „Familia” la concursul „Porni Luceafărul”, Ipotești, 2013.

au dispărut toate numele frumoase.

unde
unde au dispărut?
o caut pe Ilaria de când
m-am
trezit amețit între scaunele de bar
roase
cu urme de blugi mai vechi decât stelele
de pe frontispiciul
cârciumei.
Ilaria nu e în nici o sticlă
sau pahar
am căutat-o și-n scrumiere
Ilaria nu are cum să fie acolo
Ilaria nu e restul nimănui.
unii spuneau că au văzut-o.
îmi calculez neliniștea în picăturile
de cola rămase în sticlă.
Ilaria nu mai e cine credeam noi a dispărut
în negura timpului meu. acum e doar un
nume pe degetul mare al bătrânei
care vindea flori de câmp în
țara de sus.

nu e vreme să vă văd pe toți

în persoană.
treceți prin viața mea ca prin fața
galantarului cu mezeluri
aruncați un ochi
salutați din complezență
că așa e frumos. nimeni nu mai spune
nimic.
eu vă văd din liftul meu personal unde
ne întâlnim preț de
4-5 etaje. schimbăm două
vorbe

Vlad A. Gheorghiu

ce faci? cum o duci? ce mai fac ai tăi?
mai scrii?
după ce se-nchid ușile,
revederea de 10 ani se amână.
în fiecare zi.
mai aveam atâtea să ne spunem
dacă vă gândeați să
coborâți
trei etaje
mai
jos.

!și tot aștept să se-ntâmpie ceva !

cad. de 3
zile cad. în toate visele
cad. am trecut prin tine. erai
prea goală ca să mă prind de
ceva.
cad ca boabele de mazăre care
curg dintr-o păstaie lovită de un
copil cu
o minge de cauciuc.
cad spre lumină. e cald. jos
mă așteaptă viața. corpul
mi-e echilibru. îmi vine
să urlu.
cad și deschid ochii.
mamă! vin acasă!
așteaptă-mă
la ușă
cum făceai
altădată.

Poeme

Attila F. Balázs

Ape

Dacă, legănător de luntri, lacul
n-ar avea maluri, apa,
precum un gând zănatic,
ar da peste.

Ursita apelor deșarmuite
asta este:
băltoacă, mâl și clisă
ar ajunge,
curate încă, apele aceste.

Nețarmurit nu poate fi nici râul
ce-ar fi atunci așijderi unei fete
gonind după himere.

Se furișează la-ntâlniri, șoptește
nimicuri cu subînțeleș, bârfește,
dosește ieftine secrete
apa.

Se gudură și mângâie și linge
și-i gîdilă cu jind și-i minte,
malului coapsele întredeschise.

Nu mai e stavilă zăgăzuind
înalte ținte
sălbatică sau blânde.

Eurosală de așteptare

o lume de după ora-nchiderii-ntr-o sală
de așteptare europeană
despăturind stângaci gazeta
voluminoasă se cufundă în lectură
deasupra capului cupola – sfera
clepsidrei
din care pierzându-și sensul
literele se scurg
domol

ora digitală
nu-și schimbă cifrele
continuă să curgă doar clepsidra
fășâind neauzit aproape
într-o navă cosmică pe semne
se-aude un zgomot ca acesta
glissando monoton
de la o planetă la o alta

constat
trezit din picoteală:
gazeta șifonată pe banchetă
aspiratorul rotofei
linge literele răsfirate

sub cupolă ca un porumbel
înebunit se zbate un glas distorsionat
comunică ceva-ntr-un grai străin

ea nu mai este nicăieri

Clepsidră

se scurge nisipul pe buza neantului
nu există acum
ci numai
a fost
și
va fi
numai
sus
și
jos
și acolo,
sub nisip
pe veci îngropate
o (im)postură și sărutul de iudă

Îmbălsămat în vers

trupule trup
stalagtită, ce ești
de dorinți tensionată, - cu seve
străvezii te hrănești

trupule trup
desfătare și șoc
electric, spasm, loc
al morții prescrise

trupule trup
splendorii-ești unicul tron
psalm murmurat (după ce
degetele-mi te-au zămislit)
de celule în tact monoton

trupul tău, vrăjitor iscusit,
îmbălsămându-l în versul
acesta, - de mersul
vremii fi-va scutit.

Tramvai deraiat

plin de speranță răsul
spațiului din lacome priviri
dezbracă femeii bărbații
în pieptul orașului iubirea-i
o inimă uriașă
care bate -
eu: doar un țepăn stâlp de sticlă,
un purtător de informații ponosite
deznădăjduit și șovăielnic
un deraiat tramvai.

toate-și pierd noima ca într-o cutie
cu lucruri de prisos
pe tine te caut ca să mă arunc
în blândețe adâncuri,
într-o nouă moarte, în speranța
unei reînvieri

te văd într-o doară într-o
mașină
zâmbești trist
ca nicio alta
chipu-mi într-o străfulgerare
apoi ușor stingheră te așezi
în brațele bărbatului străin

Pavaj virtual

Când pe caldarâmul
virtual
apare ea,
sunetul pașilor lovește-se de ziduri
în peștera obscură
unde sub aripa fapturilor de umbră
murmurând despre
dragoste
despre eternitate

versuri stângace mișună furându-și
unul altuia
căldura

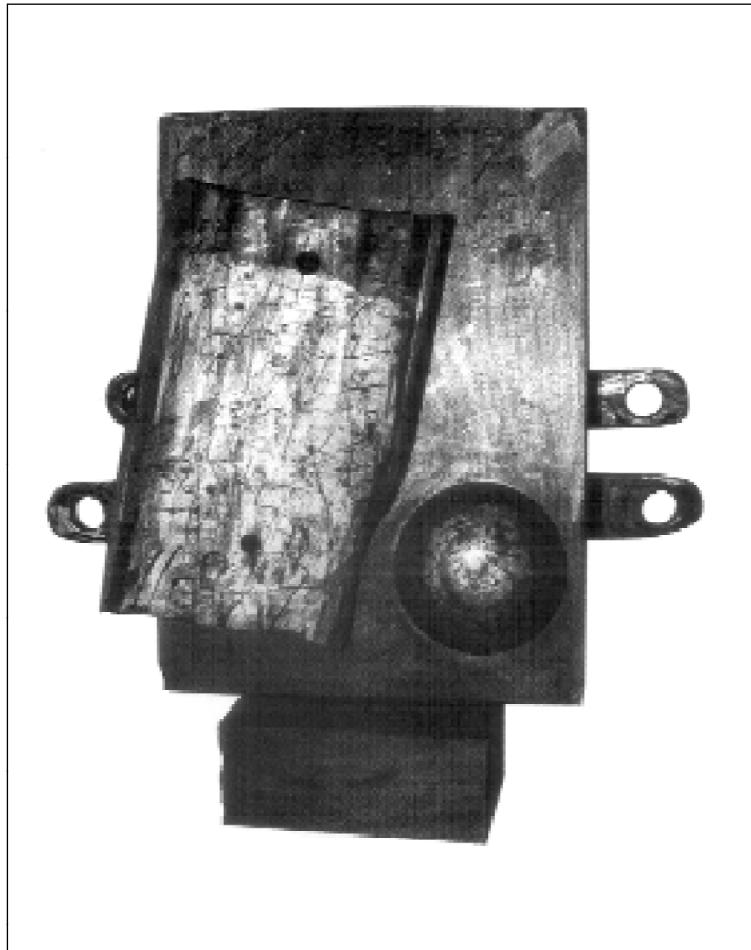
Îndărătnicie de statuie

nu te mai miră saltul
de delfin
al gândurilor mari
crampa spaimelor
de după
ziduri
acizii urii inclemente
când dizolvă
armonioase forme
sfârșind

picătura adunată-n colțul pleoapei
se evaporă mai înainte să dizolve
prăfăraia veacului
ce ți sa cuibărit în pori
punând în evidență-ntunecimea
trăsăturilor
și-ndărătnicia-ți de statuie

uiți să plângi în evul urâteniei

Traduceri de
Șerban și Ildikó Foarță

Compoziție
lemn pictat, 2000

GHEORGHE
VIDICAN

60

Gheorghe Vidican - sărbătoare de poet

Poate că nu întâmplător prima poezie din noul volum de versuri al poetului Gheorghe Vidican se intitulează *am amăgit clepsidra*. E o sugestie a magiei care stă în puterile poetului de a nu se lăsa dus de curgerea monotonă și mecanică a timpului și de a-i contrapune o altă măsură, cea a aventurilor imaginației, ale emoției, ale amintirii și amintirilor neinserabile, o măsură care să ignore întoarcerea clepsidrei cu susul în jos și cu josul în sus, pentru a o pune cum dictează mereu misterioasa inspirație, poate la orizontală, poate pieziș, în așa fel încât, cum spune Vidican, „imaginare dansuri prin verdeața pădurii”, pădure nu doar de simboluri, ci și de constatări obiective – de felul: Gheorghe Vidican a adunat 60 de ani în viața-i - să iște în cei adunați acum aici la sărbătorirea poetului, ca și în cei absenți trupește, dar conectați afectiv la eveniment, acea nedumerire menită să ascundă jocul temporal într-un rid al mirării, iar nu al umbrei dinților înfometăți de făptură omenească-prea-omenească.

„Adolescența cu gust de polen”, ca să cităm un alt vers din *Maltratatul de liniște*, e întotdeauna de față în faptele poetice ale lui Vidican. Un Vidican maltratat de liniște, dar bine tratat de neliniște poetice, de vreme ce de-a lungul propriei vremi el nu a poftit la alt fel de scris decât cel al dictatului liric. Vidican a vrut și a făcut ce-a vrut cu viața sa scriitoricească, anume nu a publicat decât volume de versuri. De la debutul editorial cu *Singurătatea Candelabruului* (mult după debutul în „Familia” sub girul lui Ștefan Aug. Doinaș, în, eheu!, 1972), trecând prin *Utopia nisipului*, *Sărbători vulnerabile*, *Rigorile cercului*, *Tratatul de liniște*, *Mansarda cu*

vitralii, Genunchii Tamisei, Fluturi în tranșee, aspru sângele meu, până la această a zecea carte, *Maltratatul de liniște*, Vidican a luptat doar în tranșeele poeziei, până acum, iată, când „melancolic soldatul” poeziei sale nu fuge, nu dezertează din ele decât pentru a se ascunde în alte adăposturi mirabile, în mereu deschisa boemă lirică.

Sărbătoritului poet, căruia nu i-a diminuat candoarea nici la această oră când, ca să cităm din nou din Vidican, „în celălalt capăt al nopții un soare/ ridică pe umeri peștii din mare”, îi dorim să poată trece mereu prin roua poeziei ca printr-o oglindă care, în pofida atâtor arderi geroase, să nu apropie o dată și încă o dată, așa cum singur s-a confesat în poezia *el e*: „el e un sfârșit deschide ușa/ să intre în tine poetul/ lacătul i-agață-n azururi cătușa/ strângându-l încetul cu-ncetul// el e lumina oprită în soare/ începe-a citi în frunze secretul/ el e țărnul ce-nchide o mare/ ce-l lasă să intre încetul cu-ncetul.”

La mulți ani, Gheorghe Vidican, viață lungă, poezie și mai lungă!

Ioan MOLDOVAN

* * *

Cum să sculptezi în fum

Poetul Gheorghe Vidican a crezut și crede cu tenacitate și obstinație în himerele ce dau târcoale acelor care știu că frumosul, emoția și candoarea pot zidi temelii unei alt fel de lumi, mai apropiate sufletului uman, aflată într-o deplină empatie cu efemerul care se visează eternizat, cu trudă și sacrificii, desigur, în orizontul creației poetice. În inocența sa (sau, de ce nu, în nebunia sa!), Vidican știe că *a scoate* poezie din pragmatismul/utilitarismul zilelor noastre este o veritabilă utopie, greu digerabilă de semenii scrobiți și secătuiți de tot ceea ce mai înseamnă zborul unui albatros, căderea unei frunze, parfumul unei flori, adierea unui înserări, misterul unei femei etc, căci el, *poetul*, știe că a scrie poezie nu e altceva decât gestul imaginat de a încerca să sculptezi chipul unei zeițe în fum sau, de ce nu, în aburii evanescenti ai primilor zori.

Gheorghe Vidican a publicat până în prezent zece volume de versuri, ceea ce denotă faptul că muza îl cercetează persuasiv, unele cărți având titluri inspirate (enumerăm câteva: *Utopia nisipului, Sărbători vulnerabile, Rigorile cercului*, sau *Tratatul de liniște*, care mi se pare și cel mai bun). Critici dintre cei mai importanți sau poeți practicând și receptarea

critică s-au pronunțat despre cărțile sale, printre ei Mircea Mihăieș, Dan Cristea, Ioan Moldovan, Traian T Coșovei, Irina Petraș, Paul Aretzu ș.a.

Dotat cu un acut simț al observației, poetul – iată, ajuns și el la o vârstă plină – vede, (re)memorează și consemnează cu acribie, dar și cu un sesizabil bovarism, tot ceea ce atentează la luminozitatea retinei, tot ceea ce dinamitează tectonica interioară a stărilor aflate parcă într-o perpetuă pândă, oculară în fond, și poate tocmai de aceea suprafața descriptivă a poemelor sale este pe cât de heteroclită pe atât de elocventă.

Ficțiunea poetică se nutrește dintr-o realitate imediată și presantă, nu de puține ori o Oradie recognoscibilă, care incită/ agresează/ provoacă la uimire, disperare, revoltă, evocare, îndrăgostire, în măsura în care *mimesis*-ul nu reprezintă doar o banală consemnare de imagini amorfe ori apatice, ci chiar partea de materie incongruentă din care se extrage promisiunea lirică; alteleori, abisalitatea în care poetul plonjează cu ardoarea și abilitatea artistului rătăcit printre himerele și labirinturile propriei viziuni parvine cititorului ca lume guvernată de legi alchimice și transfiguratoare.

Vidican pare că dorește să-și convingă cititorii că nu de puține ori faptul că între *utopia nisipului* de pe malurile Crișului și cea de pe țărmurile imaginației sale, există punți (in)vizibile ce nu pot fi traversate decât de aceia care cred cu ardoare în poezie și, parafrazând titlul unui volum deal său, în minunatele sale *sărbători vulnerabile*, căci pentru autor reveria și emoția reprezintă tot atâtea celebrări avuabile și dezirabile.

Mai în glumă, mai în serios, uneori poetul se răsfăță amicilor *astori-eni* cu faptul că este cel mai mare poet de pe strada sa. Prietenii, tot mai în glumă, mai în serios, confirmă, cunoscând desigur riscul că s-ar putea ca strada aceea aflată la discreția posterității să dea chiar în... *Paradis*. Așa să fie.

Dar până atunci, La Mulți Ani!, Gheorghe Vidican!

Lucian SCURTU

Gheorghe VIDICAN

începe petrecerea

mirosul umbrei trupul tău coboară liniștea în sfârcuri se-aud cântece
de împotrivire
singură în lacrimă piatra despică copacul în cercuri concentrice
dând formă trupului
șerpuiesc prin tine străzi înguste plină marginea lumii deschide fer-
eastră naivă privire
se vede lumina prin verdele frunzei respiră dimineți rătăcite caprici-
ile umbra învinsului

duce mâncare în palme nechezatul hergheliei în tine văd depărtarea
plină de mine
dorul o cameră pe rafturi cărțile nescrise trupul tău coboară lacrima
înlesnește trecerea
corabiei cu neguțătorii de iubire până departe se-aude plăcerea
sfășaiată a trupului vine
umbra plină de rouă ruginesc lanțurile în hormonii frumoasei
pușcăriașe începe petrecerea

în spatele ușii

în spatele ușii liniștea adormită în hainele mele de mire clarvăză-
toare mirarea bunicii
duce în dar porumbei albi preotesei să-i scape de deochi bărbatul
fugit în altă femeie
scârțâie praful de pușcă ciripitul vrăbiilor cade-n uitare dorințele
cărnii urma furnicii
se pierde-n bucuriile învingătorului călătoria începe bobul de rouă
are formă de cheie
în spatele ușii ochianul bunicului adoarme marginea cerului miro-
sul de tei înflorit e lacrimă
pe obrazul femeii poartă bucuriile învingătorului dincolo de
umbrele lunii auzi cum sparg
sfârcurile scârțâitul sărutului ating bătrânețea liniștii cu pașii soldat-
ului o secundă de patimă
coboară marginea cerului în răsfățul altor lumii neștiute de trupul
femeii poposit pe prag

trupul femeii văduve

îndoiala ca un vitraliu cutreieră trupul femeii văduve îi văd fața ca pe-o
obișnuiță
dulce tresărire pelerinul colorează destinul păsării phoenix cu umbre de
suflet înflorit
ploile amenință curcubeul cu invazia tufelor de măcieș încăperi pline de
biruință
locuiesc spaima primului sărut trupul femeii văduve cuibărește sângele în
loc însořit

în loc unde clipa bolborosește vinovăția celui plecat spre tărâmul istovit de
cântatul cocoșului
alcătuirea dorinței e un meșteșug deprins de pelerin nimeni nu poate
cuprinde liniștea nopții
cu brațele călătoria între naștere și rodirea nașterii duce trupul femeii
văduve pe borșului
ruginesc ochii plânși trupul tău leagă drumul cu iubirea celui ce adoarme
scârțâitul porții

dragostea ca o săritură în apă

asimetric sărutul tău devoră carnea cu iz european a poetului așezat în
propiile sale poeme
fosforescente prvirile tale camuflează stângăciile șoaptei dragostea ca o
săritură în apă
sună poetic pe luciul crișului repede pașii tăi măsurile versului fac pe
razele lunii însemne
a dragostei tale de femeiepoem ai ales clipa iubirii o copilărie scăpată din
mână în șoaptă

a nopții contemporane cu poemul meu scris pe rochia ta roz ritmul
atletic al versului doare
involuntar coapsele tale fac mișcări asimetrice asemeni poetului dragostea
ca o săritură în apă
duce supraviețuitorii spre îndărătnice clipe marginile lumini revarsă peste
buze forma de floare
a ochilor tăi împovărați de poemele altor prieteni asimetric sărutul devine
esențialul din șoaptă

din tine

din tine pe o stradă îngustă vin alte femei frumoase ca spațiul ținta finală a
acestor femei
e noaptea promisă bărbaților hămisiți de dezmăț stropul de vin prelinge
umbra buzelor
pline de seceta plăcerii mieunatul de pisică a coapselor își prelinge liniștea
în cușca cu lei
încep delicioase pofte să înflorească mirosul hormonilor sângele fierbe
ca-n jocul ielelor

foamea strigă pe fundul sacului seceta să dezlănțuie ploaia în frumusețea
acestor femei
fii din flori strigă nume de oameni să hrănească eroarea plăcerilor capătul
celălalt al buzelor
o aglomerație de șoapte din tine pe o stradă îngustă alte femei frumoase
miros a floare de tei
în clădire cu jaluzele trase noaptea bărbaților hămisiți de dezmăț învață
numărătoarea orelor

dinafară dorința

dinafară dorința forma ei risipită prin trupuri ridică cercurile de pe luciul
apei în zgomotul pietrei uneori înlăuntrul ei cresc umbre de trupuri
plutesc în derivă alintă murmurul buzelor
beau setea izvorului ascund nimicul pur al întâmplării cu precizie
scârțâitul ușii alungă totul
prin gaura cheii dinafară dorința închipuie o formă a speranței acoperă
mirosul frunzelor

mersul pe bicicletă ascunde drumul spre casă în pălăria domnișoarei de
pension venită-n vacanță la bunicii cu lumina zăpezii în ochi zâmbetul ei
împovărează trecătorii cu amintiri
disperarea femeii îngroașă sângele dorinței într-o altă viață ziua de mâine
va fi iubită-n
forme aproape de recviem dinafară dorința proslăvește iubirea aproapei
cu lacrimi în priviri

nimicul celorlalți

urme de fosfor pe buzele mele printre pietre se scurge sărutul un scrâșnet
de dinți înflorit
în palma ta face reverență am pus umărul în ușă să nu intre frigul tandrețea
o lume defectă
leagă razele lunii la ochi cu miros de urzici obosită îndoiala pașilor tăi
poartă fructul oprit
prin bărbații întorși din război drumul spre casă hormonii fosforecenți cu
formă perfectă

în agonie bătaia sorelui usucă setea picăturii de rouă pe firul de iarbă
nimicul celorlalți
umblă precum sângele meu prin umbra cleopatrei întoarsă-n egipt cu
răsăritul de soare
pe umeri marginea sărutului în fereastra dimineții deschisă spre noi de cei
înfomețați
învăluie clipa murmurul buzelor spală lacrima zeilor nimicul celorlalți de
disperare

încerc să-mi imit...

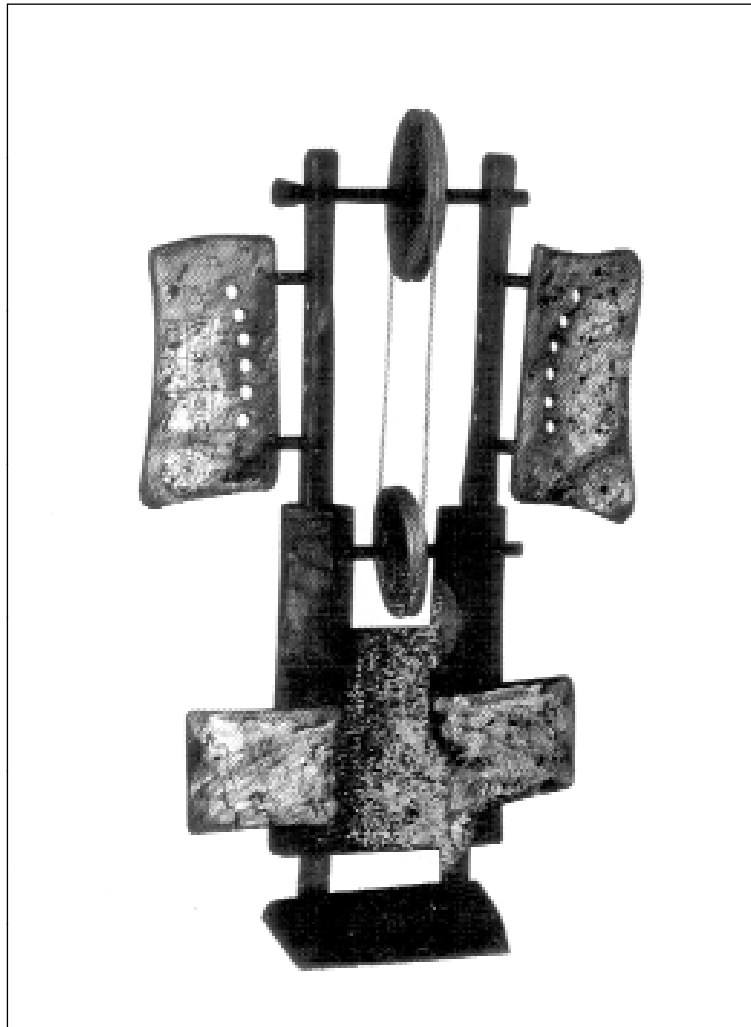
încerc să-mi imit pașii escaladând muntele sinai nenumărate fețe mă
dojenesc cu versuri
din psalmi tulburătoarea poveste de dragoste fremătă-n buzele tale
învățătura păcatului
amortește mirosul fânului cosit razele soarelui carnea pe șolduri un munte
de vreascuri
jărativ al poftelor primordiale furia oarbă a trecătorilor duce la moarte
pofa soldatului

vin arlechini să-ngroape de vii păsările cu zbor liliachiu buzele tale
jumătate carne astrală
jumătate mirosuri de pește încerc să-mi imit pașii plimbând-mă sprijinit de
un cadru sumbra
trădare a evei înflorește durerea de tâmplă în cenușa păsării phonix
mocnește-o poveste fatală
dusă de mână tulburătoarea poveste de dragoste fremătă buzele tale încerc
să-mi imit umbra

oraşul

în aceeaşi lumină oraşul îţi poartă coapsele insomniile trecătorilor torc
somnul motanului
furişat în umbra clopotniţei cu buna ştiinţă a preotesei ruginit noroiul din
afara oraşului
pe tălpile tale înrouate cu verdele ierbii amprentele sărutului proslăvesc
trecerea anului
chinezesc prin foc de artificii aura inconfundabilă a paşilor tăi poartă
şoapta poetului

prin grădini arar întâlnite plânsul din lăuntru amintirilor face diferenţa
dintre hormonii
uitaţi pe plajă şi hormonii din patul tău nupţial împrejurul tău oraşul
împleteşte lumina
soarelui ochiul cu miros de struguri răscoleşte memoria plânsul-râsul
ademeneşte demonii
trecătorilor osemintele paşilor tăi se târăsc prin bărbaţii ce-şi topesc în
palmele tale chenzina

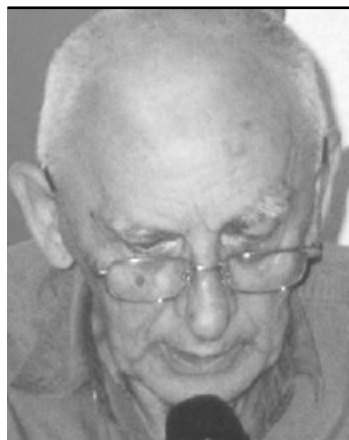

Depănător
lemn pictat, 2009

Proza

Radu Mareș

Pregătiri

Prăvăliașul se numea Poleacu – dom' Poleacu – și își petrecea diminețile înșorindu-se în cerdac, în timp ce Matis mătura înăuntru, apoi treptele până în uliță și termina cu opturi frumoase desenate cu apă pe bolovani curăți din caldarâm. Unul era stăpânul, celălalt sluga aflată în treabă și din ambii emana aceeași stare de lene, de plictiseală ucigătoare, de somnolență care lungeste indefinit distanța dintre două gesturi și produce un țiuit insuportabil în urechi. Harabaua cu butoaiele de bere proaspătă urma să vină de la fabrică la amiază și până atunci mai era destul și doar căruța poștei trecuse cu ziaarele. Ulița rămâne după aceea pustie de la un cap la altul. Cu un pic de insistență atentă îți dădeai seama însă că nepăsarea celor doi e înșelătoare și că nimic din ce se va petrece în jur n-o să le scape.

Întoarsă acasă din târg, unde la crâșmă primise un pumn de bomboane, Maricuța se retrase în bucătăria de vară, loc în care în acele clipe nu era nimeni și-și căută un loc la fereastră. Lucrul prețios purtat cu sine și pe care se prefăcea că-l ține ascuns, deși nu interesa și pe altcineva, era un caiet: păstrându-l în brațe ca pe o păpușă, îi plăcea să viseze. Îl deschise și netezi pagina nouă cu palma. Pregăti și creionul. După care, câteva clipe, se jucă meditativă cu bomboana acrișoară pe care, tot plimbând-o cu limba, o făcea să se ciocnească sonor de dinți. Era liniște. Notă sus, caligrafic: *Poleacu.*

Îi atrăsese atenția și o interesase poziția clădirii unde era crâșma: exact în crucea drumului, loc unde e imposibil să-ți scape ceva important, om pe jos, eventual străin în trecere, căruțe sau camion. Și se mai gândise că pe acolo va fi trecerea rușilor, dacă și când vor ajunge aici. Era lucrul cel

mai important auzit nu de mult și formulat ca o amenințare. Puse la un loc, tot ce-i trecea prin minte, observații care n-au voie în niciun chip să se piardă, pretindeau însă prea multe cuvinte ca să fie notate. Acesta fiind și rolul caietului. *Chiar dacă eu voi muri.*

Ca orice om gras, cu jumătate de burtă prăbușită peste curea și larg descheiat la cămașă, dom' Poleacu întârzia în scaunul lui din cerdac, unde e umbră, mulțumindu-se doar să ofteze greu din când în când. Din poziția așezat, drumul care urcă dealul spre satul Poieni și, unde, pe la mijlocul pantei, e casa lui Zotic Albu, îi venea în spate, astfel că nu știa și, la drept vorbind, nici nu arăta că-l interesează cine se apropie dintr-acolo. (Cam așa se vor vedea lucrurile, dacă întoarcem binoclul invers. Sau dacă binoclul suntem noi înșine. În fond, de ce nu? Și-așa totul e un joc.)

Matis, și el, prelungea măturatul, atent doar ca praful stârnit să nu meargă înauntru. Așa se face că nu zări cârdul de copii, băieți și fete, care venea de pe deal, decât în ultima clipă, când erau la câțiva pași. Surprins, se opri din măturat. Era ca și cum ar fi venit tiptil, furișat. Neștiind ce să facă, scoase din gâttej un hămăit care putea fi *ia, te uită!* în direcția celuiilalt.

Cârciumarul auzi semnalul de mirare sau alertă, dar rămase neclintit în postura sa înșelător somnolentă, cu ochii închiși. El avea un auz extrem de fin, auz de fost vânător, pe măsura trunchiului său gros, a picioarelor și a brațelor puternice, a masei enorme răstignite în scaun dar, ca să-și ridice pleoapa, era nevoie – s-ar zice – de o energie colosală. Ziua curgea de altfel în ritmul familiar, iar el se mulțumea doar să ia act, ca un dirijor de orchestră care bate tactul în gol. Urmărea susurul pârâiașului de dincolo de ulița mare, cu apa înroșită de la oxizii de fier a izvorului numit „Santinela” de sub pădure. Un zgomot de fond mereu cu aceeași intensitate, fără variațiuni, care induce obligatoriu starea de somn. Dacă-și ciulea însă urechea, într-un efort mai bine focalizat, percepea în depărtare, pe susul versantului opus al văii, foșnetul aspru, neîntrerupt al pădurii de brad la boarea de vânt care-i ca o respirație, ca întoarcerea foilor cărții. Mai era, bineînțeles, rumoarea zilei obișnuite de lucru, voci în depărtare sau pași, un lătrat, un scârțâit de portiță și, cu încă un mic efort, știa să le dea un nume precis la fiecare. De data asta însă, exclamația lui Matis nu putea fi pusă în relație cu nimic știut și, când deschise în fine ochii și văzu copiii în fața cerdacului, cercetându-l răbdători, cu o expresie ca la biserică, își spuse – refăcând totul – că era ca și cum ei – câți or fi fost? șase? opt? mai mulți? – veniseră din deal zburând, planând pe deasupra copacilor, silențios, și aterizând la fel, aici, sub nasul lui, fără cel mai mic semn de atenționare.

Unde să-i pun? îi fulgeră prosteste prin minte și tresări și-și veni de-a binelea în fire când răsună țipătul salutului pe mai multe glasuri.

– Bună ziua, dom' Poleacu!

Crășmarul se ridică într-o rână, mormăind un răspuns și-o aținti curios pe copila care-i știa numele. Salutul fusese un pic cam prea tare, ca la surzi, și, dacă erai mai pretențios, devenea sesizabilă poate și o notă nepotrivită de obrăznicie copilărească. Însă la niciunul din cei apăruți în fața cerdacului, și el îi cercetă încă o dată, pe rând, cu o atenție în plus, expresia de așteptare nu lăsa să se înțeleagă așa ceva.

– Ia te uită, făcu el. Voi ai cui sunteți și de unde ați mai apărut?

Adevărul e că, în pofida ezitării dinainte, știa cu cine are de a face. Copiii localnicilor nu se preumblau de colo, colo în asemenea grupuri decât cu colindul și la Bobotează. Nu prea demult, fusese înființată la școală și într-o cabană forestieră o tabără străjerească, cu numeroși copii adunați de cine știe de pe unde, însă străjerii Regelui aveau uniformă și făceau gălăgie, defilau militărește, alergau cu mingea până noaptea târziu. Familiile celor aflați la sanatoriu veneau și ele în vizită o zi, două iar el îi înregistra trecând agale, părinți și copii, către biserica de piatră sură a lui Ștefan Tomșa, de pildă, dacă era vreo duminică, însă toți aceștia aveau altă față. Iar berea din cea mai bună apă, adusă de la izvoarele din miezul muntelui ca și fabrica de bere de pe vremea Mariei Tereza nu-i interesează nici pe bolnavii de plămâni și nici pe copiii lor.

– Noi suntem refugiați, răspunse aceeași copilă care-l salutase, de data asta fără să mai țipe, adică drept, școlărește, cuminte. Și am venit la matale să ne cumpărăm bomboane.

Dom' Poleacu avu un gest vag: ghicise. Ca orice crășmar auzea multe. El fusese printre primii care știuse despre sosirea refugiaților petrecută într-o noapte, târziu, când nu era să-i îndrume decât paznicul de la gater. De la acesta se și aflase a doua zi despre convoiul de căruțe încărcate care venea, prin Clit, dinspre Rădăuți, părând să se fi rătăcit, convoi din care, la oprire, coborâse la gater cineva să se intereseze de casa lui Zotic Albu. Și încă și mai ciudat e că, odată aflată direcția, convoiul n-o luase pe drumul obișnuit spre Humor și Dorna. Casa căutată era pe deal, dincolo de marginea târgului, izolată între livezi, în ultima vreme nici măcar locuită. Într-acolo, prin bezna celei de a doua jumătăți din noapte, se urnise prima căruță și cu căruțașul pe lângă cai iar după ea și celelalte. Paznicul era uluit atât cât apucase să vadă era prea multă lume în convoi ca s-o înghesui pe toată într-o singură casă, cu oricâte acareturi vor mai fi fiind acolo în curtea din dos. Verificarea se făcuse însă repede iar rezultatul se aflase și la crășmă în aceeași zi. Convoiul trecuse mai departe, peste deal, pe drumeagul care duce spre satul Poieni, deși nici acolo nu era vreo speranță să poți caza atâta amar de lume. Pe loc rămăseseră doar câțiva, din care o doamnă cu

burta mare, în luna a șaptea sau a opta care se și prezentase la dispensar s-o vadă moașa. Oricum, casa lui Zotic Albu nu mai era pustie, ieșea fum pe coș. Mulți-puțini, câteva suflete rămase din convoiul bejenarilor se oploșiseră acolo și se pare că se pricepeau să-și aibă singuri de grijă...

Tăcut, cu ochii mijiiți, gânditor, prăvăliașul (sau cârciumarul, depinde cum vrem să-i zicem), dom' Poleacu privea în zare. Trecuseră doar trei zile de când fusese oprită de jandarmi în fața oficiului poștal o căruță străină cu doi bărbați și patru cai. Erau cai murgi, toți la fel, de fapt trei și un mânz, acesta și iapa fiind legați la spate și asta atrăsese atenția. Nu strica o verificare. Așa cum reieși imediat era vorba de refugiați în întârziere față de convoiul cel mare pe care doreau să-l ajungă. Veneau cu vești, explicară ei șefului de post care-i oprise. Ce fel de vești, nu sa mai aflat. Caii erau din puținul salvat, mai explicară ei. Acte n-aveau, niciun fel de hârtii. Ca un făcut, tot ce e hârtie, tot ce e document le căzuse în apa Siretului la trecerea prin vad, și asta în puterea nopții. Atât aveau ascuns în coșul căruții, unde jandarmii cerură voie să se uite, un sac cu făină de grâu și o oală mare cu carne topită în untură, salvate de ruși ca și caii, în ultima clipă. La drept vorbind, primii bejenari după care umblau cei doi să-i ajungă trebuie să fi fost departe, probabil dincolo de Humor. Puținul aflat fusese apoi întors pe toate fețele chiar la crâșmă și dom' Poleacu fusese de față. Lui, fără să se amestece, mai multe i se păruseră ciudate. Unul e că bejenarii căutau o casă anume, fără a lămuri și cine îi îndrumase într-acolo. Nu stătuse nimeni să-i descoase. Or, numitul Albu Zotic fusese luat pe sus în ianuarie, în timpul rebeliunii, arestat, dus la Suceava sub pază de unde i se pierduse urma. Cel puțin nimeni din târg nu mai știa de urma lui. Tocmai de asta te poți întreba de unde aflaseră străinii veniți de departe de casa rămasă goală și de locul de pe grindă unde fusese depusă cheia. Noapte fără lună, târziu, ca și atunci când se spune că s-a trecut prin vad și s-au pierdut toate actele, căruțe pline de lume, copii, te grăbești și tu să-i vezi urniți din loc și adăpostiți cât mai repede.

Acum, cât timp nimeni nu scoase o vorbă, răsună, pe partea cealaltă a uliței, trâmbița răgușită a unui cocoș. Numai că dom' Poleacu nu se grăbea. Și, s-ar zice, copiii îi răspundeau cu o negrabă identică.

Ei se opriseră și așteptau dincolo de prima treaptă, la o distanță cuviincioasă. Copila care-i atrăsese atenția și zăbovise asupra ei era tunsă băieteste cu mașina, dar purta batic înnodat sub bărbie. Avea părul – atât cât se vede – gălbui și o fețișoară turtită cu ochi înguști și nas mic, cârn, cum au doar cei din stepele de dincolo de Nistru. Ca și ea, și celelalte fete purtau un soi de uniformă cu fustă cenușie, bluză albă și sandale și ce se mai observa era curățenia strictă cum se pretinde doar în internate. Cu ochii

încă mijiți, în falsa lui somnolență, el trecu la băieți și ezită o clipă asupra piticului, cel de lângă el având mutra banală de adolescent încruntat, cu un puf de mustață pe buza de sus și coșuri. Piticul îl urmărise și el – asta se simte – cu un interes rece care nu-i deloc copilăresc. Disprețuitor? Poate totuși e exagerat să pretinzi așa ceva, fiind vorba doar de un pui de om. Avea obrazul mic și mototolit de muscal, brațe și picioare musculoase dar tot micșorate, ca de jucărie, un corp pentru care cămașa și pantalonii fuseseră ajustați caraghios din foarfecă. Îl asemena însă cu ceilalți, la examen, o ținută cumva cazonă, cea cu care – va explica el, după aceea, la cârciumă – se iese în zori pe platou la inspecția de front.

– Bomboane? se interesă el, în fine, oftând. Să vedem, să vedem. Dar mai întâi să-mi spuneți voi cum vă cheamă. Luându-l de data asta martor și pe Matis, care aștepta cu mătura deoparte, se răsuci în scaunul unde stătea răstignit spre vecina tunsei, o copilă oacheșă, sprâncenată și cu un fel țeapăn de a sta pe picioare, fără să clipească și care atrăgea atenția ca o anomalie. Tu cine ești? Spune frumos și primești bomboane. Ia să vedem.

Oacheșa nu se grăbi nici ea, imitându-l parcă în oglindă. Îi aruncă însă o privire oblică lui Matis, aflat la o parte, ca și cum răspunsul depindea de el. Cu pantalonii rufoși, strânși peste mijloc cu sfoară, și pălăria tuflită pe creștet, sluga era singura persoană desculță dintre cei de față. La verificarea fetei, el tuși stânjenit, îndreptându-și spinarea, și atunci se văzu că are ochiul drept cu albeață. Vădit, el n-avea nici un amestec, era o prezență căreia nu-i trebuie acordată importanță.

– Mă cheamă Maricuța, dom' Poleacu, reveni cea întrebată.

– Poate Marusia, o corectă prompt cârciumarul.

Fata nu clipi. Pentru ea nu era o glumă și repetă plină de gravitate.

– Maricuța, domnule.

– Da? Foarte bine, conveni bărbatul și o arătă cu degetul pe prima.

Dar pe tine?

– Pe mine, dom' Poleacu, țipă iarăși prea tare aceasta, mă cheamă Maricuța.

Fără un motiv special, răspunsurile plăcură cârciumarului și el ținu să se vadă această plăcere ridicându-și brațele în sus. Era ca o șaradă. Ceva care nu se întâmplă în fiecare zi. Cu un zâmbet de încântare pe toată fața se ridică și, urmărit în tăcere de copii, ca de niște statui, se îndreptă spre odaia întunecoasă a cârciumii cu obloanele încă trase. Pășea greu, făcând să scârțâie podelele, dar reveni neașteptat de repede aducând, strâns la piept cu stânga, borcanul cu bomboane colorate și se opri pe treapta de sus a cerdacului, cu fruntea încrețită, ca pentru ai număra și a socoti ce-i mai bine. De jos, copii știau ce se va întâmpla, dar nu se clinti niciunul. Nu ară

tau deloc că ar fi intenționat să-l ajute, venindu-i mai aproape, cu toate că se cuvenea s-o facă. Dar nici nu apăru vreun semn de lăcomie care e și ea firească, când e de împărțit ceva dulce. De aceea, dom' Poleacu oftă iarăși și coborî el treptele abia măturate.

— Astea-s pentru tine, că te văd cuminte, scoase el un prim pumn de bomboane și-l întinse celei tunse.

— N-avem prea mulți bani, dom' Poleacu, îl preveni ea, dar el n-o luă în seamă.

Împărți apoi bomboanele trecând pe la fiecare. Nu le număra, era ca și cum ar fi dat grăunțe la păsări, ceea ce arată că nu e zgârcit.

— Ia să-mi spui tu unde o să mergeți de aici, se opri el la altcineva, o copilă, dând capul pe spate ca să-o vadă mai bine. La plimbare, cumva?

— Da, dom' Poleacu, veni răspunsul, mergem sus, în parc, să vedem sanatoriul și să bem burcut.

Interveni însă cealaltă, cea mai înfiptă și e ciudat că părea ca și cum ar fi fost o lecție învățată.

— Mergem în altă zi și la fabrică și la gatere. Duminică mergem la biserică.

Crășmarul se opri din împărțitul bomboanelor, ascultându-i neîncrezător. Pe cei de dincolo îi recunoști de cum deschid gura după rostirea lor poticnită, cântată, explica el adesea. Te poți și gândi că știi mai bine rușește ca românește. Asta lui nu-i plăcea. Unor bieți copii n-are însă rost să le cauți pricină pentru atâta lucru. Li se adresă de aceea zâmbind încurajator:

— Dar așa că nu sunteți chiar toți rusnaci?

— Sute români, răspunse de data asta, sec, piticul, care până atunci nici măcar nu clipise.

— Frumos, acceptă dom' Poleacu, aruncându-i o privire pe de lături, scoase un alt pumn de bomboane și trecu mai departe.

Ca și cum ar fi uitat, el nu mai acordă nici o atenție comediei numelor. Trecu peste asta cu o îngăduință distrată ce dovedea și ea, desigur, o anume inteligență care nu prea apare în relațiile celor mari cu copii. Dar era și viclenia periculoasă a celui care va ști mereu să evite capcanele, chiar și într-un joc banal sau într-o glumă. Maricuța notă toate astea pe o filă nouă prin câteva cerculețe, urmate de două mici patrate identice și, la final, trasă o linie scurtă, dreaptă.

Ce înseamnă asta? Iată ce înseamnă!

Cercetarea furișată, privirea celui care face fulgerător un inventar complet. Verificarea la fel de rapidă, aproape insesizabil de rapidă. Scânteiuța misterioasă ce se aprinde când și când la un gând ce rămâne nespus. Exista ceva care îl făcea să dea o prea mare importanță acestor

copii necunoscuți însă, cel puțin deocamdată, era imposibil să înțelegi despre ce e vorba. Maricuța mai notă: nemișcare. Față de străin sau inamic, ceea ce e aproape același lucru, de adoptat în primă instanță. Să încremești, atât cât e cu putință. Nici un gest de prisos, plus o privire care nu spune absolut nimic, respirație egală, controlată. Era altă învățătură ținută minte în litera ei. Obligatoriu, pe inamic lipsa ta de reacție îl va pune în defensivă. Îi va fisura siguranța de sine. După aceea, să pândești clătinarea, minuscula neatentie pentru a lovi!

La ultimii doi, dom'Poleacu făcu o haltă. Jocul se prelungea. Cel care părea să-l intereseze avea aceeași cămașă băiețească cu mâneci scurte, de vară, curată și pantaloni de pânză neflendiriți, chiar și aceeași privire care nu întrebă, ca și fetele. Umbra întunecată de pe buza superioară și coșurile arătau că e totuși ceva mai vârstnic. Cu dreapta uitată în borcan crâșmarul îl măsură și se simți – plutea în aer – nerăbdarea de a i se răspunde și altfel decât până atunci. Îl admonestă.

– Mă tem că ție nu-ți plac bomboanele, copile, și ai pofti niște tabacioc. Cum te cheamă?

Se văzu că cel în cauză a auzit și a înțeles, cu toate că o oarecare îndoială nu trebuie exclusă. El schiță un zâmbet ca o strâmbătură, dar în locul lui răspunse tot piticul.

– El e mut, dom'Poleacu. Îl cheamă Vasilică.

Era nevoie, desigur, și de asta. De un pretext. Încă din prima clipă, Matis, care ședea la o parte, rezemat în coada măturii, se holbase când și când la pitic cu ochiul lui fără albeață. Se aștepta parcă să-l vadă făcând ceva surprinzător, poate și periculos, să sară brusc în sus, sau să urle, ca o mică fiară, să strige ceva care nici nu-ți trece prin cap că e cu putință. Curiozitatea lacomă a slugii nu-i scăpase acestuia și-i răspundea de fiecare dată cu o privire neagră de necopil, o privire care te face să întorci iute capul, ceea ce Matis, speriat, se și grăbea să facă, rămânând totuși la pîndă, pentru altă ocazie. Dom'Poleacu însă știuse să nu-l ia în seamă. Abia acum, cu borcanul unde mai erau destule bomboane strâns cu un braț pe susul burții lui căzute peste curea, îl consideră cu interes.

Cei care aveau de a face prima oară cu Vasilică se strâmbau, compunându-și o falsă indiferență și, în tot cazul, se păzeau să rădă. Părea să fie unul dintre piticii zăriți prin iarmaroc, vara, pe lângă câte un circ, unde în țarcuri sunt elefanți și lei care noaptea scot răgete înfiorătoare. Maricuța notă și asta. Cei ca Matis se fereau superstițioși să se apropie de el, cu atât mai mult să-l atingă. Alții făceau ca atunci când deschizi ușa și dai peste ceva de neprivit: o închizi la loc cât se poate de repede. Foarte puțini îl luau ca pe o ființă normală, dar și asta după un recul, cu o oarecare pauză de

adaptare, lungită uneori indefinit. Ea adăugă și asta, meditativă. În minte îi veni nu se știe de ce jocul unor fetițe cu păpuși de cârpă, cum le despică burta și cotrobăiesc în talașul sau câlții umpluturii, refuzând să accepte că nu vor găsi nimic. Anormală era la Vasilică, spre exemplu, privirea ochi în ochi cu care suportase examenul prelungit al cârciumarului, dar asta o sesizau prea puțini. Oarecum nefirești erau la el apoi gâtul scurt și gros de bărbat în putere, dacă te uiți din spate, și la fel încheieturile puternice la mâini și picioare la care se adăugau însă palmuțele și tălpișoarele doar cu ceva mai mari decât la un sugar. Toată ființa lui era însă adunată în capul mare și greu, în obrazul cu pielea veștedă și încrețită ca la moșnegi, în orbitele scobite adânc cu privirea aceea despre care se spune că o au doar ființele fermecate din basme și care, dacă te fixează, ți se înmoaie genunchii. Se măsuraseră – ea și el – de mai multe ori la insistențele lui și dacă mai e ceva de notat e că Vasilică îi încăpea exact sub brațul ridicat. Așa venise deodată descoperirea uluitoare că, fără ca ea să-și dea seama, a crescut, se lungise: era mai înaltă decât el cu un cap jumate și trei-patru-cinci degete, socotind și distanța de la baza gâtului până la bărbie, măsurată și ea de mai multe ori și de fiecare dată cu alt rezultat...

Ca și cum avea un interes special, dom' Poleacu îl cercetase și el curios din creștet până în tălpi.

– Tu zici că nu ești rus, așa-i? Spune drept. Românește văd că ai învățat bine, mai adăugă el, fără să aștepte confirmarea.

– Suntem copii de la orfelinat, domnule.

– Copii! pufni celălalt. De copii trebuie să fie cineva să aibă grijă.

– Avem mâncare destulă și haine curate, domnule. Tot ce ne trebuie. De la toamnă vom merge și la școală.

– Știu, spuse dom' Poleacu nemulțumit, sec, în timp ce le împărțea celor doi câte un pumn din bomboanele amânate și după ce, o clipă înainte, refuzase bănuții întinși de una dintre fetițe. Faptul că niște amărăți de refugiați vor să-l plătească fără ca el să le-o fi pretins îl înfuriase. Oare ce știu dracii ăștia mici de copii ce el nu a aflat? Ce-au învățat în plus? Un asemenea gând era posibil și ar fi indispus pe oricine. Știu, repetă. Ați primit și o să mai primiți și ajutoare când o să fie nevoie. Dar tocmai la Zotic v-au dus, sus, pe deal? De ce oare? Și ce mâncați voi acolo?

Mai puse și alte întrebări, râzând neîncrezător și sluga îl imita de fiecare dată. Nu părea, de pildă, deloc mulțumit de faptul că le lipsesc actele. Asta chiar îl scotea din sărite. Fugiseră de ruși fără să-și ia o hârtie, acolo? Și nu e vorba de ei, de copii... O hârtie doveditoare, ceva. Nimic? Se aude că la trecera prin vad s-au răsturnat și toate documentele au fost duse de apă, s-au pierdut? Așa-i? Unde naiba s-a putut întâmpla așa ceva? Cinei

Radu Mares

conduce, pentru că nu lași niște copii de capul lor? Și cum naiba să cadă toate actele în apă? Părea, într-adevăr, o glumă. Matis râdea cu poftă și râsul lui a fost în cele din urmă semnalul de care era nevoie. Cu cele două fetițe în cap, și cu un „mulțumim” sau un „bună ziua” cântat cu vocile lor subțiratic, grupul porni mai departe, iar cei doi, crâșmarul cu borcanul strâns la piept și Matis cu mătura rămaseră sub cerdac să privească în urma lor.

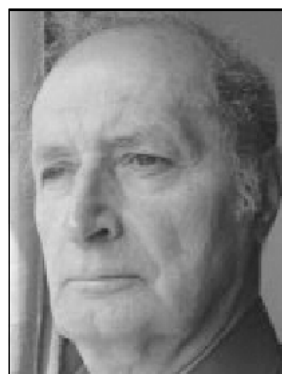
Copiii își duceau bomboanele lipicioase strânse în mână, fiind prea multe ca să le vâre în gură. Era o noutate și totodată o abatere. În rest, mergeau ca după un plan făcut de acasă, fără să se hlizească sau să se înghiontească, cum se întâmplă cu copiii lăsați de capul lor. Niciunul nu întoarse capul.

(Fragment de roman)

Proza

Paul Tumanian

Șase schițe

Regim de austeritate

Nici trei zile nu trecuseră de când Andrei telefonase de la serviciu la Întreprinderea de Distribuție a Electricității să-i întrebe pe cei de acolo cât de dese se întrevedeau a fi întreruperile de curent în perioada următoare. Asta, după ce acestea se înmulțiseră până la exasperare, iar zvonurile erau clare: statul era pus pe economii la sânge. Vorbind la telefon, Andrei începuse prin a spune, cu o voce cât mai sigură, „Suntem o unitate de pe Șoseaua de Centură”. Căutase dinadins ambiguitatea în exprimare: ce fel de unitate erau? Militară? Sau de comerț? Sau de reparații auto? Intuind că pe cei pe la Întreprinderea de Distribuție o singură instituție îi impresiona: Armata. Și le explicase și de ce vrea să cunoască situația întreruperilor viitoare: ca să știe câtă motorină să achiziționeze pentru grupul lor electrogen, ca să poată face față situației de austeritate. Tipul de la Întreprinderea de Distribuție făcuse o pauză la telefon și Andrei îl auzise sfătuindu-se în șoaptă cu cineva din preajmă, deducând că, dacă tot era vorba de armată, răspunsul pe care trebuia să-l dea era unul foarte responsabil. — *Ar fi bine să vă aprovizionați cu destulă motorină*, venise în cele din urmă răspunsul. *Situația e destul de critică.*

Și chiar era critică. La alimentarea din colț penele de curent aruncau tot mai des întregul magazin în beznă. Și nici lumina de pe stradă nu mai era de niciun folos pentru că pur și simplu dispăruse: strada era și ea în beznă. Vânzătorii ajunseseră cu obrăznicia atât de departe, că se întâmplase o dată să închidă magazinul în timpul unei asemenea pene și să nu-i mai lase pe clienți să iasă din magazin până la înlăturarea penei, de teamă să nu fi furat produse de pe rafturi. Casele de marcat treceau pe regim ma-

nual: casierile începeau să învârtă la manivele ca la vechile mașini mecanice de socotit, iar zgomotul era de-a dreptul agasant.

Dar situația nu era nici acasă cu nimic mai roză. Când, la ora întoarcerii de la serviciu, se auzeau dincolo de ușă pași în număr mare tropăind pe scară în sus, era clar că liftul s-a înțepenit din nou între etaje în urma unei pene de curent. Dar mai era și lumina din casă, care se stingea de câteva ori pe zi, cu pauze mai lungi de o oră unele dintre ele, și întreruperile de gaz metan. Da, statul avea datorii mari, iar regimul de austeritate era greu de suportat.

Când Andrei intră în lift, înainte să lase ușa să se închidă, o femeie tânără cu înfățișare plăcută se ivi grăbită pe hol, venind de pe stradă.

— Așteptați-mă și pe mine, vă rog, i se adresă din mers. Și Andrei observă cu plăcere zâmbetul ei jenat pe când făcea ultimii pași spre lift, aproape alergând, în timp ce el, cu mâna stângă, împiedica ușa să se închidă. — Mulțumesc! spuse ea îmbujorată, cu respirația doar o idee întetită, trecând pragul.

Andrei lăsă ușa să se închidă și o întrebă: — La ce etaj? Femeia îi răspunse încă însuflețită de efortul de a prinde liftul, pe buze cu ultima rămășiță a zâmbetului de mai înainte: — Apăsați pentru dumneavoastră. De unde el deduse că fie ea îl cunoștea și deci știa la ce etaj coboară, fie ea, fără să-l cunoască, urca la ultimul etaj și deci orice alt detaliu era inutil.

De ce doi oameni aflați în aceeași cabină a liftului evită să se privească unul pe celălalt, preferând să privească fiecare într-o parte, de multe ori în chip absolut ridicol? Andrei întâlnise această întrebare într-o carte de sociologie citită recent. Răspunsul se pare că era: pentru că fiecare vrea să nu fie suspectat că ar avea intenții sexuale în legătură cu cealaltă persoană din cabină. Posibil. În orice caz așa se întâmplă, într-adevăr. Andrei nu-și amintea să o fi întâlnit vreodată pe tânăra femeie cu care urca acum în lift. Dacă ar fi văzut-o era sigur că n-ar fi uitat un chip atât de plăcut, cu o purtare atât de firească, judecând-o chiar și după infimele gesturi pe care ea le făcuse intrând împreună cu el în cabină. Un cap mic și drăgălaș, cu părul strâns sub o pălărie gri cu boruri înguste. Asta era ceea ce îi rămăsese în minte fiindcă aici, în spațiul îngust din cabină, sub lumina chioară care venea din tavan... chiar că sociologul ăla avea dreptate, pur și simplu nu te uitai la celălalt. Femeia era sobră și elegantă, înaltă aproape cât el — asta da, asta putuse să-și dea seama chiar și fără a o aținti cu privirea. Cine să fi fost? O locatară pe care el să n-o fi observat totuși de atâția ani de când locuia în bloc? O simțea degajând o anume siguranță în chip de indiciu că nu venea aici în vizită la cineva. Era calea ei de fiecare zi. Era pe fața ei — iarăși atât cât putuse să observe în puținele secunde cât femeia străbă

tuse holul de la parter iar el îi ținuse ușa deschisă —, acea ușoară nerăbdare de a ajunge acasă după o zi obositoare de lucru. Nerăbdarea care îngloba în ea ușurarea de a te vedea în sfârșit acasă la tine.

Deodată liftul se opri între etaje și în cabină se făcu întuneric, doar c-o geană de lumină spălăcită care trecea prin geamul mat al ușii de metal din exterior și se strecura printre cele două jumătăți glisante ale ușii cabinei. De bună seamă nu era o surpriză dar lui Andrei i se păru că era ridicol să ia întâmplarea drept una banală.

— Ah, iarăși! exclamă el cu năduf. Și în aceeași clipă fu conștient că năduful lui avea în el ceva teatral, o minusculă farsă pusă în scenă pentru uzul necunoscutului și tinerei sale însoțitoare.

— Deja ne-am obișnuit, spuse femeia și, în întuneric, Andrei simți zâmbetul resemnat din vocea ei. Resemnat oare? Nici ea nu putea să facă abstracție că se afla în același spațiu strâmt cu un bărbat necunoscut, ceva mai în vârstă decât ea.

— Ce facem? spuse Andrei. Încercăm să ieșim?

— Nu știu, spuse femeia. Dumneavoastră ce propuneți?

Drăcie! era plăcut că se aflau împreună într-un același impas. Orice ar fi făcut, Andrei nu putea să neglijeze această împrejurare.

Deschise ușa cabinei și se trezi față în față cu betonul gros și vechi al planșeului dintre etaje.

— Asta ni se-ntâmplă de ani de zile! bombăni el în timp ce se întindea cu mâna spre rola cu pivot din colțul din dreapta-sus al cabinei, care, apăsată — deja avea experiență în privința asta — debloca ușa de metal.

Cabina se oprise la jumătatea distanței dintre etaje: deschiderile către etajul de jos și către cel de sus erau perfect egale, atât doar că printr-o deschidere trebuia să urci din cabină până pe palierul de sus, iar prin cealaltă să cobori pe palierul de jos. Andrei luă o hotărâre pentru *ei amândoi*, să iasă pe palierul de dedesubt. I se păru mai comod.

Coborî sprijinindu-se de podeaua murdară a cabinei și continuă să bombăne:

— Ei asta s-au obișnuit să facă, iar noi ne-am obișnuit să tăcem și să înghițim!

Ajuns jos, întinse mâna spre tânăra femeie s-o ajute să coboare, convingându-se pe sine, aproape fără niciun efort, că face gestul cel mai firesc din lume. Și ea la rândul ei făcu gestul firesc de a-i accepta mâna și de a se sprijini de ea pentru a coborî din cabina înțepenită între etaje. Coborî grațioasă și zveltă, îi lăsă mâna și porni să urce treptele alături de el.

— Măcar atâta ar putea să facă, bombăni Andrei, să renunțe la întreprinderile astea nenorocite începând de la ora patru, o oră sau două, cât se

întoarce lumea de la servicii! Nu mai mult! Ce-i așa de greu? Dar toate mizeriile astea se-ntâmplă fiindcă nimeni nu protestează!

— Da, spuse femeia, într-adevăr nimeni nu protestează. Dar credeți că s-ar schimba ceva dacă am protesta?

— Nu știu, spuse Andrei oțărât. Ar trebui să protestăm! Cât de cât!

Spunând asta se simți plin de o vitalitate masculină care îi făcu bine. Chiar că ar fi protestat dacă în loc să urce scara, ar fi coborât-o, ar fi ieșit în stradă și s-ar fi dus apoi împreună la Întreprinderea de Distribuție a Electricității. Ar fi fost un drum lung de făcut alături de necunoscuta lui colocatară, înaltă aproape cât el, grațioasă, cu paltonul ei croit pe talie și, fără nicio îndoială, cu pasul ușor și la fel de grațios ca ea toată.

Dar ajunse la ușa apartamentului său, mai bombăni încă ceva pentru ultima oară în timp ce își căuta cheile în buzunar, iar femeia continuă să urce și se pierdu undeva pe la etajele de sus. Rămânea senzația minunată a atingerii mâinii ei moi, dar nu lipsite de o anume fermitate. Și călduțe, în ciuda frigului de afară.

Cerșetori de tot felul

La doi pași de restaurantul chinezesc *Dragonul de Aur*, pe strada Biserica Amzei, un bătrân în haine zdrențuite stă ghemuit la piciorul zidului, cu genunchii la gură. Cerșește. Și tace cu demnitate. Trecătorii îi pot vedea fața în aparență inexpressivă, aproape ca o mască. Nu înfruntă pe nimeni, nu se agață de nimic pământesc, doar privește drept înaintea sa cu ochi goi, în care o amintire ștearsă a revoltei de odinioară împotriva lumii licărește stins. Ai zice că și-a încheiat toate socotelile pe lumea asta și că de aceea, închis în amărăciunea lui de-o viață, nu vrea să mai vadă pe nimeni. Nu mai are decât o singură datorie de împlinit. Față de sine însuși. Să supraviețuiască. Un timp, cât ăo da Dumnezeu. Iar dacă el a ajuns pe ultima treaptă a resemnării, poate că ceilalți se vor simți un pic responsabili și vor dori să aducă o infimă reparație. Cine știe.

Dar privirea lui iată că n-a murit. Dacă cerșetorii te interesează, vei observa tresăriri minuscule în coada ochiului său, care scrutează discret vecinătatea locului unde își face veacul. Un ochi vigilent, care sesizează fără greș prezența în apropiere a unui intrus. Și intrusul, acum, există: o cerșetoare, la fel de bătrână ca și el, care, iată, încearcă și ea să se aciuiască în apropiere de *Dragonul de Aur*, unde vadul e bun. Privirea sa devine instantaneu cruntă. Nici n-ai fi bănuit. Locul e al lui și nimeni altcineva n-are ce căuta în preajmă, să-i ia din câștig. O alungă c-un gest nervos și autoritar,

ba chiar strigă ceva în urma ei în timp ce femeia se îndepărtează resemnată. Învinsă fără luptă. Bătrânul cerșetor își asumă chiar și riscul ca, văzându-l în ipostaza de mic despot al locului, să nu capete nimic de la mine. De la mine și de la alți câțiva trecători, martori ai scenei. Ceilalți însă nu-i vor fi văzut izbucnirea de dușmănie și fața rea, și pomana pe care trecătorii sunt dispuși s-o dea cerșetorilor nu va mai fi nevoit s-o împartă cu intrusa care s-ar fi așezat în preajmă dacă n-ar fi alungat-o fără cruțare.

Nici nu vreau să mă gândesc ce s-ar întâmpla dacă l-aș fotografia.

Peste drum de Gara de Nord, chiar în stația terminus a troleibuzului 86, la doi pași de magazinul *Sora*, un bătrân stă în genunchi pe trotuar. Ai zice că se roagă. Poartă un costum gri-deschis, bineînțeles ponosit dar nu din caleafară. Încă mai are o anume distincție. De fapt bătrânul arată ca un profesor universitar. Chiar îți vine să te întrebi: să joace oare o farsă? Să fi pus oare un pariu că își va petrece o zi întreagă în chip de cerșetor, în văzul tuturor? Sub genunchi și-a întins o foaie de ziar și își ține capul plecat cu smerenie. Șuvițele rare și cărunte de pe creștetul său stau pleoștite, așa cum or fi rămas după ce și-a scos șapca de pe cap și a pus-o în fața sa pe trotuar în chip de bol pentru ofrande. E destul de frig dar bătrânul știe că trebuie să cerșească cu capul descoperit, în semn de smerenie față de toți cei ce trec sau vin să aștepte troleibuzul în stație. Și trecătorii îi dau bani. Foarte mulți bani. Incredibil de mulți bani. Din când în când, c-un gest firesc, *profesorul universitar* ia bancnotele adunate în șapcă și le strecoară meticolos într-o despărțitură a portofelului. Ba chiar își permite să facă o primă triere după valoare. După care strecoară portofelul la loc în buzunarul interior de la piept. Portofelul e deja burdușit de bancnote. Dar e abia amiază și ziua lui norocoasă e departe de a se fi încheiat.

Un tânăr brunet, cu ochelari negri, trece pe la marginea trotuarului împingând de ghidon o bicicletă. Se oprește în dreptul bătrânului, își lasă ochelarii pe nas în jos și îl privește țintă pe bătrân pe deasupra ramelor. Cerșetorul a simțit că e privit dar nu cutează să-și ridice privirea nici chiar după ce tânărul cu bicicleta a plecat mai departe. Smerenie înainte de toate.

Întristare

Ca și altă dată, am ieșit să arunc sacul cu gunoi la gheana de la colțul blocului. Ca și altă dată, în căutare de deșeuri reciclabile scormonitorii prin tomberoane împrăștiaseră gunoiul de jur-împrejurul tomberonului. Și

fiindcă nu m-am putut apropia prea mult, am țintit de la distanță și am aruncat sacul. N-am nimerit. Sacul negru de plastic s-a rostogolit peste capacul întredeschis al tomberonului și a căzut de partea cealaltă. Unul din scormonitori a strigat vesel: „Ole!” Nu era decât o mogâldeță fără formă în semiîntunericul inserării, ghemuită lângă zidul de cărămidă care împrejmuia ghenă. Abia dacă am aruncat o jumătate de privire într-acolo, și bineînțeles că nu i-am răspuns. M-am întors întristat în casă.

Pe debarcader

Venind dinspre largul lacului, vaporeșul se apropie lin descriind o curbă greoaie și se răsuțește cu bordajul către debarcaderul plin de oameni care așteaptă să se îmbarce pentru o nouă cursă de agrement. Spațiul dintre vaporeș și debarcader se îngustează tot mai mult în timp ce pe fața apei întunecate se ivesc adânci bulboane migratoare. Dar în spațiul acela tot mai strâmt se petrec două evenimente neașteptate. Mai întâi un crap dezorientat sare din apă și nimereste din greșeală drept pe debarcader. Nici de trei ori n-apucă să se zbată pe scândura udă că un bărbat din mulțime s-a aplecat după el și l-a și înhățat fulgerător. După care, fericit, îl strecoară în sân. Și pleacă. În clipa următoare, un câine aflat pesemne în apă, sub debarcader, încearcă să se salveze de zidul mișcător al bordajului, care vine amenințător spre el, și sare în ultima clipă din apă agățându-se cu labele din față de marginea debarcaderului. Disperarea strigă în ochii săi ieșiți din orbite, în timp ce oamenii din preajmă s-au dat un pas înapoi. Un bărbat între două vârste încearcă să-l ajute apucându-l de una din labe. Câinele își întoarce capul într-o parte, dezamăgit de încercarea neîndemnată a omului.

– De ceafă! strigă un tânăr hâtru din apropiere.

Bărbatul între două vârste îl ascultă instantaneu și, apucând câinele de pielea cefei, îl trage sus pe debarcader.

– Atenție, se scutură! strigă tânărul cel hâtru.

Prea târziu. Câinele ud leoarcă s-a și scuturat din toate puterile împroșcându-i pe cei din jur c-un nor de picături. Mulțimea râde amuzată. Vaporeșul lovește, surd, anvelopele fixate din loc în loc pe marginea debarcaderului.

Șanse

În holul dispensarului unii pacienți se uitau la televizor, în timp ce alții stăteau de vorbă cu glas scăzut. Se transmitea o dezbatere aprinsă pe tema turului întâi al alegerilor prezidențiale, care tocmai se încheiase. Televizorul era fixat în perete cu un braț gros de metal, chiar sub tavan, ca în camerele din hotelurile ieftine, într-un intrând al holului a cărui fereastră dădea într-o curte interioară. Surprinzător, bolnavii se arătau interesați de *talk-show*. Șezând pe un scaun lipit cu speteaza de peretele lateral, Bogdan Petrovici își mută privirea de la ecran la peretele din fața sa. Peretele era complet gol, vopsit cu un lavabil crem-portocaliu. Ceilalți pereți erau la fel de goi. Se gândi că bolnavilor nu le pria, pesemne, să știe cât e ora. Aveau în schimb la dispoziție o măsuță rotundă plină cu reviste de divertisment, care arătau, toate, timpul trecut și ferfenițit al ieșirii de sub tipar.

Se ridică și se duse la dozatorul de apă plată din apropierea televizorului. Extrase din distribuitor un pahar de plastic, se gândi o clipă sub care din cele două robinete să pună paharul și alese să ia apă rece. În timp ce paharul se umplea sub robinet se gândi că poate se plasase fără să vrea în centrul atenției celorlalți pacienți. Cu paharul plin, se îndreptă de spate și se întoarse cu fața spre hol. Privirile pacienților erau îndreptate peste capul său, spre ecran. Dar nu, nu toate: întâlni o privire care îl urmărea cu simpatie. Era un bărbat, mai învârstă chiar decât el, poate de șaptezeci și cinci de ani. Ședea pe scaun sprijinindu-se cu palmele puse una peste alta de mânerul curbat al bastonului proptit vertical și ferm în podea, și îl privea țintă c-un zâmbet prietenos. Bogdan Petrovici sorbi din pahar și se întrebă dacă alesese bine robinetul, fiindcă apa era mai rece decât se așteptase.

În clipa aceea doctorul ieși pe hol și îi rosti numele poftindu-l în cabinet. Se grăbi să bea apa aceea rece și, c-un gest preocupat, aruncă paharul gol în coșul de la piciorul dozatorului.

Când ieși din cabinet lumea din hol continua să se uite fix la televizor în timp ce vocile metalice ale personajelor de pe ecran holul crem-portocaliu c-un zumzet care îi era indiferent. Își luă haina din cuier, traversă holul încheindu-se, spuse „Bună seară” și ieși. Coborî scara până la parter și deschise ușa de metal care dădea în stradă. În clipa aceea văzu ploaia de afară împetriștând fața unei băltoace de pe trotuar și își dădu seama că uitase umbrela. Urcă scara înapoi, intră hotărât în holul pe care îl străbătu cu pas energic și își luă umbrela, încă umedă, pe care o lăsase pliată, atârnată de speteaza unui scaun, într-o zonă umbrită din intrândul holului, în spatele televizorului. Traversând holul încă o dată, ochii i se încrucișară din

nou cu privirea rătăitoare a bărbatului în vârstă care ședea cu palmele puse una peste alta pe mânerul bastonului. Bărbatul schiță un gest ghiduş ca și cum s-ar fi scuzat că nu îi atrăsese atenția de la început că pleacă fără să-și ia umbrela. Bogdan Petrovici îi răspunse c-un zâmbet la fel de prietenos.

Ieși în stradă, de astă dată definitiv, deschise umbrela și își simți pieptul umplându-i-se de bucurie că rezultatul consultației îi mai dădea încă destule șanse.

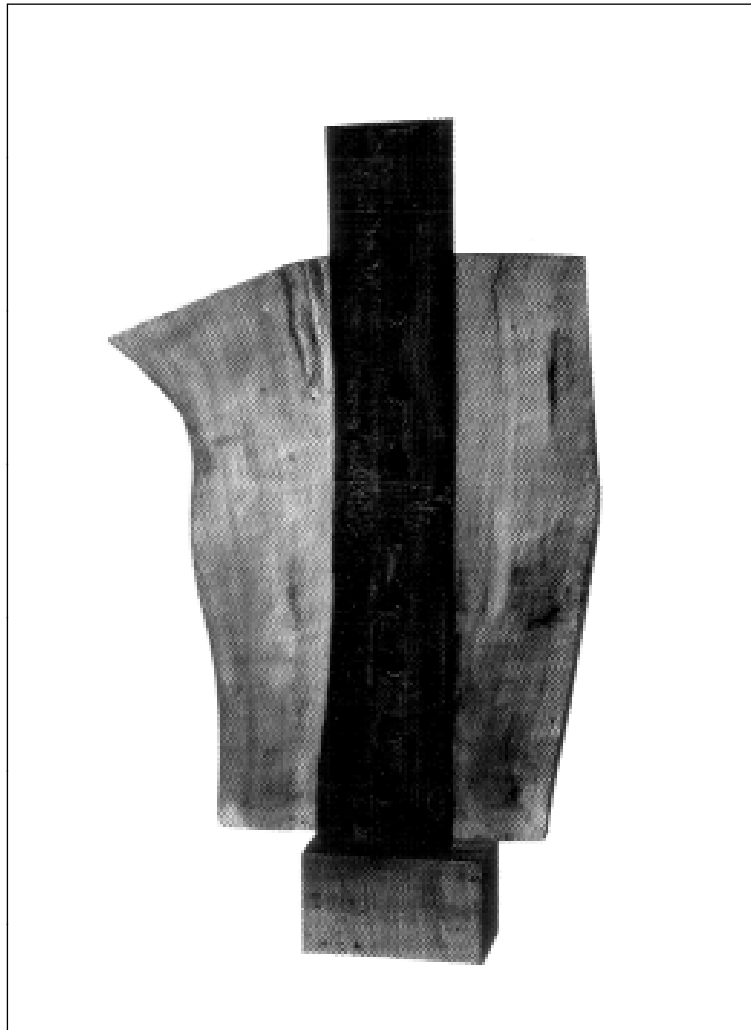
Întreruperi

Uneori filmul se întrerupea în toiul proiecției și instantaneu se aprindea lumina în sală. Ce naiba se-ntâmplă? izbucneam exasperat. Cu o morgă de cunoscător, băiatul de lângă mine îmi dădea explicația că trebuie să schimbe bobina. Dacă replicam că la alte cinematografe nu mai văzusem așa ceva, îmi explica cu răbdare că la cinematograful ăsta au un aparat de proiecție demodat, la care bobina următoare nu intră automat când se termină cea dinainte.

Alteori însă filmul se întrerupea altfel. Neprevăzut. Pe ecran fulgerau niște litere și niște cifre fără nicio noimă, sau pur și simplu niște linii mângălite dement, după care ecranul rămânea alb-strălucitor, fără ca lumina în sală să se aprindă. Dacă întreruperea survenea în toiul unei scene palpitante, sala izbucnea într-un cor indignat de tropăituri, huiduieli și bătăi din palme. Asta însemna că s-a rupt filmul. Protestele nu încetau până ce acolo sus în cabină nu lipeau filmul și reluau proiecția.

La întreruperile pentru schimbarea bobinei, după ce lumea se prinsese cum stau lucrurile, sala aștepta de cele mai multe ori calmă. Când se aprindea lumina, fețele începeau să se rotească în toate direcțiile, zglobii, surzătoare și incitate, încercând să se recunoască una pe alta. Și se recunoșteau, puzderie — ici una, dincolo alta, pe-același rând încă vreo două și-n capul celălalt al sălii alte câteva. Își făceau semne și își strigau de la unul la altul. Erau în cea mai mare parte puștani ca și mine, care vedeau filme, mâncau semințe și își omorau timpul.

S-a întâmplat și de curând la un cinematograf să se întrerupă filmul. Pentru schimbarea bobinei sau pentru că se rupsese filmul, nu știu. S-a aprins lumina în sală. N-a protestat nimeni. Într-o doară, alene, m-am uitat în jur. N-am întâlnit nicio față cunoscută.

Zbor
lemn pictat, 2009

Proza

Radu Sergiu Ruba

Invizibil scrisul

Mașina de citit

Rândurile de față, cu frazele, cuvintele și semnele lor de punctuație, îmi sunt invizibile acum, când le scriu. Nevăzute îmi rămân ele și când le citesc ori le recitesc. Nu scriu însă și nu citesc pe întuneric, iar frazele nu le aștern pe coli de hârtie. Cuvintele totuși îmi vorbesc atât pe parcursul alcătuirii lor literă cu literă, cât și la recitare. Le ascult într-o limbă aproape română. Dacă aș redacta în italiană, engleză, spaniolă sau franceză, ele mi-ar vorbi fără cusur. Scriu pe claviatura unui ordinator obișnuit, unde însă fiecare tastă se prezintă vocal sub tușeu, în chiar clipa proiectării semnului ei pe ecran. Apoi, la o altă apăsare pe taste, textul astfel cules se rostește singur pe sine. Va să zică, scrisul gravat în memoria ordinatorului, trimis prin poșta electronică sau proțâpît pe internet, e preschimbat cât ai clipi în voce aproape naturală. De glasul omenesc o deosebesc câteva infirmități: lipsa inflexiunilor și a surâsului lecturii, atotputernicia pustiului emoțional, ergo, nicio bâlbă, niciun tremolo. O deosebește și o monstruoșitate: transformarea textului în voce poate ajunge la viteze uluitoare, până la limita de rupere a sensului, până la ininteligibil. Mașinii nu-i pasă, ea sporește ritmul sub același imbold transmis tastelor de buricele celor zece degete, nicio dată mai puțin de zece.

Este una din tehnicile de scriere și de citire ale orbilor, cea mai recentă, cea mai eficientă, întemeiată pe performanța „sintezei vocale”, după cum a fost botezat programul în stare de isprăvile înfățișate mai sus și a căror serie este departe de a se încheia. Așa cum și înșiruirea aici a tehnicilor de scriere ale orbilor se află abia la început. Eu m-am îndeletnicit cu vreo nouă din ele, iar viața mea de până acum, în tot ce are ea mai intim, mai insolit, mai adânc, e legată de aceste meșteșuguri ale întreteserii

grafemelor în cuvinte vii care să-mi poată vorbi mie și mai cu seamă altora. Fiindcă iată, în timp ce scriu, ordinatorul mi se adresează și mă confirmă printr-o voce sintetică, iar cu omul obișnuit, văzător, comunică prin tușul virtual al ecranului. Aceluiași i se înfățișează el de pe fila scoasă înnegrită din imprimantă, pe mine lăsându-mă undeva în urmă, în locul meșteșugarului de care marfa, odată croită, se îndepărtează spre nostalgia lui și spre faima altora. Nu e mai puțin adevărat că dintr-o altă imprimantă, pe o hârtie mai groasă, pot să produc și pentru mine textul formulat într-un sistem de puncte în relief. Mașinăria izbuteste astfel ca, pe parcela aceluiashi text, să antreneze auzul, văzul și pipăitul, cele trei simțuri cu acces la felurile modalități de scriere și tipărire.

Despre toate astea am scris și am vorbit mai rar, îndeosebi în interviuri, răspunzând la întrebări precis țintite sau în eseuri despre accesul orbilor la cultură și mai cu seamă la educație, documente de multe ori destinate sfredelitor timpanelor groase, nonvibratile ale autorităților. Am mai curtat tema în excursuri asupra unor inventatori ai codificării mesajelor sau ai decriptării intimităților materiei. E prea puțin însă față de rolul pe care l-au jucat în devenirea mea toate aceste moduri de codificare prin semne grafice a lumii inteligibile precum și a penumbrelor ei de nepătruns. E nevoie pentru asta de o carte, de o poveste limpede pe care am amânat-o prea mult, zic eu acum, dar poate că la capătul călătoriei voi găsi că aventura și-a ales singură ceasul potrivit.

Am ajuns la această mărturie pe un drum lung, întârziat de ezitări, de ocolișuri, de escale cu sau fără voie, de plecări în direcții înșelătoare, de reveniri spre țintă din alte unghiuri, de lene și de teamă. De spus, am mai spus-o, nici nu aveam cum să măsluiesc evidența: vederea, câtă a fost, mi-am pierdut-o pe la unsprezece ani. Iar dacă paradisul e asimilabil copilăriei, înseamnă că, între cei zece și unsprezece ani ai mei, lumina raiului a fost cea care s-a dus să asfințească undeva, nimeni nu știe unde. Copilăria, cu accidente ei paradisiace, a mai rezistat o vreme, s-a zbătut, a refuzat să cedeze odată cu lumina. Dar nu există paradis în absența luminii, drept care strălucirile și curcubeiele mele de după unsprezece ani au lunecat pe alte ceruri mai joase. Pe retina interioară s-au deplasat ele, menținându-se acolo până în ziua de azi. Căci omul poate să-și piardă vederea, dar nu și memoria vizibilului, funcția ochiului poate să dispară, însă nicidecum amintirea lumii arate cu privirea. În spatele pleoapelor, învie lumea ca reprezentare. Nu o văd, dar mi-o filmez spontan, mi-o reprezint pornind de la profilurile ei reale. Cel puțin la început, nu adaug nimic din propria-mi imaginație.

Am aproape doisprezece ani. Intru în gradina de flori de acasă. Cunosoc toate aleile, le știu pe dinafară. Nu văd potecile, dar e ca și cum le-aș avea lipite de retină. Înaintez pe alee și ocolesc locul unde se află stropitoarea verde. Dincoace de pleoape mi se arată ca fiind acolo, dar ca să fiu sigur, întind mâna. O găsesc și am impresia că lumina nu a dispărut de tot. O reaprinde atingerea metalului cald. E vară. Înseamnă că și uriașa dalie galbenă e la locul ei, uitându-se la mine de pe tulpina ei scundă. O ating, iar auriul ei îmi arde privirea lăuntrică. E și mai strălucitoare acum, după mângâiere. A doua zi, mă strecor din nou pe poteci. Stropitoarea verde îmi face cu ochiul. Întind mâna, dar nu mai e la locul știut. Merg mai departe și genunchiul drept se lovește de un obiect metalic, gol și răsunător când îl răstorn. E stropitoarea care pe filmul meu accelerat dintr-odată nu uită să rămână verde.

Mărturiseam adineauri că mi-a fost cumva teamă să abordez într-o carte istoria experienței cecității mele. „Este un mod de viață ca toate celelalte”, afirma pe bună dreptate Borges, numai că de aici până la înțelegerea calmă a fenomenului e cale lungă. Scriitorul nevăzător care astăzi, la noi, ar veni cu o asemenea mărturie suficient de exotică prin ea însăși, s-ar pune în primejdia de a rămâne, în percepția mediatică și în cea a publicului, autorul unui singur subiect literar. Din motive igienice, nu aduc aici în discuție precaritatea școlară, chiar pestilențialitatea educațională a multor slujnicari mass-media. Dar și jurnaliști înzestrați, interpelându-mă cu diverse prilejuri, se grăbeau să ocolească țintele principale ale dialogului, și lunecau în curiozități biografico-senzoriale. Semnalmentul cel mai evident al apariției mele, detectabil de oricine la prima privire, era suprasolicitare, riscând să eclipseze, ba să înghită și să mistuie întreaga-mi identitate.

Înainte de 1990, lucrurile stăteau diferit: pesemne că cenzura de fond a sistemului infiltra misterios și securistic un fel de lichid de frână în popularul instinct băgăcios. Intimitatea omului nu era asaltată, ci tratată cu precauție, cu introduceri politicoase, cu pretexte plauzibile. Sunt invitat însă mai ieri la o emisiune de televiziune cu incursiuni în viața socială și culturală, iar genericul proclama: „Lumea văzută de un orb!” Așadar, nu de un scriitor, de un profesor, de un radiojurnalist ori simplu, de un cetățean, repere la care se poate adăuga semnalmentul „orb”, ci de un „Zoon Exotikon”. Efectul vizat prin contrast de participiul „văzută” nu scuză mizerabilismul rudimentarei logici oximoronice. Trebuie spus că omul, nu cel generic, ci orice om, nu este ceea ce pare, ci ceea ce devine... Devenire de sigur în ambele sensuri: al ascensiunii și al drumului la vale, lin și pe nesimțite, de-a dura ori în cataracte.

Și totuși, tema cecității personale nu m-a intimidat de tot. În „Epistolar, schimb feminin de scrisori între inițialele onomastice E și A”, partea a doua din volumul de poeme „Grația Disgrația” (Editura Vinea, 2003), am pus în gura a doua domnișoare, una insolentă și altitudinară, alta curioasă și receptivă, cugetări asupra personajului Ruba, care „e ceva șef pe acolo, pe la ei / la orbi” și care ține să recruteze voci feminine, ceea ce, la urma urmei, înseamnă tot femei, „pentru nu știu ce fel de studio de al lor unde se înregistrează cărți / te pui la microfon și le citești cu voce tare”. Vine vorba în „Epistolar” tot de citit și de ascultat, pe alocuri și de scris în regimul absenței vederii. Dar se intră și în labirintul imaginației orbilor și al felului lor de a visa, se urcă în acest turn al sensurilor lui Babel și se iese pe scara de incendiu.

Apoi, am mai îndrăznit să scriu și romanul „Demonul confesiunii” (Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, 2004, reeditare la Limes în 2009), povestire în care apare ca personaj orbul Andrei Cuc.

– *Bine-ai venit, măi, Andrei Cuc*, mă întâmpină un prieten poet din Iași, bucurându-mă cu dovada citirii romanului.

– *Nu sunt eu frate, e doar o parte din mine în Cucul ala! Eu, ca și Flaubert cu Emma, sunt mai mult Eliza.*

Cu toate acestea, scriitori din generația mea, unii chiar vechi prieteni, în pofida tuturor amabilităților de context, au ezitat să abordeze „Demonul”. L-au evitat nu pentru că nu ar exista acolo cârlige de captare a atenției de la bun început, ci deoarece, faptul l-am aflat de la unul din ei, nu-și închipuiau că Ruba e în stare să deseneze, cromatic și volumetric, configurațiile contingentului. Cu poezia, e altceva: ea are un limbaj propriu, diferit de tranzitivitatea obligatorie a prozei, iar proza, oricât de interiorizată ar fi, are nevoie de epic, de concretul existenței reconstruite, recolorate cel puțin în convențiile sale elementare. Or, potrivit lor, RSR poate el să ofere mai mult decât o imagine sărăcită a realității, retrogradată la al doilea sau al treilea nivel de reflectare?... Reflectare o dată în mintea lui de parțial văzător în copilărie, apoi în memoria sa vizuală de mai târziu, maturizată ori nu. Sau, cel mult, ar mai putea RSR să producă un roman liric în virtutea experienței sale poetice, iar proza lirică nu ne interesează. Așa cum nu ne poate fi de folos, repovestită de prietenul Rubobostes, o lume descrisă de alții și reținută de el pe bucăți. Cum adică? Să ne pierdem vremea cu ce a înțeles el din fantezia altora?...

„Ce roman cinematografic!”, au exclamat alții, abstracție făcând de biografia mea senzorială. Iar dacă propria scriere, înlănțuirea de slove vreau să zic, i-a rămas invizibilă autorului, numeroase priveliști și figuri au tâșnit din pagina ca să i se atârne cititorului de gene. De geana lăuntrică, de

bună seamă, fiindcă Victor Hugo, în timp ce-l plăsmuia pe Gavroche, nu-l contempla topăind pe masa lui de lucru, Tolstoi nu și-a scris epopeea în chip de spiriduș strecurat în coafura Annei Karenina și purtat de ea pretutindeni, iar Rebreanu nu a ținut el de coada sapei cu care George I-a altoit în cap pe Ion. Asta ca să nu mai vorbim de Cervantes care, inventând risipa de drumuri de-a lungul și de-a latul Spaniei, nu încăpea cu Don Quijote pe aceeași mârțoaică și nici cu Sancho pe același măgar.

Stafiile luminii

În internatul unei școli pentru orbi, dispariția brumei de vedere a câte unui copil ține mai curând de banalitatea supărătoare, de săcăielile previzibilului. „Ați auzit? A orbit Mircea de la C!” „Păi, asta-i veche de două săptămâni. Iar până duminică, cred că orbește și Vasile de la A. Ba nici Ruby de la noi nu se întoarce în regulă din vacanță, prea pipăie totul în jurul lui în ultima vreme...”

Bănuiseră cu temei. Mă tem că cel din urmă crâmpiei de lume pe care l-am zărit a fost un dar al apei mării. Nu îndrăznesc să spun că am văzut marea, ci doar reflectarea tăioasă a soarelui din undele ei. Intrat în apă aproape de mal, încovoindu-mă și aplecându-mă, expunându-mă valurilor care-mi intrau în nări, izbuteam uneori să mai prind cu un colț de retină această rază. Nu-mi mai amintesc cum îmi reușea, pare-se că eram tare caraghios. Mă prefăceam că mă lansez înot în apă până la brâu și, răsucindu-mă cumva, captam reflexul luminii, o senzație suficient de intensă ca să mă mai bucure. Îmi doream atât de mult să nu pierd această comoară încât devenisem, prin dese mele contorsionări, o curiozitate pentru ceilalți copii. Mama m-a scos de câteva ori afară, îndemnându-mă să mai stau de vorbă pe plajă cu fata unei doamne din Târgoviște cu care ne împrietenisem, și să-i povestesc istorii cu profesorii mei de la Cluj.

Ne luase mama, în vara aceea a lui 1965, pe mine și pe sora mea și ne dusese la Eforie Sud. Aici mi-a incendiat retina și mi-a împietrit în memorie cel din urmă rest de lume, de spațiu, de cosmos, o linie de aur, găsită cu greu și pierdută îndată, o rază indirectă, deviată, adierea unei răsfrângerii. Era prin luna august. În a doua jumătate a lui septembrie, cu siguranță, nu mai vedeam nimic, dar faptul nu-l înțelegeam pe deplin. Aveam să-l pricep curând, într-o după-amiază, în curtea școlii pentru orbi din Cluj, când m-am luat la întrecere la fugă cu alți colegi, cu toții simțind despre noi că păstrăm urme de lumină între gene. Alergam în direcția clădirii școlii. Ceilalți s-au oprit la linia de sosire, în schimb, eu am scăpat mai departe, intrând cu

toată viteza în zid. Câștigasem, dar ce folos!... Cabinetul medical, după ce m-a pansat, m-a dat în grija unui băiat mai mare care să mă ducă la spital. Deschiderile răniilor au fost prinse în copci, port și astăzi semnul în mijlocul frunții.

„Ruba a vrut să dărâme clădirea școlii cu capul - se râdea pe seama mea la acel început de trimestru - dar capul lui sa dovedit mai slab!”

Numai că din privirea mea, cea venită de departe, lumea nu dispăruse. Vorbeam cu colegii, simțind că le disting trăsăturile: cutare era tot roșu în obraji, celălalt negricios, profesorul Secășan apărea îmbrăcat întotdeauna în halat alb, cel de matematică într-un costum gri, iar doamna de botanică purta o eșarfă cu mari pete galbene care-mi plăcea mult. Totul plutea scăldat în lumina de amurg a unei veri nespuse de strălucitoare. Cicatricea din frunte mă incomoda, copcile fuseseră extrase, dar rămăsese o umflătură pe care o cercetam mereu cu degetele. Oglinzi nu aveam la îndemână, însă începeam să înțeleg și fără ele. Iar într-o dimineață, m-am trezit la patru și jumătate, atâta îmi arăta ceasul meu cu puncte în relief în chip de cifre, discret și fidel, nicio piedică să-l cercetezi cu degetele pe întuneric. Sub pleoape însă, aceeași inundație, o amurgire fără sfârșit. Era mijloc de noiembrie și vara din ochiul meu ciudat și invizibil, ascuns, nu dispăruse. Nici șalul galben de la gâtul profesoarei mele favorite nu se îndepărtase de chipul ei, nici halatul de doctor al dascălului Sorin Secășan și nici pantofii lui roșiatici, lucitori de te puteai oglindi în ei, nu-și schimbaseră stăpânul. Colegii mei, la rândul lor, nu-și înlocuiau îmbrăcămintea de la o zi la alta, dar ei măcar erau supușii uniformei școlare. Totuși, parcă-i vedeam jucându-se cu aceleași obiecte: unul cu un briceag, altul cu un fluier mut, al treilea cu o bilă legată de un fir. Am întins mâna să ating bila. Băiatul ținea în mână un tub răsucit din hârtie. M-a plesnit cu el peste degete, crezând că voiam să-l iau. Spre iarnă, mă dumiriseam: vederea se ascunsese, plecase de tot. În schimb, rămăsese undeva în mine, nu-mi dădeam seama unde, vara aceea în nesfârșită scăpătate, străpunsă uneori de tăișul razei de la marginea mării, ultimul fulger care-mi trecuse pe dinainte târând cu el întreaga lume. Căci de atunci încolo, totul a fost să fie închipuire.

În vara lui '65, la Eforie Sud, m-am întâlnit nu numai cu cea din urmă pentru mine răsfrângere de lumină a spațiului, cel ce ne-nconjoară cu plinurile și cu golurile sale până la capătul capătului, m-am întâlnit tot acolo și cu timpul... Cu timpul istoriei. Nu aveam de unde să știu atunci, dar am aflat mai târziu că orașelul se numise o vreme Vasile Roaită, iar între cele două războaie purtase numele poetei Carmen Sylva, regina care întemeiase la București Așezământul Orbilor Vatra Luminoasă. Acolo, la Vatra Luminoasă

să, împotriva tuturor așteptărilor, aveam să ajung și eu, prin 1978, să creșter pe răboj „Munci și Zile”, predându-le tinerilor orbi limba în care poeta scrisese „Les pensées d'une Reine”.

De la vârsta de unsprezece ani, așadar, altfel spus, de aproape o jumătate de veac, trăiesc într-o lume imaginară.. Poate nu tocmai închipuită, dar impusă mie ca alt soi de imagine. Întotdeauna mai mult sau mai puțin diferită de ceea ce văd ochii din jurul meu, dar o lume cu aceeași identitate. În sensul că, iată, biroul la care scriu este unul lung și de lemn bine șlefuit, potrivit pentru tastatura plus boxele calculatorului și adăpostind comod dedesubt unitatea centrală a acestuia, apartamentul în care locuiesc are pentru toată lumea, ca și pentru mine, trei camere și două săli de baie, manuscrisul de față am început să-l redactez la o altă masă, în casa de la Tisa de sub munții Prahovei și ai Buzăului, iar soției mele îmi place să-i spun Nicole. Nu am văzut-o niciodată, dar ființa ei este, înainte de toate și înainte de orice, o emisie neîntreruptă de lumină. Mai este ea, pentru mine ca de altfel pentru orice privire limpede, o frumusețe de un rafinament și o delicatețe unice.

Cât despre asfințitul acela fără seamăn pe care în copilărie, încă nu-l deosebeam de realitatea cu adevărat vizibilă, el sa estompat cu timpul. Radiația lui a virat către alb, către fumuriu și mai ales către sepia. Vederea interioară s-a dovedit a fi o spontană și irepresibilă reacție a mea la tot ceea ce se găsește în jur. Nu văd persoana cu care vorbesc, dar mi-o reprezint schematic, ca pe o umbră pe un fundal mai deschis. Dar e o umbră cu față umană, nu poate avea altă incarnare.

Mă încântă volubilitatea unui copil, ne jucăm, râdem. Îmi e cu neputință să nu mi-l reprezint ca având o anume culoare a părului, un fel al lui de a privi de jos în sus. Sunt fără îndoială imagini standard ale copiilor pe care-i țin minte de pe vremuri, de la joacă ori din fotografii. Puștiul de acum poate fi brun, iar eu mi-l închipui blond. Nicio încurcătură: el își poate duce liniștit pigmentul mai departe, că și eu îi voi păstra blondețea în memorie.

Mai greu e, ca în orice împrejurare, cu femeile. Când ele se desprind din neant, deci, când își fac simțită brusc prezența, înfățișarea le este pictată dinlăuntru, vocea e cea care le-o iluminează, cuvântul. Dacă se întâmplă ca interlocutoarea să-mi placă, ea mi se arată pe retina aceea din adânc... Dar ce anume se ivește acolo?... Oricum, ceva strălucitor, vaporos, feminomorf și foarte, foarte plăcut. Ce mai?! O zână! „Cum arăt, după părerea ta?”, mă trezesc că mă întrebă câte o domnișoară proaspăt întâlnită. Simte că proximitatea ei mă cutreieră în toate direcțiile și așteaptă răspunsul zâmbind. „Ești... ești șatenă, cu ochii verzi, cu o privire... oarecum întârziată, tinzi

a mă studia dintr-o parte... Ești...” „Sunt foarte brunetă, am ochi negri mari, gene neobișnuit de lungi, iar acum mă uit direct la tine cam mirată. Sunt din zodia...”

Se prea poate să arate taman precum pretinde, dar intensitatea simțirii mele aprinde cum îi vine mai la îndemână amănunțele înfățișării ei ajunse în privirea mea dispărută. Eu pot să mi-o reprezint cu totul altfel decât în carnea și-n oasele sale, dar dacă apariția ei îmi transmite anume semnale, negreșit mi-o închipui minunată. Și culmea este că o văd instantaneu ca o răsărire din valuri, ca o inflamare de culori. Ciudatul meu ecran lăuntric se însufletește dintr-odată. Ajung până la nuanțele vestimentației care cu siguranță mi se arată întotdeauna diferită față de ceea ce ea poartă chiar în acel moment, percep o îmbrăcăminte de dimensiuni cel mai probabil ieșite din modă, dar orice emoție autentică obligă la cromatism. În sepia, rămân femeile placide, birocrațele, nesăratele, iar liturghioasele și voluntarele o cotesc spre negru și se scufundă. Să ne ferească însă Dumnezeu și aici, pe retina cu pseudo-imagini feminine, de marile jerbe de scânteii... Sau să nu ne ferească, să ne lase pradă arderii până la capăt.

De cele mai multe ori însă, adică aproape întotdeauna, pe retina mea din adâncuri se perindă umbre.. Umbre desprinse dintr-o ceață străvezie, dintr-o zi involburată de nori sau dintr-o noapte mânjită de raze. Borges avea dreptate spunând că orbii nu trăiesc în întuneric, ci într-un fel de ceață luminoasă. Nimic nu e clar, afară de un singur amănunt, unul de căpătâi: senzația de lumină se naște în zona ochilor, chiar dacă globii au fost enucleați. Pentru câteva năluci colorate sunt de ajuns și două orbite goale. Organul lipsă își duce înaintea viața sa fantomatică: mâna retezată de la cot simte că mișcă brațul, piciorului spulberat de schije de la genunchi în jos i se pare că atinge pământul, că aleargă, urcă trepte și coboară panta. Treptele sunt de piatră, săpate în deal, coasta e acolo, toate sunt vizibile, palpabile. Proteza piciorului amputat poate călca anume pe ele. Dar ce e cu lumina din ochii stinși, de unde vine ea?

În absența luminii, ochiul e inutil. Liliacul și alte vietăți ale întunericului se descurcă de minune fără ochi. Dar iată că vin niște foști văzători, astăzi orbi, pretinzând că pe retinele lor pustii, la ocazii, frumusețea femeilor își deflagrează aureolele. Lumina totuși înseamnă energie, fotoni, fuga fără oprire între corpuscul și undă, lumina poate fi reflectată, refractată, focalizată, o înțelege oricine. A orbilor însă, foști văzători, e doar o amintire, o aparență. Așa cum aparență e și lucirea stelelor expirate demult pe la marginile galaxiei. Greu de ținut sub control admirația pentru adevărea cu care Eminescu a plasticizat acest adevăr despre „Icoana stelei ce-a murit”. Era doar lumina fosilă a unui fost astru, după cum fosilă este și lumi-

na din memoria orbilor, cea care dă splendoare doar de ei gustată chipurilor altfel comune ale unor femei cu biocâmpuri iscoditoare. Stranii se dovedesc însă spațiile în care știe lumina să se fosilizeze: eterul interstelar și infinitul minții omului.

Iată prin urmare măcar două dintre apele pe deasupra cărora alege să se poarte Duhul.

Valea Măriei

Lumina acestei lumi am întâlnit-o doar pe alocuri, dacă stau să socotesc bine, prin nu mai mult de nouă așezări omenești și pe drumurile dintre ele. Cinci din aceste așezări sunt sate din ținutul Sătmarului, a șasea e reședința județului cu pricina, apoi un colț din Baia Mare iarna, străzi și coline din Cluj și vreo două crâmpie de București, între care Floreasca dimpreună cu lacurile sale. De Carmen Sylva nu aduc vorba fiindcă acea ultimă rază din amintirea mea s-a potrivit să țâșnească din cioburile de oglindă ale mării, nu din clipirile orașului. Dar o pată pe fața pământului, una mărunță acolo, am zărit-o și de sus. 35 de lei pentru copii și 75 pentru părinți costa avionul de la Satu Mare la Cluj, câțiva lei mai mult ca accelerația. În jumătatea de oră de zbor pesemne că aparatul nu se ridică deasupra norilor câtă vreme zăream până și eu imensa întindere verde a ținutului Codrului, străvechea Sylvania dincolo de care aruncând privirea, ungerii dăduseră, acum o mie de ani, de Terra Ultrasylvania, de Trans-Sylvania.

Niciodată ochii mei n-au fost cu totul teferi, atinși fiind din naștere de un rău ireversibil. Dar atâta timp cât sau putut minuna de toate cele de primprejur, sau priceput să rețină că lumina Bucureștilor e mult mai vie decât cea de prin alte locuri, că toamnele Clujului lasă să curgă din văzduh un fel de miere diafană, iar la noi, în nord, aceeași memorie a retinei crede că razele erau de un galben îmblânzit, rarefiat, neauriu, necopleșitor. Amintirea lasă însă de-o parte iernile a căror luminozitate venea mai mult de jos, dinspre zăpadă.

Există din fericire un perimetru nu prea mare unde universul a adunat cu dărnicie forme de viață și reliefuri felurite. Mi-a scos tocmai mie în cale acele locuri pentru ca, pesemne, cutreierându-le și admirându-le cu puterile câte-mi rămăseseră, să iau aminte și să nu uit chipul lumii. Aveam la îndemână Pădurea cea Mare și Păduricea, coaste de dealuri, gărla și bălțile ei, tăpșane cu iarbă, livezi și pante suite de vița-de-vie. Vinul, unul rosé, curgea din toate direcțiile. Îl țin minte de pe la cinci ani când baciul Martin Baumgartner îmi turna câte un pahar în care puneă o linguriță de

bicarbonat de sodiu ca să facă spumă și să-mi placă mie cum fierbe. Vinul alb nu mi-l amintesc. Această culoare s-a vândut însă îmbuteliată prin anii '80, sub eticheta Dealurile Răteștilor, după ce înălțimile din preajma satului fuseseră abundant acoperite cu plantații de viță nobilă adusă de prin podgorii mai cu nume.

Rătești este, iată, numele satului primelor mele amintiri din viața aceasta, a treia așezare cum vii de la Sătmar, după Mădăraș și Arduș, pe șoseaua care duce la Zalău și mai departe, la Cluj. Era pe atunci un colt pierdut de țară șvabă. „Pierdut” în mai multe sensuri, între care acela că șvabii nu-și mai vorbeau dialectul german, preferând limba ungurească. Generația părinților mei o rupea încă binișor pe șvăbește, în schimb, a mea nu mai știa o boabă de nemțească. Vorbea numai maghiara pe care am deprins-o și eu destul de repede de pe stradă, de la joacă. Marea majoritate a numelor de familie însă erau pur germane: Müller, Merk, Schaffner, Geiger, Prommer, Mesmer, Tepfenhart, Baumgartner, Napholz, Haras, Bacholzer, Fromertz, Alt, Schwartz, Reiser, Baum, Wincler. Familiile cu nume curat ungurești le numărăi pe degetele de la aproape două mâini. Le știam și noi, copiii, fiindcă acei oameni nu mergeau la biserică cea mare, romano-catolică din Rătești, ci la Arduș, la opt kilometri, la o biserică despre care se spunea că are deasupra, în loc de cruce, un cocoș și o stea. Târziu am înțeles că atunci când tata mă înjura cu simpatie de „cocoștea”, lua la țintă simbolurile bisericii lui Jean Calvin.

Locuiam în partea de jos, cea veche, șvăbească a satului, cu case mari, lipite cu fațadele de trotuar. Prietenului Tibi Fromertz părinții sau bunicii îi vopsiseră casa în albastru. Dar nu orice fel de albastru, ci unul umbros, greoi, te călca în picioare când te uitai într-acolo. Îmi plăceau mai mult casele românilor, în partea de sus a satului, în Cerhat, toate albe, iar unele încinse cu un brâu de un albastru atât de deschis, că dacă n-ai fi simțit în culoare huma tencuiei, s-ar fi uitat la tine ochiul cerului. Toate aceste case stăteau depărtate de la drum, ocrotite de pomi. De aceea ele-mi păreau mai mici ori chiar așa și erau. Nu auzai aici vorbindu-se ungurește ori șvăbește, oamenii nu se salutau cu „servus”, ci cu „lăudat fie Iisus”. Din șosea, nu porneau ulițe lăturalnice, românii nu apucaseră să-și întindă gospodăriile peste pământuri, se ațineau pe firul de cale, între pădurea de arbori și cea de butuci de vie.

Ai fi zis că partea de sus, Cerhatul, și partea de jos, Schwabendorf-ul, erau două mici sate împinse unul spre altul din cine știe ce întâmplare. Totul le deosebea: stilul caselor, umbra, limba vorbită, reliefurile, iar printre ele, curgea cum putea Valea Măriei. Coborai odată cu șoseaua dealul Cerhatului, dispăreau casele și de-a dreapta și de-a stânga, dar veneau ele

cele două poduri de piatră, primul peste gărla îngustă, al doilea peste o baltă din vreo veche revărsare de-a Văii, având pesemne izvoare proprii, de vreme ce nu seca niciodată. Nici bucata de drum dintre poduri nu era flancată de vreo casă. Abia dincolo de baltă se înălța pe stânga casa robustă, gospodăroasă a lui Harass, iar pe dreapta, în roșu de cărămidă, a nu mai știu cui. Înțelegeam cu toții, mai cu seamă noi, copiii, că Valea Măriei era locul cel mai de jos al Răteștilor, că prin spărtura lărgită de ea în rânduiala caselor, orice și oricine se putea strecura înăuntru.

În primul rând, vântul și țiganii. Căci luminișul ăsta din mijlocul Răteștilor era treimea cea mai atrăgătoare, cea mai ispititoare din întreaga așezare întinsă de-a lungul semicercului șoselei pietruite. Aproape de primul pod, pe dreapta, sub dealul Cerhatului, duruia din când în când o moară. Măcina grâu, dar asta nu era treaba noastră. În schimb, storsul sâmburilor de floare-de-soare aduna acolo liota de prunci, fiecare cu câteva bucăți de pâine de cufundat în uleiul fierbinte, spumegos prin jgheabul din jurul teascului. Când au demolat moara ca să mute presa mai la oraș, toți băieții eram acolo. Eu îi strânseam. Aflând cel dintâi vestea, îi strigasem din fugă la poartă pe Zoli, pe Tibi, pe Jani și pe Duczi:

— Gyertek! Le bontyak!

— Mit?

— A malomot! Strigam cu toții să ne spargem piepturile: „Ne bontyak le! Ne bontyak le!” Nimeni nu făcea mai multă zarvă ca Vilmos țiganul. Era mai mare cu câțiva ani decât noi, ceilalți, se pusese în fruntea cetii, suierând cu două degete-n gură ca la speriat graurii. Cel mai mânios și mai necăjit era însă baciul Șipoș oloierul pe care-l vedeam pentru întâia oară nemânjit de ulei. S-a răstit la noi:

— Mă! Când vă văd și pă voi aci, îmi vine să mă omor mai iute! Împrăștiați-vă dracului odată!

Glasul lui a fost urmat de altele mai lătrătoare și de câteva mutre necunoscute, cu șepci de oraș, ieșite din dosul morii. Înainte de a suspina de indignare, ne-am risipit și ne-am ascuns pe unde-am nimerit ca să nu ni se vadă lacrimile. Ne-am pierdut pe râturi, pe sub răchițele Văii Măriei. Așa i se spunea platoului ierbos din dreapta podurilor și de pe stânga Măriei, „rât”, ungurește „ret”, întins generos și slobod până sub grădinile din satul de jos și nedespărțit de ele până în capătul de sud al așezării. Era pesemne zona inundabilă a Văii Măriei, lunca ei ori poate o insulă, fiindcă pe sub grădini, ieșea timid de prin tufe un fir de apă ce sporea încet în lățime și adâncime și căruia i se zicea tot Valea Măriei (Maria Patak).

— Cocoșteaua voastră de prunci! Cu partidul vă puneți voi, mă, cu partidul?... ăsta era tata, primarul Răteștilor, ajuns seara acasă și suduind mai mult de uimire decât de furie: cocoșteaua voastră!

Și astfel am înțeles eu că partidul al cărui nume îmi mai zumzăia uneori pe la urechi, era ceva tare de tot, de la oraș, care avea puterea de a dărâma mori, ca noi să nu ne mai muiem pâinea în ulei înspumat, și cutezanța de a-i trage trei șuturi în cur lui Vilmos pentru că țiganul nu fugise odată cu noi și mai fluierase de vreo câteva ori. Iar Vilmos unde să se ducă? S-a retras și el peste râț pe cărarea folosită de toată lumea ca scurtătură și a ieșit în sat pe la brutărie. S-a întâlnit cu vreo doi băieți de ai noștri, anunțându-i că „Bistoș, sută-n sută moara va cădea peste demolatori!”, fiindcă el, Vilmos, îi blestemase scuipând în vânt și că, dacă scuipatul prinde bine vântul, blestemul se leagă. A luat-o apoi pe ocolite către coliba lui.

Locuia, ca toți ceilalți țigani, de-a stânga Văii Măriei, mai sus de poduri, drept în fața dealului Cerhatului. Ca să urce coasta, „bandele” de țigani treceau Valea prin vaduri știute și bătute numai de ei. „Banda”, atunci și acolo, era trupa de lăutari, o vioară, un acordeon, o gordună, uneori două viori și în plus, un țambal de piept. De jos, de la ei, vedeau negreșit care din marile uși de lemn ale pivnițelor săpate în deal e deschisă și unde e rost de petrecere. Se organizau pesemne repede și, neauziți, nesimțiți de nimeni, răsăreau în pragul cramei.

– Cum dracu’, făcea taică-meu, cum mama dracului...? N-am auzit scârțâind un instrument, n-am văzut umbră de om și ne-am trezit cu ei la ușă nu numai cântând, dar și jucând ceardaș!

Pivnițele sunt cea mai de laudă ispravă din tot ce a crescut în timp sub petecul de cer al Răteștilor. Când vii dinspre Zalău, îți sar în ochi de îndată ce ajungi între cele două scurte poduri de piatră. Le vezi din șosea, ușor spre dreapta, sculptate în dealul din față, rânduindu-se pe trei nivele ca pe platformele nespuse de largi ale unei cataracte cu trei căderi, cu câte un drumeag între prima și a doua cădere, între a doua și a treia treaptă. Arată ca niște cozonaci uriași, bine rotunjiți, năpădiți de iarbă, despărțiți prin defilee adânci. Par arcuiri de talazuri strivitoare, inmărmurite locului ca să nu se prăvale unele peste altele. Ai zice că fiecare e capătul din afară al unui tunel ce coboară în pânțeleceale pământului. Înăuntru, sub bolțile de cărămidă, butoaie din ce în ce mai mari, pe măsură ce te afunzi în grotă.

Au adus șvabii cu ei meșteșugul cultivării viței și al stoarcerii vinului, din Valea Dunării Superioare și a Rinului. Nu departe de Rătești, răznite de la șoseaua principală, se află trei colonii de șvabi unde se vorbea curent germana lor de secol XVIII: Homorodul de Sus, de Mijloc și de Jos. Crame și acolo cu nemiluita. Când în toamna lui 1944, satele au fost atacate de trupele rusești, populația s-a retras în păduri. Rușii au spart ușile masive ale pivnițelor, au tras cu pușca în butoaie și s-au întins pe jos să soarbă tot vinul. Cum găuriseră multe doage, vinul s-a revărsat într-atât încât ia înecat pe

bravii soldați sovietici beți demult. Șvabi au revenit, au mai secerat din rușii care dormeau ori se clătinau pe afară, eliberându-și satele. După război, într-unul din Homoroade, sa înălțat un monument bățos în memoria eroismului Armatei Roșii.

Printre cramele din Rătești, pornind de la nivelul de sus, ne dădeam drumul iarna cu sania. Trebuia să ai curaj, nu glumă, ca să te-ncumeți a zbura prin defilee. Drumul dintre etajele de pivnițe acționa ca o trambulină. Mulți băieți nu nimereau vâiuga dintre ele, aruncați fiind pe acoperișul câte uneia. Odată ajunși cu săniile la fața locului, fluieram peste gărlă după Vilmos. Mai zdravăn decât oricare din trupa noastră, pe țigan îl simțeam în stare de orice îndrăzneală. Zbura cu sania pilotând-o printre pivnițele celor trei etaje cu ușurința cu care se scărpina în cap. Odată ajunși pe platoul neted de jos unde mai era mult până la gărlă, țipa la noi să frânăm ca nu cumva să lunece el în apă. Când suiam într-o zi la deal cu Vilmos ca să ne mai dăm o dată, m-a preluat tata confiscând și sania. Dracu' ne puse să ne alegem traseul chiar pe lângă crama în care-și exercita el autoritatea locală. Era pălincăria comună, cunoscută pe plan local în varianta scurtă de „pălincie”. Cald și mireasmă tare în pivnița aceea. Bărbați îmbujorați la fața locului, voioși că nu mi se întâmplase nimic, fiindcă pare-se că de multă vreme se chinuiau să ne dibuie. Tata a ieșit până la crama vecină să aducă pentru odorul lui recuperat niște vin, doar nu era să-i dea pălincă. S-a întors cu o damigeană și cu Vilmos.

– Ia zi, mă, s-audă tovarășii ce mi-ai spus și mie afară!

– Biro ur, făcu pilotul, dacă dus Radule cu sanie, nu dai și la Vilmos egy pohar bort?

Nu ia dat. L-a îndopat mai întâi cu pâine și slănină, abia apoi i-a turnat un pahar. Îmi dăduse și mie. Era ușor dulce, pișca la limbă și mai ales, avea o culoare frumoasă, un apus de soare mai supărat.

– Nagyon frig afară, făcea Vilmos.

– Atunci stai aici și cântă ceva, îl îndemnă taică-meu.

– Asta nem szabad la mine! Aduc tata!

– Mă, până vine tătâne-tău, cum mulțumești tu pentru pâine și vin?

Și-l învăță cum să zică: „Eljen a roman munkas part! – striga vesel Vilmos, eljen!

Într-o vară, pe la sfârșitul studenției, am dat pe la Rătești. Cu băieții care nu luaseră încă drumul Germaniei Federale, ne-am regăsit tot la pivnițe. Stăteam în gura uneia dintre ele, când aud un căruțaș îndemnându-și caii și grăbind spre noi:

– Trăiască Partidul Muncitoresc Român! Radule, cum de ai mai venit pe la noi?

O românească atât de curată în gura lui Vilmos mă mira numai pe mine. Ajunsesse, îmi povesteau prietenii, pe la Turnu Severin cu armata și tot într-acolo trăsesse după aceea ca zilier pe la oprit spulberăturile de nisip. Pusese mâna pe el o olteancă bălaie și-l făcuse aproape bucureștean. Se întorsese la Rătești ca să-și ia un frate la muncă în sud. Vorbea românește tare și corect ca să se audă limpede că el e domn și întreba pe toată lumea: „Știi cum o cheamă pe nevastă-mea? Uite, o cheamă Ioana... Așa, Ioana. Pe aici, numele ăsta nu se prea poartă, dar pe acolo...”

Povestea că Oltenia e cea mai bogată țară din lume, că vinul roșu e mult mai tare ca la noi și că, la fiecare stup de albine, cresc vreo zece salcâmi. Chiar așa spunea, „salcâmi”, nu „fraxăni”, nu „acăți”, nu „acățari”, ci salcâmi, ca să se simtă că el nu mai e ce a fost și că e mai bine așa cum e el acum.

Proza

Etela Farkašová

El camino, una dintre căi

Etela Farkašová (născ. Zipserová, Levoča, Slovacia, 5.10.1943) este scriitoare slovacă (proză, poezie, eseu), traducătoare (germană, engleză), filozof, editor. A absolvit studii de matematică, fizică, ulterior filozofie și sociologie. După un scurt stagiul de profesor în învățământul mediu, devine cadru universitar, șeful Catedrei de filozofie și istorie a filozofiei la Facultatea de Științe Umaniste a Universității „Comenius” din Bratislava (Prof. PhDr. Etela Farkašová, CSc.), profesor invitat la Universitatea din Viena (1995-96), autor, coautor al unor lucrări de specialitate (*Teória poznania – Teoria cunoașterii*, 1980, 1987; *Štyri pohľady do feministickej filozofie – Patru puncte de vedere asupra filozofiei feministe*, 1993; *Na ceste k „vlastnej izbe“ – Postavy/podoby/problémy feministickej filozofie – Calea spre „camera proprie“ – Figuri/ ipostaze/ probleme ale filozofiei feministe*)

Membră, fondator, cofondator, funcționar al mai multor organizații, asociații, periodice de specialitate și literare (Comitetul Asociației Slovac de Filozofie, Consiliul Științific de pe lângă Institutul de Filozofie al Academiei Slovace de Științe, revistele „Filozofia,” și „Literárny týždenník”- Hebdomadar Literar, Prezidiul Societății Scriitorilor Slovaci, Centrul Slovac P.E.N.; Clubul prozatoarelor slovace „Femina,” Clubul filozoafelor feministe SFZ, Centrul pentru studii de gen – Universitatea Komenský, Bratislava; membră în Association for Women in Slavic Studies (AWSS) și International Association for Women Philosophers (IAPh).

Volume de versuri: *Na rube času* (Pe reversul timpului, 2006), *Opretá o ticho* (Sprijinită de tăcere, 2008), *Súradnice príbuznosti – Koordinaty rodstva* (Coordonatele înrudirii, 2010, volum bilingv rusoslovac, în colaborare cu T. Kuzovlevova), *Prstoklady* (Digații, 2011). Proză: *Reprodukcia času* (Reproducerea timpului, 1978), *Snívanie v tráve* (Reverie în iarbă, 1983), *Nočné jazvy* (Cicatrice nocturne, 1986), *Unikajúci portrét* (Portret evaziv, 1989), *Nedelňé fotografie* (Fotografii de duminică, 1993), *Deň za dňom* (Zi după zi, 1997), *Hodina zapada-*

júceho slnka (Ora soarelui asfințind, 1998), *Po dlhom mlčani* (După o lungă tăcere, 2001), (Salvarea lumii după G, 2002), (S-a întâmplat, 2005), [Fragmente (cu dorința ocazională după integralitate), 2008], (Cafea cu Bach, ceai cu Chopin, 2010), (Meleaguri celor memorate aproximativ, 2012).

Colaborări cu Radiodifuziunea și televiziunea slovacă (piesă de televiziune montată după nuvela *Priateľstvá padajúceho listia* – Prieteniiile frunzelor căzătoare).

Coautoare a volumelor *Die Zeit der untergehenden Sonne* (în colaborare cu Klara Köttner-Benigni), *Klub slovenských prozaičiek* Femina (în colaborare cu Daniela Prihodová);

Lucrările ei au fost traduse în mai multe limbi, printre care și în limba română (în volumul „Taina lui Pavol Hron”, II, Nădlac, 1999, traducere de Ondrej Štefanko, Florin Bănescu; în revista „Luceafărul,” 2001, traducere Marilena Felicia Țiprișan).

Laureată a mai multor premii, distincții: Premiul „Ivan Krasko” (1978, pentru debut); Premiul Societății Scriitorilor Slovaci (1997, *Deň za dňom*); Premiul Centrului Slovac PEN, nominalizare la „Anasoft Litera” (2005, *Stalo sa*); Premiul „Bibliotéka 2009” (pentru *Fragmenty (s občasnou túžbou po celostnosti)*); Distincție de stat decernată de președintele Republicii Austria, pentru contribuția sa la dezvoltarea contactelor culturale (2004).

* * *

În sala de mese nu mai e aproape nimeni, iar ei doi în dimineața aceasta parcă ar fi mai lenți, cu mișcări, cuvinte, gesturi deșirate, exista o explicație pentru asta, cu o zi înainte V. a ținut o prelegere pe care punea mare preț, fără îndoială acest lucru l-a epuizat, nu mai e ca în anii tinereții, te obosește chiar un efort mai mic cum ar fi o prelegere în plen la un simpozion în străinătate, urmată de discuții interminabile, chiar și seara, după încheierea programului oficial, soțul nu s-a putut desprinde din mijlocul grupului care a luat în discuție probleme, ipoteze, întrebări, prin ce altă modalitate s-ar putea da o interpretare rezultatelor experimentale, sau la ce concluzii s-ar putea ajunge, dacă s-ar modifica parțial condițiile legate de punctul de pornire...

Stătea la câțiva pași de participanții la discuția pasionată, parcă un pic îi și invidia, ținea la munca sa, dar să se adâncească în probleme într-un asemenea grad, să dea uitării orice altceva, de exemplu promisiunea că seara vor ieși în oraș la plimbare, chiar de-ar fi una scurtă, și-ar fi dorit ca primele impresii din acest oraș învăluit în legende să le împărtășească ei doi. A cuprins-o sentimentul de dezamăgire, iar vor rămâne toate doar la

dorință, mai ieșea din când în când să se plimbe măcar pe aleile dimprejurul hotelului, știa că discuțiile nu se vor termina curând, s-a obișnuit, de-a târziu ani, cu asemenea situații, reiterate de la simpozion la simpozion și totuși îi plăcea să-și însoțească bărbatul în călătorii, era una dintre puținele posibilități de a se desprinde din stereotipul cotidian, de muncă dar și cel casnic, să aibă timp să se pătrundă de evenimente într-un mediu nou, necunoscut, să mediteze în tihnă, într-un cadru neobișnuit ...

Cafeaua e pe terminate. V. apucă mapa cu programul simpozionului, iar ea, asemeni altor dimineți, urcă în cameră, pune în geantă harta orașului, flaconul cu apă minerală, câțiva biscuiți, pentru primul ajutor, cum se spune în familia lor, pentru orice eventualitate, dacă va simți nevoia să se răcorească și în apropiere nu găsește nimic ce-ar corespunde pretențiilor sale și portmoneului său. Ai grijă de tine, zice soțul înainte de a deschide ușa sălii de conferință unde își va petrece timpul până deseară.

Îl conduce până în pragul sălii, dă din cap afirmativ, și tu.

Eu, surâde el, eu nu merg în oraș, rămân aici, în incinta clădirii.

Oricum, spune ea și se-ndreaptă spre ascensor.

* * *

În stație, sub acoperișul de sticlă, așteaptă câțiva oameni, trebuie să fie atentă să urce în autobuzul corespunzător, aseară și-a scos de pe hartă liniile care so ducă direct în centru, se așeză în spatele șoferului, pentru a putea cere din partea lui informații, drumul urma să dureze aproape treizeci de minute, timp suficient pentru a se orienta pe traseu, se sprijini de banchetă și urmărirea străzile din cartierul de la periferie prin care autobuzul tocmai rula.

Posibilitatea de a vizita Santiago de Compostela i-a făcut bucurie din primul moment când soțul a ajuns acasă cu știrea despre simpozion și cu întrebarea dacă nu ar fi dispusă să i se alăture în această călătorie, despre oraș auzise multe încă dinainte, și citise, dar din acea zi a început anume să-și procure materiale din care să afle mai multe decât din pliantele turistice, despre istorie, despre cazul sfântului care a devenit baza gloriei orașului Santiago. Și acum se bucură, dar totodată nutrește și oarece temeri întrucât, pentru câteva zile va fi de una singură, cum, de altfel, se întâmpla în astfel de cazuri când îl însoțea pe bărbatul său la simpozioane și conferințe, singură pe seama sa, stă să chibzuiască dacă orașul acesta din colțul de nord-vest al Spaniei are ce să-i spună, dacă i se va adresa în așa fel ca zilele care o mai așteaptă aici să fie pentru ea un adevărat eveniment pentru a uita de problemele lăsate acasă, pentru a se relaxa, a se distra, dar mai ales să nu regreta că a acceptat invitația soțului de a-i ține companie în această călătorie.

De fapt, n-are de ce să se teamă că doar îi place să descopere un oraș necunoscut exact așa, în ritmul său și conform selecției proprii a traseelor, treptat și încet, fără nicio grabă și chiar fără un plan cât de cât exact, stabilit în prealabil. Să rățăcească pe străzi sau să zăbovească într-un mic bistrou la o cafea și să observe trecătorii, să-i asculte și chiar dacă din convorbirile lor ar prinde doar cuvinte răzlețe să continue în propria-i imaginație poveștile lor de viață. Să respire atmosfera străzilor, caselor, parcurilor, din toate acestea se constituiau escapadele ei îndrăgite.

Vizitele la muzee și pinacoteci o oboseau în ultimii ani, o obosește și simpla idee că ar trebui să privească cât mai temeinic, să rețină cât mai multe din fiecare expoziție, să le clasifice și memoreze, ea, cu o memorie din ce în ce mai slabă din care uneori cu mare greutate reușește să extragă titlurile de cărți sau nume de persoane, și desigur, cel mai anevoios îi vine s-o facă exact în situațiile cele mai stringente, la cursuri, în cadrul discuțiilor cu studenții... Memoria îi face farse din ce în ce mai proaste, doamna doctor neurolog încearcă s-o liniștească, dar în ciuda asigurărilor ei și a rezultatelor bune obținute la testele la care a tot trimis-o pe parcursul întregii primăveri și cărora le-a și dat de capăt, în ciuda tuturor acestor fapte, ea o ține tot pe-a sa.

Autobuzul apropiindu-se de centru, urmărește cu atenție denumirile stațiilor, pentru a nu o pierde pe cea corectă, pentru siguranță însă mai scoate un bilețel din buzunar, pe care scrisese de- aseară stațiile, exact în ordinea în care urmează, de la hotelul situat puțin cam lateralnic, până în centrul istoric al orașului, își mobilizează atenția, la prima ar trebui să coboare.

Pe stradă o ia în primire o boare de aer cald, încă nu s-a făcut amiază, soarele însă dogorăște destul de tare, privește-n jur și pornește în direcția catedralei Sf. Iacob, își începe de una singură prima vizită a orașului, se oprește în fața unei clădiri monumentale în jurul căreia sunt adunate mai multe grupulețe, foșgăind, foșnind, pe toată întinderea amplă a pieței se aude rumoarea în care se îmbină cele mai diverse limbi laolaltă cu țâcănitul aparatelor de fotografiat, zumzetul camerelor de luat vederi, trage aer în piept, e curioasă dacă i se vor împlini așteptările pe care și le-a formulat încă dinaintea plecării în călătorie, dacă va resimți și ea atmosfera insolită, unică prin prezența densă a speranțelor omenesci, prin hotărârea de a călători să-i întâlnească, atmosferă despre care citise, despre care povesteau cei care vizitaseră acest oraș.

Cu nici o lună înainte s-a dat la televizor un film documentar despre cei care pornesc anual în pelerinaj în acest oraș, sute de mii de oameni de pe întregul mapamond, din toate continentele, indiferent de vârstă, religie,

fac pelerinajul pentru a găsi acel ceva, lipsa căruia au resimțit-o în viața lor de până acum, sau poate doar pentru a căuta, ca să trăiască pur și simplu experiența căutării, adevărata căutare, nu numai ca mijloc ci ca însuși scopul - sunt concentrați doar la pelerinajul lor de căutare, la care în viața cotidiană nu există timp, nici putere, nici răbdare, pentru a căuta sensul eforturilor făcute de ei până acum, pentru a căuta propriul lor eu.

El camino... autorii filmului documentar puneau întrebări diversilor pelerini: tinerilor, în general cupluri de îndrăgostiți care vor să-și confirme iubirea prin participare la pelerinaj, poate chiar întregul lor viitor, dar s-au adresat și celor singuri, bolnavi, nefericiți, pentru care pelerinajul constituie speranța de însănătoșire, au stat de vorbă și cu câțiva oameni în vârstă, care își simt viața de până acum, în aparență, chiar de succes, reușită, totuși cumva neîncăpătoare, stingheritoare, îi jenează, iar ei mai vor să trăiască experiența a ceva nou, eliberator, relaxant, unii își dau drumul vorbind foarte deschis despre dorințele lor de a cunoaște altceva decât viața practică de fiecare zi, într-un stres temporal permanent, în tumultul epocii grăbite, viața subordonată goanei după succes, bani, avere, vorbesc despre dorințele lor de a cunoaște altceva, ceva nou, în care își doresc să creadă, într-un răgaz de pace, concentrați asupra lor înșiși, asupra lumii din forul lor interior, alții dintre cei intervievați se rezumă la răspunsuri sumare de două-trei cuvinte, întorc privirea în altă parte, nu vor să se deschidă în fața camerei, fiind poate chiar pentru ei înșiși nedeschiși.

Se pare că aveau dreptate cei ce au menționat natura specială a atmosferei, o resimte și ea după primele guri de aer prin care absoarbe acest oraș, nu trebuie să se grăbească, își spune în gând, îmi stă la dispoziție aproape o săptămână de zile, să-l respir încet, încetisor, într-un ritm încetinit, atât de neobișnuit pentru ea, face ocolul catedralei, aruncă o privire înăuntru, intră, pe urmă se-ndreaptă din nou spre stradă. I se deschide în față o lume deosebită, neobișnuită pentru ea, observă grupuri de turiști-pelerini care se apropie, se opresc lângă statuia sfântului, unii îl salută cu un sărut, alții printr-o adâncă înclinare sau temenea, alții ating cu degetele soclul statuii, în clipa aceea li se schimbă expresia feței, în clipa aceea expresia feței lor este cu totul alta, observă micile adâncituri de pe stâlpi, produse??? de nenumăratele atingeri, cel mai puternic o impresionează expresia devoțiunii, profunde, poate chiar de neclintit, stă deoparte și se adâncește cu privirea în fețele din care emană credința într-o formă atât de concentrată, cum poate niciodată înainte nu avusese ocazia să vadă.

Intensitatea sentimentului este parte a atmosferei unice, intensitatea credinței în puteri suprapământești, dar, îi vine în minte, poate și în puterea solidarității umane, unei simple, terestre solidarități în suportarea des-

tinelor celor mai diverse, dar și într-o îndărătnică țesere de vise cu ajutorul cărora s-ar putea depăși realitatea trăită, necesară, incoruptibilă, cei care vin aici parcă ar forma o comunitate deosebită, legată de dorința de pace, liniște, oprire, interiorizare, de căutare și apropiere de țel, care poate nici nu e definit mai îndeaproape. Citise și despre aceste lucruri, în articolele despre Santiago însă se scria mai ales despre aspectele exterioare, cât p-aci să le zică, tehnice, referitoare la drumul spre statuia Sf. Iacob, El Camino, Calea Franceză, Calea Portugheză, De Argint, autorii articolelor descriau diferențele în privința condițiilor, calității, exigențelor fiecărui traseu în parte, să vezi atât de aproape expresia feței acelora, care absolviseră drumul, să urmărești cu atenție privirea lor este însă altceva, cu totul altceva.

Se tot învârte în perimetrul catedralei pe urmă revine înapoi pe Praza do Obradoiro, urmărește pelerinii cu o insistență neobișnuită, vreme de un mileniu veneau aici din toată lumea, o atrag privirile lor, gesturile, felul cum se apropie de statuie, cum o ating, cum se desprinde, din căutările lor, dorința lor de a găsi, își aduce aminte, involuntar, cum încerca și ea odinioară, demult, să-și descopere calea, nu aici, nu la catedrala din Galiția, calea ei era mai modestă, fără pretenții. Nu ieșise din orașul său pentru a păși pe ea, nu a trecut prin caznele drumului îndelungat, incomod care să ceară cine știe ce sacrificii, depășirea efortului fizic, pur și simplu (conștientă de un anumit risc) s-a îndreptat către o altă facultate, care se afla, de asemenea, în partea veche a orașului ca și cea la care deja era studentă, a ghidat-o într-acolo de asemenea dorul de căutare, scopurile formulate înainte deodată nu-i mai ofereau satisfacții, cunoștințele pe care le-a dobândit nu făceau să le fie mai aproape, își dorea să meargă în căutarea unei cunoașteri mai altfel, mai profunde, mai complexe și mai ales mai personale, să-și arunce ochii asupra fundamentelor sale, s-o atingă, a fost o vreme când credea că acest lucru s-ar putea realiza studiind vechi texte religioase, vroia să încerce, la cealaltă facultate a dus-o aspirația la cunoașterea absolută, dorința certitudinii, atunci încă și le dorea foarte mult și, crezând că le va găsi acolo, a optat pentru acel experiment. Dar s-a terminat altfel, cu totul și cu totul altfel.

Concentrată asupra fețelor pelerinilor de ambele genuri, poate chiar invidioasă un pic, își închipuie că este una dintre ei, că la statuia Sf. Iacob a venit din alt colț al Europei, frântă de oboseală, plină de praf, cu dureri în picioare dar cu speranța momentului de purificare, al iluminării, poate chiar al convertirii; își imaginează că nutrește aceeași credință cu a lor, că nu se clatină deloc în credința sa și certitudinile pe care le dă aceasta, că nu are deloc nicio îndoială asupra faptului că El Camino înspre acest loc, în acest oraș, în această catedrală, camino sub orice formă, reprezintă cu siguranță adevărata cale de a căuta.

Rătăcește prin Santiago, uneori își permite o mică pauză în timpul plimbării, se așează în parc sau într-un bistro pe o străduță liniștită, meditează despre căutarea propriului drum, despre abateri, ocolișuri, dar și despre timpul care la început i se părea pierdut, inutil, risipit și în care a descoperit abia mai târziu ceva care avea, pentru ea, un sens, experiența care constituia un pas înainte pe drumul ei...

Pe urmă continuă să cutreiere străduțele, piețele, ascultă muzică celtică veche care se revarsă din fiecare cafenea, din fiecare prăvălie cu suveniruri, se învârte prin piață, pe cărările întortocheate străjuite de ambele părți de case vechi cu obloane de lemn închise, balcoane cochete doldora de rododendroni, mușcate cu flori mari și cu alte flori, necunoscute ei, din care emană și se propagă un miros dulce amărui îmbătător.

În casele acelea, dărăpănate sau renovate parcă se reuneau vremurile mai multor veacuri, întregul Santiago îi dă impresia de spațiu în care are loc întrepătrunderea timpurilor, uneori când își atinge privirea asupra unei case pe care veacurile și-au pus amprenta în mod evident, are senzația că din memorie îi ies la suprafață straturi întregi cu cele uitate, ascunse în lăuntru ei undeva adânc, în profunzimi unde, în viața curentă, nu te scufunzi.

În unele clipe are chiar îndoieli dacă ea mai este, cu adevărat, ea, obosită după o zi întreagă de mers, din cauza soarelui, aerului fierbinte, a trotuarelor încinse, a gândurilor care i se învâlburează în minte, epuizată dar în același timp cuprinsă de un calm aparte, parcă ar fi dematerializată, pe urmă pe înserate se urcă în autobuz întorcându-se la hotel, unde se țin lucrările simpozionului.

Din prima seară, în autobuz, îi atrăsese atenția o doamnă mai în vârstă, de pe bancheta din fața ei, nu se potrivea deloc cu acest autobuz modern, îmbrăcată cu o rochie elegantă, neagră, lungă până sub genunchi, demult demodată și care nu se pretează a fi purtată zi de zi, cu păr des, argintiu, pieptănat în sus, la gât cu un pandantiv de aur care atrăgea atenția, dacă nu s-ar fi aflat într-un oraș străin cu certitudine și-ar fi pus întrebarea de unde știe acel chip, ochii, gura, nasul ascuțit, de parcă toate acestea le-ar mai fi văzut undeva, înainte.

Femeia o ține sub observație din clipa în care s-a urcat în autobuz, și abia după ce și-a ales locul pe bancheta din fața ei, abia pe urmă îi zâmbi, îi zâmbește cu ochi negri mari cum zâmbim de regulă cuiva cunoscut și ne bucurăm că l-am întâlnit fără să ne așteptăm dinainte la aceasta, surprinsă, îi răspunde și ea cu un zâmbet, iar femeia, dintr-o dată, spune câteva cuvinte, din care reușește să prindă unul singur, casa, casă, poate acasă,

tăcută îi mai răspunde cu un zâmbet, iar femeia continuă parcă încurajată de zâmbetul ei, acum îi curg din gură cuvintele unul după altul, ascultă concentrată, dar apoi dă din cap pentru a semnală că nu înțelege ce-i spune femeia, însă aceea parcă nu băgă de seamă gestul, zice mai departe, cu voce joasă, dar nu mai puțin stăruitor.

Simte că într-adevăr cuvintele îi sunt adresate ei, că femeia vrea să-i spună ceva, ceva ce consideră a fi important, atunci îi trece prin minte, femeia parcă refuză să conștientizeze că eu nu o înțeleg, că limba ei nu este și a mea, femeia repetă stăruitor cuvintele pe care parcă le înzestreaă cu un anumit mesaj.

Zâmbetul tandru, dar foarte stăruitor trezește în ea un freamăt, un freamăt aparte, de parcă trupul i-ar fi străbătut un val de electricitate, degetele, încheietura mâinii, palma, totul i-a împietrit, încremenit, revenindu-și abia mai târziu, relaxându-se treptat. Neplăcutul fior o sperie, dar spaima se amestecă îndată cu o stare de plăcută agitație, se intensifică sentimentul că s-a mai întâlnit cu femeia care stă pe bancheta din fața ei, ba chiar că se întâlneau adesea, o încearcă impresia că își aduce vag aminte de discuțiile lor de odinioară, că știu una despre alta destul de multe, că viețile lor s-au întretăiat într-un punct comun precum două drepte oarecare, sau că măcar fuseseră apropiate. N-avea nicio logică, dar i se păru că pe undeva în adâncul ființei ei dormitează niște imagini confuze, nu ar fi în stare să le identifice formele cu exactitate, nici conexiunile dintre ele, dar despre existența lor este pe punctul de a înceta să se mai îndoiască, o năpădesc gânduri bizare despre memorie, memoria care poate transgresa conștiința individuală și în care parcă s-ar revărsa multe conștiințe individuale, se mixează acolo, subîntind delimitările dintre ele, se contopesc, un fel de strămemorie, la crearea căreia participă într-un mod deosebit fiecare existență în parte, alimentându-se pe urmă din aceasta, retrospectiv, interconexate reciproc.

Aceste reflecții au zăpăcit-o oarecum, dar îi întoarce zâmbetul femeii și, înainte de a coborî, se inclină ușor în direcția ei, iar în clipa când se trezește pe trotuar observă cum femeia, în timp ce autobuzul demarează, îi face semn cu mâna, din nou o ia în stăpânire sentimentul că prin mișcarea mâinii încearcă să-i comunice ceva fiind convinsă că măcar acest semn îl va pricepe. De îndată ce revine la hotel, simte nevoia să-i povestească și soțului episodul ciudat din autobuz, dar dându-și seama că el e cu gândurile în cu totul altă parte, după primele cuvinte mai bine își curmă vorba, V. fără ca măcar s-o bage în seamă, ține în mâini volumul cu rezumatele, e cufundat cu totul în lectură.

În seara următoare se întoarce din nou de la plimbările prin oraș, din nou se urcă în mașină, pe același traseu și în clipa în care se așează pe locul liber, aproape drept în spatele șoferului, cu o uimire care se transformă într-un melanj de sperietură redeclanșată și agitație crescândă, o observă pe bancheta din față sa pe bătrâna doamnă.

Poartă aceeași rochie neagră de ieri, îi zâmbește chiar mai călduros decât data trecută și până să-și revină din uimire, femeia o abordează de parcă ar continua discuția de ieri, care a fost de fapt un monolog, vorbește cu o voce scăzută, melodioasă de parcă ar refuza să renunțe la încercarea sa de a o readuce, cu ajutorul torentului de cuvinte, poate pe ele amândouă, într-un timp care, după cum se vede, avusese pentru ea o însemnătate deosebită.

Cuvintele pronunțate cu voce joasă dar apăsătoare o învăluie, o încercuiesc de parcă și-ar căuta drumul către ea, își sapă cu tencitate gropițe care ar trebui să le conducă în imediata ei apropiere, să se reverse în ea, dă din cap încurcată, dar acest gest nu are efect asupra femeii care vorbește încontinuu, pare-se că se străduiește să-i povestească o istorioară de demult, că vrea să i-o readucă în minte, de parcă s-ar trezi deodată în vis, simte că mai este ea însăși, dar în același timp parcă s-ar instala în forul ei lăuntric și altcineva, o altă femeie, cu un alt trecut, cu o altă poveste de viață.

Îi trece prin minte ca o străfulgerare gândul de care pe urmă nu mai poate scăpa, noi chiar că ne cunoaștem, își spune în gând, mai precis, ne-am cunoscut odinioară, în vremea când am trăit amândouă în același oraș, în aceeași casă, în acest oraș, deodată începe să-și aducă aminte, da, balcoanele noastre se învecinau, unul mai plin de flori decât celălalt, exact la fel cu cele văzute adineaori pe străzi, în casa în fața căreia sa oprit și a urmărit-o îndelung, îi aducea aminte de ceva, cum se face că nu e-n stare să-și aducă aminte de numele acelor flori. În amintiri, din ce în ce mai mult se scufundă în sine, deodată se vede ca fetiță mică căreia îi place atât de mult să citească încât chiar și la masă i-ar fi plăcut să vină cu cartea în mână, amintirile se dedublează, are sentimentul de parcă ar fi din nou fetița cu fundiță în păr, de parcă ar fi renăscut în ea acel vechi obicei copilăresc să evadeze în imagini împrumutate din cărți, să penduleze între realitate și ficțiune, să vorbească cu voce tare cu personajele din cărțile pe care tocmai le citea. Obicei care pe vremuri o neliniștea pe mama, cu cine vorbești, o întreba când o surprindea uneori în toiul acelor discuții speciale, iar ea cobora privirea, rușinată că secretul ei a fost descoperit. Rușinată și supărată ...

Amintirile se suprapun, pe urmă încep să se contopească, unde este acum locul, unde se află, de fapt, cu o parte a ființei sale conștientizează că gândurile o îndepărtează periculos de realitate, că scapă de sub controlul rațiunii, cu cealaltă parte care prinde forțe în interiorul ei, se afundă în alte amintiri ce roiesc în juru-i din ce în ce mai adânc, mai adânc, își evocă imagini cu o casă veche, un pic derăpănată, cu pridvor îngust. Cu o balustradă metalică decorativă la balcoane, acele flori, este aproape convinsă, le uda în fiecare dimineață, se îngrijea de ele, le vorbea, dar denumirea, cum le-o fi numele...

Straturile memoriei sale încep să vibreze, se înfioară și astfel, puse în mișcare, unduitoare încep, fără ca ea să contribuie la asta cu ceva, să se deplaseze, cele îndepărtate se apropie unele de altele și invers, cele care se atingeau, se retrag la distanță mai mare, unele se apropie atât de tare, încât se suprapun, fuzionează, formează noi straturi, din astfel de stratificări se desprind imagini, contururi ale amintirilor, influențe reciproce... da, acolo, pe scara casei vechi, în pridvor uneori ne opream la taifas, își aduce aminte având din nou senzația aceea ciudată de dedublare, despicare a ființei sale în cea de-acum și una de demult, femeia nici nu s-a schimbat prea mult, încă pe atunci avea părul cărunt și chiar rochia i se pare cunoscută. Îi ascultă vorbele de parcă ar începe să tatoneze deși cam confuz, mat, sensul lor. Oscilații intensificându-se și urmând noi dispuneri de imagini, asocieri noi, țesute din bucățelele aducerilor aminte, surprinzătoare, un pic săltând, deci totuși s-a petrecut cam așa cumva, pridvorul, florile, această femeie... ar trebui să încerce apoi, mai târziu, după întoarcerea acasă, să înregistreze aceste oscilații, să le noteze cu ajutorul cuvintelor, să stopeze dispariția lor, să oprească cursul timpului, să-i păstreze urmele fluxului în diverse direcții, să noteze acea multidimensionalitate...

Tresare abia la vederea, în spatele geamurilor autobuzului, a contururilor complexului hotelier; aceasta e realitatea, îi revine conștiința clară, de-acum știe unde îi e locul, se ridică cu o mișcare sigură, se duce spre ușă, dar la coborârea din autobuz se inclină, totuși, din nou prin geamul autobuzului care demarează, vede salutul femeii. Când după-aceea, nici 30 de minute mai târziu, deschide ușa camerei de hotel, are sentimentul că în încăperea intră doar o parte din ea, poate o jumătate sau chiar mai puțin, celalaltă parte rămânând undeva, în alt spațiu și timp, preferă, de data asta, nici măcar să nu deschidă vorba, în fața soțului, despre pățania ei. Văzând, pe de o parte, că din cauza comunicărilor și dezbaterilor îndelungate din fiecare seară se întoarce obosit, nu vrea să-i inducă o stare de neliniște, obosit cum e probabil nici nu ar asculta-o cu atenție, pe de altă parte nici nu e sigură ce ar spune de fapt, cum ar descrie toate astea, cum le-ar explica, acum după trecerea timpului, detașată, nici ea însăși nu prea le mai înțelege.

Înainte de a adormi îi vine în minte un pasaj dintr-un eseu al scriitoarei sale preferate, o afroamericană, aducerile aminte sunt de fapt decodări sau și mai exact o nouă recodificare, cum a formulat acea scriitoare într-unul din eseuri, o nouă codificare care este valabilă însă doar pentru un singur, unic moment, întrucât fiecare clipă își are codul său, deci cam așa suna, detaliile textului nu le mai ține minte, doar ideea principală care a impresionat-o chiar la prima citire și la care revenea din când în când. Fiecare amintire închisă în timpul său, meditează ea mai departe, nu-și poate aminti cu exactitate dacă și aceasta a fost scris de acea scriitoare sau acestea sunt de-acum propriile ei idei, la marginea imediată cu somnul, se aude zicând în gând, efortul de a transgresa diverse timpuri constituie o tentativă foarte nesigură, uneori chiar inutilă, a transgresa povestind sau scriind, judecă, nici de data aceasta nu știe cuvintele cui le repetă, ale altcuiva sau propriile sale... po-ve-s-tind – sau – scri-ind..., îi răsună încă pentru o clipită, pe urmă, pe fundalul chipului acelei femei din autobuz conștiința i se disipează în visul care se apropie.

* * *

A doua ziua nu îndrăznește să revină din centrul orașului cu autobuzul, alege mai bine să vină pe jos, pe lângă șosea și, obosită, încălzită se întoarce la hotel, adâncită în niște gânduri bizare... Seara iese împreună cu soțul în oraș, nu prea înregistrează străzile iluminate prin care trec, nu aude câteva din întrebările soțului, cred că te cam dovedesc astea toate, îi spune el.

Aprobă cu un hm, mormăie ceva neclar.

Soțul o ține de mână, îmi pot imagina că nu e tocmai plăcut să fii singură zile întregi într-un oraș străin, dar rezistă, simpozionul se termină peste două zile, dup-aceea vom continua din nou călătoria.

Aprobă din cap, desigur, mă bucur pentru asta.

Ultima zi însă nu rezistă, de dimineață își închipuie momentul când se va urca în autobuzul în care o va aștepta, încordată, nervoasă, nu mai e sigură ce simte, mai mult bucurie sau mai mult teamă. Intenționat pleacă din centrul orașului cu 30 de minute înainte, vroia să prindă altă legătură, nu aceea din primele două seri.

Răsufală ușurată, dar concomitent și un pic decepționată că ea nu stă acolo, decepție dar și relaxare, de bună seamă înainte s-a nimerit să fie o întâmplare, o simplă întâmplare, își repetă împăcată, doamna cea bizară m-a confundat cu cineva, a fost o pură întâmplare că s-a produs de două ori, bătrâna doamnă, care pe semne e pe cale să-și piardă gândirea lucidă, cu siguranță m-a confundat cu cineva, a greșit, iar ea, obosită de multitudinea de impresii, afectată de atmosfera sugestivă a orașului istoric, a legendelor

legate de el, spre propria sa surprindere s-a lăsat pradă unor iluzii aparte, fanteziilor de vis, în care se împletesc timpuri, de parcă s-ar putea trece dintr-un secol în alt secol, dintr-o poveste în alta.

Se așează găsindu-și o poziție cât mai comodă. Se întoarce cu fața spre geam, și se uită cu interes la străzile lăsate în urmă de autobuz, nu va mai avea ocazia să le vadă, a doua zi urmează să plece în alt oraș, poate mai puțin sugestiv, deși îi va fi dor de acesta, se bucură la gândul străzilor celor noi, nu-și mintise soțul, se bucura cu adevărat.

Deodată o băgă de seamă, se grăbea spre autobuz, dar acela se urnește din stație, în aceeași clipă femeia, de asemenea, o observă pe ea, în surâsul pe care i-l trimite e tristețe, foarte multă tristețe, ridică mâna, dar nu face semn, doar o ține resemnată deasupra capului.

Am întârziat, spune cu privirea sa. Am întârziat și cine știe cât de mult de-acum încolo va trebui să aștept o altă întâlnire, câți ani, decenii, poate și mai mult.. zice cu acel gest, cu acea privire plină de tristețe.

În autobuz se învolbură vocile, cuvintele se revarsă, dinamice, repezi, zboară în jurul banchetei ei, se lovesc de urechi, pătrund sub piele, nu le înțelege, s-a obișnuit însă cu ritmul lor, cu melodicitatea lor, cu moliciunea lor, în unele momente trecând chiar în sâsâit, ascultă bâzâitul vorbăriei și deodată are senzația de parcă s-ar deschide în ea, sub influența fluxului de cuvinte, un fel de gol, pe care până acum nici nu-l știa și care acum încearcă să o umple cu amintiri neclare, cețoase.

(În momentul acela încă nu bănuie că această vorbire ulterior se va auzi mai des în căminul lor, că fiica ei o va îndrăgi așa cum până acum nici o altă limbă străină, îi va dedica orice clipă liberă și când va fi întrebată cu ce a cucerit-o acea limbă, va răspunde pe jumătate glumind, nici nu știu, dar uneori am senzația de parcă odinioară demult aș fi știut-o, de parcă mi-ar fi fost cunoscută într-un trecut îndepărtat, într-o viață din trecut, spune și râde. În clipa aceea îi trece prin corp o undă scurtă, parcă o vibrație a electricității, pentru o clipită încremenește, în fața ochilor se-ntind din nou străzile orașului Santiago, casele vechi cu balcoane doldora de flori, și chiar și fața acelei femei din autobuz, pe urmă, încă pe jumătate încremenită, schițează un râs forțat, ei na, la asta nu m-aș fi așteptat, ea însăși simte că râsul ei sună fals, fiica însă nu lasă impresia că ar fi băgat de seamă ceva.).

A doua zi dimineață părăsesc orașul Santiago de Compostela, îi așteaptă drumul la Salamanca, la universitatea de-acolo V. urmează să susțină o comunicare, apoi vor călători doar, liberi, fără obligații și îndatoriri, ca simpli turiști care au venit să vadă o țară necunoscută, niciodată până atunci nefiind acolo, nu păstrează nicio amintire despre ea, nu sunt legați de ea cu nimica, nimic mai mult decât turiști.

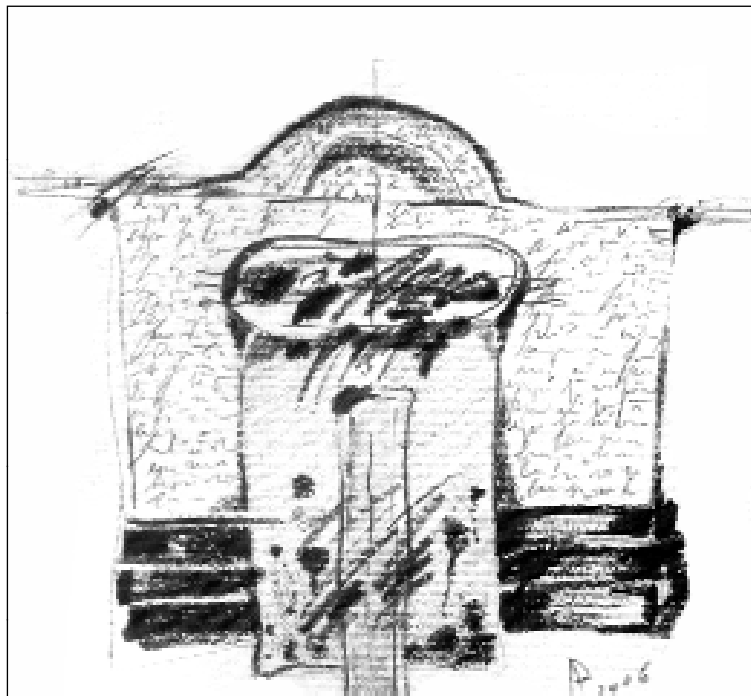
Curând după ce sa întors din Spania, participă la o conferință internațională privind biografia nu numai ca metodă de cercetare istoriografică ci și ca sursă a autocunoașterii și autoproiectării, în fața microfonului s-au perindat vorbitori din diverse țări prezentând modalități posibile de redare grafică a biografiei, interpretări posibile, pe ecranul situat pe peretele din față a sălii de conferințe ocupă loc noi și noi grafice, planșe, diferite figuri geometrice în care ar trebui să încapă evenimentele prezentate, experiențele, ba chiar și așteptările și proiectele.

Îi ascultă pe vorbitori, mâzgălește ceva în blocnotesul său, prin cap însă îi roiesc întrebări cum sar putea reda evenimentul de la Santiago cu ajutorul unui grafic, în care coloană de date, cu ce culoare ar putea nota, ce semnificație să-i atașeze în contextul timpului personal; caută răspunsul la aceste întrebări, în locul răspunsurilor la ele însă îi roiesc altele în minte, cum se leagă această pățanie cu alte episoade care formează linia poveștii ei, gândește, a celei mai intime povești și imediat îi vin în minte cuvintele acelei scriitoare cu privire la decodare, despre strădania de transgresare a timpurilor, tentative de a o face povestind sau scriind, despre încercări nesigure și nu o dată zadarnice.

Se prefacă că-i ascultă în continuare pe vorbitori, dar în realitate își urmărește propriile idei, ce mâini invizibile țes această poveste aparte. Care de fapt nici nu a fost poveste, nu s-a împlinit, doar a sugerat ceva, dar și cu cele sugerate a neliniștit-o, i-a brăzdat memoria; judecă cum se desfășoară această întretesere a toate ce a trăit cândva, în rețeaua de relații pe care le are depuse în memorie și a căror urme le preschimbă în text, deocamdată doar în imaginație, el camino, își spune în gând, trăire care nu poate fi înghesuită în niciun fel de formă geometrică, în niciun grafic, neincadrabilă și totuși... Aducerea aminte ca un pelerinaj, își spune, de asemenea scrierea ca pelerinaj, dintr-un spațiu-timp în altul, desfășurându-se dintr-un punct de plecare spre necunoscut, pentru că niciodată nu știe unde o va duce, spre ce plaiuri, dar și culmi de munți greu accesibile, la râpe și prăpăstii, prin ce ocolișuri o va duce, o va târâ, în plus, nebănuind deloc dacă măcar se va apropia de locul purificării, poate chiar al iluminării...

El camino, va nota într-o seară pe o foaie de hârtie albă, acel cuvânt parcă i s-a cuibărit în degete, minte, în ochi, parcă devenise definitoriu pentru ea, *calea*, scrie încet, *una dintre căile posibile*.

Traducere din limba slovacă și prezentare:
Dagmar Maria Anoca

Fântâna vieții
tehnică mixtă, 2006

Proza

Éva Novák

Călătorie cu mama*

Éva Novák este una din vocile bine conturate de pe arena literaturii maghiare contemporane, fiind o prezență activă (cu eseu, proză, poezie) în paginile celor mai importante și prestigioase reviste literare din Ungaria. Atât volumul de versuri intitulat *Fobii* (2006), cât și romanul-eseu *O altă femeie* (2010) – apărute la Editura *Hungarovoxx* au fost primite cât se poate de bine de critica literară. În 2013, tot Editura *Hungarovoxx* a publicat volumul de povestiri al Évei Novák, intitulat *Jucării*.

Pentru mine, personal, acest volum n-a însemnat „altceva” decât că nu m-am putut despărți de text până când nu am terminat de citit și ultima literă a cărții. *„E o carte bine scrisă, exactă, cu firescul atât de necesar literaturii – punctează criticul literar Tamás Tarján – e o proză foarte bună. Narațiunea-ficțiune centrată în jurul sentimentelor, amintirilor, viselor legate de imaginea mamei/tatălui – fără să fie dependentă tematic – este marcantă, are un stil particular, care-i conferă realitate. Propozițiile sunt puternice, ușor suprarealiste, ce permit să se bănuiască elementele romanului, dar le și neagă totodată – bazându-se, de fapt, pe fragmentarism.”* Aș mai adăuga acestei caracterizări că noi, cititorii acestui volum, în timpul lecturii devenim, involuntar, personajele cărții, ne ivim dindărătul cuvintelor, fiind participanți și-n același timp spectatorii propriilor noastre istorii și ai istoriei colective, martorii tolerării și accepțării evenimentelor inevitabile, făcându-le față.

(A. P.)

* fragment din volumul de povestiri intitulat *Jucării*

N-aș vrea să scriu despre mama, n-aș vrea să scriu despre tata. N-aș vrea să scriu despre familia mea. Îmi plac textele în care autorul scrie despre propria viață, despre viața familiei, despre satul sau orașul natal, însă în așa fel încât noi, cititorii, să ne putem îmbogăți cunoștințele cu informații din domeniul etnografiei, istoriei, domeniul social din perioada respectivă, dar când golim textul de toate astea, ce, despre ce și despre cine aflăm?

Viața mea nu este aidoma unui roman, nu seamănă nici cu o tragedie, nici cu o comedie, nu e nici scenariu de film sau o piesă de teatru în mai multe acte. Viața mea e asemenea unui mister, asemenea unui ou de cuc, o imagine în care m-am ascuns, m-au ascuns alții, ca pe un detaliu ce nu se cuvine văzut, aici eu sunt oul de cuc. Bineînțeles că ar fi mai bine să cred că mi s-au întâmplat toate cele care s-au întâmplat, întrucât așa a fost dat să fie, mult mai bine, decât, renunțând la pasivitate, să-mi asum responsabilitatea că mi s-au întâmplat deoarece am rămas aici, de bunăvoie și nesilită de nimeni, aici, în imagine. Nu m-am mișcat din locul ăsta, chiar dacă îmi justific rămânerea prin eșecul împăunării de la început, gesturile impetuoase – hei, sunt aici! -, care, probabil, că-mi luase pofta de plecare.

Stau nemișcată de foarte mult timp, prin urmare ce șanse am să mă descopere cineva?, așa cum colecționarii de artă, cu privirea de vultur, descoperă pe tablouri figura minusculă a pictorului. M-aș putea justifica (cine, dacă nu eu?) și cu faptul că personajele existau, fiind costumate ca atare, existau și decorurile printre care se mișcau, exista locul, exista timpul, cușca, grățiile cuștii imposibil de tăiat cu ferăstrăul sau de dislocat.

N-aș vrea să scriu despre timp, mai exact despre propriul timp, despre timpul meu pe care de ani de zile ar trebui să-l evoc cu o nostalgie din ce în ce mai profundă, în funcție de vârstă, conform legilor obiceiului, timp despre care nimeni nu știe când începe și când se termină.

De parcă omul ar poseda o bucată de timp. Parcă ar putea pune bucată asta de timp într-un borcan, la fel cum se obișnuia să se facă prin anii '60, potrivit unei mode morbide, cu pietrele de la rinichi și de la bilă extrase în urma operației, uite, ăsta a fost timpul meu, mic, mare, neted, colțuros, dar se poate vorbi despre el numai la timpul trecut, stranie situație.

N-aș vrea să scriu despre propria-mi viață, despre apartenența mea, și n-aș vrea nici să mă stranguleze nici confuzia referitoare la cine îmi este aparținător, totuși: numai la asta mă gândesc, numai despre asta vorbesc, mă capturează tema, mă trage cu sine, mă târăsc neputincioasă, cu pielea de pe spate zdrelită, plină de sânge.

Aș putea pune (miză tentantă, dar aș câștiga-o) diferite întrebări în mai multe variante, genul meu preferat e întrebarea, semnul de punctuație

preferat e semnul întrebării, dar propriu-zis n-aș vrea decât să înșir niște situații hazlii. Glume despre mama, tata și copilul, glume care să mă facă să râd, independent de vârstă, să mă tăvălesc pe jos de râs, ținându-mă de burtă, la fel cum face puiul de cârțiță în filmele de desene animate realizate odinioară în Cehoslovacia. Nu-mi trece prin minte nicio situație hazlie, dar dacă, totuși, n-am s-o păstrez pentru mine.

Mama n-avea amintiri hazlii. Printre amintirile ne-hazlii ale mamei este și imaginea când, întorcându-se de la serviciu, stăm în fața porții, în strada inundată de soare, împreună cu Nenike, eu, având doi ani, cu capul pe umărul Nenikăi, învelită într-o broboadă groasă, din lână. Printre amintirile mele nu găsesc imaginea cu întoarcerea mamei de la serviciu, îmi amintesc doar de sentimentul că sunt în siguranță, că sunt iubită, acolo, sub broboadă groasă, din lână. Până la vârsta de opt ani n-avusese importanță cum este mama, cum este tata, puteau fi oricum, pentru că o aveam pe Nenike. Fusesem un copil părăsit, mai exact, m-au dat cu împrumutul, drept consecința a unei decizii cât se poate de bune luată de mama.

Putea să se fi întâmplat orice, pentru că aveam posibilitatea să trec prin gaura făcută în gardul din sârmă ce despărțea grădinile celor două case, o gaură din ce în ce mai mare, ce creștea împreună cu mine, iar eu, cu mâinile și cu picioarele pline de zgârieturi, ajungeam în curtea din vecini, la Nenike, în cealaltă casă.

Posibilitatea trecerii dintr-un loc în altul nu durase mult, a rămas doar jindul după această posibilitate, neputința înspăimântată, neasumarea riscului. Am rămas oul de cuc din imagine.

Nenike dragă, ar trebui să rostesc zilnic o sută de binecuvântări pentru că am avut șansa să te cunosc, să revină și mamei o parte din ele (servite cu o porție corespunzătoare de patos), întrucât tu ai fost cea căreia m-a împrumutat.

La mama mă gândesc, de cele mai multe ori, ca la o fetișcană orfană, blajină, fricoasă, cu părul împletit în două coșițe, iar uneori ca la nevasta neputincioasă a pescarului din basmul popular, care voise să fie țarină, dar în trufia ei neputincioasă nu fusese mulțumită nici cu rangul ăsta. Cred că, mai mult sau mai puțin, tot așa se gândea și mama la sine, pentru că-i plăcea să recite poezii despre copii orfani, care plângeau în marea lor singurătate, lăsându-se pe seama compătimirii lumii și a câte unui bogat mărinimos, care, dacă-i binedispus, plătește mai mult decât toți la un loc, nu îi este dator nimănui, dar lui îi sunt datori cu toții. Mama, dacă simțea că ne îndepărtăm de ea sau că avem în suflet sămânța supărării, ne recita poezii cu laitmotive care ne atrăgeau atenția că o mamă trebuie iubită, până mai trăiește. Ascultam asemenea poezii încă de pe vremea când umblam la grădiniță.

Una din spusele preferate ale mamei suna astfel: nu-mi place cordialitatea servitorimii, iar în cazul ei asta nu era o glumă, în asemenea situații gândea întocmai. Veșnicile greutăți financiare în care crescuse, alături de încă șase frați, au generat în ea o evlavie asemănătoare credinței religioase, se gândea la bani ca la Dumnezeu, dar atât de profund, încât țipa fericită și satisfăcută când se întrevedea pe neașteptate o sumă de bani (în alte ocazii, niciodată). Pe când avea șase ani, o rudă bogată în comparație cu familia ei o luase la sine, pentru că era inocentă, avea părul blond, împletit în două cosițe, iar ruda respectivă a nutrit chiar gânduri serioase privind o adopție oficială. O vreme trăise într-o casă uriașă, într-o abundență inimaginabilă până atunci, această perioadă încheindu-se în ziua în care a dus zahăr cubic la școală, ca să-și uimească colegii de clasă, dar ruda, descoperindu-i fapta, a trimis-o înapoi, drept hoată, în profunzimile sărăciei. Vorbea despre perioada respectivă de aproape un an, cu o voce plină de nostalgie și jind, fără să se întrevadă vreo urmă de regret față de propria-i mamă pentru că o dăduse în grija rudei, dimpotrivă, faptul că-i „făcuse rost de un loc mai bun“ era pentru ea dovada clară a dragostei materne. Nu se observau urme de supărare nici când povestea că înaintea ei se născuseră încă două fete, botezate cu același nume pe care-l purta și ea, dar fetele murind la doar câteva luni după naștere, ea, a treia fată, a primit numele pe care-l avuseseră cele două moarte.

Mama nu fusese un copil dorit, dimpotrivă. O admiram pentru ignoranța ei, o admiram pentru că excludea toate dezmințirile care ar fi clătinat încrederea necondiționată în dragostea și bunătatea mamei ei. Nici părerea despre tatăl ei nu și-o schimbase, vorbind despre el întotdeauna cu ură. Ne tot povestea despre rușinea dureroasă simțită într-o seară, când tânără fiind și stând la portită cu un prieten, care tocmai îi făcea curte, apărut tatăl ei, venea spre casă cu o legătură de vreascuri pe spate, vreascuri pentru foc, dezvăluind astfel sărăcia în care trăiau și-n care el, capul de familie, își împinsese familia.

Ne povestea și despre acel Crăciun memorabil, când n-avuseseră nimic în casă, nici brad, nici mâncare, nimic, dar cele câteva cornuri proaspete aduse de la brutărie de fratele ei mai mare, au conferit sărbătorii o aromă cu adevărat sărbătorească.

Mama era mândră de frumusețea ei, de istețimea ei, de bărbații care îi făceau curte. Era mândră că ajungea la un numitor comun cu cei mai presus decât ea, dar îi detesta cu o furie turbată pe cei care trăiau într-o bunăstare stabilă, fiind convinsă că este vorba de acel gen de siguranță de care n-a avut și nu va avea parte niciodată.

Mamei îi plăcea să privească de sus, avea un soi de amabilitate disprețuitoare cu care se apropia de oameni, dar reacționa cu o iritare tăfnoasă când cineva o aborda la fel. Acorda o importanță deosebită aparențelor, veșmintelor frumoase, bunelor maniere (se cuvine să accepți ceva numai după ce se insistă... și alte formule asemănătoare), dar locuința n-o prea interesa, nici grădina. Nu-i plăceau florile, spunea că fac dezordine dacă sunt puse în glastră, că au un parfum prea puternic, că se ofilesc repede și-si scutură petalele, iar dacă avea flori în grădină, era numai pentru că aveau și vecinele ei.

Mama era dezordonată. Avea oroare față de animale, fiind de părere că n-au altă funcție decât să transmită diverse boli, asta în ciuda faptului că se născuse și crescuse într-o familie care trăia din cultivarea pământului și creșterea animalelor, numai că-și dorea din tot sufletul să uite acest lucru.

Mama ar fi suportat un singur animal, mai exact o pasăre, dar n-a fost să fie, un păun care să se plimbe prin curte, cu pene lungi și viu colorate, răsfirate în formă de evantai.

Mama memora foarte repede diverse texte, știa pe dinafară o mulțime de poezii pe care le recita cu însuflețire când avea ocazia. Îi plăcea să cânte arii din operete și muzică din film. Dacă-și făcea timp, îi plăcea să citească diverse cărți romantice și să se uite la filmele sentimentale.

Mama avea un scris care parcă ar fi fost o broderie deosebită, executată cu o mașină de brodat specială, litere de aceeași mărime, foarte late, teșite, aplecate spre dreapta, unele dintre ele fiind formate din mai multe linii, ovalele erau niște elipse turtite, când te uiți la un asemenea scris nu-ți vine să-l citești, te uiți la el, te tot uiți, parcă ar trebui să descifrezi, apoi să interpretezi, un model scrijelit pe hârtie.

Mama era amabilă față de alte persoane, gata oricând să-și ofere ajutorul, motiv pentru care multă lume mă invidia – o, cât de norocoasă ești că ai o asemenea mamă, îmi spuneau. Era în perioada când visam la mamele altora, numai că n-am avut curajul să întreb pe nimeni dacă i se mai întâmplă cuiva să aibă asemenea vise.

Mama vorbea enorm despre moarte. Uneori se uita în dulap, controla dacă îi sunt neatinsse veșmintele negre, pantofii negri, poșeta neagră, dacă batista albă cu bordură neagră este la locul ei. Aveam senzația că moartea trăiește în jurul nostru, că tropotește în pragul casei, putând intra în orice clipă. Viața noastră semăna cu o permanentă lectură a unui necrolog bizar: a ajuns-o din urmă moartea, dar ignorase faptul că-n zadar s-a tot refugiat. Îmi amintesc de toate astea de pe vremea când aveam șapte-opt ani, apoi mai târziu, pe măsură ce mama a îmbătrânit, recuzita doliului n-a mai fost chiar atât de importante pentru ea.

Din toții porii mamei se revărsa anxietatea care apoi, ca un abur otrăvitor, se cuibărea în porii noștri.

Mama, pe peronul unei gări, când trenul a staționat o juma' de oră, a coborât împreună cu tata, pe mine lăsându-mă în vagon, aveam cinci ani, să am grijă de bagaje. Când au revenit, conductorul tocmai fluiera pentru pornire, trenul punându-se în mișcare. Cât timp am rămas singură, mi-am continuat, în imaginație, viața într-un oraș necunoscut, îmi propusesem să cobor în prima gară unde ar fi oprit trenul și să trăiesc mai departe, fără ei. Mă cuprinsese o așa teamă, încât bomboana acrișoară pe care o aveam în gură mi s-a oprit în gât și, minute-n șir, am început să dau semne de sufocare, dar nimeni din vagon n-a observat.

Mama, cu ocazia unei serbări de la grădiniță, unde interpretam un rol dintr-o piesă, urcase pe bicicletă și mi-a adus costumul, pe drum a scăpat ghidonul din mână, a intrat în bordura trotuarului, a căzut și s-a lovit la cap, făcând o comoție cerebrală. Decenii la rând a tot repetat că din cauza mea i se întâmplase accidentul.

Mama, pe vremea când eram copilă, în ajunul unui Crăciun împodobește bradul cu o fată din vecini, iar când am intrat în cameră m-a certat rău de tot, ba mi-a dat și o palmă și m-a trimis să mă joc.

Mama, când afla că mi-am pierdut batista (erau vremurile de glorie ale batistelor din pânză, când oamenii erau în stare să-și dăruiască unii altora batiste albe) sau când scăpam din mâini, din greșală, câte un borcan de compot, întotdeauna mă pălmuia.

Mama, când femeia care era colocatară noastră într-o locuință închiriată a rugat-o să doarmă cu ea, să nu rămână singură în noaptea când tocmai îi murise bărbatul, mă trimise pe mine, copilă de opt ani, să-i țin de urât și s-o consolez.

Mama se consola cu mine când tata avea perioadele de alcoolism. Dacă nu venea acasă îndată după ce-și termina serviciul, mă trimitea să-l caut din cârciumă-n cârciumă. În oraș erau unșpe cârciumi, unșpe locuri unde omul se putea îmbăta, dar dacă aveam noroc porneam în direcția cea bună.

Mama mă trimitea în locul ei să vizitez rudele internate la spital, se bucura că arăt mai matură decât vârsta pe care, de fapt, o aveam, mă învăța tot felul de șiretlicuri cu care să-i conving pe portari să-mi dea voie să intru. Mama ar fi vrut să mă maturizez cât mai repede.

Mama, cu decenii în urmă, atunci când izbucnisem pe neașteptate în plâns, simțind că nu mai pot oferi nimănui nimic, că nu mai pot oferi nimănui ceva bun și frumos, îmi spuse revoltată că nu de aceea ne naștem ca să oferim altora ceva bun și frumos.

Mama avusese șaptespe ani când și-a dat jos pantofii lângă fântâna din curtea casei și s-a aruncat în fântână. Vecinii din curtea cealaltă auzind zgomotul înfundat produs de căzătura în apă, au alergat repede, au scos-o vie și nevătămată, astfel a putut deveni mama mea. (Inevitabil îmi dau seama că vecinii intră și ies, se preumblă după bunul plac prin această povestire.) Aveam șaptespe ani când una dintre mătușe mi-a povestit toate astea despre mama, astfel că n-am mai considerat absurd că unul din visele mele din copilărie revine frecvent, vis în care mama și tata aleargă după mine în jurul fântâniei, iar eu, în somn știu că nu am altă cale de scăpare decât să mă arunc în fântână.

Sertarele mamei era plin cu somnifere și calmante, consuma zilnic zeci de tablete. Pe vremea când aveam șaptespe ani am ciordit o sută de tablete, fiind convinsă că sunt suficiente pentru o sinucidere perfectă, dar probabil că n-a băgat de seamă. Am înghițit tabletele, dar după trei zile mi-am revenit din moartea aparentă. Iată prima propoziție rostiră de mama la spital: tu nu te-ai gândit ce o să spună oamenii?

A umbla pe urmele mamei, drept amăgire. Parcă aș începe să cred că pășesc pe un sol sigur, de neclintit, dar când privesc în urmă văd cum urmele pașilor pe cărarea șerpuită, mărginită de-o parte și alta de o fâșie de rogoz, cu frunzele tăioase, sunt umplute cu o repeziciune neașteptată cu apa ce țâșnește din pământ.

La bătrânețe, mamei nu-i rămăsese altă avere decât mai multe kilograme de tablete. Tabletele se revărsau de peste tot, uneori împachetate în pungi pe care nu scria nimic, alteori în cutii cu termenul de garanție demult expirat, dar mama țipa isteric dacă voiam să arunc aceste cutii. De multe ori am surprins-o stând în fața unuia dintre multele sertare pline cu medicamente, vorbind cu voce tare, sfătuindu-se cu sine însăși din care dintre tablete să înghițea? Deseori ori lua decizia în funcție de culoarea, forma sau mărimea tabletelor. Mama avea ochii albaștri, ca floarea de in, iar când înghițea multe tablete pupilele i se strâmtau, devenind o linie cenușie, ca ochii unui șarpe. În asemenea ocazii mă îngrozeam și-mi era frică de ea.

Mama, când mă detesta, mă asemăna cu tatăl ei, îmi spunea că am ochii la fel de albaștri și glaciali, cum avusese bunicul. Descoperea, în general, această asemănare când o contraziceam sau o criticam, sau când nu eram de partea ei. Ar fi fost greu să fiu de partea ei, pentru că aproape întotdeauna aveam altă părere în comparație cu ce spunea sau făcea.

Mama n-avusese niciodată prieteni sau prietene. Referitor la bărbați, avea în vocabular doar câteva cuvinte drept compliment: înalt, brunet, chipeș. Mama nu-i cunoștea pe bărbați, dar nu le cunoștea nici pe femei, cu

femeile era incredibil de bănuitoare, considera că toate femeile, până și propriile ei surori și fete, îi sunt rivale. Niciodată nu recunoștea că alte femei ar putea să facă, eventual, ceva mai bine decât ea.

Într-o fotografie, mama stă pe o pajiște, la marginea unui grup de fete, uitându-se în altă direcție decât celelalte. Privește dincolo de fotografie, parcă n-ar fi înțeles ce se întâmplă în jurul ei. Mama contempla lumea fără să fi priceput ceva, nici măcar n-o contempla, privea dincolo de lume.

Într-o altă fotografie, mama, mândră și inocentă, conștientă de frumusețea ei, stă într-o sală de bal, îmbrăcată într-o rochie albă, din mătase (după război, au făcut rost de material în schimbul unui bidon de jumări râncede, călătorind cu sora ei mai mare până la Budapesta, pe acoperișul trenului).

Mama nu-l iubise pe fratele ei mai mic, care odată a urcat în podul casei, umblând de ici-colo, în timp ce ar fi trebuit să fi fost la școală, iar pentru că mama se speriasă, începând de atunci l-a detestat.

Pe mama, dacă i se întâmpla ceva care o afecta, n-o preocupa dacă aceste întâmplări fuseseră sau nu îndreptate împotriva ei. Mama nu era pragmatică, nu se ocupa de multiplele și diversele corelații.

Mama nu-și amintea de altceva, nici din perioada școlii primare, nici din cea a școlii medii, nici din cea a școlii normale, decât că avusese puține haine, de altfel, nu-și amintea de nimic pozitiv din nicio perioadă a vieții ei.

Mama, în ce o privea, n-a mișcat un deget ca după ce se măritase cu tatăl meu, chipeș, înalt și brunet, să se mute în altă parte din camera-bucătăria unei case cu curte și grădină, primită cu repartiție de la stat, locuită de mai multe familii, în ciuda faptului că îi era rușine că locuiesc tocmai acolo. La fel, îi era rușine de propria-i căsătorie, nici în cazul ăsta n-a mișcat un deget să se despartă. Aduna haine, acareturile din curte, cărpăcite între timp, s-au umplut cu haine purtate, pantofi aruncați claie peste grămadă, peste tot atârnavă umerase, peste tot fuste, bluze, rochii, ca-n niște magazine *second hand*, prăfuite, abandonate, boarfe pline de pete de mucegai, de găuri, de-a lungul timpului ivindu-se permanent roiuri de molii, păianjeni și insecte de diverse forme. Când s-au mutat, totuși, într-o casă proprietate personală, n-a știut ce să facă, nu s-a simțit în largul ei într-un spațiu surprinzător de mare, astfel că a început să-l populeze și pe acesta cu tot felul de obiecte inutile.

Mamei, pe vremea când eu și sora mea eram copile, îi plăcea să ne îmbrace frumos, ne ducea la croitoreasă, ne comanda diverse haine, alegând cele mai bizare modele.

Mamei i-ar fi plăcut atât de mult să mă maturizez cât mai repede, încât îndată ce împlinisem paispe ani mi-a comandat la croitoreasă un deux-pièce, alegând modelul din cea mai renumită revistă de modă la vremea aceea, aidoma celui purtat de singura prostituată profesionistă din oraș, care avea în jur de patruzeci de ani, un deux-pièce dintr-o stofă groasă, pepit, alb-negru, cu gulerul ridicat, pe care l-am îmbrăcat într-o singură ocazie, apoi, spre revolta mamei, niciodată.

Mama muncise enorm, deja de pe vremea când era o copilă, la vârsta de doispe ani curăța zarzavat la o fabrică de conserve, povestindu-ne de nenumărate ori despre perioada respectivă. Considera că lucrul cel mai ofensator ce i se întâmplase a fost când au trimis-o într-o vară pe un ogor, pe post de sperietoare, ca să hâșâie păsările care ciugulesc boabele, să alerge, să bată din palme, să scoată tot felul de sunete, să le sperie, ei bine, despre toate astea ne povestea întotdeauna cu o mare indignare.

Mama muncise enorm și în calitatea ei de soție și mamă, având ferma convingere că trebuia să fac și eu la fel, care încă nu eram soția și mama nimănui. Printre altele, motivul pentru care mamei i-ar fi plăcut atât de mult să mă maturizez, era ca să fiu mama ei, iar eu, ani în șir am fost chiar mândră de asta, simțind că e de datoria mea să fie astfel.

Mama chiar afirmase de multe ori că are impresia că aș fi mama ei, simțind și eu la fel, prin urmare făceam eforturi mari ca să nu-i înșel așteptările.

Mama îl înșelase o singură dată pe tata, dar numai până la limita flirtului și a sărutărilor, în timp ce era internată la un sanatoriu, iar tata intrase la bănuielei. Am reușit să-l conving să renunțe la această bănuială întemeiată, fiind convinsă că mama avea tot dreptul să facă așa ceva, din moment ce iubitele tatii apăreau te miri de unde și când, numai și numai ca să se deconspire.

Mama nu-l potolea pe tata când acesta mă bătea, drept pedeapsă plănită dinainte, cu o curea lată, sau când beat fiind îmi dădea niște palme zdravene până mă umplea borșul – mama asista la aceste bătăi, fără să scoată un cuvânt.

Mama, la un moment dat, totuși, cu mare întârziere, îmi explicase de mii și mii de ori că bărbații urmăresc doar „aia“, ceva care este foarte dezgustător, dar suportabil, deci, trebuie îndurat, nu ține mult.

Pe vremea copilăriei, una dintre vecine mă dusese în excursie la Budapesta, să vizitez și eu capitala, aveam opt ani, mama, cu un minut înainte de plecare făcuse omletă din două ouă, pe care a pus-o între două felii de pâine, dar în autobuz n-am scos mâncarea, în ciuda faptului că-mi era foame, fiindu-mi rușine că feliile de pâine erau groase și tăiate neregulate.

Apoi, mai târziu, mi-a fost rușine că am uitat pachetul în autobuz, parcă aş fi trădat-o pe mama.

Mama, după ce crescusem și eram deja de mult plecată din casa lor, îmi trimise o păpușă din cârpe, cu față drăgălașă. Mama, până când locuisem în casa părintească, îmi cotrobăia sistematic printre lucrurile personale, îmi citea jurnalul, inclusiv paginile în care scrisesem urât despre ea și tata, apoi îmi adresa tot felul de cuvinte de ocară. Îmi controla scrisorile, iar când pe unul dintre băieții l-am invitat în casă, ca să-l prezint părinților, după care am plecat să ne plimbăm, ea a cotrobăit în voie în servieta lui, în final tot ea indignându-se pentru că mă indignasem. Mama le povestea colegilor de serviciu tot ce-i povesteam acasă, de altfel, nu era în stare să țină pentru sine nimic.

Mama fusese conformistă și-n același timp nonconformistă, a intrat în singurul partid existent, atunci când au intrat cu toții din jurul ei, iar de ieșit, când încă nimeni nu ieșise. Purta pălărie când alte femei purtau baticuri, avea o colecție de pălării, pantofi cu toc înalt, poșete, le purta asortat, la pălărie roșie, pantofi roșii, poșetă roșie, la pălărie cafeniu-deschis, pantofi și poșetă de aceeași culoare, la pălărie cafeniu-închis, pantofi și poșetă aido-ma, ba mai mult, uneori asorta cât se poate de îndrăzneț culorile, precedând moda cu decenii.

Mama fusese mândră de mine când interpretam câte un rol în vreo piesă prezentată de trupa de teatru a școlii sau când, în adolescență, mi se publica vreo poezie despre care vecinii îi spuneau că le-a plăcut. Apoi, cu decenii în urmă mi-a reproșat că scriu, strigându-mi verde-n față să n-am cumva impresia că cineva apreciază, cât de puțin, toate prostiile pe care le scriu.

Mama, când primea cadouri de la noi, le ascundea îndată, apoi, după ani și ani, le găseam prăfuite, pline cu pânze de păianjeni, nedesfăcute, pitite ba sub pat, ba în fundul dulapului, în cămară, printre borcanele cu murături și compoturi, ba îndărătul perdelei de la fereastra veceului. Mama îmi cumpărase odată de la un magazin de consignație un pat mare, francezesc, pe care apoi mi l-a trimis prin poștă, acesta călătorind, prin mesagerie, dintr-o parte a țării în cealaltă.

Mama, într-o seară (sau în mai multe sau în toate ocaziile) de iarnă, pe o vreme de urgie, îmi refuzase rugămintea, ca după câteva ore cât am stat la ei în vizită, să rămân și peste noapte, împreună cu familia, astfel că până acasă am făcut slalom printre mașinile răsturnate, alunecând ore-n șir pe șoseaua ca oglinda, în furtună și în ninsoare.

Mama mă considerase deșteaptă până când a devenit certitudine că maturizarea mea nu m-a ferit să calc în capcane și să mă zbat, încercând să ies de ele.

Mama, pe vremea când avea șaptezeci și câțiva de ani, la întrebarea uneia dintre fetele ei referitoare la persoanele pe care le simte ca fiind cele mai apropiate de ea, a răspuns că pe frații și surorile ei, care, de fapt, n-o interesau, nu mai știa mai nimic despre ei din copilărie, nu-i vizitase nicio dată, invocând distanța de câteva sute km.

Mama fusese însoțită o viață întreagă de teama ca nu cumva copiii ei să se mute undeva, prin apropiere, făcând reale eforturi să nu se petreacă astfel, fără să-i pese că ne-ar putea jigni.

Mamei îi fusese frică să pornească fără bicicletă, deseori nici nu se urca pe ea, o împingea doar, simțindu-se în nesiguranță fără bicicletă, dar în general îi fusese frică să pornească undeva singură, îi era frică de spațiile mari, prefera ungherele întunecoase, locurile mici. Nu vorbea cu nimeni despre asta, prin urmare, nimeni n-a făcut-o să priceapă că este vorba de agorafobie.

Mama se pricepuse întotdeauna să fie de o amabilitate disprețuitoare cu toți cei despre care avea impresia că din punct de vedere al rangului, al erudiției, sau în orice altceva, îi erau inferiori, firește pe o scară subiectivă a valorilor întocmită odinioară, din care nu lipsea nici snobismul. O dată îmi făcuse cadou un pachet de țigări, dar o altă marcă decât fuman, iar când mi-am manifestat nu tocmai bucuria, îmi spuse că dacă unei anume doctorițe îi sunt bune asemenea țigări, precis că o să fie bune și pentru tine. De-a lungul anilor, numai față de două persoane, somități în domeniul respectiv, își exprimase deschis părerea, un neurolog și un psihiatru, le-a spus în față că sunt niște idioți, pentru că amândoi au încercat s-o îndemne spre o activitate care s-o ajute să-și pună ordine în propria-i viață, apoi, spre sfârșitul vieții nu prea mai respecta pe nimeni, părerea nimănui. Atunci ar fi respectat pe cineva, oricine ar fi fost, dacă ar fi scăpat-o de dureri, dacă i-ar fi injectat putere și puțină bucurie, dar nimeni nu fusese în stare să facă așa ceva.

Mulți, foarte mulți ani am simțit că și de la mine asta așteaptă, nu era atentă la ce-i povesteam despre mine, e adevărat, nici nu-i povesteam nimic, pentru că n-o interesa nimic, decât dacă i-aș fi spus ceva de la care i s-ar fi schimbat viața. Oricât de mult mi-aș fi dorit să schimb, cu o singură afirmație, viața cuiva, de exemplul a ei, care jinduia după asta, nu mi-a reușit nici atunci, nici de atunci încoace.

Mama repetase întruna, cu un fanatism bizar, că viața n-are niciun rost. Nu credea că avem suflet, dar acest lucru nu-i oferea ușurare. Nu credea în nimic și-n nimeni.

Mama avusese pe retină, încă din copilărie, imaginea unui cocoș cu capul tăiat, zbatându-se prelung în curte. Imaginea cu mătușa ei moartă,

pusă pe catafalc. Imaginea mormintelor din cimitir, văzute din fereastra locuinței lor provizorii. Din cauza revelațiilor care i se păreau fără seamăn de îngrozitoare, aștepta să compătimească toată lumea, punea la îndoială dacă suferințele altora ar putea ajunge la profunzimea suferințelor ei, navea încredere în cei care nu suferiseră cât suferise ea, dar în același timp nu credea că cineva ar fi suferit mai mult decât ea.

Viața mamei fusese îmbibată cu o spaimă teribilă a morții, într-o așa măsură, încât nu se putea concentra la nimic altceva. Dar dacă o întreba cineva în legătură cu spaima asta, firește, enormă, mințea magistral, credibil. Cât pe ce să credem și noi. Un alt aspect care o obseda era spaima să nu înnebunească.

Mama nu făcuse niciodată nimic să se simtă bine în viață. Pentru ea viața a fost ursuză, lipsită de frumusețea și bucurie, din cauza asta era tot timpul în stare de alertă.

Mamei nu-i plăceau fotografiile, cu toate că atunci când o fotografia cineva căuta îndelung poziția care să-i fie favorabilă, prefera să le piardă, să le ofere cadou, să le rupă, nu se gândea nicio clipă că altora ar fi fost importante.

Mamei nu-i plăcea dacă cei din jurul ei se aveau bine, fetelor ei le spunea mereu că: voi nu trebuie să vă înțelegeți bine, doar nu sunteți prietene. La înmormântarea mamei stăteam una lângă cealaltă, surori care nu sunt prietene, pe care nu le mai lega suferința mamei lor.

Mamei îi plăcea să-i manipuleze pe cei din jurul ei, nu-și făcea probleme dacă trebuia să mintă, de altfel rareori am văzut-o să fi fost sinceră, o călăuzeau exclusiv propriile interese, interesele ei efemere.

Mamei nu-i plăcea să laude, dar îi plăcea să descopere până și cele mai neînsemnate nereguli în tot ce făceau copiii ei. Mama, când o contraziceam sau nu îi dădeam dreptate, își ridica degetul arătător, șuierând printre dinți: Tu, Caino! (Așa, cu „o“ la sfârșit.)

Mama făcuse totul din obligație, spunând în toate ocaziile: să scăpăm și de asta, indiferent despre ce era vorba, activitate cotidiană sau sărbătoare. Mama nu participa la sărbătorile familiei, pentru că nu-i înțelegea pe ceilalți cum de sunt în stare să sărbătorească ceva, nu-i plăcea să meargă în vizită, nici să primească oaspeți.

Mama accepta slăbiciunea altora numai dacă era dublată de agresivitate, când slăbiciunea era singulară, o disprețuia, chiar și atunci când venea din partea membrilor familiei. Mama fusese slabă și încăpățânată.

Mama desena, uneori, lalele, întotdeauna lalele identice. Deseori obișnuia să pună câte o floare presată în plicul cu scrisorile pe care mi le trimitea.

Mama nu-și iubise propria persoană, pe nimeni nu iubea, nu știa cum trebuie să iubească, dar încerca, uneori chiar că încerca.

Mama, când devenise complet victima depresiei, acumulând boală peste boală, într-o bună zi a înghițit mai multe dozini de somnifere, dar nu s-a produs efectul așteptat, n-a reușit să adoarmă pentru totdeauna, organismul ei fiind obișnuit cu medicamentele, a rămas în viață. Peste câteva zile și-a acuzat copiii, că din cauza lor se îmbolnăvisese, cu toate n-a reușit să spună nimic concret în acest sens. Acuza și blestema. Când am crezut că-și pierduse complet puterile, abia putând să vorbească, iar în pat nu mai reușea să se întoarcă singură de pe o parte pe cealaltă, la un moment dat a început să țipe subit: ăștia vor să mă îngroape cu zile.

Mama, cu trei luni înainte să fi murit, când i-am mulțumit pentru binele pe care mi-l dăduse de-a lungul vieții, fiindcă aș fi dorit să văd tihnă pe fața ei chinuită, schimbată, fiindcă că aș fi dorit să-i ofer ceva, îmi spuse pe neașteptate: nu-mi mulțumi, nu ți-am dat mai nimic, n-am știut să vă iubesc așa cum ar fi trebuit.

Mama, înainte să fi murit, suferise enorm, nu câțiva ani, ci decenii la rând, și, asemenea altora, a murit greu, deoarece nici ea nu acceptase ușor că atât a durat, că viața îi fusese astfel.

Lângă patul ei avea un ceas, se uita la ceas parcă s-ar fi uitat în oglindă. Înainte să moară, ani în șir nu se mai uitase în oglindă.

În ultimii zece ani ai vieții fusese internată, o perioadă mai lungă sau mai scurtă, la secțiile de psihiatrie, traumatologie, terapie intensivă. Când am vizita-o, n-am hohotit, n-am explodat de tensiunea acumulată. Atunci nu mi-am amintit ce-mi amintesc acum, părerea unui protagonist dintr-un film, care încă nu se întâlnește de adevăratele cu durerea intensivă și persistentă: durerea este megafonul lui Dumnezeu, care trezește lumea asta surdă. Când același protagonist asistă la suferințele celei mai apropiate persoane, își modifică astfel punctul de vedere: teamă mi-e că suferința e doar suferință, n-are motivație, n-are scop, n-are rost. Mama avusese dureri de nepotolit și nimeni nu i le-a putut calma.

Ani în șir îmi telefonase zilnic, deseori de două ori pe zi, ca să-mi spună cât de mult suferă și că ar dori să moară. Dacă nu mă găsea acasă, la proxima ocazie își revărsa peste mine un potop de reproșuri, trebuia să știe tot timpul unde sunt, mă căuta și când eram plecată, mă căuta în întunericul peșterilor, pe vârful munților, prin desișul pădurilor, mă căuta ca să-mi poată povesti cât de rău se simte. Îmi era frică de telefoanele ei, erau magice, voiau să mă schimbe, să devin cum nu fusesem niciodată, cum niciodată n-aș fi dorit să fiu: propria-mi mamă care se chinuie.

În lunile dinaintea morții deseori i se întâmpla să nu știe unde se află și cine sunt cei din jurul ei, din oră în oră întreba unde este și cine este omul care trăiește cu ea? Nu există o moarte mai îngrozitoare decât asta, când nu știm unde suntem, cine suntem, cine sunt cei din jurul nostru.

A murit noaptea, la ora trei, cu fața tihnită. În noaptea aceea, la sute de km, am adormit la ora trei, simțind o enormă ușurare. Când în zori mi-a telefonat tata, l-am întrebat dacă-i adevărat că a murit, iar când tata îmi răspunse că da, mă copleși aceeași ușurare enormă.

Peste câteva zile am visat cu mama, stătea într-un fotoliu ce semăna cu un tron, pe costișa unui deal cu iarbă verde, fragedă, iar eu îi arătam orașelul care se întindea într-o vale aflată la picioarele noastre: vezi mamă, cât de departe este orașul, totuși se aude totul, până și muzica fanfarei militare ce trece pe stradă. Iar mama a zâmbit în visul meu, cum n-o văzusem niciodată în viață.

..*

Întârziati

întârziati și anul ăsta de la sărbătoare.
Tocmai ne pregăteam de splendoare
când alții deja stingeau luminile.
Rămași închiși în întuneric,
o încăpere fără uși, fără ferestre,
doar aburii unui miros crud,
spaimile copilăriei.
Pe acoperișuri zăpadă
strălucind dureros.

Bătrânii

În epoca de aur a dictatorilor îmbătrâniți
nu noi suntem mulțimea ce aclamă
am crezut că fanatismul ne poate ocoli
dar până și-n umbra noastră mișună dubii.
Cine trăiește mult vede toate culorile
și reversul tuturor culorilor,
„revoluțiile noastre au vibrat“ – mormăie
căutând complementarul cenușiului.
Experiențele ne izolează-n rezervații,

ne-am putea abona la reviste umoristice,
dacă ar supraviețui aici glumele,
căutăm pe taraba anticarilor,
pe posturi anacronice de radio
cărțile, muzica unei tinereți inexistente.
Suntem arătați cu degetul: uitați-vă,
au trăit într-o epocă ilegală,
iar noi, rușinați, lăsăm de izbeliște
ce s-ar mai putea salva.
A sosit vremea tăcerii?
Vorbesc alții în locul nostru – sau cel puțin au impresia -
în timp ce flutură, flutură steagurile
în culorile marcante ale junilor dictatori.

Mulțumire

Citesc poemul lui Douglas Dunn despre primul război mondial.
Plâng. Numai părinții mei sunt de părere că nu fac parte
din generația bătrână, deși,
după o anumită vârstă nu există
bătrân, mai bătrân, cel mai bătrân
(dar nu vreau să intru în detalii penibile),
nu există altceva decât
o bătrânețe brutală,
care nu-i contemporană cu nimeni
decât cu toți bătrânii care au trăit vreodată.
Mai știu și că ochii bătrânilor sunt uscați,
lacrimile vărsate odinioară sau transformat în nori
care undeva, cândva au țîșnit,
nivelul mărilor, oceanelor fiind într-o continuă creștere.
Mai știu și că inima bătrânilor se-ntărește,
zornăie drept un obiect necunoscut
în cușca coastelor cu gratiile încovoiate, ruginite.
So fi întâmplat vreo minune.
Îți mulțumesc, secol XX, pentru amintiri,
pentru că mă bulversează mereu și uit de bătrânețe.
Îți mulțumesc, Douglas Dunn.

Traducere din limba maghiară și prezentare de
Anamaria Pop

Marginalia

Ioan F. Pop

Unii *cred* în Dumnezeu și pentru că nu pot gândi nimic logic împotriva lui. Se lasă *convinși* de propriile neputințe. El este, într-un anumit fel, limita gândirii umane, tot ceea ce omul nu poate fi (gândi). *Slăbiciunea* umană a produs o idee mai mare decât orice înțelepciune: Dumnezeu. Este uimitor, pe de altă parte, cum Dumnezeu coincide perfect cu tot ceea ce nu știm, nu putem, nu înțelegem. Coincide exact cu imposibilitățile noastre radicale. Dumnezeu are sens tocmai pentru că nu poate fi cunoscut. Contrar unui adagiu pascalian, pe Dumnezeu îl găsești o dată doar dacă îl cauți tot timpul.

Să-ți cultivi darul diferenței în disprețul comunului, pentru a întări, prin contrast, oprobiul ierarhiei și al comparativității – iată un lucru cu atât mai înălțător cu cât nu îl va urma nimeni. Trebuie să ne adâncim într-un adevăr pînă în inutilitatea lui ultimă. Putem spune cu adevărat doar ceva în care ne risipim. Rostirea trebuie să ne devoreze pe măsura autenticității ei. Ideile mari se nasc în marginea disperării și a nebuniei. Din scris va rămîne doar ceea ce *arde* în el, ceea ce asigură combustia acestei gratuități.

Credința adevărată te autorizează și să taci, nu să vorbești prea mult despre Dumnezeu. Nu știi de ce, dar, de multe ori, cei mai puțin calificați să vorbească despre el mi se par a fi clericii. Prea *știu* tot. Nu mai lasă loc unei curiozități religioase, nici unui parcurs interogativ. Unii știu chiar și acolo unde Dumnezeu a lăsat totul în suspans. Mi-ar plăcea să văd mai mult clerici căutători, cu mai multe întrebări și cu mai puține răspunsuri. Căci Dumnezeu nu este doar un *răspuns*, este însăși Întrebarea lumii.

Punctul tare al morții nu este inevitabilitatea, ci punctualitatea. Datorită ei, toți murim la timp, indiferent de vîrstă. Moartea nu cere antrenament, repetiție, ci doar puțină... răbdare. Întotdeauna moartea ne *tră-*

Ioan F. Pop

iește mult prea repede. Nu apucăm să ne *deslușim*. *Viața* morții este atât de scurtă că nici nu apucăm s-o trăim. Abia o pot povesti alții. Poate că, pînă la urmă, moartea este cu adevărat singurul nostru moment *poetic*.

Nimicul participă la existență chiar cu imposibilitatea lui. El este o parte de propoziție a existenței. Cu puțină imaginație, nimicul poate deveni totul. *Nimicul* este legătura noastră primordială ce ceea ce putem fi. El este singurul nostru „contract” ontologic. Lumea nu poate fi privită ca reală decît din im-posibilitatea sa. Libertatea lumii s-a născut chiar în momentul în care ea putea și să nu fie. Căci *a fi*ul libertății îl presupune și pe *a nu fi*.

A înțelege ființa înseamnă a involua în ființă pînă în adîncul cel mai adînc, a te pierde într-un hău locuit. Cu o expresie a lui E. Levinas, omul nu e decît un finit care are ideea infinitului. Un nimic care aspiră la tot.

Chiar și pentru a fi singuri, avem nevoie de cineva. Nu există străinătate mai grea decît aceea a locului în care te-ai născut. Fiindcă e o *străinătate* a unei familiarități din care nu mai poți ieși.

Ființă și timp este o poveste fascinantă a unui singur cuvînt: *Dasein*. Un posibil reproș ce i s-ar putea face lui M. Heidegger, în acest tratat – care rămîne suspendat între ființă și timp -, e acela că el scrie ca și cum nu ar avea corp.

Pentru a fi înțeleasă, esența muzicii este exprimată tot în cuvinte. Ca atare, *ascultăm* muzica și cu ajutorul cuvintelor. Îmi place să ascult muzică clasică precum un etern profan. În acest domeniu nu vreau să mă *specializez*. Căci muzica este o *insolență* celestă. Ea ne ajută să ne simțim limitele interioare, golul nostru polifonic. Muzica ne ajută să ne imaginăm ca fiind încă posibili..

Timpul există doar prin existența noastră. Noi percepem timpul doar cînd îl *piedem*. Ne putem întreba, pe urmele lui Bergson, dacă timpul se găsește în timp și spațiu, în spațiu. Dacă ambele nu sînt decît niște biete fantasmе intersanjabile?

În filosofie chiar și eșecurile pot duce la *adevăr*. Deși filosofia nu trebuie să caute adevărul, ci doar să-și propună unul. A filosofa înseamnă a mobiliza limbajul într-o aventură în care nici un real nu mai poate respira. Orice gîndire este o *crucificare* tardivă în marginea realului.

După ce omul a dorit cu obstinție centralitatea, punctul nodal al spațio-temporalității, crezând că doar în acest fel este cu adevărat *lumea*, acum constată că, de fapt, lumea poate fi înțeleasă doar de pe margine. Marginea este *locul* de unde poate fi privit senin ceea ce a mai rămas din centralitatea înșelătoare a lumii. Centrul acesteia nu este decît o suită de margini, un *topos* aflat mereu în mișcare. Chiar și tăcerile se *rostesc* la margine cu altă elocvență... Centrul și marginea – două raportări la egală distanță de neant.

Iubirea, care există doar în dăruire, în răspunsul ne-lumesc al celuilalt la propria sa abandonare, este măsura absolutului tocmai pentru că este imanentă sa clipă de clipă. Ca să te dăruiești, trebuie mai întîi să te posezi. Apoi trebuie să uiți că ești în posesia a ceva. Iubirea desăvîrșită se află doar în sacrificiul suprem. Restul sînt mici drăgălășenii de amvon.

Existența lui Dumnezeu ne „costă” (dacă e să invocăm costurile credinței) infinit mai puțin decît ne-ar costa inexistența sa. Nu știm, pe de altă parte, cît îl *costă* pe Dumnezeu existența omului. Creînd omul, Dumnezeu a făcut cea mai proastă investiție. Una care se și revoltă din cînd în cînd pe *cheltuiala* lui.

Gîndirea e singura care poate *eșua* în mod fascinant. Existența concretă e tot ceea ce *scapă* gîndirii. Putința de a putea gîndi omul, lumea creează senzația temporală că există o lume, un traiect uman. Lumea, omul sînt doar atomii a ceea ce putem gîndi din imensitatea ne-gînditului, *locul* pînă la care mai ajung unduirile neantului. Omul și lumea – o scurtă privire în abis, miracolul unei finitudini. Din perspectiva infinitudinii, totul este doar o „respirație scurtă”.

Destinul lui Cioran, cu tot farmecul lui suicidar, pare al unui amator în comparație cu cel al lui Wittgenstein sau Kafka. Nu există, de la un anumit nivel, lectură mai tonică decît disperările savuroase ale lui Cioran. Autoflagelarea lui stilistică a fost chiar *mîntuirea* lui. Pentru asta și-a amînat pînă și sinuciderea... Gloria de a nu avea glorie – asta cred că a dorit Cioran. Ce paradox: să refuzi gloria și să *cazi* totuși în ea. Dacă nu ar fi o tristețe, marginalitatea în cultură ar trebui să fie un merit.

Scara lui Iov
tehnică mixtă, 2005

Muzica

Adrian Gagiu

**Sir Simon Rattle,
marele cameleon**

În ultima zi a anului trecut, Berlinul a fost gazda unui eveniment muzical excepțional pentru cei ce au urechi de auzit. Concertul de Anul Nou al faimoasei sale Filarmonici, pe lângă programul cu totul deosebit în context pe care l-a oferit (Rameau, Handel, Dvořák și Brahms, deci nimic din veșnicile valsuri ale familiei Strauss, ca la Viena și prin alte părți imitatoare – de, neamțul tot neamț), a prilejuit încă o dată constatarea că adevărații muzicieni pot cânta corect lucrări aparținând oricărui stil. Și era vorba tocmai de Filarmonica din Berlin, ansamblu mai mult decât prestigios, evident, dar care în privința interpretării muzicii vechi rămăsese în memorie prin monstruozi-tățile greoaie din vremea lui Karajan, parte a unei vechi și triste tendințe (care mai subzistă pe la noi) de deformare a oricărei muzici după chipul și asemănarea unor vedete autosuficiente. Ei, da, dar de data asta dirijorul Filarmonicii din Berlin e sir Simon Rattle.

Programul a fost următorul: fragmente de balet din opera „Boreazii” de Rameau (printre care și sublima Intrare a Polhymniei), arii de Handel (“*Scherza in mar’ la navicella*” din opera “Lotario”, “*Ah che sol... M’adora l’idol mio*” din opera “Teseo” și faimoasa “*Lascia la spina*” din prima versiune a oratoriului “Triumful timpului și al adevărului”), precum și Dansurile slave nr. 1, 3 și 4 de Dvořák, Suita nr. 2 din baletul “Daphnis și Chloe” de Ravel și Dansul ungar nr. 1 de Brahms. Nu au fost lucrări grele, fiind vorba totuși de un concert de Anul Nou, dar nici nu s-a căzut, nici pe departe, în facil, demonstrându-se astfel că și piesele accesibile pot fi valoroase, sau că și piesele de calitate pot fi frumoase. Solistă a fost faimoasa Cecilia Bartoli, a cărei delicatete de mitralieră, mai ales în rulate și alte pasaje de virtuositate, o fi alimentat gus-

tul acelei părți din marele public care a făcut-o pe această ciudată interpretă un star de anvergură mondială (dar asta e o temă delicată, care necesită o tratare aparte).

Deci chiar din alcătuirea programului ne-am fi putut aștepta la o abordare uniformizatoare, ca pe la noi, a unor lucrări atât de diferite, compuse la distanță de 150-200 de ani unele de altele. Tocmai de aceea, surpriza a fost enormă pentru cei care nu au mai urmărit cariera interpretativă a dirijorului englez sir Simon Rattle. Am mai scris de nenumărate ori, inclusiv în „Familia”, despre necesitatea adecvării manierei de interpretare la fiecare epocă stilistică: nu-l poți cânta pe Bach ca pe Stravinsky (numai pe la noi se mai poate asta, prin lumea largă e plin de vreo 40 de ani de ansambluri specializate în muzica veche, adică în muzica anterioară secolului al XX-lea). E o necesitate dată nu numai de dragostea față de adevăr și autenticitate, ceea ce rezultă din nenumăratele cercetări muzicologice relativ recente asupra surselor și condițiilor originale de interpretare a compozițiilor respective, ci și o rezultantă a simțului muzical, ce impune chiar și intuitiv anumite sonorități și procedee de emiterie și de articulare a sunetelor după ce începi să te familiarizezi cu adevărat cu fiecare stil. De altfel, pe lângă ansamblurile „istoriciste”, cu instrumente de epocă (originale sau mai ales copii), activează cu rezultate la fel de remarcabile ansambluri cu instrumente moderne, dar care cântă conform stilului lucrării și sună aproape la fel.

În acest sens, acest concert de Anul Nou al Filarmonicii din Berlin e dovada supremă că orice ansamblu poate suna autentic și adecvat stilului dacă știe cum s-o facă. Dacă până și această orchestră, ce vine din tradiția masivității teutonice, poate produce cu instrumente moderne rafinate excepționale din perspectiva muzicalității și a autenticității atunci când cântă lucrările lui Rameau, de pildă, înseamnă că orice interpret poate și chiar trebuie să fie în stare de asta. Bineînțeles, dacă vrea să fie adevărat și nu o pseudo-vedetă umflată cu pompa și care le știe pe toate, neavând nevoie să se documenteze și să asculte ce se mai petrece prin lume. Lenea intelectuală și artistică e o boală mult mai răspândită pe la noi decât s-ar crede. Acum câțiva ani, discutând cu un mare dirijor român astfel de subiecte, admiratul artist contraargumenta cu ideea cam marxistoidă că instrumentele vechi erau primitive și imperfecte, deci noi avem calitatea intrinsecă și avantajul decisiv de a ne fi născut mai târziu și prin asta putem să-i cântăm pe cei vechi așa cum ei înșiși și-ar fi dorit (?) să fie cântați dacă ar fi avut la dispoziție instrumentele și condițiile de azi. De aici și până la a renunța de tot la viori, de pildă, nu ar fi decât un pas (dincolo de unele mici modificări pe care le-a suferit în secolele XIX-XX, vioara e de fapt un instrument foarte vechi, „de epocă”). N-ar fi mai bine să le înlocuim cu viori amplificate electric, ca la maneliști și la grupurile

de fete violoniste (sunt mai multe și toate sunt la fel de kitsch), sau și mai bine cu vreun ton de sintetizator electronic mai potrivit cu sensibilitatea unică a omului contemporan? Instrumentele orchestrei sunt scumpe, trebuiesc acordate, orchestrele consumă mulți bani pentru salarii și săli, n-ar fi mai bine să nivelăm toată muzica trecutului după șablonul de azi, muzica de club? Ciudații care ar mai vrea să asculte *Vivaldii* și *Betovăni* or să-i asculte nu cu orchestre, ci cu două tonuri de sintetizator și împănați cu tobe. Iar pasul următor ar fi scurtarea și simplificarea structurilor acelor muzici trecute, prea complicate și prea lungi pentru veșnica grabă a prostului contemporan, dar mă opresc aici cu această viziune de coșmar.

Oricât ar părea de incredibil și de monstruos, astfel de evoluții ar fi în continuarea logicii aceloră ca maestrul român menționat mai sus. Ridicolul unor astfel de idei egocentrice, contaminate probabil inconștient de viziunea comunistă asupra istoriei (totul evoluează spre culmea „visului de aur al omenirii”), poate fi ușor demontat dacă răsfoim vechi tratate de interpretare, inclusiv de la începutul sec. XX, ce avertizau exact contra generalizării lipsite de gust a unor metehne interpretative ce predomină încă în epoca noastră printre muzicienii *main stream*, adică nu cei specializați în muzica veche. Dar chiar și printre cei ce vin din tradiția de secol XX a *main stream*-ului, maniera uniformizatoare se manifestă din ce în ce mai puțin în Occident (a se vedea, de exemplu, interpretările recente ale lui Claudio Abbado, sau ale marilor „specializați” sir John Eliot Gardiner, sir Roger Norrington sau Nikolaus Harnoncourt la pupitrul unor orchestre de instrumente moderne). Deci, per ansamblu, a apărut, pe lângă rigoarea puriștilor cu instrumente de epocă, o tendință de adecvare stilistică și a orchestrelor „moderne”, care au preluat ce au putut din descoperirile muzicologilor și interpreților specializați.

Sir Simon Rattle (n. 1955) e în acest sens un exemplu perfect. Desigur, e unul dintre cei mai mari dirijori contemporani, talent precoce, acoperit apoi de nenumărate onoruri și premii, iar schițarea aici a unei biografii artistice a lui ar fi superfluă. Crucial în context e însă faptul că în 1992 el a fost numit (împreună cu Frans Brüggen, nume legendar în cadrul curentului autenticității interpretative) principal dirijor invitat al *Orchestra of the Age of Enlightenment*, una dintre cele mai prestigioase orchestre specializate în clasicism și baroc. Ceea ce a învățat împreună cu ei despre caracteristicile cu adevărat specifice diferitelor stiluri muzicale se vede din plin în cariera „cameleonică” a lui sir Simon, care dirijează cu egală muzicalitate și „Fidelio” de Beethoven la Glyndebourne cu *Orchestra of the Age of Enlightenment*, și simfoniile lui Mahler cu Filarmonica din Berlin, și muzica secolului XX sau muzică contemporană. Aceași curiozitate mereu vie (esențială pentru un

Adrian Găgiu

adevărat intelectual) l-a adus și în postura de a dirija anul trecut versiunea integrală a Simfoniei a IX-a de Bruckner, cu finalul completat de echipa de muzicologi a lui Nicola Samale (un alt eveniment extraordinar, despre care vom povesti curând). Să mai pomenim și de înregistrarea lui cu „*Chariots of Fire*” de Vangelis sau de „*The Jazz Album*”, ca să turbeze autosuficienții?

Sir Simon e un fel de Dustin Hoffman al baghetei, care se dizolvă complet, ca un *method actor*, în orice gen de personaj muzical pe care îl are de interpretat. Nu spunea Bach că muzicienii nu au nici un motiv de orgoliu, ei nefiind decât uneltele muzicii? Asta e diferența dintre cei care sunt cu adevărat mari fără să arate și cei care doar o arată, dar nu vezi decât ego-ul lor umflat. Celor din urmă li s-ar putea recomanda să asculte din concertul de Anul Nou al lui sir Simon doar Intrarea Polhymniei din opera „Boreazii” de Rameau, una dintre cele mai frumoase și elevate piese muzicale care s-au compus vreodată, înrudită spiritual cu sublima Arie din Suita nr. 3 pentru orchestră de Bach. Felul cum a putut să sune orchestra de instrumente moderne a Filarmonicii din Berlin era identic cu orice orchestră de instrumente de epocă, iar incredibila, nepământeana elevație a acestei piese cântate astfel rivaliza cu sublima și spiritualizată interpretare a lui Marc Minkovski din concertul aniversar al orchestrei sale baroce *Les Musiciens du Louvre*. Și nici nu e greu: dimensiunile și proporția ansamblului, câteva elemente specifice de emisie sonoră și de articulare a sunetelor și frazelor, câteva ornamente ușoare și în stil. Și se naște un miracol. După care au cântat, la fel de expresiv, Ravel, Dvořák și Brahms. Pentru că știu și pentru că le place.

Deci se poate, tovarăși!

..*

Simfonia pentru proști

Prostul dacă nu-i fudul parcă nu e prost destul, zice un proverb. Există multe feluri de proști pe lumea asta, dar mai nocivi sunt cei cu pretenții, mai ales dacă li se pun la dispoziție mijloace de manifestare. Fiind majoritari (vezi curba lui Gauss, de distribuție a valorilor într-o populație), să le zicem corect politic „mediocrii” (vezi serialul satiric al lui Ioan Groșan „Planeta M” din 1988) impun regula, că așa e democratic (cu excepția unor insule vestigiale de meritocrație, altfel și elevii și-ar vota programa de învățământ, care n-ar mai cuprinde chestii grele gen algebră sau gramatică). Arta fiind un câmp de exprimare a valorii estetice și sufletești (cel puțin așa știam unii dintre noi până acum), aici e mai greu cu prostia manifestată democratic: oricât ar fi fost

de încurajate ciudățeniile fără conținut pentru a anula ierarhiile bazate pe valori estetice reale, e încă relativ greu să fii prost în artă și să ai și succes. Evident, nu vorbim aici de Justin Bieber și de Lady Gaga, deci de industria distracției și a spălării pe creier, ci de arta cultă. În arta cultă trebuie să fii cât mai abscons și, preferabil, teoretizat, ceea ce și proștii simpli reușesc uneori, dar mai rar, acesta fiind apanajul proștilor cultivați și „elitizați”. Aici intrăm însă într-o zonă mai restrânsă (prea restrânsă) și mai subtilă, fiindcă nici în arta cultă nu mai prea îndrăznesc mulți să strige că împăratul e gol (din conformism, din lipsă de criterii sau de teama compromiterii carierei). Terenul a fost astfel pregătit pentru impostură și pentru relativizarea (sau și răsturnarea) valorilor: „*Fair is foul, foul is fair*”, vorba vrăjitoarelor din „Macbeth”. Pentru a avea însă o masă de influență mai mare decât rudele și studenții compozitorului, ca în cazul monstruoaselor muzici experimentale și de avangardă din secolul trecut (oricât de insistentă ar fi fost presa culturală în a ni le băga pe gât ca pe niște capodopere inevitabile), mecanismul de tâmpire artistică a inventat o armă mai subtilă, cu rază mai mare de acțiune, proștii fiind mai mulți decât publicul concertelor de muzică contemporană cultă: s-a inventat un fel de Bregovič simfonic.

El se adresează acelor proști care se cred mai presus decât alți proști. Ei nu ascultă manele sau Connect-R, decât eventual pe furis sau la chefuri, ci le place să fie văzuți la evenimente culturale și la concerte serioase, deși, ca majoritatea populației, nu se pot concentra mai mult de 20 de secunde la un subiect fără să le fugă mintea, conform unor studii psihologice. Deci, în realitate, ei nu au sensibilitatea, răbdarea, atenția și memoria necesare receptării unei compoziții adevărate, așa că pentru ei s-a inventat simfonia de patru minute. Ea se intitulează *Internet Symphony Nr. 1 „Eroica”* și a fost comandată în 2008 de Google faimosului compozitor chinez Tan Dun (n. 1957). Partea interesantă a fost că pentru interpretarea ei muzicienii orchestrei au fost selectați prin probe postate pe YouTube, ceea ce e în spiritul vremurilor noastre globaliste și ar putea fi o expresie a unei conștiințe comune (în bine!) a oamenilor de pe toată planeta. Dar selecția s-a făcut pe baza numărului de voturi din partea utilizatorilor YouTube, democratic, ca la Eurovision... Până aici, să zicem că e un experiment măcar interesant, dar prima audiție a avut loc nu oriunde, ci la Carnegie Hall, la New York, în 15 apr. 2009, lucrarea fiind apoi publicată de prestigioasa editură Schirmer. Ulterior, ea a fost adaptată de Orchestra Chineză din Hong Kong cu instrumente tradiționale, dar și reluată în concert de London Symphony Orchestra (înregistrarea e pe YouTube și majoritatea comentariilor sunt superficiale, admirativ-amuzate, doar câțiva pun punctul pe I).

Cum să intitulezi simfonie o piesă de patru minute? Chiar dacă genul a fost de multe ori redefinit și nu se mai încadrează în șabloane formale, el implică încă o anumită „seriozitate” și organicitate a abordării și a evoluției interioare. „Simfonia” lui Tan durează patru minute și trei secunde pentru că s-a constatat că majoritatea oamenilor au tendința să se uite la clipuri de pe YouTube cu o durată de patru minute! E un criteriu estetic și structural de mare valoare, s-o recunoaștem; sau dacă nu, măcar e în ton cu noile tehnologii. Cum scria un comentator, „în acest sens, noua Eroică e întradevăr o simfonie digitală, consumată cel mai bine de pe laptop sau iPad în timp ce-ți speli dinții și-ți verifici contactele.” Precis că marii simfoniști ai trecutului au stat și ei cu ceasul în mână, calculând duratele formelor din lucrările lor în funcție de cât durează răbdarea ascultătorilor. Dacă e așa, iarăși reiese că lumea avea mai multă răbdare mai demult, suportând simfonii de o jumătate de oră pe vremea clasicismului, apoi de aproape o oră în romantism și apoi chiar ceva mai lungi. Totuși, chiar și în epoca clasică unii au obiectat la Simfonia Eroică a lui Beethoven fiindcă durează prea mult, trei sferturi de oră, la care el a reacționat contrar lui Tan Dun, replicând că va compune una care să țină peste o oră (ceea ce a și făcut după 20 de ani cu a IX-a: 65 de minute). Asta ne readuce din nou la „simfonia” lui Tan: de ce se subintitulează „Eroică”? Fiindcă citează de vreo două ori din prima temă a simfoniei lui Beethoven (pe care nu-l consideră rival strivitor în genul simfoniei, ci un mentor de admirat), aruncând-o postmodern sau ca nuca în perete într-un melanj repetitiv plin de „efecte speciale” sonore și de platitudini incongruente de muzică de film.

Ce va rămâne din această compoziție dincolo de ineditul circumstanțelor în care s-a născut? Conține ea vreo valoare estetică adevărată? S-a zis că, așa cum simfoniile lui Beethoven sunt, privite generalizator, niște lupte de la întuneric spre lumină, „simfonia” lui Tan e o luptă cu genul simfonic moștenit de la ilustrul predecesor, pentru al adapta epocii digitale. Dacă epoca digitală înseamnă sindromul deficitului de atenție, a reușit. Unii chiar au încercat să analizeze cu lupa evenimentele muzicale de pe parcursul acestei piese, dar se lasă furăți de efecte sonore lipsite de substanță și sens evolutiv real („Nu confunda agitația cu activitatea”, vorba cuiva). Mai mult, un imbecil a îndrăznit să scrie că în coda acestei piese „Eroică” lui Beethoven „a fost în sfârșit învinsă” și că poate lucrarea lui Tan „e un pas crucial în evoluția simfoniei”, uitând de nenumăratele simfonii ce nu urmează modelul și estetica lui Beethoven și mai ales uitând că frumosul nu trebuie învins sau depășit, ci, fiind etern valabil dacă e adevărat, trebuie doar savurat. Sigur că orice om născut după 1800 și care pretinde că scrie o simfonie se raportează inevitabil și inconștient la cel mai mare simfonist al lumii, dar nici un om normal nu

vrea să rivalizeze cu el și nici n-ar avea cum, venind dintr-o altă estetică; de altfel, cum spunea muzicologul Cliff Eisen, compozitorii de după Beethoven și-au căutat un drum propriu și s-au îndepărtat de fapt de estetica lui fiindcă el a epuizat în mod genial respectiva abordare. Deci nu mai e nimic de „înving”.

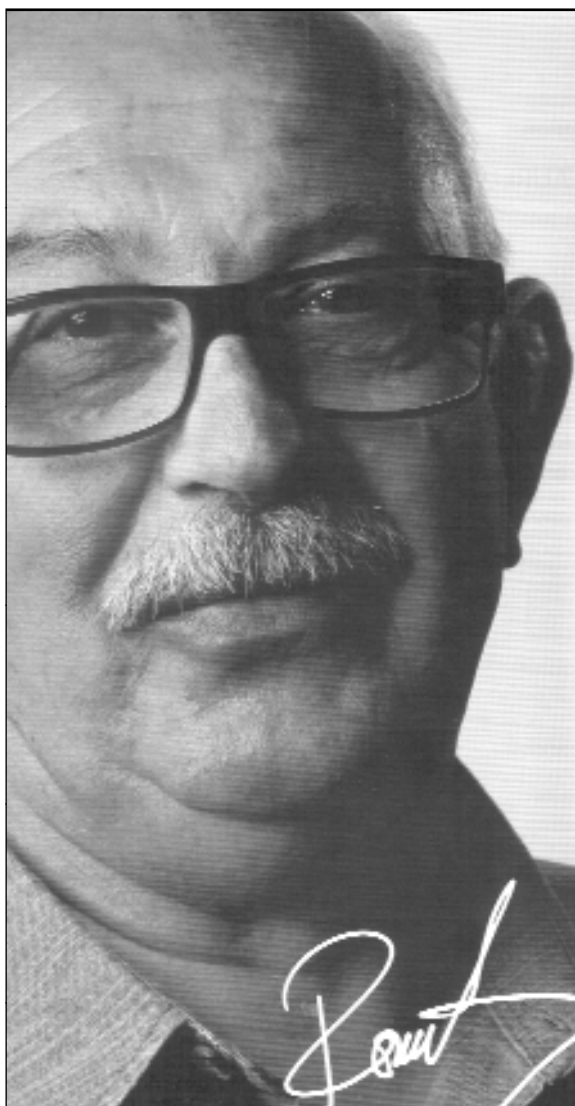
Pe de altă parte, se poate face și s-a făcut muzică genială și cu durata de patru minute și poți fi emoționant și organic și într-o miniatură, după cum au demonstrat marii compozitori. Dar superficialitatea acestei producții muzicale dominate de comercial nu are nimic de a face cu forța magică transformatoare în bine a artei. Dincolo de tribulațiile lui biografice din anii „revoluției culturale” chineze și de intensa lui activitate, la început în condiții precare, ceea ce denotă o reală pasiune pentru muzică, Tan Dun s-a format în principal sub influența minimaliștilor americani și rămâne în esență, inclusiv în creația sa simfonică, un compozitor de muzică de film (pentru „*Crouching Tiger, Hidden Dragon*” a primit și Oscarul) sau, cu un termen mai cuprinzător, un compozitor avangardist de *world music* fiindcă utilizează uneori instrumente și citate din muzica tradițională chineză. Adică e un compozitor ce se bazează prea mult pe efecte facile, cinematice. Comparativ cu exclusivismul muzicii culte contemporane, se zice că muzica de film a rămas, chipurile, ultimul refugiu important al muzicii orchestrale în vremea noastră digitalizată (cum îmi perora inclusiv un prieten compozitor, altfel tip inteligent și de mare talent). Dar de ce nu se mai poate face muzică bună cu orice instrumente, inclusiv cu unele verificate în timp? De ce acest exclusivism de oameni născuți ieri care vor să șteargă cu buretele tot ce nu e în obișnuințele lor numai ca să inventeze cu orice preț ceva ne-mai-inventat? Avangarda nu e un scop în sine, oameni buni („Originalitatea o găsește cel care nu o caută”, vorba lui Enescu).

Bineînțeles că Tan Dun a fost de multe ori premiat și laudat de presa *main stream*, eclectismul fiind încă la modă, iar efectele sonore superficiale, oricât ar fi de ingenioase ca sonoritate, fiind pe gustul marii mase care se împăunează iluzoriu că ascultă automat muzică simfonică dacă are în față o orchestră. De aceea, promovarea, faima și comenzile oficiale de anvergură (vezi și Olimpiada din 2008) îi urmăresc pe acest gen de artiști de larg consum, pseudo-avangardiști sau nu, în timp ce, apropo de *world music*, un geniu ca David Parsons e de zeci de ani practic ignorat de media și de publicul mare. Pentru Parsons îți trebuie însă un anumit nivel de conștiință, pe când pentru Tan, acest Yanni al muzicii culte, acest André Rieu chinez pentru cei cu pretenții, îți trebuie doar o conexiune la Internet. Păcat, credeam că chinezii, cu înțelepciunea și civilizația lor multimilenară, sunt oameni serioși. Sau sunt, până nu ajung la Hollywood.

Plastica

Aurel Chiriac

AUREL ROȘU

Pentru plasticianul Aurel Roșu expoziția retrospectivă propusă orădenilor (și nu doar lor) în acest an - 2013 - se dovedește a fi atât necesară cât și revelatorie. Necesară înainte de toate deoarece oferă posibilitatea de a descoperi etapele, „fragmentele de timp” ale evoluției gândirii sale plastice în toate genurile de artă cărora li s-a dedicat și cărora le-a

rămas fidel o lungă perioadă de timp - pictura și grafica. Apoi, retrospectiva aceasta este revelatorie fiindcă ea scoate în față, fără echivoc, destinul profesional și existențial al unui creator căruia anii de după revoluția din 1989 (respectiv odată cu renunțarea la autocenzură ca stare interioară permanentă și autoimpusă) i-au asigurat șansa personalizării unei viziuni estetice ce se dovedește apreciată de critica de specialitate din țară și străinătate.

Este limpede pentru noi toți care îl cunoaștem încă din perioada debutului în pictură - anii '70 -, că deja de atunci personalitatea plastică a

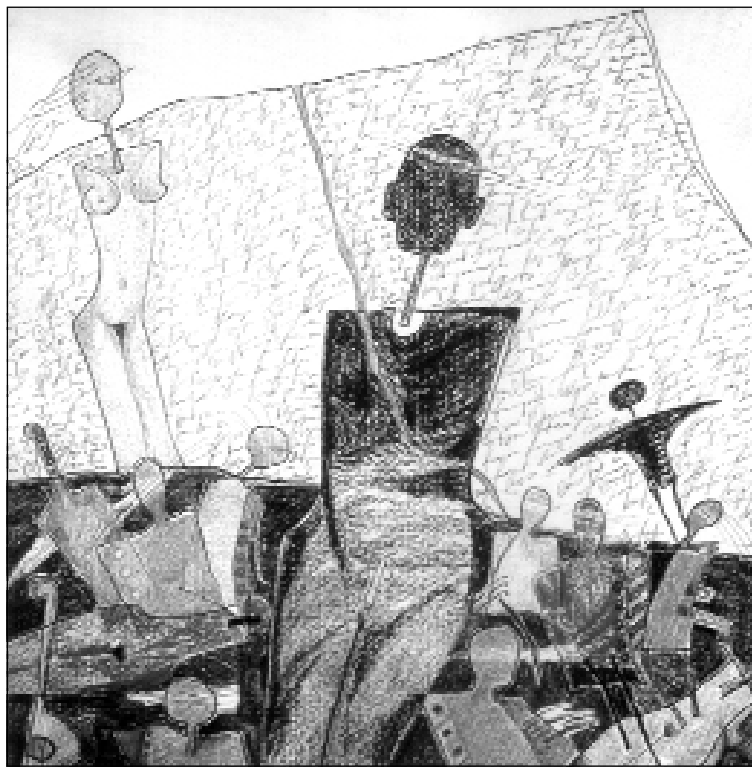
lui Aurel Roșu a stat sub semnul unei pozitive neliniști interioare, frământare ce l-a motivat constant în traiectoria sa spre găsirea și afirmarea unui stil individualizant, stil care, odată clar conturat, îl face ușor recunoscut astăzi în perimetrul artei plastice contemporane, că e vorba de pictură, că ne referim la grafică, sau chiar la sculptură, domeniu de care s-a apropiat recent. Aurel Roșu mizează în punerile sale în pagină pe vizualizarea unor semne-simbol aflate întotdeauna în prim-plan, pentru a fi percepute cu limpezime atât pictural cât și imagistic; apelează, în lucrările sale, pe tehnici mixte (acril, tempera, creion, baț - pictură, grafică; baț, metal, bronz, lemn-sculptură) armonizate cu multă sensibilitate și acuratețe; totodată, plasticianul se bizuie pe mesaje ideatice care conturează o ființă ce nu și-a negat niciodată dimensiunea religioasă, respectând-o cu sfințenie, dar n-a pus în umbră nici sentimentele care țin de acele momente ale copilăriei și tinereții ce și se întipăresc pentru totdeauna în memorie, tocmai prin sensibilitățile declanșate sub semnul clipei.

Grafițele plastice ale lui Aurel Roșu sunt, am zice, peste tot și nicăieri. Uman, vorbim aici de un artist ce nu și-a dorit decât să fie respectat pentru ceea ce a făcut, pentru ceea ce face și, în egală măsură, a vizat doar recunoașterea, nici maximalizată, nici minimalizată, a ceea ce a realizat în plan artistic, familial și, nu în ultimul rând, ca muzeograf.

* * *

Sculpturile în lemn modelate de Aurel Roșu sunt și ele parte a unei lumi care își afirmă aceleași obsesii și căutări. De altfel, sugestia de însemn, de reper spațial cu valoare de perenitate este de netăgăduit. *Troița*, *Sperietarea de păsări*, *Mondo* etc. constituindu-se în obiecte-simbol având un rol de porte-bonheur. Întâlnirea dintre silueta tridimensională a sculpturii propriu-zise și siluetele bidimensionale scrise pe suprafața acestora accentuează asupra funcției de semn-simbol, asupra semnificației dintre etern și efemer. [...]

Aurel Roșu se află într-un moment când înnoirile tematice și de formulă estetică l-au condus spre afirmarea unui stil distinctiv, când acestea i-au dat posibilitatea redescoperirii și vizualizării unei lumi unice prin transparența ființării. (2001)

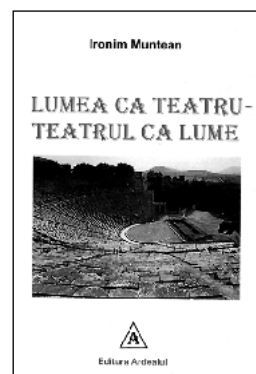

Cuplu
tehnixă mixtă, 2005

Cartea de teatru

Mircea Morariu

Cartea unui profesor de modă veche

Ironim Muntean
Lumea ca teatru- teatrul ca lume
Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2012

Autorul cărții *Lumea ca teatru- teatrul ca lume*, apărută în 2012 în condiții grafice relativ modeste la editura *Ardealul* din Târgu Mureș, se numește Ironim Muntean. S-a născut în comuna Limba din județul Alba, a urmat cursurile celui mai bun liceu din orașul- reședință de județ (liceul și-a schimbat de mai multe ori numele din cauza capriciilor culturnicilor comuniști, dar mai totdeauna acolo s-a făcut școală, școală adevărată), mai apoi Facultatea de filologie din Cluj. Când a absolvit-o, în 1965, a fost repartizat ca profesor de Limba și literatura română la Liceul teoretic din Petroșani.

Asta se întâmpla într-un moment în care, pentru vreo câțiva ani, implicarea politicului în învățământ a fost mai puțin agresivă, falsa viziune “practicistă” devenise ceva mai temperată, iar disciplinele umaniste chiar începuseră să fie respectate, acordându-li-se locul cuvenit în curriculum. În 1971, profesorul Muntean a fost numit director artistic al Teatrului “Valea Jiului” din Petroșani. Noul director era un împătimit al Thaliei, se formase ca atare îndeosebi în anii studenției clujene când frecventase *cu abonament* Naționalul, se simțea bine în sălile de spectacole, scrisese cronică de teatru, debutase în domeniu în 1969 în paginile *Familiei* orădene. Vreme de câțiva ani, ani deloc ușori fiindcă, după cum bine știm, din 1971 jugul ideologic a devenit tot mai dur, Ironim Muntean s-a străduit ca Teatrul ce i-a fost încredințat să meargă bine. Iarăși un lucru nu tocmai simplu deoarece Petroșaniul nu era nicidecum locul pe care să și-l fi dorit absolvenții, tot mai puțini, de altfel, al IATC-ului bucureștean, absolvenți care, chiar

dacă veneau în Valea Jiului, din pricina obligativității repartiției guvernamentale, o făceau, cei mai mulți, cu gândul la viitoarea, la cât mai grabnica plecare, spre alte zări. Uneori cu succes, alteori...

Se pare că lucrurile au mers bine la Petroșani și în Teatrul de acolo în vremea directoratului artistic al lui Ieronim Muntean. Fiind născut și petrecându-mi copilăria prin părțile locului, Cugirul meu natal situându-se în zona pe care Teatrul "Valea Jiului" avea misiunea să o "deservească" din punct de vedere cultural, am văzut și eu câteva spectacole ale sale venite în turneu, firește. Nu știu și nici nu mai țin minte cât de bune sau cât de rele au fost acele montări, la vârsta aceea nu operam cu astfel de *dihotomii*, singurul lucru pe care mi-l amintesc rămânând entuziasmul cu care mergeam la teatru, adică la Cinematograful "Muncitoresc" devenit pentru câteva ore sală de teatru, spre a vedea acolo producțiile venite în turneu. Venirea însăși a Teatrului din Petroșani la Cugir mi se părea a fi un eveniment și îl savuram ca atare. Mi s-au întipărit atunci în minte și numele a doi-trei actori - Paulina Codreanu, Mihai Clita, Corvin Alexe...

După câțiva ani, Ieronim Muntean a revenit la Catedră. A preferat să o facă nu la Petroșani, ci mai aproape de casă, la Alba Iulia. Bănuiesc că azi e pensionar. Cartea *Lumea ca teatru- teatrul ca lume* pe care a tipărit-o în 2012 este o mărturie și un document. O mărturie și un document despre propria-i viață. Certificarea faptului că Ieronim Muntean nu a trăit degeaba. Că nu a fost un profesor oarecare. Ci unul serios, devotat, temeinic. Care nu credea că și-a încheiat misiunea după cele trei-patru ore zilnice de predare. Așa cum nu credeau nici profesorii de liceu din interbelic, profesorii de modă veche, cum se zice. Că a fost o vreme, din păcate tot mai îndepărtată și a cărei realitate devine tot mai puțin credibilă pentru cei ce se confruntă astăzi cu feluritele persoane ce lucrează prin învățământ, dar nu prea mai au nimic în comun cu profesia de dascăl, că a fost o vreme, zic, când profesorul de liceu era respectat nu doar pentru calitățile sale pedagogice, ci și grație virtuților sale de cercetător. Când profesorul de Română nu se ocupa doar de *Cântarea României*, iar azi de hârțogăria inventată de Ministerul Educației care așa vrea să dea impresia că școala se modernizează și se *eficientizează*, ci era interesat de arta și cultura națională, dar și de ceea ce se crea, artisticeste valabil, în zona în care locuia. Studiile dedicate de Ieronim Muntean scrierilor lui Vasile Zdrenghea, Olgăi Caba, ale lui Gheorghe Jurcă și Ion Mărgineanu, creatori din zona Albei Iulia dovedesc aceasta.

Însă *Lumea ca teatru - teatrul ca lume* dovedește mai presus de toate altceva. Că, deși au trecut ani buni de când, oficial, tehnic vorbind, Ieronim Muntean și-a încheiat conturile cu Teatrul petroșenean, el rămâne

intim legat de acesta. Și, mai cu seamă, de istoria acestuia. Găsim între copertele volumului semnat de Ironim Muntean articole, studii, eseuri, amintiri despre ceea ce s-a întâmplat, îndeosebi în deceniul 70-80, în respectiva instituție de cultură de la a cărei înființare s-au împlinit 65 de ani. Teatrul "Valea Jiului" a fost nu doar locul în care I. D. Sârbu, abia ieșit din închisoare, a lucrat ca muncitor de scenă, dar și unde i s-a jucat în premieră pe țară piesa *Amurgul acela violet*. Reprezentarea nu s-a produs tocmai lin, nu fără intervenția cenzurii, iar Ironim Muntean documentează atent și convingător acest lucru. Teatrul petroșenean a fost unul dintre primele în care a redobândit drept de lucru o altă mare artistă ostracizată, cu ani lungi și grei de închisoare la activ, Marietta Sadova. Și tot acolo a montat mult, cu folos regizorul-profesor Ion Olteanu, format la școala germană, Ironim Muntean reamintindu-ne o seamă dintre creațiile artistului-intelectual de al cărui nume se leagă primele reprezentări postbelice ale fragmentelor dramatice eminesciene.

Cartea profesorului de modă veche, adică serios, devotat și iubitor de cultură care e Ironim Muntean, conține, deopotrivă, portretele unor regizori cu siguranță mai puțin celebri, dar care, împreună cu actorii evocați în capitolele *Coloane corintice* și *Doi pe un balansoar și alții... pe lângă*, au făcut teatru la Petroșani. E vorba despre Marcel Șoma și despre Ion Simionescu. Ceea ce nu e tocmai puțin lucru.

Cronica teatrală

Mircea Morariu

À l'américaine

Teatrul Național Mihai Eminescu din Timișoara- ANNA KARENINA- adaptarea de Helen Edmundson după romanul lui Lev Tolstoi; Traducerea: Ada Lupu; Un spectacol de Ada Lupu; Decoruri: Rodica Arghir; Costume: Alina Lițan; Muzica: Cări Tibor; Mișcarea scenică: Răzvan Mazilu; Light design: Lucian Moga; Cu: Claudia Ieremia, Ion Rizea, Matei Chioariu, Victor Manovici, Victor Bucur, Ana Maria Cojocaru, Mădălina Ghițescu-Petre, Cătălin Ursu, Daniela Bostan, Mălina Petre, Doru Iosif, Mirela Puia, Valentin Ivanciuc, Paula Frunzetti, Iuliana Crăescu, Ana-Maria Pandle; Data premierei: 2 iunie 2013

Cum regizoarea Ada Lupu are deja o anumită experiență în domeniul translării în limbaj teatral a unor romane celebre (mai demult a înscenat la Teatrul Național din Timișoara *Scrinul negru*, ceva mai recent a pus în scenă la Naționalul clujean, tot după o adaptare proprie, *La răscruce de vânturi*), în clipa în care am aflat că intenționează să monteze *Anna Karenina* m-am gândit că vom asista la o recidivă. Ei, uite că m-am înșelat. Pentru spectacolul de la Teatrul Național "Mihai Eminescu" din Timișoara, regizoarea a recurs la o adaptare datorată lui Helen Edmundson, scriitoare din Marea Britanie, specializa-

tă în acest gen de operațiuni textuale, ei datorându-i-se reformularea în limbaj dramaturgic nu doar a unor celebre romane englezești, așa cum este *Moara de pe Floss* de George Eliot, ci și a unor scrieri de mare anvergură din alte literaturi, așa cum sunt *Război și pace* sau *Anna Karenina* de Lev Nikolaevici Tolstoi. Texte care au tentat, adesea, nu doar cinematografia, ci și teatrul. De altminteri, la aceeași adaptare a făcut apel cu vreo zece ani în urmă Alice Barb pentru spectacolul ei de la Teatrul Național din București.

Nu e acum momentul unei analize comparate a celor două spectacole. De altfel, o astfel de analiză nici nu mi-ar fi momentan tocmai la îndemână, amintirile mele despre spectacolul bucureștean fiind destul de sumare. Sunt sigur doar de câteva lucruri. În vreme ce Alice Barb a intenționat un spectacol de cameră, favorizat de specificul sălii *Camil Petrescu* (Sala Atelier) și s-a străduit să modeleze în așa fel adaptarea lui Helen Edmundson încât să îi permită o abordare cât de cât de atmosferă, cât de cât *à la russe*, cu totul altele au fost intențiile Adei Lupu. Ea și-a dorit o superproducție, nu a exclus atmosfera dar a intenționat ceva mai degrabă *à l'américaine*. O dorință a cărei îndeplinire nu era, nu a fost nicidecum imposi-

bilă, punerea în practică, adică în pagini dinamice de spectacol fiind favorizată de dimensiunile scenei, dar și de specificul însuși al Sălii Mari a Teatrului Național din Timișoara. Ada Lupu a mizat mult pe flash-uri, pe flash-back-uri, pe supremația vizualului, pe ambientul sonor, pe efecte speciale. Regizarea a avut un aliat prețios în persoana compozitorului Cări Tibor, care a creat o muzică de scenă ce susține și ferm, dar și modulată spectacolul, îi relevă și întărește narațiunea, îi potențează ceea ce Roland Barthes numea undeva succesiunea de *noduri și de catalize*. Ada Lupu a mai mizat, asumându-și riscuri nu întotdeauna surmontate, pe sceno-tehnică.

Pe sceno-tehnică a contat mult și scenografa Rodica Arghir atunci când a conceput decorurile spectacolului al căror element principal constă într-o imensă șină de cale ferată ce se întinde în proscenium. Acolo o vom vedea pentru prima oară pe frumoasa Karenina (Claudia Ieremia), acolo va sfârși eroina. Și tot acolo își va face apariția și va evolua în principal un personaj simbolic, înzestrat cu mișcări spasmodice, împleticite, contorsionate a cărui menire constă nu atât în a prefăța sfârșitul Annei, cât, mai curând, dar încă și mai apăsător, în a sugera zbaterile interioare tot mai dramatice și mai sfâșietoare ale eroinei. Respectivul personaj, impecabil interpretat de Cătălin Ursu (în această reușită reflectându-se, în principal, contribuția coregrafului Răzvan Mazilu, semnatarul mișcării scenice) va căpăta o prezență din ce în ce mai proeminentă pe măsură ce demonul interior ce o macină pe Anna va fi încă și mai dominant și mai devastator. Inițial mut, personajul cu pricina,

purtând un sumar costum de voal negru, va dobândi mai apoi voce, va prelua, completa ori dubla, de la un moment dat, replicile femeii tinere care, asemenea Norei lui Ibsen, va avea revelația că nu înseamnă decât o piesă, un exemplar cu volane și păr cârlionțat, dintr-o casă cu păpuși, care își va căuta o înșelătoare și scump plătită salvare în brațele unui frumos și superficial ofițer de cavalerie pentru ca, într-un sfârșit, să realizeze că nu a făcut decât să schimbe o minciună cu alta.

Decorul e completat de platforme sau turnante pe care își fac apariția personajele. Aceste elemente dinamice îngăduie, cu un minimum de elemente de completare, sugerarea feluritelor spații în care se consumă acțiunea (la Moscova, la Petersburg, la moșiile de la țară, în străinătatea în care se refugiază, sperând că așa își vor găsi liniștea și fericirea Karenina și Vronsky, ș.a.m.d.). Pe platformele în cauză, care la premieră nu au funcționat tocmai fără cusur, apare în chip repetat Anna, gardată de cei doi bărbați din viața ei, inspidul Karenin, omul regulilor și al conveniențelor, dar al tuturor compromisurilor, ființă slabă și melodramatică, ridicol și calp chiar și atunci când se decide să își afirme autoritatea (un Karenin oarecum atipic, astfel croit încât să îl favorizeze pe interpretul său, Ion Rizea) și virilul și spectaculosul Vronsky, ființă cu un ambalaj strălucitor, staniolat, lipsit de miez autentic (bun în rol Matei Chioariu). Lucru conștientizat și exprimat de Anna, atunci când va spune "amândoi poartă același nume (Aleksiei n.m.) și nici unuia nu-i pasă de mine. Amândoi mă distrug". Pe aceleași platforme, pe turnante sau pe spațiile dintre ele își vor consuma evoluțiile nu

doar personajele principale, ci și cele secundare sau episodice, precum conțesa Vronsky (Mălina Petre), prințesa Betsy (Daniela Bostan), preotul (Doru Iosif), Agata, Femeia, soția lui Nikolai (Mirela Puia), administratorul bețiv (Valentin Ivanciuc), guvernantele ori nobilimea saloanelor (Paula Maria Franzetti, Iulian Crăescu, Ana Maria Pandele)

În interpretarea meritorie, deși pe mai departe deschisă spre îmbogățiri, precizări și colorizări viitoare a Claudiiei Ieremia, Karenina e o bovarică, o păpușă cu mecanism, de unde și intonația voit-nefirească a personajului în secvențele din prima parte a spectacolului. Claudia Ieremia creionează o Anna care, având revelația falsului, va refuza într-un final coabitarea cu acesta, neurmând exemplele din jur, indiferent dacă acestea se numesc Dolly (excelent, fără cusur jucată de Ana Maria Cojocar), o Dolly ce parcurge drumul de la teoretician al intrasigenței la predicator al iertării tuturor infidelităților matrimoniale a căror întruchipare e Stiva (bine, eficient jucat de Victor Bucur), Levin, deopotri-

vă martor și confesor, la un moment dat devenit chiar mandatar al lui Tolstoi, (personaj ferm desenat de Victor Manovici) sau Kitty (Mădălina Ghițescu-Petre).

Spectacolul timișorean, parcă cel mai hausvaterian din perioada mai recentă a creației regizorale a Adei Lupu (permanent mi-a revenit în memorie modelul *Cymbeline*) e unul, fără doar și poate, bun. Înseamnă, indiscutabil, un tur de forță. E însă departe de a fi perfect. E lung, așa zice chiar lungit, comprimarea fiind oricând la îndemână prin redimensionarea unor scene cu importanță secundară (cele de la țară, cea a beției, etc). Are un final supradimensionat, dublat, în contrapunct, mizând pe opoziția viață/ moarte, o opoziție, cred, generatoare de confuzii, mai cu seamă pentru acei spectatori care nu au citit romanul tolstoian. Dacă în ceea ce privește costumele bărbaților nu am de formulat obiecții, cele cu care creatoarea lor, Alina Lățan, a înveșmântat femeile nu mi s-au părut chiar foarte izbutite și nici tocmai în specificul epocii și locurilor în care se consumă acțiunea.

Despre iminența crimei

Teatrul de Nord din Satu Mare-NEÎNȚELEGEREA de Albert Camus; Traducerea: Catinca Ralea; Regia: Cristian Ioan; Scenografia: Labáncz Klára; Coregrafia: Gabriela Tănase; Cu: Dorina Nemeș, Raluca Mara, Adriana Vaida, Ciprian Vultur, Stelian Roșian; Data reprezentăției: 25 iunie 2013

Comentând undeva un spectacol mai vechi cu *Neînțelegerea* lui Camus - mai exact cel realizat de Felix Alexa la

Teatrul Național din București - teatrologul George Banu scria că piesa ar fi una despre "noaptea vieții". Cu siguranță exegetul avea dreptate căci unde altundeva decât în noapte își consumă viețile cele două femei careucid sperând că astfel își vor putea plăti evadarea? De ce altceva decât de noapte, de întuneric, plănuiesc ele să fugă? Pentru Martha și bătrâna ei mamă moartea celor ce comit imprudența de a închiria o cameră în micul lor hotel înseamnă o etapă în drumul

spre o ipotetică salvare, un sacrificiu al altora în beneficiul lor. Al lor, cele care au suferit destul. Iar cu puțină vreme înainte ca Jan să le treacă pragul, convins că glasul sângelui își va spune cuvântul și că va fi recunoscut, salvarea celor două femei se insinuează ca iminentă.

Spectacolul regizat de Cristian Ioan la Secția română a Teatrului de Nord din Satu Mare nu e unul despre iminența salvării și despre ratarea ei de ultim moment, ci despre iminența morții și fatalitatea acesteia. Aici, în aceeași montare, fiecare nouă crimă e prefațată de instalarea unui bec în camera viitoarei victime și e consacrată/certificată de deșurubarea acestuia. Așa cum sunetul soneriei anunță o nouă crimă în *Lección* lui Ionesco. Operația dezinstalării becului e sarcina bătrânului servitor. Care în același spectacol, asemenea mai tuturor celorlalți personaje, e înzestrat cu funcții simbolice. Bătrânul e, de fapt, agentul *neînțelegerii*, el veghează ca ea să fie pusă în practică, el are o grijă încăpățanată ca aceasta să fie dusă la consecințe ultime și definitive. Bătrânul facilitează *neînțelegerea* printr-un repetat, apăsător și de extracție cinematografică joc cu pașaportul lui Jan. O savurează în chip diavolesc. Martha doar o justifică spre a se justifica în primul rând în propriii ei ochi, Bătrânul o trăiește la modul jubilat. Asta în pofida faptului că de pe urma *neînțelegerii*, plătită cu sinuciderea imediată de Mamă și cu sinuciderea amânată dar nu anulată de Martha, el nu are nimic de câștigat. Ba dimpotrivă. Chiar dacă ultima crimă, crima de dinaintea închiderii hanului, ar fi fost una oarecare, una fără incidente, Bătrânul nu ar fi avut parte de nici un

fel de schimbare. Fiindcă el e singurul din spectacol care e parte din noaptea vieții și care s-a acomodat foarte bine cu asta. Lui chiar îi plac frigul, umezeala, noaptea. Pe el nici frigul și nici ceața nu l-au oboșit, așa cum s-a întâmplat în cazul Mamei (o oboșală existențială, bine punctată de Adriana Vaida), și nici nu i-au provocat o ură împotriva oamenilor, o nevroză fără leac, așa cum stau lucrurile cu Martha (Dorina Nemeș susține bine rolul până când regizorul ia cerut să joace prea patetic și cu voce nenaturală replicile în care e vorba despre obsesia mării). Asimilarea servitorului cu frigul și cu noaptea e sugerată adecvat de aparițiile stranie, bine susținute, convingătoare ale actorului Stelian Roșian.

Pentru Cristian Ioan "noaptea vieții" înseamnă anticamera morții. De aceea cred că și-a gândit el spectacolul asemenea unui mini-eseu despre ceea ce se întâmplă *avant de mourir*. Că a și subliniat lucrul acesta prin recursul, după părerea mea, pleonastic și oricum cu asupra de măsură la acordurile celebrului tango al lui Georges Boulanger e cu totul altceva. Un altceva ce nu e întotdeauna chiar foarte reușit și care își află originile în acuta dorință a regizorului de a face o *Neînțelegere* altfel. Adică de a scoate piesa lui Camus din cadrele realiste, de a o transfera în zona metaforei (aici și-au spus cuvântul deopotrivă costumele create de Labáncz Klára) și în cea a coșmarului.

Ceea ce în esență nu ar fi fost tocmai rău. Și nici deplasat nu ar fi fost, dacă ar fi intrat în scenă și simțul măsurii care ar mai fi temperat prestidigitările regizorale și alunecarea în formă fără fond. În autoadmirație și gratuitate.

Suntem deci martorii unui coșmar prelungit avut nu doar de Maria, personaj condamnat la frământare, la o agitată stare de veghe și la suferință (stări mai degrabă sugerate decât intime și profund asumate de jocul Ralucăi Mara), ci și de Jan (riguros, exact, sobru, cu un avânt măsurat, dar și fără surprize majore - nici plăcute, nici neplăcute - adus în scenă de Ciprian Vultur). Coșmar transpus scenic la modul punctual prin întreruperea bruscă a replicii, apariția criminalului înzestrat cu un revolver și revenirea la momentul

inițial prin repetarea replicii de dinaintea întreruperii, totul lăsând impresia asemănării cu dublurile de film.

Problema e că dorința de *altfel* încercată de Cristian Ioan s-a manifestat câteodată la modul excesiv. Or, a le cere Mamei și Fiicei să interpreteze, fie în planul realului, fie în cel al visului coșmardesc, puțin importă, cântece în limba cehă, a le impune astfel un statut de gheșe a căror carte de muncă a fost transferată în Boemia, înseamnă, în opinia mea, o greșeală absolută.

Chipuri și măști ale terorii

Teatrul Clasic Ioan Slavici din Arad-
TĂIETURA de Mark Ravenhill; Traducerea: Alexandru Mihăescu și Mihaela Michailov; Regia: Alexandru Mihăescu; Scenografia: Alina Herescu; Cu: Richard Balint, Mariana Tofan-Arcereanu, Andrei Elek, Marian Parfeni, Alina Danciu, Cecilia Donat; Data reprezentației: 4 iunie 2013

Caietul de sală al spectacolului cu piesa *Tăietura* de Mark Ravenhill, jucată, dacă nu mă înșel, în premieră pe țară la Sala Studio a Teatrului Clasic "Ioan Slavici" din Arad, e unul cât se poate de elegant. Conține informații utile despre regizor (Alexandru Mihăescu), despre scenograf (Alina Herescu), despre actorul Richard Balint, deținătorul temeinic și priceput al rolului principal, invitat în reprezentație de la Teatrul "Regina Maria" din Oradea. De fapt, e vorba nu doar despre o atenție politicoasă, acordată de gazde creatorilor invitați, ci despre o atenție justificată de calitatea însăși a montării,

la împlinirea căreia contribuie și actorii "casei" Mariana Tofan-Arcereanu, Andrei Elek, Marian Parfeni, Alina Danciu și Cecilia Donat. Găsim și un concis dar foarte bine scris text, din păcate nesemnificativ, lămuritor pentru sensurile spectacolului și pentru felul în care directorul de scenă a abordat partitura dramatică.

Însă autorului anonim al respectivului caiet-program ia scăpat inserarea unor informații absolut necesare despre semnatarul textului, englezul Mark Ravenhill. Care nu e chiar foarte cunoscut pe meleagurile românești, cu toate că, din câte se pare, e socotit drept unul dintre cei mai semnificativi scriitori contemporani de literatură dramatică din Marea Britanie. E chiar fondatorul curentului *Spermă și sânge*, e uneori comparat cu Sarah Kane, cu a cărei piesă, *Iubirea Fedrei*, Teatrul arădean a înregistrat un mare succes în anul 2007. Din creația lui Mark Ravenhill știu a se fi jucat în România doar *Fotografii explicite* în 2006, la Studioul Casandra, în regia unei tinere despre care mai apoi nu am mai auzit nimic (Mona Dinu) și *Pool. No Water* în 2008,

în regia aceluiași Alex Mihăescu, la Teatrul German de Stat din Timișoara.

Tăietura e ceea ce se cheamă o parabolă dramatică cu o puternică încărcătură politică. E o piesă despre succesiunea dictaturilor, despre pretenția lor de a fi *altfel* și despre acomodarea complice, uneori dureroasă, cu ele (de unde și simbolul la care face referire titlul), despre rafinarea și falsa umanizare a terorii, despre mentalitatea torționarilor. E povestea unui torționar (Paul) de grad sub-mediu, de fapt a unui executant, a unui practician al terorii, poveste surprinsă în trei momente și în trei locuri ale existenței sale. La serviciu, acolo unde Paul e practic rugat, implorat de John să își facă odioasa meserie, acasă, loc unde trebuie să suporte falsitatea unei soții (Susan) cu comportament iezuit, care e împotriva *tăieturii* ca mijloc de exercitare a terorii, dar nu a terorii însăși, și la închisoare, loc de unde refuză să fie salvat de fiul său, Stephen, reprezentant al noilor mijloace de exercitare a dictaturii *altfel*.

Textul lui Mark Ravenhill, tradus în românește de regizor și de Mihaela Mihailov, a mai fost tăiat de primul, dar și completat tot de el cu un fragment din celebrul roman al lui Cinghiz Ahmatov, *O zi mai lungă decât veacul*. Respectiva adăugire, transformată în prologul rostit "la dublu" de actrițele Alina Danciu și Cecilia Donat care pe urmă au roluri fără text, nu ar fi fost neapărat necesară, dar a devenit validă și parte a întregului concept scenic gra-

ție scenografiei extrem de inspirate și de eficiente a Alinei Herescu. Și tot Alinei Herescu i se datorează costumele atipice, care au rolul de a te scoate din contingent, de a crea o realitate deloc preocupată de instituirea unui realism primar.

Alex Mihăescu a asigurat un bun tempo-ritm al reprezentației și a întocmit o foarte bună distribuție. Richard Balint e un Paul cu nervii întinși la maximum, în pragul exploziei, e torționarul terorizat de propria misiune dar și de suprimarea oricărui dialog cu membrii propriei familii. Are o soție cu morgă, cu poză, *cu discours*, dar practic fără sentimente, soție căreia Mariana Tofan-Arcereanu îi asigură o interpretare riguroasă. Are și un fiu, Stephen, student la universitatea devenită ea însăși parte a sistemului concentraționar și care îl pregătește în realitate pe acesta să devină un torționar încă și mai priceput, încă și mai dur, dar mai șiret, lucru bine subliniat în apariția din final de deținătorul rolului, Marian Parfeni. Paul face aproape imposibilul spre a-l determina pe tânărul John să se acomodeze cu teroarea altfel decât prin tăietură, dar e învins de încăpățânarea acestuia, o încăpățânare temătoare, nuanțat jucată de Andrei Elek. Paul e, la urma urmei, cel mai uman, cel mai autentic dintre *umanitozii* din piesă, iar detaliul acesta e excelent subliniat în ultima parte a spectacolului, parte în care Richard Balint își arată măsura complexității talentului său.

Grotescul personajelor cehoviene

Nebolşoi Drama Theater din Rusia- TREI SURORI de A. P. Cehov; Regia artistică: Lev Erenburg; Decorul: Valery Polunovsky; Costumele: Aleksey Fluşkin; Luminile: Kiril Grigoryan; Soind design: Marina Şeinman; Cur: Daniil Sigapov, Svetlana Obidina, Tatiana Ryabokon, Olga Albanova/Tatiana Kolganova, Marina Semenova, Sergei Urmanov, Konstantin Selestun, Kiril Semin, Vadim Skvirskiy, Evghenyi Karpov; Data reprezentaţiei: 11 iunie 2013

Tare îndepărtate mai sunt vremurile în care regizorii empatizau cu dramele personajelor cehoviene. În care aduceau pe scenă fiinţe elegante şi fragile, sorbind interminabile ceşti de ceai, vorbind rar, cu pauze pline de subînţelesuri, lăsându-ne doar a presupune cât de bogată le e viaţa interioară. Şi cerându-ne să înţelegem cât de tristă le e existenţa

Sunt deja ani buni de când mai nici un regizor nu mai vrea să plângă alături de Olga, Maşa şi Irina. De când nici unul nu se mai arată dispus să le deplângă soarta. Chiar dacă mai sunt directori de scenă care ne aduc în faţă trei femei frumoase şi elegante, aşa cum a făcut-o Tompa Gábor în superbul său spectacol de la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj. Un spectacol care mi-a plăcut la premiera din toamna lui 2008, dar care a însemnat pentru mine o adevărată revelaţie atunci când, printr-o întâmplare, l-am revăzut în turneu la Târgu Mureş, în decembrie 2010. Numai că nici Tompa nu a fost deloc iertător nici cu surorile, dar nici cu Verşinin, neezitând nici o clipă să îşi pună în pagină dorinţa de a ni le prezenta drept fiinţe neajutate, lipsite de

orice voinţă, inconsistente, determinându-ne să ne întrebăm de ce oare atâţia ani, atâţia zeci de ani generaţii şi generaţii de spectatori s-au solidarizat cu astfel de oameni. Adevărata subtilitate a spectacolului lui Tompa mi s-a dezvăluit, cum spuneam, doar doi ani după premieră când, redescoperindu-l, aşezat, rodat, multipremiat de UNITER, amuzându-mă teribil, pe mai toată durata reprezentaţiei, de ridicolul personajelor, un ridicol pe care minunaţii actori maghiari din Cluj îl redau deloc demonstrativ, nicidecum ostentativ, ci în toată profunzimea lui, la sfârşitul reprezentaţiei, sfârşit scăldat în acordurile celebrului vals rus al lui Sostakovici, am fost cuprins de o emoţie teribilă.

Andrei Şerban a mers încă şi mai departe în spectacolul montat acum vreo doi-trei ani la Teatrul Naţional din Budapesta. A fost teribil de neiertător îndeosebi cu Andrei Prozorov, prezentat ca o caricatură de om încă de la începutul reprezentaţiei. Regizorul de origine română nu s-a dovedit deloc îngăduitor nici cu Olga, nici cu Maşa, nici cu Irina. La spectacolul lui Şerban pe care l-am văzut în 2011, cu ocazia Festivalului Naţional de Teatru, în condiţii nu tocmai prielnice, cu un decor incomplet sau devenit incomplet din cauza incompatibilităţii sale cu dotările nu îndeajuns de performante ale scenei Teatrului Naţional din Bucureşti, nu am mai simţit nici un fel de compasiune faţă de personajele din *Trei surori*. Ele mi-au rămas străine de la începutul până la sfârşitul reprezentaţiei. Distanţa pe care am luat-o faţă de ele a fost netă de la un capăt la altul al spectacolului. Netă. O credeam şi definitivă.

Lev Erenburg, regizorul spectacolului de la Nabolsoi Drama Theater din Rusia, rupe toate zăgazurile. Depășește toate limitele lipsei de îndurare. Nici unul dintre personajele din *Trei surori* nu este ceea ce se cheamă un om frumos. Nici unul nu este elegant. Olga e deja o fată bătrână căreia nu i-a mai rămas decât să își plângă exagerat tatăl sau mai curând existența pe care i-a oferit-o acesta cât timp a fost în viață. Defunctul Prozorov era ofițer, avea în subordine ofițeri, iar absența acestora înseamnă acum marea dramă a existenței Olgăi. Venirea lui Verșinin reprezintă pentru ea salvarea, șansa revenirii la viață. Plecarea acestuia e sinonimul sfârșitului, iar Olga trăiește despărțirea de îmbătrânitul, apoplecticul, caraghiosul ofițer, prin nimic cuceritor, prin nimic altceva decât prin apartenența lui la casta militară, în chip zgomotos, dramatic, demonstrativ.

Mai zgomotos chiar decât Mașa pe care o descoperim de la început o femeie șleampătă, cu părul în neorânduială, parcă împăcată cu existența ternă pe care i-o oferă un alt individ ridicol, un ridicol exasperant de corect, tras la patru ace, așa cum e Kulighin. Lev Erenburg nu insistă foarte mult pe aventura extraconjugală a Mașei, la fel cum nu se arată din cale afară de preocupat de frivolitatea Natașei și de escapadele ei nocturne cu invizibilul Protopopov. Ne lasă să intuim totul și o face în asemenea chip încât totul ajunge să fie evident. O evidență pe care o consemnează extraordinara, concentrata scenă *în patru* (Olga, Mașa, Verșinin, Kulighin), prefațată de o altă scenă extraordinară: aceea când, imediat după incendiu, Mașa trebuie să le toarne apă pentru a se spăla celor doi

bărbați din viața ei. Și o face în chip cu totul diferit. Fără a încerca deloc să ascundă diferența dintre devoțiune și silă.

Nici Irina nu e deloc o fată frumoasă. E infirmă, se mișcă greu, cu ajutorul unui baston. E incapabilă de tandrețe și orice încercare a ei de a se apropia fizic de Tuzenbah se termină cu un eșec. Fie că mâinile celor doi sunt murdare și ceea ce ar fi trebuit să fie un moment de dragoste se concretizează în ridicol, fie că Irina îl sărută atât de sălbatec pe cel ce ar trebui să îi fie logodnic și șansă de plecare la Moscova (o plecare în care, de fapt, Irina nici nu prea crede, a cărei perspectivă ea însăși o proiectează într-un timp și într-o perspectivă a derizoriului) încât îi provoacă acestuia dureri și sângerări.

Dureri au mai toate personajele cehoviene. Se întâmplă ca aceste dureri să fie fizice, concretizate în acute crize de dinți, așa cum e cazul lui Solionii. Care Solionii are la îndemână un clește cu care, pe neașteptate, își scoate de față cu Kulighin măseaua stricată. Alteori durerile sunt morale. Diformul Andrei Prozorov, pe care la începutul spectacolului îl vedem înfulecând animalic mai tot ceea ce îi e la îndemână, are conștiința dureroasă a propriei sale ratări, ratare căreia îi dă el însuși expresie într-un monolog ce devansează momentul explicației cu cele trei surori ale sale.

Lev Erenburg a procedat câteodată la o reorganizare a textului cehovian. A mizat pe ceea ce în muzică se cheamă *salto*. A dislocat unele replici. A renunțat la personajul Doicii. Nu vedem pe scenă mulțimea de soldați, iar secvența incendiului devastator, a urmărilor și a felului în care e acesta comentat e

extrem de concentrată. Alexa Visarion, în spectacolul lui din 1988 sau 1989 de la Teatrul Național din Timișoara, miza mult pe respectiva secvență, 20 de ani mai târziu, Tompa Gábor făcea din scena în cauză un spectacol în sine. Lev Erenburg se mulțumește doar să o amintească prin câteva replici, prin ordinele lui Versinin. O face cu gândul de a releva și astfel grotescul personajelor.

Tocmai aici, în recursul la categoria estetică a grotescului pentru surprinderea esenței umanității cehoviene din *Trei surori* mi se pare a consta esența demersului regizoral. Așa încât personajele cehoviene, indiferent că se numesc Olga, Mașa, Irina, Andrei, Tuzenbah, Solionii, Cebutikin, Versinin, Kulighin sau Ferapont sunt cu toții niște oameni simpli. De fapt, niște mujici. Cărora nu le e deloc teamă să dea expresie durerilor lor, trăirilor lor. Nu se gândesc nici o clipă la ce vor gândi alții despre ei. Cu toții sunt sub presiune, *des personnaiges-chaudière*, cum ar fi spus Jean-Pierre Richard. Lumea din *Trei surori*, spectacolul de la Neboļsoi Drama Theater e una clocotind de viață. O viață pe seama căreia la început rădem. Rădem la multe secvențe ale spectacolului, ca și cum am asista la o reprezentație de comedie în lege. Ceva se întâmplă însă pe parcurs. Pe nesimțite, Lev Erenburg operează o

genială schimbare de macaz. La care minunata trupă de la Neboļsoi Drama Theater răspunde exemplar. Regizorul înlocuiește *viziunea despre personajele lui Cehov*, cu *viziunea cu personajele* marelui dramaturg rus. Și uite așa, pe neașteptate, ajungem să ne solidarizăm cu eroii cehoviene. Cu ridicolul, cu grotescul, cu mușcia lor. Emoția ne cuprinde, pune stăpânire pe noi. Iar la sfârșit, simțim o lacrimă tremurându-ne în colțul ochiului. Un final în care Irina varsă un săculeț de cafea, pune cafea în râșnița înzestrată cu funcția simbolică de a sublinia tocmai procesul de macerare căruia îi sunt supuse toate personajele cehoviene

Sigur, contribuie la solidarizarea finală cu personajele și comentariul muzical cu cântece rusești, ales, cred, de Marina Șeinman. Dar trecerea pe neașteptate de la răs la lacrimă se petrece îndeobște numai atunci când pe scenă vedem mari actori. Interpreții din *Trei surori* de la Neboļsoi Theater fac parte din această categorie. Trecerea pe nepregătite de la amuzament la compasiune se întâmplă numai atunci când avem norocul de a fi martori la un mare spectacol montat de un mare regizor. *Trei surori*, în regia lui Lev Erenburg, face parte din această magnifică, rarissimă, superbă categorie.

Un Woyzeck expresionist

Teatrul Municipal de la Ville d'Esch-sur-Alzette din Luxemburg- WOYZECK de Georg Büchner; Regia: Vlad Massaci; Coregrafia: Florin Fieroiu; Decorul și costumele: Dragoș Buhagiar; Lumini: Dragoș Buhagiar și Gwen Eigt; Cu: Luc Feit, Vicky Kriepps, Martin Engler, Stefan

Bastians, Christiane Rausch, Nickel Bösenberg; Germain Wagner, Michael Roth și Pit Steinbach; Data reprezentației: 14 iunie 2013

Woyzeck e un text scurt, neterminat, lacunar. Au încercat să îl termine nenumărații săi editori și traducători în limbi străine, i-au căutat finaluri toți

acei directori de scenă care s-au încumetat să îl monteze. Și nu au fost puțini cei care au fost tentați de poeticitatea implicită a piesei. De specificul răscolirii ei problematice, cum ar fi spus Camil Petrescu. Cum foarte numeroși au fost și directorii de scenă ce și-au încercat norocul cu *Leonce și Lena*. Dar atât *Leonce și Lena* cât și *Woyzeck* sunt texte înșelătoare, texte-capcană. Par ușor de montat, infinit mai ușor decât *Moartea lui Danton*, de pildă. În ceea ce mă privește, am văzut doar un singur spectacol, foarte reușit, de altfel, cu această elaborată piesă despre fatalitatea istoriei, cel realizat de Mihai Măniuțiu în 2009 la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj (din motive cât se poate de obiective am ratat spectacolul înscenat în 1966 de Liviu Ciulei la Teatrul "Bulandra") și multe, foarte multe spectacole atât cu *Woyzeck* cât și cu *Leonce și Lena*. Dar foarte puține dintre acestea au fost cu adevărat izbutite.

Cele cu *Leonce și Lena* au fost, cele mai multe, eșecuri în lege. După montarea din anii '70, tot de la "Bulandra" și tot în direcția de scenă a lui Liviu Ciulei, mai nici unul dintre regizorii români care s-au apropiat de suava și delicata piesă nu a izbutit să îi dea de cap. Și-au frânt gâtul, cum se zice, rând pe rând, nu oricine, ci artiști mari ori importanți precum Alexandru Dabija la Teatrul "Odeon", Felix Alexa la "Nottara", Horațiu Mălăele la Teatrul de Comedie. Mai-mai să cred că există un complex, un blestem, care face ca această piesă să nu-și găsească întruchiparea scenică adecvată după marele succes al lui Ciulei, așa cum s-a întâmplat, de altminteri, și cu alte texte montate de inegalabilul regizor. Doar Tompa Gábor, într-un foarte bun spectacol

din 2010, de la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, i-a aflat rostul, un rol aparte în reușită jucând mișcarea scenică imaginată de Florin Fieroiu.

Cu *Woyzeck* lucrurile stau ceva mai bine. Au existat și mai demult succese cu această ultimă scriere a lui Büchner, succese împlănuite în România ori care au putut fi văzute și în România. Așa pare să fi fost spectacolul de la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț de Radu Penciulescu în anul 1970, despre care, pe atunci tânărul critic George Banu, își încredința cititorii că a fost gândit "într-o cheie austeră", fără nici un fel de încatenare în expresionismul al cărui precursor a fost declarat și catalogat textul.

După 1990 l-a montat foarte bine la Teatrul din Arad regizorul Alexa Visarion. Un succes deplin, pe care l-am văzut cu ochii mei și despre care am scris cu nespusă plăcere, a fost spectacolul realizat în 2005, la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, de regizorul Mihai Măniuțiu care, împreună cu creatorul decorurilor, Mc Ranin, adică Mihai Constantin Ranin, a plasat piesa în cel mai net, mai sigur, mai incontestabil expresionism cu putință. Erau foarte buni, erau minunați în acel spectacol Bogdán Zsolt (*Woyzeck*), Kézdi Imola (*Marie*), Bács Miklós (*Maiorul*).

Un spectacol cu *Woyzeck* nu i-a ieșit deloc, în 2004, la Teatrul "Maria Filotti" din Brăila, lui Radu Apostol, în vreme ce spectacolul-instalație, spectacolul-concert, spectacolul-cercetare, spectacolul în cheie post-dramatică, spuneți-i oricum, montat în Ucraina de Andryi Zholdak și care a putut fi văzut și la noi, cu ocazia ediției din anul 2009 a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu, a fost orice, numai *Woyzeck* nu.

În schimb, *Woyzeck*, un spectacol apăsător scris în cheie expresionistă și ferm paginat de regizorul Vlad Massaci, de scenograful Dragoș Buhagiar și de coregraful Florin Fieroiu împreună cu excelenții actori de la Teatrul Municipal de la Ville d'Esch-sur-Alzette din Luxemburg, spectacol pe care l-am văzut în 2013 tot la Sibiu, e un *Woyzeck* cât se poate de adevărat. Un spectacol despre învârtirea (de unde și decorul masiv, dar și mobil, înzestrat cu capacitatea de a se deplasa, descriind un cerc) și tăvălirea lumii, un spectacol despre lume și polarizările acesteia, despre oamenii ca fiare, de unde și recursul la formula *theatrum mundi*. Un *theatrum mundi* dus la formula sa extremă, cea a circului, a bâlciului. Un spectacol al oamenilor buni, dar lipsiți de morală, adică frustrați, reali, adevărați, chiar dacă supuși la tot felul de vicii și greșeli, așa cum sunt Woyzeck, Marie, Andres, dar și al oamenilor mincinoși,

falși, fals-morali precum Maiorul, Doctorul, Tamburul Major. Primii au, în spectacol, fețe simple, comune, sincere, uneori chinuite, așa cum e cea a lui Luc Feit, remarcabilul interpret al rolului titular, ori cea a lui Vicky Krieps, căreia i s-a încredințat rolul Mariei, ceilalți sunt grimați, au măști, însemn al respectabilității și al onorabilității truate. Grimaților, preținșilor morali, le e familiar, le e drag, le e propriu bâlciul, văd în el modul lor esențial și definitoriu de existență, garanția propriei lor supraviețuiri. Ceilalți îl disprețuiesc, îl resimt ca ostil, ca nefiresc, ca atacator, ca dușman al propriei lor ființe.

Iar atunci când bâlciul, când cadrulul, când rostogolirea le afectează și ultima rațiune de existență, așa cum e pentru Woyzeck dragostea naivă pentru prostituata Marie, nu mai există decât soluția ultimă, definitivă a morții. Chiar dacă moartea înseamnă crimă.

Nord Literar – 10 ani de apariție

În ziua de 28 iunie 2013, în Sala Europa a Primăriei Baia Mare, a avut loc un eveniment cu triplă semnificație: „Ziua Scriitorului”, ediția a II-a, „Zilele revistei Nord Literar”, ediția a VIII-a și marcarea împlinirii a 10 ani de la apariția primului număr al revistei „Nord Literar”. La eveniment au participat, pe lângă scriitori și personalități ale vieții culturale locale, invitați din București (Ioan Groșan și Pavel Șușară), Cluj-Napoca (Mircea Popa și Vasile Igna), Bistrița (Olimpiu Nușfelean și Ioan Pinteia), Satu Mare (George Vulturescu, Alexandru Zotta, Gavril Ardelean, Aurel Pop) ș.a.

Cu acest prilej, juriul, format din Gheorghe Glodeanu (președinte), Teodor Ardelean, Gheorghe Pârja, Florica Bud și Augustin Cozmuța (membri), a acordat titlul și premiul instituit de Primăria municipiului Baia Mare (primar Cătălin Cherecheș), lui Săluc Horvat.

Premiile revistei „Nord Literar” au fost acordate scriitorilor: *Opera omnia* – Vasile Igna; *premiul pentru proză* – Ioan Groșan și Marian Ilea; *premiul pentru poezie* – Dorel Macarie; *premiul pentru critică și istorie literară* – Mircea Popa. Adela Naghiu a primit premiul special acordat de primarul Cătălin Cherecheș (cel care a subvenționat și celalte premii). S-au acordat diplome aniversare membrilor fondatori ai revistei din partea Președintelui Consiliului Județean Zamfir Ciceu.

Evenimentul a fost organizat sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Primăriei municipiului Baia Mare.

Mulțumim scriitorilor - prieteni, cunoscuți, necunoscuți, afirmați ori abia debutați - care ne-au dăruit *manu propria* sau ne-au trimis cărțile lor cu dedicații (unele mult prea măgulitoare) sau fără; de asemenea, editurilor care trimit redacției cărți din producția proprie.

În ultima vreme am primit:

(în ordinea sosirii la redacție)

- Asociația Artgothica Sibiu, *Antologia Artgothica 2012*
- Ioan Milea, *Brevolocviu*
- Ștefan Amariței, *Faldurile nopții*
- Dan Dănilă, *Dimineața târzie*
- Adrian Bodnaru, *POLLversuri*
- Adrian Bodnaru, *Dictando*
- Șerban Foarță, *Fotballetto: un campionat european de fotbal (Iunie 2008)*
- Vicente Huidobro, *Altazar*, traducere de Ilinca Ilian și Adrian Bodnaru
- Dina Hrenciuc, *Maidanezii*
- Sorin Mărculescu, *Partea din toate (Carte singură, VI)*
- Mircea Morariu, *Teatru și hărți - 2012 Un an teatral așa cum l-am văzut*
- Ionuț Caragea, *Antologie de poeme 2006-2012*
- Codruț Constantinescu, *Mirajul utopiei. Călătoriile în URSS: control și propria gândă*
- Nicolae Georgescu, *Boala și moartea lui Eminescu. Ediția a 2-a revăzută și adăugită*
- Dana-Alina Tăcutu și George Voica, *Eram mișto, cucoană, șucar!...*
- Nicolae Crepcia, *Strigătul care se vede*
- Nicolae Crepcia, *Fără glorie*
- Vladimir Udrescu, *Îmblânzitorul de lumini*
- Horia Bădescu, *Cărțile viețuirii*, vol. 1-2-3
- N. Georgescu, Ediție critică, studiu introductiv, comentarii filologice și scenariul probabil al ediției *princeps* Mihail Eminescu, *Poesii*

- Zeno Ghițulescu, *Imprevizibile marea*
- Ana Hoțopan, *Tata povestește*
- Jean Băileșteanu, *Viața ca o...paradă*
- Jean Băileșteanu, *Drum în tăcere*
- Ion Cocora, *Viața într-un lacăt*
- Silviu Buzan, *Pentagon*
- Ligia Csiki, *Dereticarea spațiului*
- Liviu Antonesei, *Un taur în vitrina de piatră*
- Kristin Dimitrova, *Sabazios*, traducere din bulgară de Paraschiva Boboc
- Vasile Dan, *Critica de serviciu*
- Dragoș Voicu, *Țara de sub fluturi*
- Cornel Cotuțiu, *Doăzeci*
- Ion Avram, *Prin văile Golgotei*
- Gheorghe Vidican, *Maltratatul de liniște*
- Marin Slujeru, *Anotimpul neprevăzut*
- Stelian Gomboș, *Smerite încercări și începuturi*
- Daniel Vighi, *Istoria din cutia de pantofi*
- Ioan F. Pop, *Poemele poemului nescris*
- Radu Enescu, *Publicistică (1990-1994)*. Ediție îngrijită de Nicolae Pop
- Emanoil Toma, *Exilat în mine însumi*

Din partea Editurii Limes:

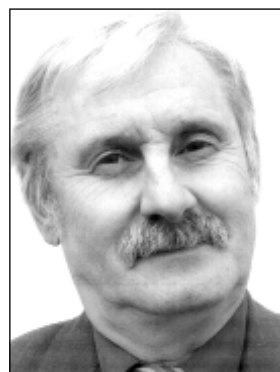
- Ioan Logos, *Fabule profetice adventiste – o considerație independentă a Scripturii*
- Rainer Maria Rilke, *Les poèmes français/ Poemele franceze* – Traducere de Constantin Abăluță
- Miorița Urlich, Diana Moțoc (coord.), *Traductions sans frontières – Volum aniversar Rodica Baconsky*
- Ligia Dimitriu, *Olga Caba – Monografie*
- Cătălin Lupu, *Când omul descoperă tăcerea și focul*

Din partea Fundației Academia Civică:

- *Copilăria, ca luptă de clasă*. Colecția Istorie orală 23. Editori Traian Călin Uba, Ilie Rad. Prefață de Ana Blandiana.
- *Documente. Thomas S. Blanton, Ce știa președintele Truman despre România. Un raport al serviciilor secrete americane 1949*. Ediția a II-a. În românește de Ioana Ieronim în colaborare cu Raluca Schiau, Raluca Ionescu și Andrei Popovici. Prefața autorului. Postfață și note de Romulus Rusan
- Reznald Secher, *Vandeea: De la genocid la memoricid, Mecanismul unei crime legale împotriva umanității*. Prefață de Gilles-William Goldnadel. Postfețe de Hélène Piralian și Stéphane Courtois. Editor Traian Călin Uba. Traducere din limba franceză de Ana Ciucan Țuțuianu

Parodia fără frontiere

Lucian Perța

GHEORGHE VIDICAN

un exercițiu

(din „Familia”, 2013)

mi s-a propus un exercițiu de virtuozitate poetică pe pariu dacă aş putea
face un poem din vers
de circa 33 de silabe desigur într-un spațiu tridimensional respectând rig-
orile cercului
cică nu aş putea nu se poate deoarece fiind așa de lung îți pierzi ca cititor
ideea din mers
aș m-am retras în singurătatea candelabrului în satul bunicilor și am
câștigat muza pariului

cum care muză am pariat pe faptul că dacă fac zece poeme așa să mi se
publice în „Familia”
tratatul meu de liniște și câteva poziții de yoga m-au ajutat enorm până și
femeia de serviciu
nu făcea curățenie în jurul meu ca să nu mă deranjeze că am mai scris și
la serviciu șefu știa
am alcătuit poeme din câte două catrene acum totul e ca Perța să nu le
găsească vreun viciu!